

SOU
1963:16.A

KUNGL BIBL
STATENS

OFFENTLIGA UTREDNINGAR 1963:16

Justitiedepartementet

Författningsutredningen: VI

SVERIGES STATSSKICK

Del 1. LAGFÖRSLAG

Stockholm 1963

STATENS

OFFENTLIGA UTREDNINGAR 1963

Kronologisk förteckning

1. En teknisk institution inom Stockholms universitet. Svenska Reproduktions AB. 114 s. E.
2. Kommunalförbundens lånerätt. Idun. 44 s. I.
3. Utrikesförvaltningens organisation och personalbehov. Idun. 90 s. U.
4. Administrativ organisation inom utrikesförvaltningen. Idun. 95 s. U.
5. Försvarskostnaderna budgetåren 1963/67. Idun. 130 s. FÖ.
6. Indelnings- och samarbetsfrågor i Göteborgs- och Malmöområdena. Idun. 212 s. I.
7. Utännings tillträde till offentlig tjänst. Svenska Reproduktions AB. 40 s. Ju.
8. Preliminär nationalbudget för år 1963. Marcus. IV + 97 s. Fl.
9. Universitetens och högskolornas organisation och förvaltning. Hæggström. 509 s. E.
10. Universitetsväsendets organisation. Hæggström. 190 s. E.
11. Uppehållstillstånd m. m. för utländska studerande. Idun. 54 s. I.
12. Översättning av fördrag angående upprättande av Europeiska ekonomiska gemenskapen och tillhörande dokument. Marcus. 283 s. H.
13. Utbildning av lärare för jordbruk och skogsbruk samt fortbildning av lärare i yrkesämnen. Idun. 269 s. E.
14. Undersökning av taxeringsutfallet. Idun. 155 s. Fl.
15. Vägen genom gymnasiet. Idun. 315 s. E.
16. Författningsutredningen: VI. Sveriges statskick. Del 1. Lagförslag. Idun. 206 s. Ju.

STATENS OFFENTLIGA UTREDNINGAR 1963:16

Justitiedepartementet

Författningsutredningen: VI

SVERIGES STATSSKICK

Del 1. LAGFÖRSLAG

IDUNS TRYCKERIAKTIEBOLAG ESSELTE AB
STOCKHOLM 1963

INNEHÅLL

Skrivelse till chefen för justitiedepartementet.	5
Förslagens huvudlinjer.	9
Reservationer och yttranden i vissa frågor	49

Lagförslag

Förslag till regeringsform (enkammaralternativet).	60
--	----

Statsskicket grunder 60 — Grundläggande fri- och rättigheter 61 — Konung och statsråd 63 — Rikets styrelse och förvaltning 64 — Domstolar och rättsskipning 67 — Riksdagen 68 — Lag och lagstiftning 70 — Beskattning och budgetreglering 72 — Granskning och tillsyn 73 — Särskilda bestämmelser för krig och andra utomordentliga förhållanden 75 — Övergångsbestämmelser 76.

Förslag till riksdagsordning (enkammaralternativet).	78
--	----

Riksmöten och riksdagssammanträden 78 — Ärendenas anhängiggörande 82. Ärendenas beredning 85 — Ärendenas avgörande 89 — Val inom riksdagen 91 — Förvaltningsbestämmelser 95.

Förslag till regeringsform (tvåkammaralternativet)	97
--	----

Statsskicket grunder 97 — Grundläggande fri- och rättigheter 98 — Konung och statsråd 100 — Rikets styrelse och förvaltning 101 — Domstolar och rättsskipning 104 — Riksdagen 105 — Lag och lagstiftning 108 — Beskattning och budgetreglering 110 — Granskning och tillsyn 111 — Särskilda bestämmelser för krig och andra utomordentliga förhållanden 113 — Övergångsbestämmelser 114.

Förslag till riksdagsordning (tvåkammaralternativet)	116
--	-----

Riksmöten och kammarsammanträden 116 — Ärendenas anhängiggörande 120 — Ärendenas beredning 124 — Ärendenas avgörande 127 — Val inom riksdagen 130 — Förvaltningsbestämmelser 134.

Förslag till ändrad lydelse av 1 kap. 1 § tryckfrihetsförordningen.	136
---	-----

Förslag till upphävande av 9 § successionsordningen	137
---	-----

Gällande rätt

1809 års regeringsform	138
1866 års riksdagsordning.	158
Riksdagsstadga.	180
Kamrarnas ordningsstadgor	187
Ansvarighetslag för statsrådets ledamöter	193

Översikt över gällande rätts motsvarigheter i förslagen	197
---	-----

Översikt över förslagens motsvarigheter i gällande rätt	201
---	-----

FÖRKORTNINGAR

FRF	Förslag till regeringsform
FRO	Förslag till riksdagsordning
RF	1809 års regeringsform
RO	1866 års riksdagsordning
SOU	Statens offentliga utredningar
T	Tillägsbestämmelser, förslag till riksdagsordning
Ögb	Övergångsbestämmelser, förslag till regeringsform

Till

Herr Statsrådet och Chefen för Kungl. Justitiedepartementet

Den 16 augusti 1954 erhöll chefen för justitiedepartementet bemyndigande att tillkalla högst nio sakkunniga för att utifrån en samlad översyn av demokratiens funktionsproblem företaga en modernisering av vår författning.

Med stöd av nämnda bemyndigande tillkallade dåvarande t. f. departementschefen, statsrådet Nordenstam, den 23 augusti 1954 såsom utredningsmän ledamöterna av riksdagens första kammare f. d. landshövdingen R. J. Sandler och cementgjutaren K. E. Ahlkvist, dåvarande ledamoten av första kammaren, sedermera av andra kammaren f. d. professorn S. G. W. Wahlund, dåvarande ledamöterna av riksdagens andra kammare, nämligen partisekreteraren P. O. R. Dahlén, prosten H. M. Hallén, dåvarande professorn sedermera landshövdingen E. W. Håstad, och dåvarande chefredaktören, sedermera landshövdingen O. A. Sehlstedt, samt chefredaktören J. L. Hartmann. Åt Sandler uppdrogs att vara utredningens ordförande. Till nya utredningsmän kallades den 1 mars 1957 chefredaktören P. O. Wrigstad, efter chefredaktören Hartmanns frånfälle, och den 26 maj 1959 ledamoten av riksdagens andra kammare, professorn A. H. Munktell, efter landshövding Håstads frånfälle. Professor Munktell avled den 20 december 1962. Till sekreterare förordnades den 21 oktober 1954 professorn H. J. Westerståhl; denne förordnades den 7 mars 1958 att tillika vara ledamot av utredningen.

De sakkunniga har antagit namnet författningsutredningen.

Att såsom experter biträda utredningen har departementschefen förordnat den 3 mars 1955 dåvarande lagbyråchefen i statsrådsberedningen, numera sjöfartsrådet G. Lindencrona, den 22 juli 1955 numera docenterna C.-G. Janson och L. G. Sköld, den 1 augusti 1957 fil. lic. B. Särilvik, den 13 augusti 1957 professorn N. N. Stjernquist, den 12 januari 1959 dåvarande lagbyråchefen i justitiedepartementet, numera justitiekanslern S. J. G. Rudholm samt den 1 maj 1962 hovrättsassessorn T. E. Löfstedt.

Av experterna har Lindencrona biträtt vid materialinsamling till och utformning av betänkandet om regeringsarbetet (SOU 1958: 14), Janson har verkställt utredningen rörande majoritetsval (SOU 1958: 29) och genomfört en teoretisk studie av mandatfördelningen vid andrakammarval med särskild hänsyn till den jämkade uddatalsmetoden (SOU 1961: 21), Skölä har verkställt utredningar rörande kandidatnomineringen vid andrakammarval (SOU 1958: 16), valsättet i vissa främmande länder, kandidatnomineringen vid norska stortingsvalen, varamanninstitutionen i norska stortinget (SOU 1961: 21), proportionella val, personröstning vid finska riksdagsval och tidsbegränsning av riksdagsanföranden (i detta betänkandes bilagedel) samt i övrigt biträtt vid utredningens behandling av frågor rörande valsystemet; Särilvik har verkställt en undersökning rörande opinionsbildningen vid folkomröstningen 1957 (SOU 1959: 10). I utredningens betänkande nr V (SOU 1961: 21) redovisas en undersökning om former för kontakt och samverkan mellan staten och organisationerna av fil. lic. Lars Foyer och en undersökning om parlamentarisk beslutsteknik av fil. kand. Tolle Ramstedt. I detta betänkandes bilagedel redovisas ytterligare utredningar angående majoritetsval av ordföranden och angående personval av ordföranden och herr Dahlén samt sammanställningar av medborgerliga fri- och rättigheter och av väsentliga drag i några främmande länders statskick, utförda av fil. lic. Bo Westerhult.

För utformningen av de nu framlagda lagförslagen har en arbetsgrupp, bestående av herrar Rudholm, Stjernquist och Westerståhl, i första hand svarat. Arbetsgruppen har i åtskilliga frågor samrått med professorn Nils Herlitz. Vid författandet av motiven till lagförslagen har, i huvudsak, den nämnda arbetsgruppen och herr Löfstedt medverkat.

Vid sidan av de särskilt förordnade experterna har utredningen biträts i sitt arbete av första kammarens sekreterare, hovrättsassessorn K.-G. Lindelöw, och andra kammarens sekreterare, jur. kand. S. K. Johansson, i frågor angående riksdagsarbetet, av dåvarande sekreteraren i valsätsutredningen, hovrättsassessorn G. E. Sandell, i vissa valtekniska frågor, samt av revisionssekreterare N. Å. A. Åhström i vad gäller utredningens förslag om möjlighet att på mellanfolklig organisation överlåta i grundlag reglerad befogenhet. Därutöver har utredningen samrått med ett stort antal experter och sakkunniga inom andra utredningar. Beträffande regeringens arbetsformer har, såsom i tidigare betänkande närmare redovisats (SOU 1958: 14), upplysningar inhämtats av ett flertal nuvarande och förutvarande statsråd och statssekreterare. Bland utredningar med vilka samråd ägt rum må särskilt nämnas besvärssakkunniga, stabiliseringsutredningen och utredningen av översyn av bestämmelserna i 28 § regeringsformen om svenskt medborgarskap som villkor för erhållande av statstjänst. Med företrädare för civildepartementet har överläggning hållits angående den rättsliga regleringen av statstjänstemännens ställning. Ledamöter av utredningen har i och för

sitt uppdrag företagit studieresor till de nordiska grannländernas huvudstäder.

Till utredningen har, för att vara tillgängliga vid uppdragets fullgörande, överlämnats *dels* riksdagens skrivelse den 1 juni 1938, nr 362, med hemställan om utredning angående frågan om införande i regeringsformen av sådana principer, som för det fortbestående svenska samhället må anses vara av den fundamentala vikt, att de ej må utan grundlagsändring åsidosättas genom lagstiftningen, *dels* det betänkande (SOU 1941: 20), som med anledning av denna skrivelse tillkallade sakkunniga avgivit i ämnet, *dels* riksdagens skrivelse den 17 april 1948, nr 122, med hemställan om förnyad utredning av frågan om införande i regeringsformen av bestämmelser, vilka giva uttryck åt det svenska rättssamhällets grundläggande principer, *dels* riksdagens skrivelse den 20 maj 1952, nr 266, om en revision av reglerna rörande statsrådets konstitutionella ansvarighet samt *dels* riksdagens skrivelse den 11 december 1953 med anhållan om utredning angående formerna för riksdagens medverkan vid de statliga löneuppgörelserna.

Riksdagens budgetdeputerade har i skrivelse den 24 maj 1955 hemställt, att utredningen uppmärksammar behovet av en fastare och mera auktoritativ organisation för att sammanhålla riksdagens budgetarbete. Utredningen har vidare själv, såsom framgår av betänkandet, trätt i förbindelse med riksgäldsfullmäktige beträffande olika byggnadsfrågor och i flera sammanhang tagit kontakt med de politiska partierna och riksdagsgruppernas förtroenderåd för att av dem erhålla uppgifter. Dessutom må nämnas, att utredningen från organisationer och enskilda personer mottagit ett stort antal skrivelser med önskemål i olika författningsfrågor.

Utredningen har avgivit remissyttranden angående betänkande om upplysningsverksamhet vid folkomröstningen (SOU 1956: 35), angående riksdagens revisorers berättelse 1956 i vad den avser departementsindelningen, angående betänkande om skadestånd i offentlig verksamhet (SOU 1958: 43), om riksdagens budgetarbete (SOU 1959: 16), om statstjänstemännens förhandlingsrätt (SOU 1960: 10) samt om totalförsvarets högsta ledning (SOU 1961: 66).

Utredningen har tidigare avgivit följande betänkanden:

- I. Kandidatnominering vid andrakammarval (SOU 1958: 6)
- II. Regeringsarbetet (SOU 1958: 14)
- III. Majoritetsval (SOU 1958: 29)
- IV. Opinionsbildningen vid folkomröstningen 1957 (SOU 1959: 10)
- V. Organisationer. Beslutsteknik. Valsystem (SOU 1961: 21)

Med överlämnande av detta betänkande rörande Sveriges statsskick — betänkandet är uppdelat i en lagtextdel, en motivdel avseende förslaget till regeringsform, en motivdel avseende förslaget till riksdagsordning samt en bilagedel — har utredningen avslutat sitt uppdrag.

Till betänkandet har fogats reservationer och särskilda yttranden av utredningens ledamöter.

Herr Munktell deltog i utredningens arbete fram till slutet av september 1962. Vid den tidpunkten förelåg lagförslagen i huvudsak i sitt slutliga skick. På utredningens uppdrag har herrar Rudholm och Stjernquist på grundval av utredningens protokoll sammanställt de punkter i fråga om vilka Munktell anmält avvikande mening eller gjort förbehåll för sitt slutliga ställningstagande; synpunkter av huvudsakligen redaktionell natur har icke medtagits i sammanställningen.

Stockholm den 26 mars 1963

Rickard Sandler

Emil Ahlqvist

Olle Dahln

Harald Hallén

Ossian Sehlstedt

Sten Wahlund

Jörgen Westerståhl

Per Wrigstad

Undertecknade, vilka såsom tillkallade experter deltagit i utredningens arbete, har i frågor av mera politisk natur, i första hand frågorna om kamarsystem och valsystem, icke i utredningen framfört egen mening. I övrigt har vi i allt väsentligt anslutit oss till utredningens förslag och uttalanden. Beträffande vissa spørsmål har vi anmält avvikande uppfattning på sätt framgår av särskilda yttranden.

Sten Rudholm

Nils Stjernquist

Förslagets huvudlinjer

Författningsutredningens uppdrag — att företaga en samlad översyn av demokratiens funktionsproblem och att på grundval därav genomföra en modernisering av vår författning — berör ett stort antal frågor, av vilka många varit omstridda och sedan länge diskuterats.

Det var därför knappast överraskande att under författningsutredningens arbete från början framträdde delade meningar i ett flertal väsentliga frågor. De skiljaktiga ståndpunkterna gällde för det politiska livet och författningen så centrala frågor som valsättet (proportionellt val eller majoritetsval och, om proportionella val bibehålles, spörsmålen om fördelningsmetod, spärr och tilläggsmandat), kammarsystemet (en eller två kamrar), folkomröstningsinstitutet (princip och utformning), omfattningen av grundlagsskyddet för medborgerliga fri- och rättigheter samt den s. k. lagprövningsrätten (princip och utformning).

Vidare hade utredningen under sitt arbete, av skäl som redovisas i det följande, efter hand blivit övertygad om att partiella reformer ej var tillfyllest och att en allmän grundlagsrevision var nödvändig. Ett förslag till en ny författning måste emellertid redan av praktiska skäl bygga på en i huvudsak enhetlig grundval; att framlägga ett flertal fullt utformade alternativa lagförslag låg knappast inom det möjligas gräns. Härtill kom den politiska bedömningen: ett starkt splittrat förslag skulle med all sannolikhet ge statsmakterna intrycket, att erforderlig enighet kring en författningsreform var så vanskelig att uppnå att hela frågan fick skjutas på framtiden.

Efter flera resultatlösa försök att nå en överenskommelse inom utredningen meddelades genom en kommuniké i början av år 1961, att utredningen tagit upp vissa stora, politiskt kontroversiella frågor till förnyad behandling. Därefter kvarstod endast två huvudsakliga alternativa linjer, nämligen rörande kammarsystemet, och i fråga om dem hade utredningen beslutat framlägga alternativa lagförslag. I övrigt hade samtliga ledamöter medverkat till att skapa den gemensamma grundval, på vilken den närmare utformningen av lagförslagen kunde bygga.

För anhängarna av tvåkammarsystemet (herrar Ahlkvist och Wahlund) var något uppgivande av ståndpunkter rörande valsättet ej aktuellt; kommunikén innehöll ingenting om den proportionella metodens närmare utformning. För den majoritet som stödde enkammaralternativet (hrr

Dahlén, Hallén, Sandler, Sehlstedt, Westerståhl och Wrigstad) hade härmed grunden lagts för en politisk kompromiss just rörande valsystemet. Den centrala punkten i denna kompromiss kom att innebära, att man på den ena sidan avstod från att kräva att utredningen skulle lägga fram förslag om majoritetsval och på den andra sidan avstod från kravet att det nya proportionella valsystemet, i förhållande till den samlade effekten av gällande ordning, skulle medföra ett starkare inslag av riksproportionalitet vid mandatfördelningen. Dessa ömsesidiga och, med tanke på tidigare intagna ståndpunkter, långtgående medgivanden motiverades av en bestämd strävan att åstadkomma ett sammanhängande förslag, som kunde läggas till grund för en mera genomgripande författningsreform och som samtidigt kunde ha utsikt att vinna en bred anslutning.

I det följande lämnas en sammanfattning av utredningens förslag. Först redovisas de huvudsakliga motiven för en allmän grundlagsrevision. Frågorna om valsystem, folkomröstning och kammersystem ägnas därefter särskilda avsnitt och behandlas jämförelsevis utförligt. Slutligen redovisas vissa huvudpunkter i vart och ett av de kapitel som förslaget till ny regeringsform innehåller. För förslaget till ny riksdagsordning och vissa därmed sammanhängande frågor framlägges en mera summarisk redogörelse. Avslutningsvis återges vissa reservationer och särskilda yttranden.

Allmän grundlagsrevision

Inledningsvis betonar utredningen, att det från början ingalunda framstod som givet, att en fullständig omarbetning av berörda grundlagstexter skulle visa sig erforderlig. De partiella och mindre ingripande reformernas väg låg närmast till hands, och det var först så småningom, efter en systematisk genomgång av grundlagstexterna och under arbetet med de många enskilda delfrågorna, som den uppfattningen växte fram att en allmän grundlagsrevision var ofrånkomlig, om en modernisering över huvud taget skulle genomföras.

För en allmän grundlagsrevision talar i första hand vissa synpunkter på *den skrivna författningens allmänna roll för statskicket*. Väsentliga delar av den svenska skrivna författningen, och då framför allt regeringsformens maktindelningssystem, har kommit att mista kontakten med statslivets realiteter. Vid sidan av regeringsformen har en vittförgrenad konstitutionell praxis utbildats, men dess rättsliga karaktär och dess förhållande till den skrivna rätten är ovissa. Resultatet av denna utveckling har blivit ej blott att den skrivna författningens verkningskrets successivt inskränkts utan även att på viktiga områden inom statslivet det rättsliga läget blivit oklart.

Grundlagens huvuduppgift kan sägas vara att upplinjera en grundord-

ning, en fast ram för den politiska aktiviteten. Inom denna ram kan strider utspelas om politikens inriktning men själva ramen skall respekteras av de politiskt verksamma; för det fall man önskar ändra ramen, finns även därom regler i grundlagen. På så vis skall alltså grundlagen avgränsa området för den politiska striden och såvitt möjligt förhindra att striden kommer att gälla beslutens konstitutionella sida. Om konstitutionella konflikter ändå uppkommer, skall grundlagen ange sättet för deras lösning. Det är enligt utredningens mening uppenbart, att den nuvarande svenska författningen ur denna synpunkt icke uppfyller rimliga anspråk.

När det faktiska statsskicket kodifieras genom en skriven författning, innebär detta, att en ökad styrka och motståndskraft gives åt den rådande ordningen. Härigenom blir det också lättare att vid inifrån eller utifrån kommande angrepp hävda de principer statsskicket bygger på. I och för sig kan det värn som grundlagen erbjuder te sig ringa inför ett angrepp baserat på våld. Man bör emellertid icke underskatta värdet av att i ett sådant läge ha såvitt möjligt entydiga och i olika situationer tillämpliga regler. En modern grundlag innebär därför ett krafttillskott till den svenska demokratin.

Beträffande *grundlagens ställning i folkmedvetandet* erinrar utredningen om att den svenska regeringsformen är ett märkligt historiskt dokument. Den har en påtaglig förankring i vårt lands på många sätt intressanta och särpräglade författningshistoria och dess ålder är ägnad att inge respekt. Anmärkningsvärt är emellertid, om man gör en jämförelse t. ex. med För-enta staterna eller Norge, vilken föga uppmärksammas plats vår grundlag intar i folkmedvetandet. För nu levande generationer tillkommer svårigheten att i regeringsformens lagtext igenkänna vårt nuvarande statsskick.

Det är enligt utredningen ett angeläget önskemål att grundlagen är så avfattad att den kan läsas och i sina huvuddrag begripas av envar allmänintresserad medborgare. Vid undervisning om det svenska samhället i skolorna bör författningstexten direkt kunna utnyttjas och ge upplysning om de grunder enligt vilka vårt land styres. För det demokratiska statsskickets förankring i folket är detta ingalunda oväsentligt.

Vidare talar *lagtekniska synpunkter* starkt för en grundlagsrevision. De av utredningen framlagda förslagen rörande grundlagens utformning måste givetvis bedömas för sig och i sitt sammanhang. Här finns blott anledning att understryka, att om man anser tillräckligt många enskilda ändringar i regeringsformen motiverade når man en punkt där den bärande konstruktionen brister. Stilbrytningen mellan de gamla och de nya stadgandena blir utomordentligt påfallande. Men framför allt går det ej längre att åstadkomma ett tillfredsställande sammanhang mellan de skilda stadgandena. Ett försök att i den nuvarande regeringsformen inskriva exempelvis regler i anslutning till parlamentarismen är detsamma som att införa en helt väsensskild princip.

De flesta nya grundlagar har tillkommit som en följd av omstörtande händelser och kriser i folkens liv. När, såsom här, ett författningsarbete kunnat utföras under normala förhållanden och när man i ett sådant läge beslutar sig för att föreslå en allmän revision av den skrivna författningen, måste man räkna med kritiska frågor. Varför skall just nu vår gamla beprövade regeringsform avskaffas, hur kan man vara säker på att statsskicket just nu nått ett stadium, som är så definitivt att det bör kodifieras i en ny grundlag?

Invändningar av detta slag rörande *tidpunkten för en grundlagsrevision* kan riktas mot varje sådan revision vid varje tidpunkt. Tiden blir aldrig mogen i den meningen att statsskickets utveckling når sin slutpunkt. Det är alltså knappast fråga om ett särskilt argument mot denna reform utan snarare om ett sätt att uttrycka en allmänt negativ inställning till reformer av detta slag.

Vad som sker, om man underlåter att reformera våra grundlagar, är emellertid att avståndet mellan norm och realitet ytterligare ökar, dvs. att den skrivna författningen får allt mindre faktisk betydelse. Att hålla fast vid 1809 års regeringsform blir därför liktydigt med att successivt avskryva den centrala tanken bakom alla konstitutioner, nämligen att den högsta statliga maktutövningen skall vila på lagens grund.

I enlighet med det sagda har utredningen sålunda företagit en allmän grundlagsrevision avseende *regeringsformen* och *riksdagsordningen*. De två andra gällande grundlagarna, *successionsordningen* och *tryckfrihetsförordningen*, beröres däremot ej; i fråga om dem föreslås endast ett par mindre följdändringar, föranledda av utredningens förslag beträffande *regeringsformen*. Under arbetet med grundlagens föreskrifter om riksdagens organisation och verksamhet visade det sig påkallat att låta den systematiska genomgången omfatta även *riksdagsstadgan* jämte *ordningsstadgorna för kamrarna*. Även dessa har alltså omfattats av utredningens allmänna översyn av gällande bestämmelser rörande statsskicket.

Den för vårt land unika ordningen att riksdagens arbetsformer till väsentlig del regleras i grundlag har icke ansetts böra bibehållas. Utredningen föreslår därför att i stället för de nuvarande grundlagarna *regeringsformen* och *riksdagsordningen* skall antagas en grundlag, nämligen en ny regeringsform, som innehåller även vissa konstitutionellt viktiga bestämmelser från nuvarande riksdagsordning, samt en ny riksdagsordning, som ej skall ha grundlagskaraktär men likväl skall vara svårare att ändra än vanlig lag. För ändring av riksdagsordningen skall således enligt förslaget krävas antingen två riksdagsbeslut, med mellanliggande nyval, eller ett beslut, varom minst tre fjärdedelar av riksdagens ledamöter förenat sig. Föreskrifter av mindre vikt rörande riksdagsarbetet, framför allt svarande mot bestämmelser i gällande riksdagsstadga och ordningsstadgor, har såsom tilläggsbestän-

melser fogats till den föreslagna riksdagsordningen; för ändring av tilläggsbestämmelserna skall gälla samma regler som för ändring av vanlig lag.

Utredningen har strävat efter att begränsa grundlagsregleringen till moment av väsentlig betydelse för det demokratiska statsskicket. Även i fråga om föreskrifter rörande riksdagsarbetet har utredningen ansett att de nuvarande bestämmelserna stundom går väl långt i detaljrikedom. Resultatet av grundlagsrevisionen har därför blivit att *förslaget till ny regeringsform* (förkortat *FRF*) och *förslaget till ny riksdagsordning* (förkortat *FRO*) jämte tilläggsbestämmelser (förkortat *T*) representerar en textmängd i antal ord räknat som uppgår till endast mellan tredjedelen och hälften av nu gällande motsvarande författningars textmängd.

Det bör emellertid understrykas, att de förslag till ny regeringsform och ny riksdagsordning, som utredningen framlägger, i hög grad anknyter till gammal svensk rättstradition. Detta gäller i fråga om såväl uppbyggnaden av statsorganen som uppdelningen i statsfunktioner. Tillfogas må att själva förfaringsättet att företaga en allmän revision överensstämmer med den metod, som är bruklig i vårt land, då en lag genom detaljändringar blivit svåröverskådlig och genom rättsutvecklingen icke längre svarar mot den verklighet lagen är avsedd att täcka.

Valsystem

Majoritetsval eller proportionella val. Enligt sina direktiv har författningsutredningen att förutsättningslöst undersöka frågan om vårt nuvarande proportionella valsystem bör ersättas med ett majoritetsvals system. Med anledning härav har utredningen verkställt ett flertal undersökningar och beräkningar rörande tillämpning i vårt land av olika majoritetsvals system. Det slags majoritetsval som här främst är av intresse är majoritetsval i enmanskretsar, dvs. valkretsar som utser endast en representant var; för att bli vald kräves enligt vissa majoritetsvals system blott flera röster än var och en av medtävlarna fått, enligt andra mer än hälften av alla röster.

Sammanfattningsvis anför utredningen om de olika vals systemen — majoritetsval eller proportionella val — följande.

Å ena sidan är majoritetsvals systemet förbundet med vissa värden som ingen har skäl att bestrida. Det gäller de små valkretsarna med den möjlighet till nära kontakt mellan valmännen och den valde som härigenom öppnas. Den art av direkt parlamentarism som ofta är förenad med majoritetsvals systemet har också vissa påtagliga företräden. Därmed avses först och främst att väljarna förelägges klara alternativ och att de får möjlighet att erfara att deras röstning omedelbart påverkar den förda politiken. Väljaropinionen kan också genast och i full utsträckning sätta sin prägel på riksdagens sammansättning. Väsentliga politiska förskjutningar bör vidare slå igenom på regeringsplanet och här förutsätter den direkta parlamentarismen

i regel enpartiministärer med en bestämd politisk målsättning. Detta rör-
liga, medborgarna engagerande system kan betraktas som en motpol till
den permanenta samlingsministärens mera avpolitiserade ordning.

Å andra sidan måste hänsyn tagas till de rättvisesympunkter som är för-
bundna med proportionalismen, dvs. till att partierna i riksdagen skall vara
representerade ungefär proportionellt i förhållande till sin styrka i landet.
Uppenbart är att dessa rättvisesympunkter representerar ett erkänt värde
och de har särskilt i ett så stabiliserat partisystem som det svenska erhållit
en fast förankring. Med ett proportionellt system följer också att risken för
slumpartade valutslag blir väsentligt mindre än med ett majoritetsval-
system.

Vad möjligheten att genomföra en majoritetsvalsreform beträffar är det
uppenbart att en sådan reform starkt skulle påverka de existerande par-
tiernas arbetsbetingelser; man kan säga att just en dylik påverkan delvis
åsyftas med en reform. Att en åtgärd av denna natur icke bör beslutas utan
stödet av en stark och utbredd opinion, företrädd inom flera partier, har
från början synts utredningen uppenbart. En faktisk förutsättning för att
en sådan opinion skall uppkomma, måste dock vara ett mera allmänt miss-
nöje med det proportionella systemet. Kritik mot vårt nuvarande valsystem
har visserligen, särskilt under de senaste åren, förekommit i den offentliga
debatten, men det kan svårligen göras gällande att denna kritik varit uttryck
för ett utbrett missnöje. Författningsutredningen kan därför på denna
punkt endast konstatera, att opinionsmässiga förutsättningar inom par-
tierna icke synes vara för handen för övergång till majoritetsvalsystem.

Med hänsyn till dessa olika omständigheter har utredningen kommit till
den slutsatsen, att förslaget bör bygga på en proportionell valmetod. Vid
den närmare utformningen av denna metod, liksom i samband med lösning
av vissa andra författningsfrågor, har utredningen sökt att i görligaste mån
beakta de värden som är förbundna med en mera direkt form av parla-
mentarism.

Den proportionella valmetoden. Utredningen konstaterar till en början,
att den 1952 införda uddatalsmetoden med 1,4 som första divisor hit-
tills i stort sett icke föranlett kritik. För att mera fullständigt belysa inne-
börden av denna valmetod har utredningen låtit verkställa en särskild un-
dersökning: med utgångspunkt från röstsiffrorna för ett visst val (juni
1958) varierades partiernas röstsiffror uppåt och nedåt och i olika kom-
binationer på ett sådant sätt att 169 fingerade valresultat kunde framräk-
nas, varvid för varje valresultat mandatfördelningen beräknades med fyra
olika spärrdivisorer. Av undersökningen synes bland annat framgå, att
under i vårt land nu förutsebara förhållanden tillämpningen av spärrdivisorn

1,4 ger till resultat, att ett största parti vars röstandel överskrider en tredjedel av valmanskåren knappast i något läge behöver riskera underrepresentation utan i allmänhet får en måttlig överrepresentation. Denna överrepresentation tenderar därefter att något öka med partiets tillväxt.

Med hänsyn till de hittills gjorda erfarenheterna av den 1952 införda valmetoden och till de särskilda undersökningar utredningen således låtit verkställa rörande denna metod har utredningen stannat för att föreslå, att den gällande uddatalsmetoden med spärrdivisorn 1,4 bibehålles vid val inom de nuvarande andrakammarvalkretsarna.

Den närmare utformningen av utredningens förslag rörande valsystemet sammanhänger med det i följande avsnitt redovisade förslaget rörande kammersystemet. Enligt där framlagda majoritetsförslag skall det nuvarande tvåkammersystemet ersättas med ett enkammersystem och av kammarens 290 ledamöter skall 230 väljas i de nuvarande andrakammarvalkretsarna, varvid mandaten alltså fördelas mellan partierna enligt samma regler som för närvarande. Därtill kommer 60 regionvalda ledamöter; för regionvalet indelas riket i 6 regioner som väljer 10 ledamöter var.

Konstruktionen med 60 regionvalda riksdagsledamöter gav inom utredningen upphov till tanken, att dessa mandat skulle fördelas på sådant sätt att man realiserade det många gånger framförda uppslaget om någon form av utjämning av den valkretsvis erhållna mandatfördelningen mellan partierna. Härigenom skulle ett resultat mera direkt proportionellt med antalet i riket avgivna röster för de olika partierna uppnås.

Utredningen har dock stannat för att föreslå att regionmandaten icke användas för att utjämna mandatfördelningen i valkretsarna. I stället förutsattes att fördelningen av regionmandaten enbart baseras på de i ett särskilt regionval avgivna rösterna, dvs. denna fördelning blir helt skild från fördelningen i valkretsarna. Vidare föreslås att mandaten i regionerna fördelas enligt d'Hondts metod (heltalsmetoden) utan möjlighet att använda kartellbeteckning. Detta betyder alltså att man i fråga om ett mindre antal mandat, i direkt syfte att i vissa lägen underlätta en majoritetsbildning, använder en annan fördelningsmetod än den som tillämpas i fråga om den större gruppen mandat.

Utredningen föreslår vidare, att två fristående spärrar införes vid fördelningen av regionmandaten. Som villkor för att parti skall komma i fråga för mandat i regionval förutsattes således dels att partiet skall ha erhållit mandat i någon av valkretsarna inom regionen, dels att partiet erhållit minst 5 % av antalet i riket vid regionvalet avgivna röster.

Genom särskild sammanräkning i regionerna, genom heltalsmetoden och genom de särskilda spärreglerna motverkas uppkomsten av småpartier. Vidare gäller att ett parti som ligger nära en majoritet av rösterna med detta system lättare får möjlighet att erhålla majoritet av mandaten. Man kan

också säga att effekten blir i huvudsak densamma som av den vid första-kammarvalen nu tillämpade metoden.¹

Personval inom det proportionella systemet. I direktiven förklaras det vara synnerligen angeläget att utredningen — om den anser att den proportionella valmetoden bör bibehållas — undersöker, i vad mån åtgärder kan vidtagas inom det proportionella valsystemets ram för att ge valen en mera markerad karaktär av personval.

Allmänt torde erkännas att det nuvarande svenska valsystemet ger föga utrymme för personval, i vilken betydelse man än tager detta ord. Av i utlandet förekommande system för att kombinera ett proportionellt val med ett personval tilldrar sig de i Danmark och Finland tillämpade metoderna särskilt intresse.

Även om man utgår från att i vårt land inom överskådlig framtid det alldeles övervägande antalet medborgares röstning i första hand innebär röstning på parti, kan ett kompletterande inslag av personval få stor betydelse. Det gäller att i den moderna representativa folkstyrelsen skaffa så många informations- och påverkningskanaler som möjligt och det gäller att på allt sätt främja medborgarnas känsla av närhet till de högsta statsorganen. Det proportionella valsystemet bör därför kompletteras med en anordning som möjliggör för väljarna att genom sin röstning påverka ej blott mandatfördelningen mellan partierna utan även personvalet inom partierna. Därvid bör enligt utredningens mening följande tre riktlinjer vara vägledande.

För det första bör systemet konstrueras så att väljarna verkligen stimuleras att vid sidan av partivalet också intressera sig för personvalet. Skall den nuvarande traditionen på detta område i vårt land brytas, torde därför det danska systemet med frihet för väljarna att antingen rösta på parti eller person vara mindre lämpligt. Man riskerar då hos oss liksom i Danmark att en stor del av valmanskåren avstår från att orientera sig i personfrågorna och nöjer sig med att rösta på parti.

För det andra gäller att tillse, att utgången av personvalet icke blir slumpartad. Partierna bör därför, utan att vara allena rådande, behålla ett väsentligt inflytande på personvalet. Vidare är en spridning av personrösterna på de kandidater som närmast kommer i fråga samt en möjlighet för partierna att avge en rekommendation i personvalsfrågan önskvärda. Här förefaller ett system med särskilda mindre kretsar för personvalet — liknande de danska nomineringskretsarna och i förslaget kallade »ortskretsar» — kunna skapa förutsättningar för ett måttligt partiinflytande över

¹ Regionmandatens fördelning enligt föreslagen metod blir, med utgångspunkt från de fyra senaste riksdagsvalens röstfördelning, följande (jfr Bilaga 2 tabell 30)

	H	C	F	S	K	S:a
1952	8	5	16	31	—	60
1956	10	5	15	30	—	60
1958	11	7	10	32	—	60
1960	10	7	10	33	—	60

personvalet. Partierna förutsättes därvid genom placering på första plats utpeka den kandidat som inom respektive krets givits partiets särskilda rekommendation.

För det tredje gäller, att även om personliga valkampanjer kan vara önskvärda och stimulerande, är det ej lyckligt om de får en personlig tillspetsning som skapar olust inom partiorganisationerna. Ur denna synpunkt inger erfarenheterna av det finländska systemet med ett helt fritt personval vissa betänkligheter, medan en anordning med särskilda kretsar för personvalet, inom vilka partiet avger en personrekommendation, har påtagliga fördelar. Partierna kan då icke blott deltaga i arbetet på att göra alla kandidater kända för väljarna utan också ge ett särskilt företräde åt partiets främsta kandidat inom ortskretsen. För partiets främsta kandidater, dvs. de som i en eller flera ortskretsar uppställts som första namn, bildar dessa ortskretsar ett naturligt verkningsområde för personpropagandan.

Utredningens överväganden utmynnar alltså i förslag om obligatoriskt personval, om partirekommendation av vissa kandidater och om mindre kretsar som ram för väljarkontakt och personpropaganda.

Till skillnad från valkretsvalen skall de föreslagna regionvalen på sätt som närmare beröres i det följande vara utpräglade listval, där namnens ordning på listan blir bestämmande.

Tillvägagångssättet vid riksdagsval. Liksom för närvarande sker vid kommunal- och landstingsval kommer enligt förslaget riksdagsvalet till enkamraren att omfatta två samtidigt förrättade val, nämligen valkretsval och regionval. För att tillgodose personvalsynpunkten indelas valkretsarna i lika många ortskretsar som det finns mandat i valkretsen. Ortskretsarna bör vara till folkmängden i huvudsak lika stora och så nära som möjligt ansluta sig till den kommunala och administrativa indelningen. Regionindelningen baseras på valkretsindelningen på så vis att valkretsarna sammanföres till sex i huvudsak lika stora regioner. Länsstyrelserna skall liksom nu utgöra sammanräkningsmyndighet för valkrets, en av länsstyrelserna i varje region skall utgöra sammanräkningsmyndighet för regionen.

Vid valet skall användas för alla partier gemensamma valsedlar av fastställd typ. Ett personval enligt den föreslagna ordningen kräver nämligen officiell kandidatur, dvs. endast på visst sätt i förväg anmälda kandidater kan komma i fråga vid valet. Endast registrerat parti har rätt att nominera kandidater. För registrering krävs antingen att partiet redan är representerat i riksdagen eller att partiet har ett visst minimiantal inskrivna medlemmar (15 000 för hela riket, resp. 1 500 för registrering i viss valkrets).

Före valet skall partiernas ombud anmäla kandidater till valkretsvalet och regionvalet. Det skall sedan ankomma på länsstyrelserna att trycka valsedlarna. På regionsvalsedeln upptages namnen i den ordning partierna anmält dem. På valkretsvalsedeln upptages namnen i bokstavsordning, med

VALKRETSVALET

Jönköpings län

ORTSKRETS 6: Anderstorps och Gislaveds köpingar;
Villstads, Burseryds, Hylte, Unnaryds,
Refele och Bredaryds kommuner.

Väljaren skall med ett kryss utmärkta vilket namn
sedeln skall gälla för. Förkryssningen ger också det
parti som namnet representerar en röst.

Obs! Endast ett kryss. Krysset kan sättas antingen för
den för ortskretsen föreslagna eller för någon
av övriga föreslagna.

Arbetarepartiet Socialdemokraterna	Centerpartiet	Folkpartiet	Högerpartiet	Kommunisterna
Föreslagen för ortskretsen:	Föreslagen för ortskretsen:	Föreslagen för ortskretsen:	Föreslagen för ortskretsen:	Föreslagen för ortskretsen:
Per Rikardsson fabrikör, Bredaryd ☐	Erik Samuelsson hemmansägare, Refele ☐	Karl Magnusson riksdagsman, Anderstorp ☐	Helge Olsson fabrikör, Anderstorp ☐	Nils Berggren ombudsman, Jönköping ☐
Övriga föreslagna:	Övriga föreslagna:	Övriga föreslagna:	Övriga föreslagna:	Övriga föreslagna:
Bertil Andersson riksdagsman, Norrahammar ☐	Ragnar Brunberg riksdagsman, Jönköping ☐	Lars Bengtsson assistent Tenhult ☐	Oskar Adolfsson Huskvarna ☐	Ivar Alfredsson målare, Veggeryd ☐
Valdemar Boman riksdagsman, Värnamo ☐	Karin Dahlgren fru, Jönköping ☐	Gunnar Bergman fabrikör, Värnamo ☐	Karin Brundin fru, Jönköping ☐	Ragnar Broberg transportarbetare, Värnamo ☐
Bror Claesson förfman, Eksjö ☐	Paul Fransson hemmansägare, Burseryd ☐	Manfred Carlsson lantbrukare, Sävsjö ☐	Sven Brunberg skogsmästare Maurida ☐	Robert Eriksson metallarbetare, Norrahammar ☐
Åke Dahlkvist typograf, Värnamo ☐	Eva Fredriksson fru, Gislaved ☐	Carl Cederberg handlande, Huskvarna ☐	Östen Göransson lantbrukare, Tranås ☐	Vilhelm Hansson metallarbetare, Smålands Anneberg ☐
Lisa Edvardsson affärsbiträde, Huskvarna ☐	Rudolf Gustavsson köpman, Skillingaryd ☐	Axel Emanuelsson kyrkoherde, Vetlanda ☐	Helge Holm köpman, Vireda ☐	David Jönsson järnarbetare, Hyltebruk ☐
Olof Fredriksson riksdagsman, Nässjö ☐	Anna Henriksson fröken, Österkorsberga ☐	Märta Forsell småskollärare, Gränna ☐	Rolf Larsson kamrer, Bankeryd ☐	Per Karlsson gummiarbetare, Gislaved ☐
Jan Göransson banbiträde, Sommen ☐	Fredrik Jakobsson landstingsman, Hult ☐	Bertil Grönkvist handlande, Jönköping ☐	Bror Lindberg riksdagsman, Öserumsbrunn ☐	Arvid Kvist bilreparatör, Tranås ☐
Svea Hansson fru, Tranås ☐	Sixten Jansson kommunalkassör, Stensjön ☐	Viktor Hallberg handlande, Jönköping ☐	Eskil Lundgren riksdagsman, Värnamo ☐	Adolf Lagerström möbelsnickare Vetlanda ☐
Sune Henriksson byggnadsnickare, Jönköping ☐	Anders Joelsson förbundsordförande, Veggeryd ☐	Holger Högberg bilmekaniker, Hylte bruk ☐	Rolf Mattson pastor, Jönköping ☐	Anna Nord fru, Huskvarna ☐
Gunnar Ivarsson köpman, Vetlanda ☐	Jan Josefsson pastor, Lyckåsgård ☐	Harald Junggren landstingsman, Lekeryd ☐	Gun Nordin konsulent, Värnamo ☐	Björn Sjögren murare, Sävsjö ☐
Sune Jernberg folkskollärare, Huskvarna ☐	Sten Karlbom kommunalnämnds- ordförande, Bor ☐	Elsa Ludvigsson fru, Jönköping ☐	Sture Persson fabrikör, Malmback ☐	Sven Troedsson chaufför, Jönköping ☐
Fredrik Larsson linjeförman, Sävsjö ☐	Axel Kihlgren landstingsman, Boltfaryd ☐	Harald Nilsson fanjunkare, Eksjö ☐	Rolf Sandström lantbrukare, Skirö ☐	
Bo Ljunggren metallarbetare, Jönköping ☐	Olof Månsson ombudsman Jönköping ☐	Rune Ragnarsson riksdagsman, Huskvarna ☐	Eskil Sunesson godsägare, Hök ☐	
Agne Olofsson lantbrukare, Refele ☐	Allan Nordström lantbrukare, Bondstorp ☐	Lars Stensson disponent, Tranås ☐	Bror Söderlund lantbrukare, Skoga ☐	
Arvid Sandell omlastarförman, Sävsjö ☐	Tage Pahlsson rektor, Visingsö ☐	Åxel Svensson fabrikör, Klevshult ☐	Ivar Thorén disponent, Nässjö ☐	
Ulla Sandström sjuksköterska, Jönköping ☐	Bertil Sundgren nämndeman, Fredriksdal ☐	Astrid Wenngren fru, Eksjö ☐	Gunborg Westerberg instr.-sköterska, Jönköping ☐	
Nils Winkvist målare, Gislaved ☐	Eric Ölund byggmästare, Vetlanda ☐	Ragnar Westman folkskollärare, Jönköping ☐	Folke Wiklund lektor, Nässjö ☐	

1968 ÅRS RIKSDAGSVAL

REGIONVALET

REGION 2: Södermanlands, Östergötlands, Jönköpings, Kronobergs och Kalmar län.

Väljaren skall med ett kryss utmärka vilket parti sedeln skall gälla för.

Obs! Endast ett kryss får göras.

☐ Arbetarepartiet Socialdemokraterna	☐ Centerpartiet	☐ Folkpartiet	☐ Högerpartiet	☐ Kommunisterna
Granberg, Knut generaldirektör, Stockholm	Brunnberg, Ragnar riksdagsman, Jönköping	Grahn, Edvard direktör, Norrköping	Lundin, Sixten advokat, Katrineholm	Hellgren, Erik redaktör, Stockholm
Johansson, Tage ombudsman Norrköping	Lindh, Stina förbundsordförande, Falun	Gerdin, Sigurd redaktör, Jönköping	Folkesson, Ragnar redaktör, Linköping	Berggren, Nils ombudsman, Jönköping
Lundström, Eva redaktör, Stockholm	Gabrielsson, Rune sekreterare, Stockholm	Broman, Hans kanslichef, Lidingö	Rönberg, Lisa fru, Nacka	Göransson, David ombudsman, Norrköping
Boman, Valdemar riksdagsman, Värnamo	Forsberg, Carl landstingsman, Kärna	Norberg, Gösta professor, Stockholm	Lindberg, Per fabrikör Malmbäck	Nilsson, Arne sekreterare, Stockholm
Risberg, Lars byråchef, Stockholm	Malmberg, Kurt kommunalkassör, Moheda	Sjögren, Hjärdis advokat, Stockholm	Palmkvist, Lars-Erik direktör, Kalmar	Dahlberg, Oskar järnarbetare, Oxelösund
Andersson, Bertil direktör, Eskilstuna	Rickardsson, Bror redaktör, Nybro	Davidsson, Signe fru, Eskilstuna	Malm, Edvin godsägare Linneryd	Runesson, Sven ombudsman, Kalmar
Åkerberg, Olle polisassistent, Oskarshamn	Carlén, Ernst hamnsägare, Julita	Lindvall, Anders civilekonom, Kalmar	Bergström, Helge optiker, Nyköping	Isaksson, Sven metallarbetare, Nässjö
Forsberg, Emil ombudsman, Norrköping	Jacobsson, Sture nämndeman, Skärstad	Nilsson, Rune disponent, Ljungby	Strandberg, Bengt tandläkare, Norrköping	Broman, Anders metallarbetare, Eskilstuna
Georgsson, Bo målare, Linköping	Jonsson, Gerda fru, Vingåker	Stenberg, Rolf redaktör, Borgholm	Törnkvist, Leif kamrer, Oskarshamn	Pihlgren, Bengt möbelsnickare, Nybro
Nilsson, Stina fru, Kalmar	Alfredsson, Sven handlande, Nyköping	Johansson, Bertil kyrkoherde, Gränna	Nyström, Inez kurator, Huskvarna	Lindvall, Nils järnarbetare, Huskvarna
Aronsson, Per fabrikör, Katrineholm	Persson, Lennart handlande, Kalmar	Almgren, Sten kontorschef, Flen	Henriksson, Stefan major, Väckjö	Albinsson, Karl möbelsnickare, Gnesta
Hansson, Sten folkskollärare, Mjölby	Bengtsson, Erik nämndeman, Tystberga	Eriksson, Birger direktör, Motala	Adolfsson, Oskar kamrer, Eskilstuna	Henriksson, Sven murare, Norrköping
Johansson, Ivar köpman, Jönköping	Dahl, Anna fräken, Linköping	Lundgren, Vilhelm handlande, Jönköping	Fredriksson, Björn hemmansägare, Ödeshög	Karlberg, Tage målare, Jönköping
Olofsson, Arvid affärsbiträde, Vimmerby	Helgesson, Gunnar pastor, Tenhult	Svensson, Björn tjänsteman, Strängnäs	Granlund, Karin lärarinna, Söderköping	Gustafsson, Bror bilreparatör, Motala
Backman, Robert fabriksarbetare, Vagnhärad	Eriksson, Alf direktör, Mjölby	Oskarsson, Mats landstingsman, Barås	Niklasson, Allan handlande, Älmhult	Ottosson, Jan målare, Väckjö
Lindholm, Axel förförman, Alvesta	Stennesson, Karl-Axel ombudsman, Borgholm	Haraldsson, Eva fräken, Huskvarna	Edvardsson, Sune fabrikör, Torshälla	Sunesson, Gustav bilreparatör, Borgholm
Jönsson, Nils banbiträde, Tranås	Emanuelsson, Agne kassör, Finspång	Rosengren, Åke disponent, Kalmar	Larsson, Emil kamrer, Jönköping	Nord, Bertil chaufför, Tingsryd
Moberg, Signe lärarinna, Ljungby	Olsson, Göran pastor, Urshult	Bergman, Gunnar redaktör, Mariefred	Carlsson, Birger handlande, Strängnäs	
Svensson, Emil köpman, Västervik	Larsson, Fredrik ombudsman, Jönköping	Pettersson, Rune köpman, Västervik	Samuelsson, Anders godsägare, Gamleby	
Kvist, Edvard fabrikör, Sävsjö	Widmark, Tore lantbrukare, Bjälbo	Engström, Sten köpman, Linköping	Mattsson, Olof lantbrukare, Bankeryd	

1968 ÅRS RIKSDAGSVAL

undantag för första namnet, dvs. den kandidat som partiet i första hand rekommenderar inom vederbörande ortskrets (ortskretsar). Det erfordras alltså en variant av sedeln för varje ortskrets. Dessutom föreligger behov av en för hela valkretsen gemensam sedel, utan ortskretsbezeichnung och med alla kandidaterna i bokstavsordning, för att användas vid röstning på postanstalt, beskickning osv. Valsedlar utsändes till väljarna tillsammans med röstkortet.

Själva röstningen tillgår så att den röstande genom ett kryss för ett visst namn på valkretsvalsedeln anger för vilken person, och därmed också för vilket parti, sedeln skall gälla. På regionvalsedeln sättes ett kryss för det parti den röstande vill stödja. Förkryssas flera kandidater för olika partier på valkretsvalsedeln eller flera partier på regionsvalsedeln, blir röstsedeln ogiltig. Förkryssas flera namn under samma partibezeichnung på valkretsvalsedeln, gäller sedeln endast som röst för partiet.

Vid sammanräkningen ordnas både valkretsvalsedlarna och regionvalsedlarna efter parti. Mandaten fördelas sedan mellan partierna enligt förut angivna metoder. För valkretsvalsets vidkommande räknas vidare vid den slutliga sammanräkningen antalet röster som avgivits på varje enskild kandidat och kandidaterna kommer i fråga för inval efter sitt personliga röstetal. Vid regionvalet kommer liksom nu kandidaterna i fråga för mandat enligt den på valsedeln angivna ordningen. Själva sammanräkningsförfarandet torde, eftersom man endast har att taga hänsyn till de officiella valsedlarna och räkningen av personröster ej erbjuder några svårigheter, bli enklare än de nu förekommande.

Folkomröstning

I tilläggsdirektiv 1957 uppdrogs åt författningsutredningen att pröva, på vilket sätt folkomröstningsinstitutet borde ingå i den tillämnade nya författningen. Genom en av utredningen föranstaltad intervjuundersökning i samband med folkomröstningen i tjänstepensionsfrågan har visst material för bedömning av folkomröstningsinstitutet insamlats.

Rådgivande folkomröstning. Beträffande den rådgivande folkomröstningen visar utredningen hur detta institut år 1922 införlivades med de svenska grundlagarna på grund av alldeles speciella omständigheter, och hur man under 1950-talet än en gång kom att intressera sig för detta institut och föreslå dess utbyggande, därför att det ur den parlamentariska demokratiens synpunkt uppfattades såsom mindre problematiskt än beslutande folkomröstning.

I inget annat land spelar numera den rådgivande folkomröstningen någon nämnvärd roll. Enligt utredningens mening har den svenska debatten genom sin inriktning på den rådgivande folkomröstningen kommit in på ett

sidospår. Lägges beslutanderätten över institutet hos riksdagsmajoriteten, har man ej anledning att räkna med att det kommer att användas i någon större utsträckning. Söker man åter konstruera beslutanderätten såsom en rättighet för en minoritet inom riksdagen, uppstår svårigheter både när det gäller institutets avgränsning och när det gäller frågeformuleringen.

De speciella problem som är förknippade med en rådgivande folkomröstning bör emellertid ej skymma blicken för att det kan finnas lägen, där institutet med fördel kan användas, om riksdagen så finner påkallat. Här för krävs emellertid inga särskilda bestämmelser i grundlag. Den svenska riksdagen bör ha samma rätt som andra folkrepresentationer att fatta beslut om rådgivande folkomröstning. En sådan omröstning berör nämligen icke den statsrättsliga kompetensfördelningen mellan de olika statsorganen.

Beslutande folkomröstning. Den svenska folkstyrelsen är väsentligen representativ och bör enligt utredningens mening så förbli. Ett folkomröstningsinstitut, som skulle utgöra ett mera normalt återkommande inslag i det politiska beslutfattandet, måste därför avvisas. Däremot kan beslutande folkomröstning tjäna som en yttersta garanti för folkstyrelsen i vissa särskilda fall. Det är naturligt att uppmärksamheten därvid i första hand riktas på grundlagarna och formerna för deras ändring. För statskicket väsentliga principer bör ej kunna ändras eller upphävas utan folkmajoritetens stöd och gillande. Denna självskrivna grundsats har vår nuvarande regeringsform sökt garantera genom regeln om att för grundlagsändring fordras två riksdagsbeslut, skilda åt av ett allmänt val. Vid detta val skall folket få tillfälle att säga sin mening angående de vilande förslagen till grundlagsändring.

Emellertid kan man konstatera, att denna form för folklig kontroll har påtagliga brister. Under en valrörelse blir lätt grundlagsfrågorna skjutna i bakgrunden därför att de diskuteras i samband med en mängd andra frågor som kanske mera direkt berör valmännens närliggande intressen. En jämförelse med förhållandena i andra länder visar också att reglerna för grundlagsändring där är sådana att ändringsbeslut antingen tilldrar sig mera uppmärksamhet, genom folkomröstning eller särskilt nyval, eller är svårare att få till stånd på grund av bestämmelser om kvalificerad majoritet.

Ett beaktande av dessa förhållanden har föranlett utredningen att föreslå, att riksdagens första, vilande beslut om grundlagsändring under vissa förutsättningar skall kunna underställas folkomröstning i samband med närmast följande allmänna riksdagsval. Det vilande beslutet skall därvid förfalla, om flertalet av dem som deltar i folkomröstningen, till ett antal motsvarande mer än hälften av de vid det samtidiga valet avgivna rösterna, röstar mot beslutet. Uppnår nejrösterna ej denna majoritet, avgöres den vilande grundlagsfrågan efter valet av riksdagen på vanligt sätt. Att låta bli

att deltaga i folkomröstningen får alltså samma effekt som att rösta för det vilande förslaget antagande, dvs. den som underlåter att deltaga överlämnar avgörandet till de samtidigt valda riksdagsledamöterna.

Initiativet till folkomröstning av detta slag skall enligt utredningens förslag kunna tagas av minst en tredjedel av riksdagens ledamöter. Denna regel torde också innebära en garanti för att endast frågor, som kan tilldraga sig ett mer allmänt intresse, föres ut till omröstning. Omvänt kan ju också denna regel sägas betyda, att beslut om grundlagsändring i sådana frågor kräver två tredjedels majoritet, om man vill undvika folkomröstning. Även regeringen skall äga besluta om dylik folkomröstning i grundlagsärende. Det föreslagna institutet ger alltså möjlighet till kontroll från folkets sida över riksdagsmajoriteten, om denna vill ändra statsskicket grundläggande principer.

Kammarsystem

Författningsutredningen skall enligt direktiven uppmärksamma spörsmålet om *folkrepresentationens uppbyggnad och funktionssätt* samt härvid till förutsättningslös prövning upptaga frågan om tvåkammarsystemet bör bibehållas.

Inledningsvis framhåller utredningen att principen om riksdagens ställning som främsta statsorgan icke har satts i fråga. Riksdagens möjligheter att i praktiken intaga en sådan ställning inom statslivet har emellertid på olika sätt blivit begränsade i det moderna samhället. Till en del synes denna utveckling bero på att riksdagens befogenheter och arbetsmetoder utformats under ett äldre skede och därför icke i alla avseenden är anpassade efter de aktuella behoven.

En ledande tanke i hela författningsarbetet har därför för utredningen varit att söka förbättra riksdagens möjligheter att fullgöra sina väsentliga uppgifter och att därigenom stärka riksdagens ställning. Hänsyn till den faktiska balansen inom statsskicket mellan regeringsmakt och folkrepresentation kräver att särskilda ansträngningar nu sätts in i denna riktning. Detta syfte präglar ett flertal av de förslag utredningen framlägger.

Utredningen belyser vidare det svenska tvåkammarsystemets innebörd och konstaterar, att karaktärsskillnaden mellan kamrarna numera är föga framträdande och antalet fall där kamrarna fattar olika beslut mycket begränsat. Vid den i budgetärenden förekommande gemensamma voteringen fungerar de båda kamrarna som en kammare, sammanträdande i två rum.

Såsom inledningsvis nämnts framlägges i fråga om kammarsystemet alternativa förslag. Först redovisas de motiv och förslag som enkammar-systemets anhängare har framlagt och därefter följer en motsvarande redovisning från anhängarna av tvåkammaralternativet.

Enkammaralternativet

(I denna del står bakom förslaget herrar Dahlén, Hallén, Sandler, Sehlstedt, Westerståhl och Wrigstad¹)

Kritik av tvåkammerssystemet. Den närmast till hands liggande ordningen, när det gäller att skapa en representation som skall företräda folket, är att denna representation organiseras som *en* församling, dvs. som ett enkammersystem. Om representationen skall uppdelas på två eller flera avdelningar, krävs härför särskilda skäl.

Bakom tvåkammerssystemet låg från början i Sverige liksom i andra länder delvis en strävan att bereda vissa speciella grupper inom folket ett större inflytande. Den ena kammaren skulle, för att tala med de Geer, ha de kvalifikationer som fordrades för att »trygga bildningens och förmögenhetens talan». Denna form av argumentation saknar numera aktualitet. Som huvudargument för tvåkammerssystemet brukar i våra dagar *kontinuitetssynpunkten* åberopas. Medan den andra kammaren skall mera direkt avspegla det aktuella opinionsläget, skall första kammaren genom att bygga på andra val och på en genomsnittligt äldre opinion garantera kontinuitet i riksdagens beslut och förhindra tvära omkastningar.

Detta sätt att resonera går tillbaka till föreställningar som var gängse innan man hade någon större erfarenhet av en vidsträckt, mer eller mindre allmän rösträtt. Man förutsatte då, att den stora massan av medborgare skulle vara lättpåverkad och ombytlig i åsikter och att opinionen lätt skulle svänga över från den ena ytterligheten till den andra. Hela detta synsätt har emellertid blivit föråldrat i och med de moderna masspartiernas uppkomst. För det första har härigenom den politiska åsiktsbildningen bland medborgarna fått en oförutsedd fasthet och stabilitet. För det andra bör observeras, att då partierna blivit centra för den politiska åsiktsbildningen kommer förändringar i det politiska ställningstagandet framför allt till uttryck genom att partierna som sådana ändrar sitt uppträdande. Majoritetsförhållandena kan omkastas genom att ett parti går över från en ståndpunkt till en annan eller inleder eller avbryter samarbete med ett annat parti. Mot sådana förändringar skyddar icke representationens uppdelning på två kamrar. Ej heller har tvåkammerssystemet någon större betydelse som skydd mot tillfälliga omkastningar i partiernas styrkeförhållanden, eftersom röstsiffrorna för de olika partierna — med bortseende från vissa mindre fluktuationer — vanligen följer tendenser som sträcker sig över flera val. När detta är fallet blir tvåkammerssystemets effekt endast att försena framträngandet av en ny tendens i utvecklingen av partiernas inbördes styrkeförhållande.

Ett annat argument till förmån för tvåkammerssystemet brukar vara, att det ger ett särskilt skydd mot *förhastade beslut*, dvs. beslut som blir otillfredsställande på grund av brister i ärendenas behandling. Den svenska

¹ Även herr Munktell anslöt sig till enkammerssystemets princip.

riksdagens gemensamma utskott och den samtidiga behandlingen av ärendena i kamrarna gör emellertid att tvåkammerssystemet ej kan erbjuda något starkare skydd häremot.

Beträffande det tredje huvudargumentet, som går ut på att *särskilda personkvaliteter* kan beaktas vid valet av ledamöter till första kammaren, gäller att det knappast föreligger några större skillnader i personurvalet till första och andra kammaren och att intresset för att till ledamöter i första kammaren utse s. k. rikskandidater påtagligt minskat under senare år.

Skälen för det svenska tvåkammerssystemets bibehållande är alltså svaga redan därför att karaktärsskillnaden mellan kamrarna är så obetydlig. Alla tankar på att genom en radikal förändring av första kammarens befogenheter och sammansättning försöka blåsa nytt liv i tvåkammerssystemet kan emellertid avvisas såsom orealistiska. Styrkan hos det svenska tvåkammerssystemet har i hög grad legat däri, att detta efter första kammarens demokratisering under lång tid icke på allvar ifrågasatts eller ens diskuterats. De enda praktiska alternativen torde således vara antingen övergång till ett enkammersystem eller bibehållande av det nuvarande systemet i huvudsak oförändrat.

Synpunkterna rörande skyddet mot förhastade beslut och rörande de särskilda personkvaliteterna kan beaktas också vid utformningen av ett enkammersystem. Vad som kvarstår som en unik egenskap hos det nuvarande tvåkammerssystemet är att, genom skillnaden i tidpunkt och metod för val, kamrarna kan uppvisa avvikelser i fråga om partisammansättning. Dessa avvikelser uppkommer till väsentlig del genom att kamrarnas sammansättning avspeglar valresultat som ligger olika långt tillbaka i tiden: i genomsnitt drygt 2 år för andra och drygt 6 år för första kammaren. (En detaljundersökning har visat att procenten förstakammarelektorer tillhörande det största partiet blott legat omkring 1 % över mandatandelen i andra kammaren och att det indirekta valet, när de båda konkurrerande grupperna varit ungefär lika stora, endast ger den största gruppen ytterligare omkring 0,5 % eller sammanlagt 1,5 % större mandatandel i första än i andra kammaren.)

När man ej längre hävdar att första kammaren representerar en kvalitativt bättre, »mognare opinion» återstår blott skillnaden i opinionens ålder. Eftersom man ej gärna kan göra gällande att en äldre opinion i och för sig skulle vara bättre än en nyare, begränsas systemets innebörd till att utgöra en mekanisk anordning, varigenom i vissa lägen olika majoriteter kan uppkomma i representationens två avdelningar och beslut i andra ärenden än budgetärenden förhindras eller fördröjas.

Man kan givetvis ej utesluta den teoretiska möjligheten av att förhindrandet av ett visst lagbeslut kan vara av värde. I de allra flesta fall måste dock från både praktiska och principiella synpunkter risken för kammar-motsättningar och den förlamning av statsverksamheten som kan bli en följd av sådana motsättningar betraktas som något enbart otillfredsstäl-

lande. Motsättningen mellan kamrarna kan också försvåra en ministär-bildning liksom parlamentarismens funktion över huvud taget. Vi har i vårt land visserligen ej haft några påtagliga erfarenheter härav, men detta kan delvis ses som en följd av tillfälliga omständigheter. Första kammaren kan naturligtvis också i vissa lägen ge ett extra stöd åt en ministär med osäker ställning i andra kammaren: visar ministärens röstmässiga underlag inom valmanskåren en fortsatt krympande tendens framstår detta stöd som klart otillfredsställande och endast i det speciella fall, då det är fråga om en tillfällig vågdal och tendensen åter är uppåtgående, kan bedömningen bli en annan.

Framför allt för vad som här kallats den direkta parlamentarismen utgör tvåkammerssystemet ett hinder. Denna parlamentarism kräver, att de röstande så snart som möjligt får se den fulla effekten av sin röstning och att den aktuella politiken ej skall påverkas av valresultat från en tidigare period. Endast ett enkammersystem med direkta val kan skapa förutsättningar för ett sådant omedelbart samspel mellan folkmajoriteten å ena sidan, riksdagsmajoriteten och regeringen å den andra.

Ett otillfredsställande inslag i vårt tvåkammerssystem utgör vidare inblandningen av rikspolitiska spörsmål i kommunalvalen. Härigenom hindras de kommunalpolitiska frågorna att i dessa val komma till sin rätt och medborgarna får ej möjlighet att utöva det inflytande på den egna kommunens angelägenheter som kommunalvalen avser att ge.

Enkammarriksdagens sammansättning. Under hänvisning till det sagda förordas alltså, att det nuvarande tvåkammerssystemet upphäves och ersättes med ett enkammersystem. Det är således ej fråga om att avskaffa första kammaren och bibehålla den andra utan om att ersätta båda kamrarna med en enda, ny kammare. *

Antalet ledamöter i den nuvarande riksdagens båda kamrar — 151 i första och 232 i andra kammaren eller sammanlagt 383 — är i förhållande till invånarantalet något större än i andra med Sverige närmast jämförliga länder. Vid övergång till enkammersystem är det alltså möjligt att minska det sammanlagda antalet riksdagsledamöter till omkring 300 eller något därunder och dock erhålla en lika fullständig representation som man har i andra jämförliga länder.

Såsom tidigare anförts i avsnittet om valsystemet bör ett mindre antal mandat användas för att underlätta en majoritetsbildning. Syftet uppnås genom att i fråga om dessa mandat tillämpa särskild sammanräkning, särskild fördelningsmetod och särskilda spärregler. Den samlade effekten härav bör vara ungefär densamma som effekten av den särskilda nuvarande valmetoden vid förstakammarval.

När det gäller att närmare bestämma enkammarriksdagens sammansättning och ledamotsantal har en utgångspunkt varit, att den lokala represen-

tationen ej bör i någon väsentlig mån begränsas, dvs. den bör till storleken motsvara ungefär andra kammarens ledamotsantal eller 230. En annan utgångspunkt är det personvalsystem utredningen i det föregående föreslagit och som medför att kandidaterna i större utsträckning än nu personligen måste deltaga i valrörelsen. Med en sådan uppläggning av valrörelsen riskeras, att många personer som i och för sig kunde göra en god insats i riksdagsarbetet helt skulle sakna möjlighet att bli valda. I riksdagen bör därför, vid sidan av de personvalda ledamöterna, även ingå ett antal ledamöter utsedda genom listval i större kretsar (regioner). I dessa stora regioner, inom vilka utses ett relativt begränsat antal ledamöter, bör partierna vara mera benägna än i de nuvarande förstakammarvalkretsarna att nominera personer oberoende av lokal förankring i valkretsen. Regionvalen bör därför bättre än de nuvarande förstakammarvalen kunna tillgodose önskemålen om val av »rikskandidater».

Med beaktande av dessa olika synpunkter förefaller en lämplig sammansättning av riksdagen vara: 230 ledamöter valda genom personval i valkretsarna samt 60 ledamöter valda genom listval i sex regioner eller sammanlagt för hela enkammarriksdagen 290 ledamöter.

Med svensk riksdagstradition synes bäst överensstämma att förlägga den extra *garanti mot förhastade beslut*, som man kan vilja inbygga i ett enkammarssystem, till beredningsstadiet genom att anordna en dubbel utskottsbehandling. Vad lagärendena beträffar är det fråga om beslut som är avsedda att äga giltighet under lång tid. Å andra sidan torde åtskilliga lagärenden, t. ex. genomförandet av en följdändring i en lag, vara av sådan beskaffenhet att en dubbel utskottsbehandling icke skulle fylla någon egentlig uppgift. I enlighet härmed föreslås dubbel utskottsbehandling endast i sådana lagärenden som en relativt stor del av riksdagens ledamöter, minst en tredjedel, önskar göra till föremål för ytterligare utskottsbehandling. För detta ändamål föreslås att en särskild *lagnämnd* omfattande 15 ledamöter inrättas.

Enligt den föreslagna ordningen skall alltså alla lagärenden på sätt som nu sker utskottsberedas. Först vid behandlingen av vederbörande utskotts betänkande i ärendet skall begäran om remiss av ärendet till lagnämnden kunna framställas. Sedan lagnämndens betänkande avgivits, vidtager den slutliga behandlingen av ärendet i riksdagen. I starkt partiskiljande frågor finns det knappast anledning att räkna med såsom sannolikt, att lagnämndens behandling av ärendet resulterar i andra ställningstaganden än den första utskottsbehandlingen. Många lagärenden har emellertid ej någon utpräglad partipolitisk karaktär. Här kan beredningen i lagnämnden, som också ger tid för fortsatt offentlig debatt i frågan, tillföra nya synpunkter och därigenom påverka riksdagens beslut.

Beträffande den andra huvudgruppen av riksdagsärenden, budgetärendena, gäller delvis andra synpunkter. Även här föreslår utredningen, av skäl

som närmare utvecklas i det följande, att möjligheter öppnas till dubbel utskottsbehandling genom inrättande av en särskild *finansnämnd*.

I övrigt medför naturligen en övergång till enkammarysystem ett flertal förenklingar i riksdagsarbetet.

Tvåkammaralternativet ¹

(Bakom förslaget i denna del står herrar Ahlkvist och Wahlund)

Under den tid som gått sedan vårt statsskick demokratiserades har tvåkammarysystemet på det hela taget fungerat tillfredsställande. Även om särskilt under senare år förekommit en viss diskussion om införande av ett enkammarysystem, kan det ingalunda göras gällande att det skulle stå någon utbredd, allmän opinion bakom kraven i denna riktning. Önskemålen om övergång till enkammarysystem synes numera väsentligen grundade på teoretiska resonemang. Detta är helt naturligt eftersom några nämnvärda praktiska olägenheter med den nuvarande ordningen ej kan åberopas. I ett sådant läge finns det icke tillräckliga skäl att överväga en så genomgripande reform som tvåkammarysystemets avskaffande skulle innebära.

Mot ett enkammarysystem kan väsentliga invändningar riktas. Arbetsbetingelserna i en stor enkammar blir långt ifrån idealiska. Risk uppstår för att i denna månghövdade församling antalet inlägg i debatterna blir så stort att nu rådande debattfrihet måste begränsas. Ej heller lämnar denna enda kammar utrymme för en så nyanserad diskussion av de olika frågorna som tvåkammarysystemet. Det är fara värt att härigenom hela riksdagens verksamhet får en ensidig inriktning mot offentligheten och väljarna, medan däremot sakbehandlingen av frågorna skjuts i bakgrunden. Med en sådan inriktning kommer också debatten att domineras av ett antal ledande politiker, varvid de övriga ledamöternas möjligheter att göra en självständig insats försämras.

Vad garantier mot förhastade beslut angår, låter det sig kanske i och för sig göra att i ett enkammarysystem bygga in vissa sådana garantier, men det finns anledning räkna med att sådana arrangemang i ett enkammarysystem, om de skall vara effektiva, blir omständliga och tungrodda i tillämpningen.

Ehuru således avgörande skäl talar mot införande av enkammarysystem, kan likväl vissa befogade anmärkningar riktas mot det nuvarande tvåkammarysystemet. De påtalade bristerna är emellertid sådana att de med jämförelsevis måttliga åtgärder bör kunna avhjälpas.

Första kammarens kontinuitetsbevarande uppgift är idag icke lika betydelsefull som tidigare. Detta hindrar likväl ej, att det kan tänkas lägen, då som en följd av en yttre eller inre kris snabba och tillfälliga omkast-

¹ På de punkter, där tvåkammaralternativets anhängare inbördes har delade meningar följer framställningen här, liksom lagtexten, den ståndpunkt som närmast överensstämmer med enkammaralternativets förslag.

ningar inom opinionen äger rum och då första kammarens existens kan vara en borgen för en lugn utveckling. Den kontinuitetsbevarande uppgiften finns alltså kvar men första kammarens så kallade eftersläpning torde kunna begränsas. Detta syfte uppnås om den årliga förnyelsen med omkring en åttondel av kammarens ledamöter ersättes med en förnyelse av halva ledamotsantalet vart fjärde år.

Enligt detta förslag skall alltså första kammarens ledamöter liksom hittills väljas för åtta år genom indirekt val, verkställt av landstingens och vissa stadsfullmäktigeförsamlingars ledamöter. Elektorsförsamlingarna skall sammanträda omedelbart efter kommunalvalen; halva antalet elektorsförsamlingar förrättar val vart fjärde år. Omedelbart efter ett val kommer härigenom ena hälften av första kammaren att avspegla en alldeles aktuell opinion, andra hälften en 4 år gammal opinion samt alldeles före ett val en 4 respektive 8 år gammal opinion. Medeltalet, som för andra kammaren är 2 år, blir alltså för första kammaren 4 år mot drygt 6 år för närvarande.

Mot de nuvarande elektorsförsamlingarna vid val till första kammaren har kritik riktats därför att de i växande utsträckning har föredragit att till ledamöter av första kammaren välja endast personer bosatta inom valkretsen. Det närmast till hands liggande botemedlet mot alltför lokalt bundna val synes vara att minska antalet elektorsförsamlingar och därigenom öka det område varje församling representerar. Därmed minskas också möjligheterna för de små valkorporationerna att överenskomma om fördelning av platserna mellan de olika delarna av valkretsen. I enlighet härmed föreslås att antalet valkretsar vid val av ledamöter till första kammaren begränsas till sex; i tre av dem kommer alternerande att förrättas val vart fjärde år. Valkretsindelningen torde komma sammanfalla med enkammaralternativets regioner. Det torde ej vara nödvändigt att alla elektorerna i en och samma valkrets sammanträder på en ort, utan röstavgivandet kan ske vid landstingsmöte respektive stadsfullmäktigemöte, varefter röstsammanräkning sker centralt. Däremot måste givetvis en gemensam valförberedelse äga rum inom valkretsen.

Tvåkammarssystemets möjlighet att vara en garanti mot förhastade beslut skulle väsentligt förbättras genom en reform, som syftar till att en samtidig behandling av ärendena vid deras avgörande i kamrarna ej längre skall vara den normala ordningen. Med samtidig behandling menas då att ett och samma ärende behandlas av kamrarna samma dag. Även om ärendena därvid placeras i olika ordningsföljd på kamrarnas föredragningslistor får kammarledamöterna ej den möjlighet till information om vad som skett i medkammaren eller det rådrum för ytterligare överväganden som normalt bör finnas. För detta ändamål synes därför en veckas tidsskillnad mellan kamrarnas behandling av samma ärende vara lämplig.

Av hänsyn till principen om kamrarnas lika behörighet bör det icke

föreskrivas, att ärendena eller viss grupp av ärenden först skall upptagas till avgörande i t. ex. andra kammaren. Ärendena bör i stället, för detta första avgörande, fördelas så, att ungefär hälften tilldelas första kammaren och återstoden andra kammaren. Enklast synes vara att åt talmännen uppdraga att fastställa turordningen för behandlingen av utskottens betänkanden i kamrarna. Talmännen bör därvid tillse, att arbetsbelastningen blir någorlunda jämn. Från regeln om att utskottsbetänkande ej skall behandlas samtidigt i kamrarna bör dock undantag kunna göras, då det gäller brådskande ärenden liksom också vid riksmötes slut. Vidare bör gemensam omröstning ske samtidigt i kamrarna.

Enligt tvåkammaralternativet skall första kammaren ha 150 och andra kammaren 230 ledamöter.

När det gäller regeringens parlamentariska ansvar och de regler som i det följande föreslås rörande misstroendeförklaring mot ministären, kan därmed sammanhängande frågor lösas i ett tvåkamarsystem genom en föreskrift om att för misstroendeförklaring fordras, att mer än hälften av riksdagens ledamöter vid omröstning förenat sig om beslutet.

Genom de sålunda föreslagna, begränsade reformerna av det nuvarande tvåkamarsystemet synes de väsentliga invändningarna mot detta system ha undanröjts.

Förslaget till regeringsform

Bestämmelserna i den föreslagna regeringsformen har fördelats på tio särskilda kapitel. I 1 kap. behandlas statsskicket grunder, i 2 kap. vissa grundläggande fri- och rättigheter. Därefter följer bestämmelser i 3 kap. om konung och statsråd, i 4 kap. om rikets styrelse och förvaltning och i 5 kap. om domstolar och rättskipning. De följande fyra kapitlen handlar om riksdagen och dess funktioner. 6 kap. har sålunda rubriken riksdagen, i 7 kap. behandlas lag och lagstiftning, i 8 kap. beskattning och budgetreglering och i 9 kap. granskning och tillsyn. I det avslutande 10 kap. ges särskilda bestämmelser för krig och andra utomordentliga förhållanden. Slutligen har vissa speciella frågor reglerats i övergångsbestämmelser.

Statsskicket grunder (1 kap.). Detta kapitel ger i nio paragrafer en sammanfattning av regeringsformens huvudsakliga innehåll.

Den skrivna författningens syfte är att fastlägga de väsentliga reglerna om statsorganans uppbyggnad, verksamhetsformer och befogenheter. Kännetecknande för en demokratisk författning är vidare, att dessa befogenheter är begränsade bland annat genom de fri- och rättigheter som medborgarna är tillförsäkrade i författningen eller på annat sätt.

Det har ansetts naturligt att det svenska statsskicket karaktär av demokrati eller folkstyrelse kommer till uttryck redan i 1 §. Det sker genom en

deklaration om att all statsmakt i Sveriges rike utgår från Sveriges folk. Vidare har i 1 § upptagits de två konstitutiva dragen hos den svenska folkstyrelsen, nämligen att den bygger på fri åsiktsbildning och på allmän och lika rösträtt. Därutöver anges att den svenska folkstyrelsen förverkligas genom ett parlamentariskt statsskick liksom, på det lokala planet, genom kommunal självstyrelse. I paragrafen erinras slutligen om att regeringsformen, successionsordningen och tryckfrihetsförordningen är rikets grundlagar.

Även om författningen sålunda bygger på folksuveränitetens princip och denna princip kommer till uttryck i en enhetlig författningskonstruktion med riksdagen som främsta organ, bygger likväl författningen på en bestämd *funktionsuppdelning* mellan olika statsorgan. Funktionsuppdelningen, som icke är detsamma som maktdelning i äldre betydelse, kan sägas vara motiverad av att staten har så många uppgifter av så inbördes olikartad natur att de bör anförtros åt skilda organ, sammansatta med hänsyn just till vad de speciella uppgifterna kräver. Hur funktionsuppdelningen är genomförd framgår närmare av de följande kapitlen.

Av mera allmän betydelse för funktionsuppdelningens iakttagande är *lagprövningsrätten*, varmed avses i första hand domstolarnas rätt att pröva huruvida lag eller annan författning står i överensstämmelse med grundlag. Under hänvisning till uttalanden i vissa domstolsutslag under senare tid utgår författningsutredningen ifrån att domstolarna numera anser sig äga en sådan lagprövningsrätt, låt vara att en restriktiv syn å tillämpningen av denna rätt är för handen. Utredningen anser, att en sådan lagprövningsrätt kan utgöra en värdefull garanti för grundlagens efterlevnad och förslaget innebär, i likhet med vad som gäller t. ex. i Danmark och Norge, att en dylik lagprövningsrätt finnes.

Antagandet av en ny regeringsform kan i så måtto tänkas aktualisera lagprövningsrätten att de nya bestämmelserna i större utsträckning än gällande regeringsforms är tillämpliga på moderna samhällsförhållanden. Med hänsyn till den föreslagna utformningen av bestämmelserna i regeringsformen pekar utredningen på att lagprövningsrätten synes kunna bli aktuell närmast i den formen att det ifrågasättes, om en av regeringen beslutad författning är av sådan natur att den i stället bort beslutas av riksdagen som lag. I ett dylikt fall blir innebörden av lagprövningsrätten närmast en kontroll av att riksdagens lagstiftningsbefogenhet ej trädes för nära. Utredningen har emellertid utgått ifrån att lagprövningsrätten endast mera sällan skall aktualiseras.

Efter det inledande stadgandet i 1 § i förevarande kapitel följer åtta paragrafer som sammanfattar regeringsformens huvudpunkter. De har grupperats så att var och en av 2—9 §§ har sin motsvarighet i ett av de följande kapitlen, varvid paragraf- och kapitelnummer överensstämmer. Bland des-

sa paragrafer må särskilt nämnas 2 §, vari den bekanta 16 § i 1809 års regeringsform upptagits. På motsvarande sätt har från den äldre regeringsformen hämtats stadgandet i 8 § om att svenska folkets urgamla rätt att sig beskatta utövas av riksdagen allena.

Grundläggande fri- och rättigheter (2 kap.). Gällande svenska grundlagar innehåller endast i mycket begränsad omfattning bestämmelser, som motsvarar de rättighetsförklaringar som regelmässigt ingår i andra demokratiska rättsstaters författningar. Den närmaste motsvarigheten i 1809 års regeringsform till sådana rättighetsförklaringar, RF 16 §, saknar sålunda bestämmelser om åtskilliga rättigheter, som brukar återfinnas i utländska författningar, såsom åsikts- och yttrandefrihet, förenings- och församlingsfrihet, skydd för brev-, telefon- och telegrafhemlighet, förbud mot retroaktiv strafflagstiftning m. m.

Kravet på normmässighet och på en rättvis och likformig behandling av medborgarna är en av det svenska rättssamhällets grundläggande principer. Enligt författningsutredningens mening är det ett sådant krav som RF 16 § främst uppställer. Utredningen anser emellertid att en ny grundlag icke endast bör innehålla ett principstadgande av detta slag. Därutöver bör uttryckliga bestämmelser upptagas om vissa grundläggande medborgarligen fri- och rättigheter; dessa bestämmelser har sammanförts i förslaget andra kapitel.

I ett första stadgande har således upptagits den för det demokratiska statsskicket grundläggande opinionsfriheten i dess olika former: åsiktsfrihet, yttrandefrihet och tryckfrihet, religionsfrihet samt församlingsfrihet och föreningsfrihet. En andra grupp av friheter avser den personliga friheten samt rätten att fritt välja vistelseort inom riket eller lämna riket, hemfrid och friheten att oförkränkt sända meddelanden. En tredje grundsats avser egendomens trygghet. Liksom i fråga om övriga nämnda friheter gäller att inskränkningar kan ske men endast genom lag eller med stöd av lag.

Efter dessa grundläggande friheter upptages i det följande vissa andra fri- och rättigheter av betydelse för medborgarna. Dessa stadganden saknar helt motsvarighet i gällande grundlagar. Således finnes här bestämmelser om rätt till undervisning och utbildning, om rätt till näringsfrihet och om rätt till arbete och social hjälp. Vidare har fastslagits svensk medborgares rätt och plikt att delta i rikets försvar.

Till de för en rättsstat karakteristiska reglerna hör vidare föreskrifterna om rätt domstol och om förbud mot retroaktiv strafflagstiftning.

Slutligen har det ansetts naturligt att i kapitlet inskriva asylrättens princip varjämte upptagits en föreskrift om att utlänning här i riket åtnjuter fri- och rättigheter i likhet med svensk medborgare, såvitt ej annat är särskilt stadgat.

Konung och statsråd (3 kap.). Enligt utredningens direktiv bör de grundläggande principerna för det parlamentariska styrelseskicket upptagas i den skrivna författningen. I ett parlamentariskt statsskick intar parlamentet, folkrepresentationen, en dominerande roll och regeringen är beroende av parlamentets eller parlamentsmajoritetens stöd. Parlamentarismen berör därför på flera sätt också statschefens ställning.

Den principiella frågan om monarki eller republik har utredningen icke haft i uppdrag att pröva. I enlighet härmed bygger förslaget på gällande statsform. I 1 kap. har således upptagits ett stadgande om att konungen är rikets statschef.

Statschefens främsta särskilda uppgift i den parlamentariska demokratin är att medverka vid ministärbildningen, i första hand genom att utse statsminister. Enligt förslaget skall konungen, innan han utnämner statsminister, rådgöra med riksdagens talman och med företrädare för parti-grupper inom riksdagen. Därigenom klarlägges, att det är uppfattningarna inom riksdagen som skall vara vägledande för konungen. På förslag av statsministern utnämner konungen sedan övriga statsråd. Över huvud taget framhäves statsministerns centrala ställning inom ministären starkare än i nuvarande regeringsform.

Parlamentarismen kommer också till uttryck i den formen att statsråd är skyldiga att avgå, om riksdagen beslutar misstroendeförklaring mot dem. Gäller misstroendeförklaringen statsministern skall denne på samtliga statsråds vägnar ofördröjligen begära avsked; har misstroendeförklaring beslutats mot annat statsråd, skall statsministern ofördröjligen hemställa om hans avskedande. Från denna regel finns endast ett undantag, nämligen om konungen på statsministerns hemställan beslutar att anordna nyval (urtima val).

Beslut om att utnämna och entlediga statsråd liksom om urtima val ankommer alltså på konungen själv att fatta. Vad urtima val angår har man givetvis anledning att räkna med att statschefen normalt bifaller statsministerns hemställan. Ett annat ställningstagande från statschefens sida kan egentligen tänkas endast i det fall, då ministären önskar urtima val men statschefen har förvissat sig om att en ny ministär med stöd hos riksdagens majoritet kan bildas. Det är då icke givet, att den dittillsvarande ministärens önskan att pröva sin framgång hos väljarna skall ges företräde framför riksdagsmajoritetens uppfattning.

Är konungen exempelvis på grund av utrikes resa hindrad att fullgöra sina plikter som statschef, skall på samma sätt som nu regent inträda i konungens ställe. För det fall att vid förhinder för konungen ingen finnes, vilken kan inträda såsom regent, förordas av praktiska skäl en annan lösning än den nuvarande, enligt vilken samtliga statsråd skall föra riksstyrelsen. Utredningen föreslår, att riksdagens talman i dylika fall fungerar

som statschef. Den som i konungens eller regentens ställe utövar statschefens plikter benämnes enligt förslaget »riksföreståndare».

Om konungahuset utslocknar, föreskriver nu gällande regeringsform att riksdagen skall utse nytt konungahus. Enligt utredningens uppfattning är det icke lämpligt, att riksdagens handlingsfrihet i den angivna situationen från början är beskuren. Det låter sig nämligen icke nu bedöma hur riksdagen i ett läge av detta slag önskar handla. Med hänsyn härtill föreslås en grundlagsbestämmelse, som icke föregriper ett framtida ställningstagande. Således stadgas att, om vid tronledighet icke finnes någon tronföljare, riksdagens talman är riksföreståndare till dess statschef utsetts i överensstämmelse med vad i regeringsformen må bliva fastställt.

Utredningen föreslår, under hänvisning främst till de konstitutionella uppgifter som tillkommer konungen, en höjning av den lägsta åldern för trontillträde från 21 till 25 år. Slutligen har också upptagits en föreskrift om att konungen vid trontillträde skall avgiva en försäkran att städse följa regeringsformens bud.

Rikets styrelse och förvaltning (4 kap.). I detta kapitel behandlas *regeringen* och dess uppgifter, bl. a. beträffande utrikesärendena, samt förvaltningsmyndigheterna. Uttrycket »Kungl. Maj:t» (Konungen) såsom benämning på det organ som utövar riksstyrelsen har i förslaget ersatts med uttrycket »regeringen». Regeringens beslut skall enligt förslaget fattas av konung och statsråd i konselj, av statsråden i ministerråd eller av enskilt statsråd.

Formellt kännetecknas det nuvarande svenska systemet för regeringsärendenas avgörande av att det alldeles övervägande antalet ärenden behandlas i allmän konselj. Formell ministerstyrelse, dvs. rätt för statsråd att självständigt besluta i regeringsärende, förekommer i synnerligen ringa utsträckning. Reellt råder en annan ordning. Det slutliga ställningstagandet i nästan alla ärenden av mindre vikt träffas av ett statsråd och även i fråga om ärenden av större vikt är det gemensamma ställningstagandet inom statsrådsaktskretsen ofta av ganska formell karaktär.

Enligt författningsutredningens mening är den rådande ordningen i fråga om regeringsärendenas handläggning otillfredsställande både av principiella skäl och med hänsyn till regeringsarbetets rationella organisation. Den principiella synpunkt som här liksom i andra sammanhang varit vägledande är, att form och realitet i författningslivet bör bringas i bättre överensstämmelse med varandra. Beträffande statsrådets uppgifter betyder detta att när ärenden i realiteten avgöres och lämpligen bör avgöras av enskilt statsråd, skall den formella beslutanderätten liksom det konstitutionella ansvaret ligga hos denne. På motsvarande sätt bör regeringsärenden, som är av mera politisk natur eller i övrigt är av större vikt, avgöras

av ministären i dess helhet genom ett kollektivt beslut och för sådana beslut bör också ett kollektivt ansvar komma ifråga.

Med den utomordentligt betydelsefulla roll regeringen har i den moderna statsverksamheten blir regeringens arbetsformer och deras ändamålsenlighet en fråga av största vikt. Medan för äldre tiders ämbetsmannaministärer förvaltningsärendenas behandling i högsta instans kunde framstå som en huvuduppgift, ter sig nu uppgiften att taga initiativ, att planera för framtiden och över huvud taget det politiska beslutsfattandet som regeringsverksamhetens kärnpunkt. Men just här, när det gäller de kollektiva momenten i regeringsarbetet, är den svenska regeringens arbetsformer långt ifrån tillfredsställande.

Statsråden samlade till ministerråd — och en förutsatt, därtill anknuten gemensam beredning — skall alltså enligt förslaget utgöra den centrala gemensamma instansen i regeringens verksamhet. I denna krets bör beslut fattas i alla ärenden av större vikt. Övriga regeringsärenden bör delegeras till avgörande genom enskilt statsråd.

Vid tillkomsten av vissa regeringsbeslut bör enligt utredningens mening statschefen medverka. Såsom form för denna medverkan föreslås, i anslutning till gällande ordning, konseljbehandling av ifrågavarande regeringsärenden.

När konseljbehandlingen ansetts böra bibehållas i fråga om vissa regeringsärenden, är det främst deras formella karaktär som varit utslagsgivande. Det är alltså statschefens ställning som företrädare för riket och riksstyrelsen som gör hans medverkan vid regeringens beslut i dessa ärenden naturlig och lämplig. Härtill kommer att i den mån vissa regeringsärenden har ett sakligt samband med de särskilda uppgifter som enligt förslaget tillägges statschefen, det syntes motiverat att statschefen på detta sätt erhåller information om ministärens åtgöranden.

Mot bakgrunden av dessa synpunkter har utredningens förslag utformats så, att vissa regeringsärenden obligatoriskt skall behandlas i konselj. Hit hör framför allt regeringens propositioner liksom några andra ärenden berörande riksdagen samt vissa tjänstetillsättningar. Därutöver kan i ministerråd beslutas att annat regeringsärende som behandlas i ministerråd skall hänskjutas till konselj.

Alla regeringsärenden som upptages i konselj skall dessförinnan ha behandlats i ministerråd. Ett beslut i ärendet kommer till stånd genom att konungen biträder ministerrådets förslag. Statsråden framstår enligt förslaget ej längre som statschefens rådgivare. De har för sin del i ministerråd under konstitutionellt ansvar fattat beslut i de ärenden som sedan föredrages i konseljen. Deras uppgift vid konseljen är ej att »råda» statschefen utan att framlägga de förslag till beslut som upprättats i ministerråd och, om så påkallas, ange de närmare grunderna för förslagen. För statsråd, som

ej har ärenden att föredraga i konseljen, föreligger ingen skyldighet att deltaga i denna.

Någon exakt beräkning av regeringsärendenas fördelning på de olika instanserna inom regeringen kan knappast göras, men utredningen har räknat med att antalet konseljärenden per år icke borde behöva överskrida femhundra, antalet ärenden som behandlas i ministerråd uppgå till några tusen och alla de återstående tiotusentals ärendena avgöras av enskilt statsråd. För övrigt förordar utredningen fortsatta energiska ansträngningar för att i största möjliga utsträckning delegera mindre väsentliga förvaltningsärenden från regeringen till förvaltningsmyndigheterna.

För att tillgodose samordnings- och granskningsuppgifter inom regeringen förordar utredningen inrättandet av ett centralt regeringskansli. Kansliet skall stå under statsministerns ledning. I kansliet skall ingå minst två statsråd, de s. k. »juristkonsulterna». Till skillnad från departementen, som sysslar med särskilda grenar av den statliga verksamheten, skall alltså regeringskansliet utgöra det organisatoriska underlaget för samverkan inom statsrådskretsen och för handläggning av vissa för departementen gemensamma ärenden.

De föreslagna bestämmelserna om utrikesärendenas handläggning ansluter i huvudsak till nu gällande regler. Härutöver har en ny bestämmelse upptagits som möjliggör *överlåtande av befogenheter på mellanfolklig organisation*. Överenskommelser av det slag som Sverige hittills ingått kan i vissa fall innebära långtgående bindningar men de förpliktar regelmässigt medlemsstat endast att i enlighet med den mellanfolkliga organisationens beslut genom sina egna konstitutionella organ fatta erforderliga följdbeslut. Utvecklingen har emellertid på senare år fört längre. Det förekommer numera att internationella organisationer i helt annan omfattning än tidigare tilldelas självständig kompetens i förhållande till de enskilda medlemsstaterna. Det karakteristiska för denna typ av organisationer, som har en permanent karaktär, är att de upprättar organ, vilka med stöd av traktater ges befogenheter, som normalt helt ligger inom vederbörande medlemsländers egna kompetensområden.

Vårt land kan framdeles i en eller annan form vilja ansluta sig till mellanfolkliga organisationer, som företer överstatliga drag av ovan nämnt slag. Det kan således i framtiden visa sig nödvändigt att inom särskilda ämnesområden överföra delar av svensk statsmyndighet på internationella organ. Utredningen anser det påkallat att i regeringsformen skapas en rättslig grundval för ingående av dylika överenskommelser.

Uppenbart är att överenskommelse, varigenom på mellanfolklig organisation överlåtes lagstiftningsmakt eller annan i grundlag inskriven befogenhet, i princip icke skall kunna godkännas i annan ordning än som

gäller för stiftande av grundlag. Emellertid kan en sådan ordning i brådskande situationer medföra en besvärande tidsutdräkt, enär beslut måse fattas av två riksdagar mellan vilka nyval ägt rum. Utredningen föreslår därför en supplerande regel, som gör det möjligt för riksdagen att genom *et* beslut, varom minst fem sjättedelar av riksdagens ledamöter förent sig, godkänna en traktat av ifrågavarande slag. Föreligger ej sådan majoritet, kan alltså beslutet endast fattas i den för grundlagsändring vanliga formen och härvid kan då enligt utredningens förslag även folkomröstning ifrågakomma.

I kapitlet behandlas även *förvaltningsmyndigheterna*. Utredningen förslår icke någon ändring i vad som för närvarande gäller rörande förvaltningsmyndigheternas ställning. Sålunda föreskrives att förvaltningsmyndigheterna skall fullgöra sina uppgifter efter vad i lag och annan författning stadgas och i enlighet med utfärdade anvisningar. Därmed avses att ge uttryck för den självständiga ställning som förvaltningsmyndigheterna av hävd inträ i vårt land, med bibehållande av nuvarande möjlighet för överordnad myndighet, i sista hand regeringen, att ge anvisningar rörande underordnad förvaltningsmyndighets handlande.

Utredningen har icke funnit anledning föreslå någon ändring i gällande regler beträffande befordringsgrunderna vid tillsättning av statliga tjänster. Ett stadgande som ger uttryck för objektivitetssynpunkten vid tjänstetillsättningar bör alltjämt ingå i regeringsformen. Således föreskrives att vid tjänstetillsättning skall avseende fästas allenast vid förtjänst och skicklighet. Frågan om svenskt medborgarskap som villkor för erhållande av statstjänst har varit föremål för utredning genom särskild utredningsman. I samråd med denne har en grundlagsbestämmelse utformats, vilken innebär att svenskt medborgarskap kräves för innehav eller utövande endast av vissa slags tjänster och att i övrigt bestämmelser på detta område gives i vanlig lag.

Domstolar och rättskipning (5 kap.). Kapitlet innehåller vissa grundläggande bestämmelser om de dömande organen och deras uppgifter. Domstolarna skall således döma efter vad i lag och annan författning stadgas. I 1809 års regeringsform framträder ännu tydliga spår av den äldre ordning, enligt vilken den högsta domsmakten tillhörde konungen. Det kan knappast råka delade meningar om att principen om rättskipningens självständighet i förhållande till regering och förvaltningsmyndigheter nu bör på ett mera konsekvent och tydligt sätt framhävas. Med hänsyn till betydelsen ur konstitutionell synpunkt av domstolarnas självständiga ställning har för domarnas vidkommande ett stadgande om skydd mot avsättning och förflyttning upptagits i regeringsformen. Med tanke på den i övrigt använda terminologien har utredningen ansett benämningen »regeringsrätten» mindre lämplig för den högsta administrativa domstolen och föreslår i stället benämningen »högsta förvaltningsdomstolen».

Ledamöter av högsta domstolen och av högsta förvaltningsdomstolen skall enligt utredningens förslag ha fullt ämbetsansvar i likhet med andra domare och tjänstemän; däremot föreslås de nuvarande bestämmelserna om dessa domares särskilda ansvar inför ett politiskt forum, riksdagens opinionsnämnd, utgå. Som hittills skall en särskild domstol, riksrätten, döma i mål om ansvar eller enskilt anspråk på grund av ämbetsbrott begånget av statsråd eller ledamot av högsta domstolen eller av högsta förvaltningsdomstolen. Gällande regler om riksrättens sammansättning är starkt föråldrade, varför en översyn har varit påkallad. Utredningen har stannat för att föreslå att, delvis efter mönster från de nordiska grannländerna, riksrätten skall bestå av sammanlagt 14 ledamöter, nämligen dels av yrkesdomare, hämtade från högsta domstolen och högsta förvaltningsdomstolen, och dels av ett lika stort antal av riksdagen valda personer. Ledamot av riksdagen får ej samtidigt vara ledamot av riksrätten.

Riksdagen (6 kap.). I detta kapitel innehåller 1—8 §§ de grundläggande bestämmelserna angående val till riksdagen, 9—12 §§ avser riksdagsarbetet och 13—16 §§ innehåller bestämmelser angående riksdagsledamots personliga ställning m. m.

Bestämmelserna om riksdagens sammansättning och om riksdagsval har förut delvis behandlats i avsnitten om valsystem och kammersystem. En nyhet i utredningens förslag är att *ersättare* skall kunna inkallas för riksdagsledamot. Som ersättare inträder den person på valsedeln, som inom samma parti efter de valda har fått högsta röstetalet (vid valkretsvalet) eller står närmast i ordningsföljd (regionvalet). Vid förfall även för den förste ersättaren inträder nästa person på valsedeln enligt motsvarande principer. Ersättare skall vid behov inkallas av talmannen.

Den grundläggande motiveringen för ersättarinstitutionen är att denna utgör en garanti för att medborgarnas vid val uttryckta vilja återspeglas i riksdagens beslut, oberoende av om någon eller några av de ordinarie representanterna är förhindrade att delta i besluten. Det föreligger numera också ett påtagligt praktiskt behov av ersättare för riksdagsledamöter. Bland annat gäller, att åtskilliga ledamöter innehar uppdrag i internationella sammanhang och därför under långa perioder är hindrade delta i riksdagsarbetet. Därtill kommer att rekryteringen till riksdagen bör underlättas om genom ett ersättarsystem blir möjligt för ledamot att vara frånvarande från riksdagsarbetet för att t. ex. delta i en viktig förhandling eller träffa en viktig affärsuppställning.

Beträffande rösträttsåldern gäller för närvarande att rösträtt inträder året efter det en person nått 21 års ålder, dvs. att flertalet av 21-åringarna saknar rösträtt vid de allmänna val som äger rum i september. Det är enligt utredningens mening stötande, att personer som är myndiga icke äger rösträtt, och det är angeläget att detta rättas till. Beträffande frågan om

en ytterligare sänkning av rösträttsåldern anser utredningen att det i och för sig föreligger skäl för en sådan sänkning. Ungdomens politiska intresse har såsom särskilt 1960 års val visat starkt ökat. Å andra sidan har vid upprepade tillfällen framhållits, att den som icke är myndig ej bör få rösta. Utredningen anser dock att denna uppfattning knappast är hållbar, och föreslår därför, att rösträttsåldern sänkes så, att rösträtt inträder vid fyllda 20 år. Utredningen förutsätter härvid, att de komplikationer, som eventuellt kan uppstå, om rösträttsåldern sättes lägre än myndighetsåldern, undersöks närmare i samband med behandlingen av utredningens förslag.

Utredningen förordar att ordinarie val — i förslaget benämnt »lagtima val» — skall hållas med jämna fyraårsintervaller på samma sätt som nu är fallet med valen till andra kammaren. Utredningen föreslår emellertid den modifikationen, att om urtima val hålles inom ett år före den månad, då lagtima val skulle ha förrättats, skall ifrågavarande lagtima val dock ej hållas. Detta innebär att den valperiod, som föregår det urtima valet, förkortas och att den valperiod, som följer efter det urtima valet, kan förlängas upp till högst fem år. Vissa skäl talar visserligen för att det borde löpa ny fyraårig valperiod efter varje urtima val, men med hänsyn till att kommunalvalen är fasta har en rörlig valperiod ansetts mindre tillfredsställande. Den föreslagna modifikationen av den fasta valperioden underlättar anordnandet av urtima val under det sista året före valperiodens slut eller, med andra ord, just under den tid då den fasta valperioden annars skulle utgöra ett särskilt starkt praktiskt skäl mot urtima val.

Enligt utredningens mening är det angeläget, att de nyvalda riksdagsledamöterna skall kunna träda i funktion tidigare än nu. Utredningen föreslår, att valperioden efter lagtima val skall börja den 15 oktober och efter urtima val å tjuguantra dagen efter valet. På så sätt undanröjes den otillfredsställande ordning, som nu råder, att de »gamla» riksdagsledamöterna sitter kvar under höstsessionen efter valet fram till årsskiftet.

Den föreslagna regeringsformen innehåller endast ett fåtal bestämmelser om riksdagsarbetet, nämligen endast sådana som är konstitutionellt viktiga och har anknytning till bestämmelser i andra kapitel i regeringsformen. I övrigt återfinnes bestämmelserna rörande riksdagsarbetet i förslaget till riksdagsordning. Tillfogas må att ordet »riksdag» i utredningens förslag betecknar endast själva organet. För att beteckna »mötet» användes ordet »riksmöte».

Bestämmelserna om riksdagsledamots immunitet har moderniserats med beaktande av vad som nu gäller på straffrättens och straffprocessrättens område, varjämte det immunitetsskydd, som riksdagsledamot har i fråga om gärningar eller yttranden i denna sin egenskap, utvidgats i förhållande till gällande rätt. Immuniteten omfattar enligt förslaget icke endast ansvarstalan utan även enskild målsägandes skadeståndstalan.

Lag och lagstiftning (7 kap.). Utredningen föreslår i anslutning till gällande rätt, att termen »lag» begränsas till att avse generella rättsregler och alltså icke användes som en gemensam beteckning för samtliga de beslut, som riksdagen fattar. Förslaget innebär vidare, att termen »lag» användes endast för att beteckna författning, som innehåller så väsentliga rättsregler, att den för sin tillkomst kräver riksdagsbeslut. Härav följer att det nuvarande begreppet »ekonomisk och administrativ lag» utgår. Tillfogas må, att termen »lagstiftning» i utredningens förslag betecknar endast stiftande av lag.

Utredningens förslag innebär härutöver, att den nuvarande regeringsformens olika lagkategorier på den samfällda lagstiftningens område ersättes av denna enda kategori, lag. Inom denna kategori är det emellertid av hänsyn till lagstiftningsförfarandet erforderligt att urskilja vissa grupper. En sådan grupp är grundlag, en annan är kommunallag, en tredje är skattelag (jfr nedan). Termen »allmän civil- och kriminallag» föreslås däremot skola utgå. Utredningen har i stället sökt att genom en uppräkningslista angiva de ämnen, i fråga om vilka reglering får ske endast genom lag. I 2 § stadgas sålunda att bestämmelser om svenskt medborgarskap, om enskildas egendom och inbördes förhållanden, om brott och påföljd för brott, om rättegångsförfarandet, om värnplikt och annan tjänsteplikt och om åligganden i övrigt för kommuner eller enskilda ej må givas annorledes än i lag. Bestämmelser i dessa ämnen av mindre ingripande slag må dock, enligt ett särskilt undantagsstadgande, ges i annan författning än lag. Såsom framgår av uppräkningslistan innefattar denna även annat än som svarar mot begreppet allmän civil- och kriminallag.

Utöver de fall som avses med den återgivna uppräkningslistan är lagstiftning förutsatt eller föreskriven i åtskilliga, på andra ställen i den föreslagna regeringsformen angivna fall. Här må erinras om de ovan nämnda kategorierna grundlag, kommunallag och skattelag. Av vikt i detta sammanhang är även ett i 1 § föreslaget stadgande, att lag ej må ändras eller upphävas annorledes än genom lag. Detta innebär att varje författning, som tillkommit genom lagstiftning, hör till lagområdet. För att möjliggöra att principen skall kunna tillämpas även i fråga om författningar, som beslutats enligt 1809 års regeringsform, har i övergångsbestämmelserna till den föreslagna regeringsformen upptagits vissa särskilda bestämmelser. Innebörden av dessa är framför allt den, att till lagområdet hänföres varje författning, som tillkommit genom samfällda beslut av regering och riksdag samt bevillningsförordningarna.

Med den maktbalans mellan konung och ständer, som 1809 års regeringsform avsåg att skapa, stod lagstiftning genom samfällda beslut i god överensstämmelse. En parlamentarisk regeringsmakt kan emellertid icke på detta för samhällslivets gestaltning grundläggande område göra anspråk på någon från folkrepresentationen fristående, likaberättigad ställning. Regeringsformens konstruktion, enligt vilken lagen är resultatet av två in-

bördes överensstämmande och likvärdiga beslut, det ena fattat av regeringen, det andra av riksdagen, framstår därför nu som definitivt föråldrad och bör icke införlivas med en ny författning. För att åstadkomma ett statsrättsligt giltigt beslut i en lagfråga bör alltså fordras beslut endast av riksdagen.

Från principiell synpunkt är detta en viktig ändring men knappast i förhållande till nuvarande praxis. Regeringen har nämligen sedan länge upphört att begagna sin s. k. vetorätt mot riksdagens beslut. Ej heller i övrigt torde förslaget medföra någon egentlig ändring i fråga om lagstiftningsarbetet. Det kan således förväntas att lagförslagen alltjämt i allmänhet kommer att framläggas av regeringen och att denna sålunda till övervägande del kommer att svara för det faktiska lagstiftningsarbetet.

För stiftande av grundlag fordras enligt förslaget liksom nu två beslut av riksdagen med mellanliggande val. Såsom tidigare nämnts föreslås att det första, vilande beslutet under vissa förutsättningar skall kunna underkastas folkomröstning. En av grundlagarna, successionsordningen, har en speciell ställning genom att den gäller förhållanden inom det Bernadotteska huset. Med hänsyn härtill ter det sig rimligt att för ändring av successionsordningen uppställa krav på jämväl konungens personliga samtycke. Beslut om ett upphävande av successionsordningen i dess helhet fattas däremot i samma ordning som gäller för stiftande av grundlag.

Den granskning av lagförslagets utformning, som för närvarande ankommer på lagrådet, bibehålles enligt förslaget. Detta innefattar också en viss utvidgning av det obligatoriska området för lagrådsgranskning. Bland annat föreslås att dit hänföres även grundlag och kommunallag. Enligt utredningens mening bör en ytterligare utvidgning av det obligatoriska granskningsområdet övervägas; således talar vissa skäl för att lagrådsremiss sker i fråga om viktigare skattelagar.

Av riksdagen beslutad lag skall enligt förslaget överlämnas till regeringen för utfärdande. Lag skall utfärdas i konungens namn och med konungens underskrift. Regeringen bör tillerkännas en begränsad prövningsrätt i förhållande till lagbesluten. Prövningsrätten innebär att regeringen, om anledning därtill föreligger, i stället för att utfärda lagen äger att inom tre veckor efter överlämnandet återsända den till riksdagen för ny behandling. Riksdagen har sedan att fatta ett nytt beslut i lagärendet, varigenom det tidigare beslutet ändras, helt upphäves eller upprepas. Som »anledning» för ett återsändande har utredningen i första hand räknat ett tekniskt fel i en beslutad lag. Vidare kan bland annat tänkas fall, då de förutsättningar som legat till grund för riksdagens lagbeslut under tiden före utfärdandet på ett avgörande sätt rubbats.

Beskattning och budgetreglering (8 kap.). Den nuvarande regeringsformen innehåller utförliga bestämmelser i fråga om beskattning och budget-

reglering. Dessa bestämmelser återgår på en äldre tids statshushållnings-system, vilket både till principer och teknik var ett helt annat än våra dagars. Praxis har delvis utvecklats i klar strid mot grundlagen, och åtskilliga bestämmelser tillämpas icke längre eller kan rentav icke tillämpas. Utredningens förslag innebär, att de nuvarande grundlagsstadgandena ersättes med andra, vilka i huvudsak ansluter sig till nuvarande praxis. Budgetens uppställning skall enligt förslaget icke regleras i grundlag; bestämmelser därom skall upptagas i en särskild budgetlag.

Utredningen har på ifrågavarande område liksom i andra fall eftersträvat en ändamålsenlig och enhetlig terminologi. Uttrycket »bevillning» har genomgående ersatts med termen »skatt». Uttrycket »stat» såsom term för »budgeten» har icke syntts lämpligt; det har i allmänhet en helt annan innebörd, vilken framgår av det sammansatta ordet »statsbudget». På grund härav har »riksstat» ersatts med »statsbudget», »statsreglering» med »budgetreglering» osv. Likaledes har det ålderdomliga uttrycket »statsverket» utbytt mot »staten» och »statsutskottet» mot »finansutskott».

Utredningen föreslår vidare, att den nuvarande särskilda formen för skattebesluten (bevillningsformen) frångås och att skatt i stället beslutas genom lag eller, såvitt angår skatt för att täcka kommuns medelsbehov, med stöd av lag. Förslaget innebär härutöver, att budgetregleringen, dvs. fastställandet av inkomstberäkningarna och anvisandet av anslagen, liksom nu skall ankomma på riksdagen.

Enligt förslaget skall riksdagen på en inom sig vald *lönedelation* kunna överlåta att på riksdagens vägnar godkänna förhandlingsöverenskommelse angående statsanställdas avlöningsförmåner samt förslag som har omedelbart samband med överenskommelsen. Bakgrunden till detta förslag, som helt saknar motsvarighet i gällande grundlag, är att riksdagen genom förhandlingsväsendets utveckling kommit att sättas i efterhand, när det gäller att fastställa statstjänstemännens löner. Visserligen framlägges de mellan regeringen och de statsanställdas organisationer träffade förhandlingsöverenskommelserna angående de statsanställdas löner för riksdagen, men i realiteten har riksdagen icke kunnat göra annat än att godkänna överenskommelserna i befintligt skick. För utredningen har det gällt att finna en form, som möjliggör för riksdagen att utöva inflytande före det reella avgörandet vid förhandlingsbordet och som alltså ersätter den nu efterföljande riksdagsbehandlingen. Enda möjligheten synes då vara, att riksdagen delegerar sin rätt att godkänna en förhandlingsöverenskommelse åt ett särskilt riksdagsorgan. Detta organ bör emellertid icke delta i själva förhandlingarna utan bör finnas tillgängligt i samband med förhandlingarna och därvid kunna på riksdagens vägnar taga ställning till de förslag till uppgörelse regeringen tillstyrkt. Ett sådant arrangemang möjliggör snabba och definitiva ställningstaganden, något som torde vara angeläget för de

i förhandlingarna medverkande, och det bör kunna tillförsäkra riksdagen ett reellt inflytande i dessa frågor.

Granskning och tillsyn (9 kap.). I kapitlet behandlas de olika slag av kontroll som riksdagen äger utöva beträffande rikets styrelse och förvaltning.

De första paragraferna avser den kontroll rörande statsrådets verksamhet, som i första hand ankommer på *konstitutionsutskottet*. Enligt utredningens förslag skall konstitutionsutskottets granskning av statsrådets tjänsteutövning och regeringsärendenas handläggning normalt avse en redovisning av administrativ praxis. Denna granskningsverksamhet — närmast motsvarande det nu i praxis använda institutet med omförmålan eller tillkännagivande — avses ersätta det nuvarande dechargeförfarandet. Redovisning av granskningens resultat skall regelmässigt avgivas en gång varje år. Eftersom i denna redovisning icke skall upptagas sådana anmärkningar mot statsråd, där ett ansvarsutkrävande skall ifrågakomma, har några regler angående ansvarsfrihet eller preskriptionstid i fråga om de ärenden som avhandlas i betänkandet icke ansetts erforderliga.

Vad den s. k. juridiska statsrådsansvarigheten beträffar föreslår utredningen att gällande formella bestämmelser på detta område i princip bibehållas oförändrade. De materiella reglerna angående statsrådets juridiska ansvar behöver däremot reformeras. Bestämmelserna i nu gällande ansvarighetslag är starkt föråldrade och ur olika synpunkter otillfredsställande. Reglerna på detta område har i förslaget ändrats på det sättet, att brott begånget av statsråd i tjänsten i princip bedömes på samma sätt som ämbetsbrott, begånget av annan tjänsteman. Brottsbalkens allmänna stadganden om ämbetsbrott skall således avse även statsråd. Från denna princip har dock det väsentliga undantaget gjorts att ämbetsbrott av statsråd för att kunna föranleda riksrättsåtal skall innefatta ett så grovt åsidosättande av vederbörandes tjänsteplikt att för brottet jämligt lag kan dömas till avsättning. Detta innebär bl. a. att tjänstefel skall föranleda riksrättsåtal endast om felet är att anse som grovt. Utredningens förslag förutsätter att den särskilda ansvarighetslagen för statsrådets ledamöter upphäves.

I de fall statsråd åsidosatt sin tjänsteplikt utan att förutsättningar för riksrättsåtal är för handen, skall konstitutionsutskottet göra särskild anmälan därom till riksdagen. Utredningens förslag innebär i denna del att sådan särskild anmälan skall förekomma endast i de fall, då utskottet klart vill markera sin uppfattning om det påtalade förhållandets allvarliga beskaffenhet och det personliga ansvar som vederbörande statsråd ådragit sig. Anmärkningar av detta slag behöver givetvis icke grunda sig på ett politiskt bedömande men politiska konsekvenser för vederbörande statsråd skall ligga inom det möjligas gräns. Syftet är alltså att skilja ut det egentliga ansvarsutkrävandet av mer eller mindre politisk karaktär från den normala granskningen av administrativ praxis.

Parlamentarismens inskrivande i författningen förutsätter, att det finns en bestämd form varigenom ministärens förhållande till riksdagen kan klarläggas. Utredningen har icke ansett att för bildandet av en parlamentarisk ministär skall krävas en positiv förtroendeförklaring från riksdagens sida utan funnit det vara tillfyllest att fastslå avgångsskyldighet för ministären eller enskilt statsråd, då riksdagen beslutat misstroendeförklaring. Icke heller föreligger ett behov av ett dagordningsinstitut i hävdvunnen mening, dvs. ett institut som ger möjlighet till allsköns uttalanden angående regeringen och dess politik. Ett dagordningsinstitut kan nämligen i vissa lägen lämna stort utrymme för taktiskt spel. I stället har utredningen begränsat förslaget till att enbart avse en bestämd form för *misstroendeförklaring* och därmed förbunden avgångsskyldighet. Ett sådant stadgande får främst karaktären av en yttersta garanti för parlamentarismen.

Vad själva initiativet till misstroendeförklaring beträffar har utredningen icke ansett några särskilda begränsningar nödvändiga. Den fria initiativrätten i fråga om misstroendeförklaring har emellertid förbundits med regler som förhindrar överrumplingsförsök och lämnar rum för eventuella partiförhandlingar. För beslut om misstroendeförklaring skall vidare erfordras att mer än hälften av riksdagens ledamöter röstar härför. Skulle endast majoritet av de röstande krävas, kunde en ministär tvingas avgå på grund av tillfälliga frånvaroförhållanden. I kravet på majoritet av ledamöterna ligger ett starkt skydd mot att institutet missbrukas.

Betydelsen av *interpellationsinstitutet* och *spörsmålsinstitutet* (enkla frågor) motiverar enligt utredningens mening att en grundläggande bestämmelse om dessa institut intages i regeringsformen. Beträffande stadgandena om *riksdagens ombudsmän* må nämnas, att ombudsmannabefattningarnas benämningar och antal ej angetts. Därigenom kan, om så befinnes önskvärt, en ökning av antalet genomföras utan grundlagsändring.

Vad *riksdagens revisorer* beträffar framstår det för utredningen som angeläget att de bedriver sin verksamhet så att de kan fungera som ett betydelsefullt aktivt organ för riksdagens kontrollmakt. Revisorerna kan härigenom tjäna ej blott som ett värdefullt komplement till den under regeringen sorterande revisionsverksamheten. Genom revisorernas arbete kan riksdagen även erhålla direkt och viktig information om förhållandena inom statsförvaltningen. För att öka effektiviteten i revisionsarbetet föreslår utredningen att revisorerna med bibehållen möjlighet till omval skall väljas för fyra i stället för som nu sker för ett år samt rekommenderar att nu tillämpade anciennitetssynpunkter icke skall tillmätas betydelse.

Särskilda bestämmelser för krig och andra utomordentliga förhållanden (10 kap.). Gällande grundlagar innehåller endast ett fåtal bestämmelser, som tar sikte på krig och andra extraordinära förhållanden. Särskilt med hänsyn till de utomordentliga påfrestningar på hela befolkningen, som ett

nutida krig medför, måste det vara av synnerligt intresse att lagligheten av statsorganens handlande ej kan sättas i fråga. Men även i förhållande till utlandet och för att icke göra det lättare för illojala grupper att tillvälla sig makt är det av stor betydelse att i lag föreskrivna konstitutionella former iakttages. Utredningen har därför avvisat tanken att man för vårt lands vidkommande skulle nöja sig med att i krissituationer åberopa nödrätten. I stället har särskild reglering ansetts erforderlig rörande statsorganens verksamhet under sådana förhållanden som här avses.

Vid en dylik reglering kan två huvudalternativ övervägas. Man kan som t. ex. skett i Norge ge regeringen en mera generell rätt att vidtaga de åtgärder som befinnes erforderliga. Utredningen har emellertid valt en annan väg och ansett att riksdagen så långt det över huvud är möjligt bör fungera även under här avsedda förhållanden. Bestämmelserna har utformats i enlighet härmed.

I förevarande kapitel gives bestämmelser om beredskapsstater, om utnyttjande av rikets krigsmakt, bland annat till neutralitetsskydd, och om riksdagsval under krig eller krigsfara m. m. Den grundläggande principen är såsom nämnts att riksdagen skall fungera även under krig. Kan på grund av krigsförhållandena en fulltalig riksdag icke sammanträda, bör dess befogenheter utövas av en riksdag med reducerad sammansättning, förslagsvis benämnd riksdagens krigsdelegation. För att garantera att delegationen skall finnas att tillgå utan att man under fredstid skall behöva vidtaga en så uppseendeväckande åtgärd som att välja en krigsdelegation bör delegationens sammansättning fastställas i regeringsformen. Delegationen torde, för att kunna anses representativ som ställföreträdande organ för riksdagen, böra omfatta minst ett femtiotal ledamöter. Utredningen föreslår att krigsdelegationen skall bestå av talmannen, vice talmännen samt ledamöterna i finans- och lagnämnderna och i utrikes- och konstitutionsutskotten.

Det skall ankomma på talmannen att, efter samråd med statsministern, bestämma när delegationen skall träda i funktion. Med hänsyn till de extraordinära förhållanden, under vilka delegationen skall arbeta, bör den lämpligen själv äga besluta om formerna för sin verksamhet. Det ligger i sakens natur att krigsdelegationens befogenheter skall upphöra så snart riksdagen åter kan sammanträda.

Det kan under krig bli nödvändigt att delegera beslutanderätten från central till lokal myndighet men också att i vissa hänseenden koncentrera befogenheterna inom riksstyrelsen. Stadganden härom har upptagits i detta kapitel. Då riket är i krig måste man vidare räkna med möjligheterna av sådana förhållanden att varken riksdagen eller dess krigsdelegation kan sammanträda. I ett för landet så allvarligt läge skall regeringen vara icke endast berättigad utan även skyldig att, till rikets skydd och krigets slut-

förande, utöva på riksdagen ankommande uppgifter; ett stadgande härom har följaktligen upptagits i förslaget.

Övergångsbestämmelser. Om gällande regeringsform skall avlösas av en ny regeringsform, blir vissa övergångsbestämmelser erforderliga.

Bland dem må här nämnas föreskrifterna som rör svenska kyrkan. I gällande regeringsform finns ett flertal sådana föreskrifter. Eftersom frågan om förhållandet mellan stat och kyrka för närvarande är föremål för utredning, har det, i avvaktan på att utredningsarbetet slutföres och ställning tages till de förslag som kan komma att framläggas, ansetts riktigast att dessa föreskrifter upptages i övergångsbestämmelserna till den nya regeringsformen utan andra ändringar än sådana av formell natur eller följändringar.

Vad särskilt kyrkolagstiftningen beträffar må framhållas att sedan slutlig ställning tagits i frågan om förhållandet mellan stat och kyrka, torde de föreslagna övergångsbestämmelserna angående kyrkolag och kyrkolagstiftning böra utgå. Bibehålles de nuvarande banden mellan stat och kyrka i allt väsentligt, bör den nya regeringsformen kompletteras med jämväl bestämmelser om kyrkolagstiftning. Grundsatsen att riksdagen ensam stiftar lag bör då enligt utredningens mening även avse kyrkolag. Att borttaga regeringens medbestämmanderätt i fråga om kyrkolag och samtidigt låta kravet på kyrkomötets samtycke kvarstå, måste anses uteslutet. Vad som däremot kan anses naturligt är, att kyrkomötet får avge yttrande över förslag till kyrkolag. Skulle åter banden mellan stat och kyrka lösas, blir den reglering av kyrkans förhållanden, vilken kan bli erforderlig, icke av samma offentlig-rättsliga karaktär som för närmande, varför begreppet kyrkolag torde kunna utgå.

Förslaget till riksdagsordning

Förslaget är, i likhet med förslaget till regeringsform, indelat i kapitel. I 1 kap. behandlas riksmöten och riksdagssammanträden, i 2 kap. ärendenas anhängiggörande, i 3 kap. ärendenas beredning, i 4 kap. ärendenas avgörande samt i 5 kap. val inom riksdagen. I 6 kap. har upptagits förvaltningsbestämmelser m. m. Till de särskilda paragraferna har i åtskilliga fall fogats tilläggsbestämmelser, motsvarande föreskrifter som nu finnes i riksdagsstadgan och kamrarnas ordningsstadgor.

Ett huvudsyfte för utredningen har varit att söka modernisera och effektivisera riksdagens arbetsformer bland annat för att därigenom stärka riksdagens ställning. Av de skilda bestämmelserna i förslagen till riksdagsordning skall här omnämnas endast sådana som avser vissa huvudfrågor.

Från år 1950 har *riksdagsarbetet* varit uppdelat på en vårsession och en höstsession. Utvecklingen har sedan dess ytterligare visat, att riksdagen bör vara samlad även under hösten. Härför talar, förutom den ökade arbets-

belastningen, nödvändigheten av att kontakten mellan regering och riksdag också upprätthålles under annan tid än under vintern och våren.

Med hänsyn till önskemålet att de nyvalda riksdagsledamöterna så snart som möjligt efter valet skall träda i funktion föreslår utredningen, såsom redan nämnts, att valperioden efter lagtima val skall börja den 15 oktober. I enlighet härmed skall enligt förslaget *lagtima riksmöte* inledas årligen den 15 oktober. Sådant riksmöte skall normalt icke pågå längre än till och med den 15 maj. Med en sådan ordning blir en uppdelning i sessioner icke erforderlig: riksmötet kan betraktas som en sammanhängande arbetsperiod.

Enligt gällande ordning konstitueras riksdagen på nytt varje år. Utredningen föreslår, att första riksmöte efter ett riksdagsval inledes med val av talmän och utskott m. m. för tid motsvarande riksdagens valperiod. Under de följande riksmötena under valperioden kan riksdagen alltså omedelbart upptaga sitt arbete utan ny konstituering. (Med hänsyn till att enligt tvåkammaralternativet kamrarnas valperioder icke sammanfaller är dock en sådan ordning icke möjlig enligt detta alternativ.)

Inom tre dagar efter lagtima riksmötes början skall enligt förslaget en »regeringsförklaring» avgivas vid särskild sammankomst med konungen, statsråden och riksdagens ledamöter. Under riksmötets första två veckor löper en allmän motionstid, och riksdagen kan omedelbart påbörja sitt arbete. Budgetpropositionen (dvs. vad som nu kallas statsverkspropositionen) skall enligt förslaget avlämnas senast i mitten av december, varefter följer en till denna proposition knuten motionstid på en månad. Vidare må nämnas, att beslut om urtima val icke automatiskt medför att pågående riksmöte upphör. Däremot skall regeringen efter sådant beslut äga rätt att avbryta riksmöte under återstående tid av valperioden.

Under tid då lagtima riksmöte ej pågår skall riksdagen kunna kallas av regeringen eller av talmannen till *urtima riksmöte*. Om minst en tredjedel av riksdagens ledamöter begär urtima riksmöte, åligger det talmannen att kalla riksdagen till sådant möte.

En ytterligare effektivisering av riksdagsarbetet kan enligt utredningens mening vinnas, om ansvaret för ledningen av riksdagens arbete koncentreras till en person, nämligen *talmannen*, och icke såsom för närvarande till talmanskonferensen. Givet är emellertid att talmannen vid planering av riksdagsarbetet skall rådgöra med vice talmännen, gruppledare och utskottsordförande. Med talmannens självständiga och opartiska ställning samt med den särskilda uppgiften att i vissa fall inträda såsom riksföreståndare har det ansetts stå bäst i överensstämmelse, att talmannen icke vid sammanträde med riksdagen deltar i omröstning. För det fall att rösterna är lika delade, skall däremot talmannen enligt förslaget bestämma vilken av meningarna som skall vara riksdagens beslut; därigenom undvikes lottning. För ledamot som valts till talman skall ersättare alltid inkallas.

I fråga om *riksdagsutskotten* innehåller utredningens förslag åtskilliga nyheter. Såsom tidigare nämnts skall en finansnämnd och en lagnämnd inrät-

tas. Vidare föreslås, att de ständiga utskotten i stor utsträckning skall erhålla rätt till självständigt initiativ. Därutöver har möjlighet öppnats för statsråd att lämna upplysningar vid utskottssammanträde. För närvarande får statsråd delta endast i utrikesutskottets sammanträden.

Den mest väsentliga omläggningen av utskottsväsendet avser *budgetärendenas beredning*. Vid upprepade tillfällen har det påtalats, att riksdagens budgetarbete är splittrat och att denna splittring leder till allvarliga olägenheter. Någon samordning mellan inkomstbedömning och utgiftsprövning föreligger knappast, ej heller någon samordning av de principer som tillämpas av de olika anslagsberedande utskotten. Någon helhetsöverblick av det samhällsekonomiska och statsfinansiella läget åstadkommes icke inom riksdagen. Betecknande är att finansplan och nationalbudget icke blir föremål för utskottsberedning eller uttalande från riksdagens sida.

Utredningens förslag i detta avseende innebär, att det nuvarande statsutskottets fem avdelningar samt bevillnings- och jordbruksutskotten ersättes av sju finansutskott, som vart och ett utgör ett självständigt utskott bestående av nio ledamöter. Därutöver föreslår utredningen inrättandet av ett nytt utskott, som skall ha till uppgift att främst från statsfinansiell och samhällsekonomisk synpunkt bedöma samtliga finansärenden. Till detta utskott, som kallas *finansnämnden* och som består av femton ledamöter, skall samtliga betänkanden av finansutskott överlämnas. I regel torde finansnämnden kunna vidarebefordra finansutskottens betänkanden till riksdagen utan särskilt uttalande, men när nämnden finner det erforderligt, äger den avge eget betänkande i ärendet. Finansnämnden förutsättes vidare i huvudsak svara mot bankoutskottet.

Finansplan och nationalbudget skall enligt förslaget hänvisas direkt till finansnämnden för beredning. Nämndens betänkande i dessa ämnen förutsättes utmytna i förslag till uttalande. Till ifrågakvarande förslag skall riksdagen taga ställning. Härigenom kommer finansutskotten att erhålla vissa riktlinjer för sitt arbete.

Den nuvarande remissdebatten kan lämpligen med den föreslagna ordningen uppdelas i två debatter, en allmän politisk debatt i anslutning till regeringsförklaringen vid riksmötets början i oktober samt en allmän finansdebatt i anslutning till finansnämndens betänkande över finansplan och nationalbudget i budgetpropositionen.

Utredningen har vidare funnit det önskvärt att införa en ordning, som gör det möjligt för en regeringsopposition att intill slutskedet av riksdagens budgetarbete i viss utsträckning hävda en alternativ linje. För att underlätta detta föreslås att ärende som avser statens inkomster eller utgifter för närmast följande budgetår skall på yrkande av minst en tredjedel av finansnämndens ledamöter bordläggas i nämnden, intill dess att regeringen avlämnat den s. k. kompletteringspropositionen.

Beträffande *beslutsförfarandet* i riksdagen har i huvudsak nuvarande

bestämmelser bibehållits men utredningen föreslår att omröstningsreglerna tages upp till särskild utredning inom riksdagen.

Vad riksdagens förvaltningsorganisation beträffar är för närvarande antalet beslutande organ på detta område stort och beslutanderätten i vissa typer av ärenden uppdelad på flera skilda organ. Främst beträffande personalfrågor har beslutanderättens splittring medfört olägenheter. I syfte att åvägabringa en smidigare och rationellare förvaltningsform föreslår utredningen att riksdagens förvaltningsärenden, med särskilt angivna undantag, skall handläggas av ett enda organ, riksdagens kontor, med en överinstans, benämnd riksdagens förvaltningsdelegation. Kontoret skall bland annat framlägga anslagsäskanden avseende riksdagen, handlägga frågor rörande riksdagsledamöternas arvoden m. m., fungera som personalnämnd för all personal inom riksdagshuset, förhandla angående löner etc. På förvaltningsdelegationen skall ankomma att granska och sammanställa anslagsäskanden som avser riksdagen och samtliga under riksdagen lydande myndigheter, meddela förvaltningsbestämmelser som är gemensamma för sådana myndigheter samt pröva och avgöra vissa besvär-ärenden. Riksdagens kontor föreslås stå under ledning av en styrelse, bestående av fyra av riksdagen för varje valperiod utsedda ledamöter jämte kontorets chef. Förvaltningsdelegationen skall utgöras av sex av riksdagen för varje valperiod utsedda ledamöter jämte talmannen såsom ordförande.

En tillfredsställande utformning av riksdagens personalorganisation är enligt utredningens mening nödvändig, om riksdagsarbetet skall kunna effektiviseras och moderniseras. På riksdagens tjänstemannastab måste ställas kraven att den är högt kvalificerad och intar en självständig ställning gentemot såväl den övriga statsförvaltningen som kommunala och enskilda sammanslutningar och företag. Om man icke skall bli nödsakad att göra avkall på dessa krav, synes huvudparten av riksdagens befattningshavare böra beredas fast anställning. Den personal som erhåller sådan anställning kommer att stå till förfogande även under tid då riksmöte icke pågår. För att arbetskraften därvid skall kunna utnyttjas rationellt bör denna personal under sådan tid kunna användas vid annat riksdagens organ eller verk.

Slutligen må nämnas, att utredningen föreslår en förstärkning av den på utredningens initiativ inrättade upplysningstjänsten, som är riksdagsmännen behjälplig vid insamlandet av information av olika slag och som nu är anknuten till riksdagsbiblioteket. Vidare föreslås att till förfogande för partigrupp, av den storlek att den är berättigad till utskottsrepresentation, ställas på riksdagens bekostnad och av riksdagen anställd sekreterare. Utredningen behandlar också frågor rörande skrivhjälp och arbetsrum för riksdagsledamöterna samt berör den ombyggnad av riksdagshuset, som en övergång till det föreslagna enkammarsystemet måste medföra. Även utan en sådan övergång måste enligt utredningens mening åtgärder vidtagas för att förbättra tillgången på arbetslokaler i riksdagen.

Reservationer och yttranden i vissa frågor

I det följande återges de reservationer och särskilda yttranden som hänför sig till frågor om valsystem m. m., folkomröstning, statsformen och regeringens beslutsformer. Dessutom redovisas den i statsrådsskrivelsen nämnda sammanställningen av de punkter i fråga om vilka herr Munktell anmält avvikande mening eller gjort förbehåll.

Reservationer och yttranden som anknyter till särskilda stadganden i lagförslagen återfinnes i betänkandets motivdelar.

Valsystem m. m.

Särskilt yttrande av herr Ahlkvist

Enligt min mening bör författningen utformas så att den möjliggör upp-rätthållandet av en stark parlamentarisk regeringsmakt. För närvarande tillgodoses detta önskemål genom ett samspel mellan kammarsystem och valsystem. Detta medför att vid ett ställningstagande till frågan om valsyste-met måste även frågan om representationens uppbyggnad beaktas.

Vid den angivna målsättningen synes i huvudsak två alternativ kunna övervägas. Enligt det ena kan vid ett bibehållet tvåkammersystem valmeto-den till den direktvalda kammaren tillåtas ha ungefär hittillsvarande verk-nings sätt, enligt det andra kan en övergång till enkammersystem ske, var-vid emellertid valmetoden i högre grad än vad som nu är fallet bör under-lätta tillkomsten av arbetsdugliga majoriteter.

Såsom jag bedömer det föreligger för närvarande ej politiska förutsätt-ningar för ett införande av en valmetod av den karaktär, som senast åsyf-tats. Utredningens majoritet konstaterar visserligen att de resultat, som den sedan 1952 vid andrakammarvalen tillämpade proportionella metoden hittills givit, i stort sett ej föranlett kritik. Härvid är emellertid att märka att metoden endast använts inom ramen för ett tvåkammersystem, där vissa andra garantier för majoritetsbildningar finnes. Inom ett enkammersystem är metoden icke lika invändningsfri.

Av den av utredningen verkställda undersökningen rörande innebörden av den nu tillämpade valmetoden (SOU 1961: 21) synes framgå dels att ett större parti, vars röstandel överstiger en tredjedel av väljarkåren, knappast i något läge behöver riskera underrepresentation utan i allmänhet får en måttlig överrepresentation, och dels att denna överrepresentation sedan

ökar med partiets tillväxt. Härtill vill jag foga den kommentaren att, såsom bl. a. framgår av bilaga 2, det största partiets överrepresentation vid de faktiska andrakammarvalen 1952—1960 aldrig varit av den storleksordning, som den teoretiska studien utvisar.

Av vad jag nu anfört framgår dels att jag ej vill medverka till författningsbestämmelser, som kan antagas försvåra skapandet av en parlamentarisk majoritet som underlag för regeringsbildningen, och dels att det av utredningens majoritet framförda valsystelet enligt min uppfattning ej lämnar de önskade garantierna vid en övergång till ett enkammarssystem. När jag anslutit mig till majoritetens förslag om sammanräkningsmetod vad avser valkretsvalen har detta därför skett blott under den bestämda förutsättningen att metoden tillämpas i samband med ett tvåkammarssystem.

Reservation av herr Ahlqvist

Enligt tvåkammaralternativets förslag till regeringsform (6 kap. 5 §) skall riket för val till första kammaren vara indelat i endast sex valkretsar i stället för nuvarande nitton.

Såsom motivering anföres, att mot de nuvarande elektorsförsamlingarna har kritik riktats därför att de i växande utsträckning föredragit att till ledamöter av första kammaren välja endast personer bosatta inom valkretsen. Därigenom har kammarens möjlighet att tillföra riksdagen ledamöter med andra kvaliteter än dem, som har betydelse vid den lokalt bundna parti-karriären allvarligt begränsats. Enligt utredningsmajoriteten synes det närmast till hands liggande botemedlet mot lokalt bundna val vara att minska antalet elektorsförsamlingar och därigenom alltså öka det område varje församling representerar. I motiveringen pekas vidare på, att med de större valkretsarna skulle skapas mindre goda förutsättningar för överenskomelser om fördelning av platserna mellan olika delar av valkretsen.

Enligt min mening har det sjunkande antalet s. k. »rikskandidater» i första kammaren huvudsakligen sin grund i att de ekonomiska valbarhetsvillkoren för förstakammarmandat slopades under 1930-talet. Därmed upphörde det tvång, som tidigare kunde finnas på vissa håll inom elektorsförsamlingarna, att gå utanför valkretsen för att finna valbar kandidat. Att tillskapandet av större valkretsar skulle medföra en ökad benägenhet att välja rikskandidater är icke sannolikt. Det kan tvärtom på goda grunder göras gällande, att den föreslagna valkretsindelningen kommer att leda till en inom varje stor valkrets och parti intern fördelning mellan de i valkretsen ingående landstingsområdena, respektive städerna. Därtill kommer att det föreslagna systemet med val i dylika stora valkretsar är tungrott. Jag kan därför icke finna det motiverat att frånga den nuvarande valkretsindelningen vid val till första kammaren.

Reservation av herrar Dahlén, Wahlund och Wrigstad

Rösträttsåldern bör enligt vår mening sänkas till fyllda 19 år. Samtidigt bör möjligheten till en motsvarande sänkning av myndighetsåldern utredas. Med den snabbare mognadsprocess som redan länge präglat utvecklingen och den ytterligare medborgarfostran som den nya skolan har alla förutsättningar att ge, ter sig denna sänkning fullt motiverad.

Särskilt yttrande av herrar Hallén, Sandler, Sehlstedt, Westerståhl och Wrigstad

För oss framstår det som alldeles avgörande för folkstyret och för dess förmåga att lösa nationens problem, att folkmajoritetens vilja icke riskerar att genom höggradig partisplittring dömas till vanmakt utan ger behörigt utslag i folkrepresentationens beslut. Ett för demokratien väsentligt funktionsproblem kommer därvid till uttryck i valsystemet. Dess uppgift är att skapa en arbetsduglig representation, som fyller här först angivna krav. Ett valsystem, som inrymmer tillämpning av en majoritetsprincip, har större förutsättningar att gagna detta syfte än ett proportionellt valsystem med dess obestridliga egenskaper att både vidmakthålla och underlätta splittringen av väljaropinionen. Risken för att de grundlagsenliga beslutsorganens befogenheter urholkas på grund av att för många är för oeniga om för mycket motverkas bäst genom ett valsystem som åt folkviljan ger ett klart utslag. Majoritetsbildningen är den grundläggande principen i självstyret och folkstyret. Hur skulle för övrigt en folkrepresentation fungera utan majoritetsbeslut? Majoritetsbildningen öppnar vägarna till den tävlan om avgörande inflytande, som själva valet innebär. Denna tävlan blir illusorisk om den genom valordningen gynnade splittringen inte ger något parti möjlighet att genomföra sin målsättning, om valsystemet med andra ord ger oss allt fler alldeles för svaga partier. Med spärrar i det proportionella valsystemet minskas dessa risker. Spärrarna är i och för sig ett uttryck för viljan att göra demokratien funktionsduglig. En majoritetsprincip ger dock starkare möjligheter i den vägen.

Då opinionsmässiga förutsättningar emellertid för närvarande icke syns vara för handen inom partierna för en övergång till något majoritetsvals-system har vi i dagens läge velat medverka till att försöka finna en proportionell valmetod, som innehåller viktiga grundelement inom ett majoritetsval, nämligen personval i ortskretsar och chanser till gynnande av majoritetsgrupperingar. Utredningsmajoritetens framlagda förslag på denna punkt står vi således helt bakom och anser att det i nuläget bör lägga en grund till en lösning av valmetodsfrågan under största möjliga mått av enighet.

Samtidigt uttalar vi förhoppningen att majoritetsvalsprincipen med stöd av det material, som genom författningsutredningen presenteras, får ett vid-

gat utrymme i debatten och att debatten i övrigt ger rum för sådana bedömningar, som placerar demokratiens funktionsförmåga i förgrunden. Vårt lands nuvarande riksdag har skapats för en annan tid än den vi nu lever i och med uppmärksamheten riktad på en helt annan maktfördelningsprincip än den utredningen företräder i sitt förslag till ny regeringsform. Regeringsformens grundval, att all statsmakt i Sverige utgår från Sveriges folk, har för oss varit ett ledmotiv för grundlagsfästandet av en modern parlamentarism. Detta är också ett avgörande skäl att upprätthålla kravet på att effektivisera valsystemet enligt de principer vi med detta yttrande velat skjuta i förgrunden.

Reservation av herrar Sehlstedt och Wrigstad

I motiven till 3 kap. 4 § anföres att konungen före beslut om urtima val skall kunna företaga sonderingar i riksdagen. I motivkapitlet till parlamentarismens tillämpning utförs denna tankegång ytterligare. Där hävdas att för den händelse en annan regeringsbildare vid konungens undersökningar skulle framstå som tänkbar må hemställan om urtima val kunna avvisas och den fungerande regeringen således endast ha att avgå.

Enligt vår mening kan en sådan ordning av principiella skäl icke accepteras. Det är icke konungens uppgift att avgöra om en regering skall kunna sitta kvar, vädja till folket i val eller avgå. Önskar en regering genom urtima val vädja direkt till medborgarna skall denna rätt icke kunna fråntagas den av någon.

Icke heller riksdagen behöver för sin maktutövning lita till konungen. Önskar en majoritet inom riksdagen ett regeringsskifte har den att gå detta till känna genom en misstroendeförklaring. Om regeringen icke inom en vecka beslutar om urtima val måste den gå. Väljer regeringen att hänskjuta avgörandet direkt till folket blir denna folkvilja under alla förhållanden utslagsgivande, både för den nya folkrepresentationens sammansättning och för regeringens öde.

Vinner riksdagsmajoriteten, som velat åstadkomma ett regeringsskifte, kan den efter valet återvända med den oomstridda auktoritet, som den aktuella bekräftelsen hos folkviljan medför. Förvandlas den återigen i valet till en minoritet och den äventyrade regeringen i stället stabiliserar sin position skyddas ju just tack vare den oinskränkta rätten till urtima val både en folkrepresentation och en regeringspolitik, som verkligen står i överensstämmelse med folkets önskan.

Reservation av herr Wahlund

Min målsättning, då jag inom författningsutredningen framlagt här nedan presenterade förslag till personval (vid andrakammarval), överensstämmer med den av utredningen redovisade såtillvida, att utgången av personvalet

icke får bli slumpartat. Däremot anser jag, att de enskilda väljarna och ej partierna bör ha största möjliga inflytande på personvalet.

Detta medför emellertid ej, att jag avvisar utredningens förslag om en partirekommendation via valsedeln i personvalsfrågan (även om jag härvidlag föreslår en annan metod än utredningen). Skulle valsedeln ge en »neutral» presentation av partikandidaterna, exempelvis genom att dessa där upptagas i bokstavsordning, komme partierna säkerligen i annan ordning att ge uttryck för sina önskemål i fråga om personvalet och på så sätt göra sitt inflytande gällande vid sidan av valsystemet.

Jag föreslår sålunda, att varje parti inom en valkrets vid ett val uppträder med en lista, upptagande kandidaterna i den ordningsföljd, i vilken partiet önskar dem valda. Jag är medveten om att denna anordning i praktiken kommer att innebära en betydelsefull rekommendation för valmännens röstning. Det må tilläggas, att respektive partier härvid dessutom tillförsäkras vetorätt vad beträffar en enskild kandidats placering på dess valsedel.

En valsedel skulle enligt mitt förslag i tekniskt avseende föga avvika från de sedlar, vilka vi för närvarande använder och te sig som i följande exempel:

ARBETARPARTIET
SOCIALDEMOKRATERNA

<i>Per Rikardsson</i> , fabrikör, Bredaryd	☐
<i>Bo Ljunggren</i> , metallarbetare, Jönköping	☐
<i>Valdemar Boman</i> , ombudsman, Värnamo	☐
<i>Olof Fredriksson</i> , fabrikör, Nässjö	☐
<i>Jan Göransson</i> , banbiträde, Sommen	☐
<i>Sune Jernberg</i> , folkskollärare, Huskvarna	☐
<i>Lisa Edvardsson</i> , affärsbiträde, Huskvarna	☐
<i>Sune Henriksson</i> , byggnadssnickare, Jönköping	☐
<i>Gunnar Ivarsson</i> , köpman, Vetlanda	☐
<i>Agne Olofsson</i> , lantbrukare, Reftele	☐
<i>Nils Winkvist</i> , målare, Gislaved	☐
<i>Arvid Sandell</i> , omlastarförman, Sävsjö	☐
<i>Bertil Andersson</i> , direktör, Norrahammar	☐
<i>Bror Claesson</i> , förman, Eksjö	☐

Vad som tillkommit utöver den valsedelstyp, vid vilken vi äro vana, är att för varje kandidat insatts en ruta för personröstningen. I rutorna skall väljaren med siffran 1 markera vem han i första hand vill ha vald, med siffran 2 vem han i andra hand vill ha vald och med siffran 3 vem han i tredje hand vill ha vald.

Det kan diskuteras, huruvida dylik personmarkering skall vara obligatorisk. Jag har stannat för att så ej bör vara fallet. En utebliven person-

markering bör uppfattas så, att väljaren ej deltagar i personvalet, men väl i partivalet (se nedan). Sak samma gäller, i den mån markeringen ej klart angiver väljarens intentioner.

Den princip, som sålunda förordas, kan sägas innebära, att det fordras en positiv reaktion från väljaren för att en kandidat skall tillföras hans röst. I motsats till utredningens övriga ledamöter anser jag det ej vara rimligt, att en väljare, som vill ge ett visst parti sin röst, skall tvingas till att träffa ett för honom stundom svårbedömligt val mellan de av partiet godkända kandidaterna.

Vid röstsammanräkning tänkes mandaten partivis fördelas på samma sätt som för närvarande. Tillvägagångssättet vid det därefter följande personvalet inom respektive partier representerar en avvägningsfråga. Med tanke på önskemålet att neutralisera slumpvariationer härvidlag har jag stannat vid här nedan beskrivna metod, vilken står i viss anknytning till d'Hondts principer. Som huvudregel vid alla sammanräkningar gäller, att personmarkeringen 1 representerar hel röst, att 2 representerar halv röst och att 3 representerar en tredjedels röst. Det praktiska genomförandet av personvalet inom ett parti skulle te sig som följer.

Röstsedlarna sorteras personvis efter siffran 1. De röstsedlar, vilka sakna denna markering läggas åt sidan och deltaga ej i personvalet. Den kandidat som erhållit de flesta »ettorna» erhåller mandat. Om partiet är berättigat till flera mandat, sorteras den valdes sedlar över på de kandidater, vilka markerats med siffran 2. Den kandidat, som därefter uppvisar de flesta rösterna (»tvåor» får halv röst) erhåller partiets eventuella andra mandat. Så sker utsortering av den i andra hand valdes sedlar på de kandidater som stå närmast i tur, varefter ny sammanräkning sker för tillsättande av det tredje mandatet (»tvåor» får halv röst, »treor» får en tredjedels röst), osv.

Systemet är synnerligen enkelt att tillämpa i praktiken, sedan man väl satt sig in i rutinen. Jag har övervägt möjligheten att åstadkomma en ytterligare förenkling genom att ersätta siffermarkeringarna för *tre* kandidater med kryss för *en* kandidat. Denna tanke har jag dock övergivit med hänsyn till *eventuell* risk för slumpmässiga valutfall. Skulle man emellertid stanna för »kryssmarkeringsmetoden» torde det vara tillrådligt att enligt utredningsmajoritetens förslag indela de största valkretsarna i särskilda områden avsedda enbart för personval.

Sammanfattningsvis kan den av mig förordade metoden för personval sägas innebära, att den röstande sedan han fått »sin» kandidat respektive »sina» kandidater valda, tillåtes deltaga i den följande mandattillsättningen, varvid dock tyngden i hans röst minskas enligt d'Hondts princip (heltalsregeln).

Vad kandidatnomineringen beträffar, tänker jag mig, att partierna in-

ternt praktiserar ungefär samma metoder som nu. De har att anmäla sina kandidatlistor till en administrativ myndighet (länsstyrelsen) för inregistrering. Bestämmelser rörande maximi- respektive minimiantal personer, som partierna sålunda nominera, torde vara behöfliga (jämför utredningsmajoritetens förslag). Det bör finnas möjligheter att utan partianknytning framföra kandidater. Detta får ske genom en för ändamålet bildad »grupp av valmän», vilken i valsammanhanget tänkes agera på samma sätt och ha samma villkor som ett parti. Anordningen kommer troligen ej att ha nämnvärd praktisk betydelse; den får betraktas som en säkerhetsventil.

Reservation av herr Wahlund

Under de senaste decennierna har den statliga verksamheten utbredd sig över allt större områden av samhällslivet. Jämsides med denna utveckling har en vidgning av regeringsmakten och en begränsning av folkrepresentationens möjligheter ägt rum. Författningsutredningen framhåller, att hänsynen till den faktiska balansen mellan regeringsmakt och folkrepresentation inom statsskicket kräver, att särskilda ansträngningar nu sättes in för att stärka riksdagens ställning. Detta syfte präglar många av utredningens förslag: utformningen av lagstiftningsmakten, de nya metoderna för beredning av budgetärenden, utbyggnaden av riksdagens kontrollfunktioner, förbättrade resurser för enskilda riksdagsledamöter och partigrupper etc.

Jag har med tillfredsställelse biträtt författningsutredningens hithörande förslag. På en punkt har jag för att stärka riksdagsmännen och riksdagens ställning velat gå ett steg längre än utredningens övriga ledamöter. Jag anser, att den första statsmakten tillkommande befogenheten att besluta urtima val i vissa situationer kan vara ägnad att minska riksdagsledamöternas självständighet och handlingskraft och att denna befogenhet därför bör avskaffas.

Ett urtima val brukar anses vara påkallat i en situation, där det råder en motsättning mellan regeringen och riksdagsmajoriteten, en motsättning, som ej kan undanröjas, t. ex. genom att en ny majoritetsstödd ministär bildas. Om man vid sådant förhållande ger regeringen möjlighet att försöka lösa konflikten genom att etablera nyval i förhoppningen att på så sätt erhålla majoritetsunderlag, så stärkes regeringens handlingskraft, säger man. Detta är riktigt, men regeringsmaktens förstärkta ställning sker härvid på riksdagens bekostnad.

Jag anser liksom utredningens övriga ledamöter, att vår representativa riksstyrelse innebär, att de för viss begränsad tid valda riksdagsmännen har fullmakt att på folkets vägnar fatta beslut och att de och endast de kan göra anspråk på att tala som representanter för folket. Regeringen skall icke kunna handla mot riksdagens vilja. Regeringsmakten är fotad på riksdagsmajoritetens förtroende, men riksdagens bestämmanderätt är ingalun-

da fotad på regeringens förtroende. I motsats till övriga utredningsledamöter anser jag därför, att vid varje konflikt mellan regering och riksdagsmajoritet, så är det regeringen och ej riksdagen som skall vika.

En annan situation, där enligt utredningsmajoriteten urtima val kan anses påkallat, föreligger, när såväl riksdagsmajoritet som regering önskar sådant val för att påskynda genomförandet av en grundlagsändring. Även i dylikt fall anser jag det ej vara rimligt att beröva riksdagsledamöter deras genom val erhållna fullmakter. Man bör söka sig fram på andra vägar.

I själva verket anvisar författningsutredningen i annat sammanhang den metod, som enligt min mening bör användas i sistnämnda situation. Då det gäller att på mellanfolklig organisation överlåta befogenhet, som enligt regeringsformen tillkommer regeringen eller annan myndighet, eller befogenhet att i visst ämne stifta lag, dock ej grundlag, eller att i visst ämne på rikets vägnar avsluta överenskommelse med främmande stat, så föreslår utredningen, att detta skall kunna ske genom ett enda riksdagsbeslut, om vilket minst $\frac{5}{6}$ av riksdagsledamöterna förenat sig.

Samma bestämmelse om kvalificerad majoritet skulle kunna introduceras i andra fall, där forcerade grundlagsändringar bedömas böra möjliggöras. Enligt min uppfattning torde dock behov härav icke föreligga. Tillfogas må, att hittills har det icke i något fall förekommit att nyval skett för att påskynda genomförandet av en grundlagsändring.

Det må till slut framhållas, att om man sålunda avskaffar befogenheten att utlysa urtima val, avsevärda praktiska fördelar erhålles: valtillfällena och mandatperioder blir helt fasta; ingen frestas att spekulera över möjligheten att förlägga ett nyval vid »lämplig» tidpunkt etc.

Särskilt yttrande av herr Wrigstad

För en sund demokrati är det en viktig förutsättning att få medborgarna att känna sig engagerade i den politiska verksamhet, som bestämmer deras framtid och samhällets utformning.

På en god författning bör därför bl. a. ställas kraven att den 1) skall bjuda ett valsysteem, som dels ger rum för en personlig anknytning mellan väljaren och hennes ombud (personval), dels ger effektiva utslag som leder till en verklig kraftmätning i kampen om den politiska makten (premiering av större partigrupper inom proportionalismen eller majoritetsval), 2) ett kammersystem som gör väljaren suverän på valdagen så att hennes röst inte upphävs eller motvägs av förlegade mandat i eller föräldrade röster till en annan del av folkrepresentationen (en enkammarrisdag), 3) arbetsvillkor inom riksdagen som tryggar dels att så goda kandidater som möjligt kan förmås ställa sig till förfogande, dels att väljarens röst under alla förhållanden blir representerad vid de parlamentariska avgörandena, även om den ordinarie representanten under någon tid är förhindrad att utöva sitt uppdrag (ersättarsystem för de valda riksdagsmännen), 4) klara möjlig-

heter att i varje läge ställa såväl regeringens som varje enskilt statsråds förtroende under debatt och votering (misstroendeförklaring).

Till dessa punkter bör av samma principiella motiv emellertid fogas ännu en. Enligt min mening skulle den vitalisering av det politiska intresset och den effektivitet inom vårt parlamentariska liv som bör vara demokratins målsättning ytterligare främjas genom att legislaturperioden för enkammarriksdagen fixerades till högst fem år, inom vilken tidrymd valtillfället fritt kunde bestämmas.

I stället för att medborgarna nu betraktas som valboskap som vid vissa fixerade klockslag hämtas in för mjölkning, dvs. för röstning, skulle genom en sådan reform den politiska utvecklingens eget innehåll bli avgörande för tidpunkten för riksdagsvalen. Vädjandena till folket, från både regering och opposition, kunde omges med en intensitet och i god mening dramatik, som komme hela uppslutningen kring folkstyret till godo i form av ett eggat intresse hos medborgarna och en naturlig inställning hos de politiska partierna att i olika lägen räkna med den aktuella folkviljan på ett helt annat sätt än när valdagarna ligger åratals i förväg fastspikade, oberoende och oberörda av det faktiska politiska händelseförloppet.

Att i ett sådant system skulle ligga en avgörande automatisk favör för den sittande regeringen bekräftas på intet vis av de praktiska erfarenheterna från England, där denna ordning företrädesvis praktiserats. Där har som bekant, trots detta förhållande, i verkligheten växlingar vid regeringsmakten utan längre mellanrum genomgående förekommit.

Inom det rörelserum denna reform medger bör valdagarna med lätthet kunna styras så att varje risk för en kollision med kommunalvalen förhindras.

Folkomröstning

Särskilt yttrande av herrar Dahln och Wahlund

Vi ansluter oss till det förslag beträffande folkomröstningar som författningsutredningen lägger fram. Enligt vår mening skulle det ha varit önskvärt att enighet hade kunnat uppnås om ytterligare användning av folkomröstningsinstitutet. Vi noterar emellertid med tillfredsställelse att författningsutredningen inte har anslutit sig till den ståndpunkt som hävdar att folkomröstning inte hör hemma i ett representativt statskick. Mot den bakgrunden hade det varit naturligt att ta ytterligare steg.

För att en demokrati skall hållas levande krävs att folket får tillfälle att i vissa speciella situationer direkt säga ifrån hur man vill ha en fråga löst. Erfarenheterna från de folkomröstningar som hållits i vårt land under senare tid, har lett oss till att det är i första hand beslutande folkomröstningar som skulle vara av betydelse. Folket får säga ja eller nej till ett i riksdagen fattat beslut. I dylikt fall kan ingen oklarhet råda om frågeställningarnas karaktär och formulering.

Enligt vår uppfattning är det endast vissa frågor som lämpar sig för folkomröstning; något stort antal folkomröstningar kan det överhuvudtaget inte bli fråga om. Referendum är alltså ett undantagsinstitut. Författningsutredningen har inte närmare undersökt de områden som rimligen bör kunna bli föremål för folkomröstning. Detta spörsmål bör därför ytterligare övervägas.

För att minoriteternas rätt skall säkras bör, liksom i författningsutredningens förslag, en minoritet i riksdagen kunna fatta beslut om att folkomröstning skall anordnas.

I den nu uppkomna situationen har vi inte något yrkande utan uttalar endast detta vårt önskemål.

Statsformen

Särskilt yttrande av herrar Dahlén, Hallén och Wahlund

Författningsutredningen har enligt direktiven haft att utgå från att det monarkistiska styrelseskicket skall bestå. Oavsett vilken inställning som kan föreligga till denna fråga synes det uppenbart att bibehållandet av könsstreck vid tillsättande av statschefsposten inte kan försvaras. Av den anledningen bör kvinnlig tronföljd införas, dock utan brytande av nu aktuell succession.

Reservation av herrar Hallén och Wahlund

Författningsutredningen har föreslagit att tronföljarens ålder för trontillträde skall höjas från 21 år till 25 år. De argument som utredningen därvid anfört kan undertecknade icke finna övertygande utan vilja hemställa att den nuvarande åldersgränsen behålles oförändrad.

Regeringens beslutsformer

Reservation av herr Wahlund

I dessa paragrafer inrymmas stadganden, genom vilka de flesta regeringsfrågorna, även de inom regeringskretsen kollektivt betonade, utlyftas ur kungakonseljen. Några enligt min mening avgörande motiv för en sådan ordning anföres icke. Jag anser, att praktiska skäl talar för att behandlingen av mera väsentliga, icke rutinbetonade regeringsärenden behandlas inom en församling, vilken ledes av en person, som står ovanför partipolitiken, av Konungen. Jag anser dessutom, att en föredragning av dylika regeringsfrågor inför statsöverhuvudet ter sig såsom naturligt av historiska och ceremoniellt betingade grunder.

Jag kan alltså ej biträda författningsutredningens förslag, att som nytt forum för handläggning av vissa nuvarande konseljärenden införa ett ministerråd, dvs. ett allmänt regeringssammanträde, normalt under statsmi-

nisterns ordförandeskap. Däremot biträder jag författningsutredningens rekommendation, att man från konseljen avlastar ärenden av rutin- och expeditivskaraktär och överlämnar dem till avgörande av enskilt statsråd. Förteckningar över enskilt statsråds protokollförda beslut bör inges till konseljen.

Sammanställning

av punkter beträffande vilka herr *Munktell* inom utredningen anmält avvikande mening eller gjort förbehåll för sitt slutliga ställningstagande.

1. I fråga om *statsformen* har *Munktell* uttalat sig för bibehållande av nuvarande grundlagsstadgande om skyldighet för riksdagen att, om konungahuset utslocknar, välja nytt konungahus. Han har därutöver uttalat sig för bibehållande av nuvarande ålder för trontillträde (21 år) samt för införande av kvinnlig tronföljd.

2. I fråga om *valsystemet* har *Munktell* uttalat sig för proportionell valmetod med ökade garantier för personval men har i övrigt icke tagit ställning till den närmare utformningen.

3. I fråga om *kammarsystemet* har *Munktell* anslutit sig till förslaget om övergång till enkammarsystem men uttalat sig för ett lägre ledamotsantal än det föreslagna.

4. I fråga om *folkomröstningsinstitutet* har *Munktell* anslutit sig till utredningens förslag om folkomröstning i grundlagsärende. I övrigt hade han önskat, att enighet kunnat nås om ytterligare användning av institutet.

LAGFÖRSLAG

Enkammaralternativ

Förslag till Regeringsform

1 KAP.

Statsskickets grunder

1 §

All statsmakt i Sveriges rike utgår från Sveriges folk.

Den svenska folkstyrelsen bygger på fri åsiktsbildning och på allmän och lika rösträtt. Den förverkligas genom parlamentariskt statsskick och kommunal självstyrelse.

Regeringsformen, successionsordningen och tryckfrihetsförordningen äro rikets grundlagar.

2 §

I överensstämmelse med vad i riket av ålder gällt skola rikets alla myndigheter, enligt vad i denna regeringsform närmare stadgas,

rätt och sanning styrka och befordra, vrångvisa och orätt hindra och förbjuda,

ingen fördärva eller fördärva låta, till liv, ära, personlig frihet och välfärd utan han lagligen förvunnen och dömd är,

ingen avhända eller avhända låta något gods, löst eller fast, utan rannsaking och dom i den ordning Sveriges lag och laga stadgar föreskriva,

ingens fred i dess hus störa eller störa låta,

ingen från ort till annan förvisa,

ingens samvete tvinga eller tvinga låta, utan skydda var och en vid en fri utövning av sin religion, så vitt han därigenom icke störer samhällets lugn eller allmän förargelse åstadkommer, samt

låta en var bliva dömd av den domstol, varunder han rätteligen hörer och lyder.

3 §

Konungen är rikets statschef.

Tronföljden är fastställd i successionsordningen.

4 §

Rikets styrelse tillkommer regeringen. För rikets förvaltning finnas under regeringen förvaltningsmyndigheter.

Regeringens beslut fattas, enligt vad i denna regeringsform stadgas, av Konung och statsråd i konselj, av statsråden i ministerråd eller av enskilt statsråd.

5 §

Rättskipningen utövas av rikets domstolar.

6 §

Riksdagen företräder svenska folket.

7 §

Lag stiftas av riksdagen.

8 §

Svenska folkets urgamla rätt att sig beskatta utövas av riksdagen allena. Riksdagen fastställer ock, huru statens medel skola användas.

9 §

Riksdagen granskar, enligt vad i denna regeringsform stadgas, rikets styrelse och förvaltning.

2 KAP.

Grundläggande fri- och rättigheter

1 §

Svensk medborgare skall njuta åsiktsfrihet, yttrandefrihet och tryckfrihet, religionsfrihet samt församlingsfrihet och föreningsfrihet. Medborgarna äga sålunda, enligt vad i grundlag och annan lag närmare stadgas, fritt uttrycka tankar och åsikter, fritt meddela och mottaga uppgifter och underättelser, fritt bekänna och utöva sin religion samt fritt sammankomma och fritt sammansluta sig för allmänna eller enskilda syften.

2 §

Svensk medborgare åtnjuter personlig frihet samt rätt att fritt välja vistelseort inom riket eller lämna riket; han är ock tillförsäkrad hemfrid samt rätt att oförkränkt sända meddelanden genom post eller annat sådant allmänt samfärdsmedel. Dessa fri- och rättigheter må ej inskränkas annorledes än genom lag eller med stöd av lag.

3 §

Svensk medborgares egendom är tryggad. Expropriation och annat dylikt förfogande över egendom må ske allenast under förutsättningar som angivas i lag.

4 §

Svensk medborgare äger åtnjuta undervisning och utbildning enligt vad därom är särskilt stadgat; om barns rätt till grundläggande undervisning i allmänna skolor och om den skolplikt som må åläggas barn stadgas i lag.

5 §

Svensk medborgare äger i riket driva näring och utöva yrke, såvitt ej annat är särskilt stadgat.

6 §

Rätten till arbete skall tryggas, så att envar arbetsför svensk medborgare kan få arbete som giver honom bärkning. Om rätt för den som ej kan försörja sig själv att vid behov få bistånd och stöd av det allmänna stadgas i lag.

7 §

Det är svensk medborgares rätt och plikt att deltaga i rikets försvar enligt vad därom stadgas i lag.

8 §

Ingen må dömas av annan domstol än den under vilken han hör enligt lag.

9 §

Ingen må straffas för gärning som icke var belagd med straff när den förövades; ej heller må för gärning utdömas strängare straff än som var stadgat vid tiden för dess förövande.

10 §

Politisk flykting har rätt till fristad i riket. Denna rätt må ej inskränkas annorledes än genom lag eller med stöd av lag.

11 §

Utlänning åtnjuter här i riket fri- och rättigheter i likhet med svensk medborgare, såvitt ej annat är särskilt stadgat.

3 KAP.

Konung och statsråd

1 §

Konungen utnämner statsminister, sedan han rådgjort med riksdagens talman och med företrädare för partigrupper inom riksdagen.

På förslag av statsministern utnämner Konungen övriga statsråd.

Ej må till statsråd utses annan än den som genom födseln blivit svensk medborgare.

2 §

Statsråd må ej utöva annan tjänst, allmän eller enskild, eller innehava uppdrag inom bolag, förening eller inrättning, vars verksamhet har huvudsakligen ekonomiskt syfte, eller uppbära inkomst av tjänst eller uppdrag som nu sagts.

3 §

Statsråd entledigas av Konungen. Hemställer statsministern att statsråd skall entledigas, må entledigande icke vägras.

Avgår statsministern, skola övriga statsråd entledigas.

Hava samtliga statsråd entledigats, skola de, till dess statsminister utnämnts, med statsråds befogenhet och ansvar handlägga löpande ärenden och sådana ärenden, vilkas avgörande icke kan uppskjutas utan betydande olägenhet.

4 §

Beslutar riksdagen misstroendeförklaring mot statsministern, skall denne på samtliga statsråds vägnar ofördröjligen begära avsked. Har misstroendeförklaring beslutats mot annat statsråd än statsministern, skall statsministern ofördröjligen hemställa om hans avskedande.

På hemställan av statsministern må Konungen under högst en vecka låta anstå med att bevilja avsked. Beslutas inom samma tid urtima val, förfaller framställningen om avsked. Till dess avsked beviljats eller framställning därom förfallit, må regeringen icke handlägga andra ärenden än sådana som avses i 3 § tredje stycket.

5 §

Är Konungen av utrikes resa, sjukdom eller annan dylik orsak hindrad att fullgöra sina plikter som statschef, inträder såsom regent enligt stadgad tronföljd prins som fyllt tjugufem år och ej är hindrad av skäl som nyss sagts.

Finnes ej någon som kan inträda såsom regent, åligger det riksdagens talman att såsom riksföreståndare fullgöra statschefens plikter.

6 §

Då tronledighet uppkommit och tronföljaren icke fyllt tjugufem år, skall riksdagen välja en riksföreståndare för tiden till dess tronföljaren uppnått sådan ålder. Till dess valet ägt rum, så ock när den som valts till riksföreståndare är hindrad att fullgöra sina plikter som statschef, inträder riksdagens talman såsom riksföreståndare.

7 §

Finnes vid tronledighet icke någon tronföljare, är riksdagens talman riksföreståndare till dess statschef utsetts i överensstämmelse med vad i denna regeringsform må bliva fastställt.

8 §

Möter hinder för riksdagens talman att i fall som förut sagts vara riksföreståndare, inträder vice talman såsom riksföreståndare.

9 §

Riksföreståndare må icke vara statsråd eller tjänstgöra som talman eller riksdagsledamot; han må ej heller utöva tjänst eller uppdrag som i 2 § sägs.

10 §

Konungen kan icke dömas till ansvar för sina gärningar. Ej heller kan regent eller riksföreståndare dömas till ansvar för sina gärningar såsom statschef.

11 §

Vid trontillträde avgiver Konungen försäkran att städse följa denna regeringsforms bud. Sådan försäkran avgives ock av regent och av riksföreståndare.

4 KAP.

Rikets styrelse och förvaltning

1 §

För beredning av regeringsärendena skola finnas statsdepartement, vart och ett under ledning av ett statsråd, och ett regeringskansli under statsministerns ledning.

För samordnings- och granskningsuppgifter skola i regeringskansliet ingå minst två statsråd.

2 §

Vid regeringsärendenas beredning skola erforderliga upplysningar och yttranden inhämtas från berörda myndigheter; enskilda sammanslutningar skola i den omfattning som prövas lämplig beredas tillfälle att yttra sig i ärenden inom sina intresseområden.

Närmare föreskrifter om regeringsärendenas handläggning meddelas i stadga (regeringsstadgan).

3 §

I konselj avgöras regeringsärenden angående förslag och meddelanden till riksdagen, folkomröstning, författningar rörande regeringsarbetet samt, i den omfattning särskilt stadgas, tjänstetillsättningar, så ock annat regeringsärende som enligt beslut i ministerråd hänskjutits till konselj.

Förslag till beslut i konselj ärenden upprättas i ministerråd. Ärendet avgöres genom Konungens godkännande av förslaget.

4 §

Andra regeringsärenden än konselj ärenden avgöras, enligt vad därom närmare bestämmes i regeringsstadgan, av statsråden i ministerråd eller av enskilt statsråd.

Ordförande i ministerråd är statsministern eller, i dennes frånvaro, annat statsråd som statsministern utsett därtill. Ej må ministerråd hållas, om icke minst fem statsråd äro tillstädes.

5 §

Statsråd är i konselj och i ministerråd föredragande i regeringsärende som ankommer på hans handläggning.

Över beslut i regeringsärende föres protokoll. Föreligger vid beslut i ministerråd skiljaktig mening, antecknas denna.

6 §

Regeringen skall, så ofta omständigheterna föranleda det, med utrikesnämnden dryfta det allmänna utrikespolitiska och försvarspolitiska läget.

I ärende, som angår rikets förhållande till främmande stat eller mellanfolklig organisation och som är av större vikt, bör före avgörandet rådplägning äga rum med utrikesnämnden.

Utrikesnämnden skall fortlöpande hållas underrättad om de allmänna utrikespolitiska och försvarspolitiska förhållanden som kunna få betydelse för riket. I ärende vari rådplägning med nämnden skall äga rum skola nämndens ledamöter, där så ske kan, i förväg få del av alla upplysningar av betydelse.

7 §

Utrikesnämnden består av ledamöterna i riksdagens utrikesutskott. Intill dess nytt utrikesutskott tillsatts, ingå ledamöterna i det föregående utrikesutskottet i nämnden.

Utrikesnämnden sammanträder på kallelse av regeringen. Hava minst en tredjedel av nämndens ledamöter gjort framställning om rådplägning i viss fråga, skall nämnden sammankallas. Konungen leder förhandlingarna, när han är tillstädes. I Konungens frånvaro föres ordet av statsministern eller,

om denne ej är tillstädes, av annat statsråd som statsministern utsett därtill.

Ledamot av utrikesnämnden skall visa varsamhet i fråga om meddelanden till andra om vad som förekommit vid nämndens sammanträden. I fall då ordföranden påbjudit tystnadsplikt, är ledamot förbunden därtill.

8 §

Överenskommelse med främmande stat eller mellanfolklig organisation skall framläggas för riksdagen till godkännande, om överenskommelsen avser fråga som ankommer på riksdagens avgörande eller, utan att angå sådan fråga, är av större vikt. I fall som sist sagts må dock överenskommelse, utan att framläggas för riksdagen, avslutas av regeringen efter rådpläging med utrikesnämnden, om regeringen finner att rikets intresse kräver det.

9 §

Med riksdagens godkännande må avslutas överenskommelse med främmande stat eller mellanfolklig organisation, varigenom på mellanfolklig organisation överlåtes befogenhet, som enligt denna regeringsform tillkommer regeringen eller annan myndighet, eller befogenhet att i visst ämne stifta lag, dock icke grundlag, eller att i visst ämne på rikets vägnar avsluta överenskommelse med främmande stat. Sådant godkännande må ej givas i annan ordning än som gäller för stiftande av grundlag eller genom ett beslut, om vilket minst fem sjättedelar av riksdagens ledamöter vid omröstning förenat sig.

10 §

Rikets förvaltningsmyndigheter skola fullgöra sina uppgifter efter vad i lag och annan författning stadgas och i enlighet med utfärdade anvisningar. Grundläggande bestämmelser om förvaltningsförfarandet givas i lag.

11 §

Justitiekanslern har, såsom regeringens högste ombudsman, tillsyn över lagars och andra författningars tillämpning.

12 §

Riksåklagaren är under regeringen högste åklagare i riket.

13 §

Överbefälhavaren har under regeringen ledningen av rikets krigsmakt.

14 §

Vid tjänstetillsättning skall avseende fästas allenast vid förtjänst och skicklighet.

Endast den som är svensk medborgare må innehava eller utöva tjänst med vilken är förenad myndighetsutövning i ledande ställning eller uppgift att företräda riket eller åliggande av betydelse för rikets säkerhet. För innehav eller utövande av annan tjänst, som innefattar myndighetsutövning, må såsom villkor uppställas krav på svenskt medborgarskap; härom stadgas i lag.

Grundläggande bestämmelser om tjänstemans skyldigheter och rättigheter givas i lag.

15 §

Regeringen äger genom nåd mildra eller eftergiva straff eller annan påföljd för brott, så ock återgiva egendom som på grund av brott förverkats till staten.

5 KAP.

Domstolar och rättskipning

1 §

Domstolarna skola döma efter vad i lag och annan författning stadgas.

2 §

Högsta domstolen har högsta domsrätten i mål som tillhöra allmänna eller särskilda domstolars prövning.

Inskränkning i rätten att fullfölja talan till högsta domstolen må ske allenast enligt grunder som angivas i lag.

3 §

Högsta förvaltningsdomstolen har högsta domsrätten i förvaltningsmål enligt vad därom stadgas i lag.

4 §

Riksrätten skall, i den omfattning som stadgas i denna regeringsform eller i annan lag, upptaga mål om ansvar eller enskilt anspråk på grund av brott, varigenom statsråd eller ledamot av högsta domstolen eller av högsta förvaltningsdomstolen åsidosatt sin tjänsteplikt.

5 §

Riksrätten består av fjorton ledamöter. Högsta domstolens ordförande eller, vid talan mot ledamot av högsta domstolen, högsta förvaltningsdomstolens ordförande, för ordet i riksrätten.

Sju ledamöter jämte en förste och en andre ersättare för envar av dem väljas av riksdagen. Övriga ledamöter äro, förutom ordföranden, vid talan

mot statsråd tre av högsta domstolens och tre av högsta förvaltningsdomstolens ledamöter samt vid talan mot ledamot av högsta domstolen sex av högsta förvaltningsdomstolens och vid talan mot ledamot av högsta förvaltningsdomstolen sex av högsta domstolens ledamöter; högsta domstolens och högsta förvaltningsdomstolens ledamöter taga säte i riksrätten efter tjänsteålder. Ledamot av riksdagen må ej sitta i riksrätten.

Riksrätten är domför med tio ledamöter. I riksrättens prövning skola deltaga valda ledamöter till lika antal med icke valda ledamöter. Vid laga förfall eller vid jäv för ordföranden skall den äldste av de icke valda ledamöterna föra ordet i riksrätten.

6 §

Endast den som är svensk medborgare må innehava eller utöva domartjänst.

Den som utnämnts till domartjänst må ej avsättas från tjänsten annorledes än genom domstols dom. Han må ej heller utan eget medgivande förflyttas till annan tjänst; om det finnes erforderligt av organisatoriska skäl, må han dock förflyttas till annan jämställd domartjänst.

6 KAP.

Riksdagen

1 §

Riksdagen består av tvåhundra nittio ledamöter. För ledamöterna skola finnas ersättare.

2 §

Riksdagsledamöter och ersättare utses vid direkta och hemliga val.

Rösträtt tillkommer svensk medborgare som fyllt tjugu år och ej är förklarad omyndig. Till efterrättelse vid val skall finnas röstlängd.

3 §

Till riksdagsledamot eller ersättare må väljas endast den som är svensk medborgare och har fyllt tjugutre år samt ej är förklarad omyndig.

Ingen som enligt vad därom är särskilt stadgat uppställts som valkandidat må förmenas rätten att kandidera.

4 §

För val till riksdagen indelas riket i valkretsar, inom vilka väljas tillhopa tvåhundra trettio ledamöter. Valkretsmandaten fördelas mellan valkretsarna efter folkmängden.

Valkretsarna sammanföras i sex regioner. Dessa skola vara i huvudsak lika stora till folkmängden. Inom varje region väljas tio ledamöter.

5 §

Val till riksdagen är lagtima eller urtima.

Lagtima val hålles i september vart fjärde år. Har urtima val hållits inom ett år före den månad, då lagtima val enligt vad nu sagts skulle hava för rättats, skall det lagtima valet dock ej hållas.

Urtima val beslutes av Konungen; sådant beslut må fattas endast på hemställan av statsministern. Urtima val hålles inom två månader från den dag då valet beslöts. Efter urtima val må sådant val ej ånyo beslutas, förrän minst sex månader förflutit.

6 §

Valperioden omfattar, efter lagtima val, tiden från och med den 15 oktober närmast efter valet till och med dagen före närmast följande valperiods början och, efter urtima val, tiden från och med tjuguantra dagen efter valet till och med dagen före närmast följande valperiods början.

7 §

Mellan de i valet deltagande partierna fördelas mandatet proportionellt.

Valkretsmandatet fördelas enligt uddatalsmetoden med första divisorn jämkad till 1,4.

Regionmandatet fördelas enligt heltalsmetoden, varvid iakttages att mandat tilldelas endast parti som erhållit dels valkretsmandat inom regionen, dels minst fem procent av antalet i riket vid regionvalet avgivna röster.

8 §

Närmare bestämmelser om val till riksdagen givas i lag.

9 §

Riksdagens ledamöter sammankomma till riksmöte i rikets huvudstad.

10 §

Riksdagen väljer för varje valperiod inom sig talman samt förste, andre och tredje vice talman. Talmannen leder riksdagens arbete.

11 §

För varje valperiod tillsätter riksdagen inom sig följande ständiga utskott för beredning av riksdagsärenden: en finansnämnd, en lagnämnd, ett utrikesutskott, ett konstitutionsutskott och ett allmänt beredningsutskott samt finansutskott och lagutskott till det antal som är särskilt föreskrivet.

12 §

Närmare bestämmelser om riksdagen och dess arbete givas i lag (riksdagsordningen).

13 §

Riksdagsledamot må ej förmenas att fullgöra sitt uppdrag. Han är i utövningen därav icke bunden av andra än i denna regeringsform och i riksdagsordningen givna föreskrifter.

Ledamot må ej utan riksdagens medgivande avsäga sig sitt uppdrag.

14 §

De i 3 § angivna valbarhetsvillkoren utgöra även villkor för behörighet att vara riksdagsledamot.

Det tillkommer riksdagen att pröva ledamots behörighet.

15 §

Riksdagsledamot må icke berövas friheten för sina gärningar eller yttranden i denna egenskap, utan att riksdagen medgivit det genom beslut om vilket vid omröstning minst fem sjättedelar av de röstande förenat sig. Ej heller må i anledning av sådana gärningar eller yttranden talan mot honom väckas utan beslut som nu sagts.

Misstänkes ledamot för brott i annat fall än i första stycket avses, skall vad i lag är stadgat om gripande, anhållande eller häktning tillämpas allenast om han erkänner brottet eller tagits å bar gärning eller fråga är om brott, för vilket ej är stadgat lindrigare straff än fängelse i två år.

16 §

För ersättare som tjänstgör i riksdagsledamots ställe gäller vad som är stadgat i fråga om ledamot.

7 KAP.

Lag och lagstiftning

1 §

Riksdagen tillkommer att stifta grundlag och annan lag.

Lag må ej ändras eller upphävas annorledes än genom lag, stiftad i samma ordning som den ändrade eller upphävda lagen.

2 §

Ej må annorledes än i lag givas bestämmelser om svenskt medborgarskap, om enskildas egendom och inbördes förhållanden, om brott och påföljd för brott, om rättegångsförfarandet, om värnplikt och annan tjänsteplikt och om åligganden i övrigt för kommuner eller enskilda; dock må i annan författning än lag mindre ingripande bestämmelser beslutas av regeringen eller, enligt vad därom särskilt stadgas, av annan myndighet.

I lag givas ock bestämmelser om grunderna för den kommunala organisationen och verksamheten (kommunallag).

Att utöver vad nu sagts bestämmelser i vissa ämnen skola givas i lag, därom är i denna regeringsform och i tryckfrihetsförordningen särskilt stadgat.

3 §

Grundlag stiftas genom två likalydande beslut, av vilka det första är vilande och det andra är slutligt. Mellan besluten skall val till riksdagen hava hållits.

Successionsordningen må ej ändras utan att Konungen själv samtyckt därtill.

4 §

Vilande beslut i grundlagsärende underställes folkomröstning i samband med närmast följande val till riksdagen, om minst en tredjedel av riksdagens ledamöter inom tre veckor från dagen för beslutet hos talmannen gjort framställning därom, eller om regeringen inom samma tid så beslutat.

Vid folkomröstningen äga de vid valet röstberättigade tillkännagiva, huruvida de instämma i det vilande beslutet eller icke. Beslutet förfaller, om flertalet av dem som deltaga i folkomröstningen, till antal motsvarande mer än hälften av antalet vid valet avgivna och godkända röster, rösta mot beslutet.

5 §

Bestämmelse i riksdagsordningen stiftas genom två likalydande beslut, av vilka det första är vilande och det andra är slutligt och mellan vilka val till riksdagen skall hava hållits, eller ock genom ett beslut, om vilket minst tre fjärdedelar av riksdagens ledamöter vid omröstning förenat sig. Tilläggsbestämmelse i riksdagsordningen må dock beslutas i den ordning som i allmänhet gäller för stiftande av lag.

6 §

För att avgiva yttrande i lagärende skall finnas ett lagråd. I lagrådet tjänstgöra ledamöter av högsta domstolen och av högsta förvaltningsdomstolen.

Ej må grundlag eller lag i ämne, som i 2 § första eller andra stycket sägs, stiftas utan att yttrande i lagärendet dessförinnan inhämtats från lagrådet.

Närmare bestämmelser om lagrådet givas i lag.

7 §

Förslag till författning som regeringen äger besluta för rikets styrelse och förvaltning må av regeringen föreläggas riksdagen för yttrande eller för antagande såsom lag.

8 §

Av riksdagen beslutad lag överlämnas till regeringen för utfärdande. Lag utfärdas i Konungens namn och med Konungens underskrift.

Om skäl äro därtill, äger regeringen inom tre veckor från den dag då lagen överlämnades, i stället för att utfärda lagen, återsända den till riksdagen för ny behandling. Återsändande må ej ske i fråga om grundlag.

8 KAP.

Beskattning och budgetreglering

1 §

Skatt må ej beslutas annorledes än genom lag eller, såvitt angår skatt för att täcka kommuns medelsbehov, med stöd av lag.

Statlig avgift fastställas av riksdagen genom lag eller genom särskilt beslut eller ock, efter riksdagens bemyndigande, av regeringen eller av förvaltningsmyndighet.

2 §

Regeringen skall till riksdagen avgiva förslag till statsbudget för det närmast följande budgetåret, innefattande förslag till beräkning av statsinkomsterna och till anslag.

Närmare bestämmelser om de grunder, enligt vilka statsbudgeten skall uppställas, givas i lag.

3 §

Riksdagen bestämmer till vilka belopp statsinkomsterna skola beräknas samt anvisar anslag till de utgiftsändamål som riksdagen finner böra tillgodoses.

Har riksdagen ej avslutat budgetregleringen före budgetårets inträde, skall, till dess riksdagen beslutat i sådan del av statsbudgeten som icke slutbehandlats, den förra statsbudgeten lända till efterrättelse i denna del.

Riksdagen äger för det löpande budgetåret företaga ny beräkning av statsinkomster samt på tilläggsbudget anvisa ytterligare anslag.

4 §

Riksdagen må på en inom sig vald lönelegation överlåta att på riksdagens vägnar godkänna förhandlingsöverenskommelse angående statsanställdas avlöningsförmåner samt förslag som har omedelbart samband med överenskommelsen.

5 §

Statens medel äro under regeringens disposition. De få ej användas på annat sätt än riksdagen fastställt.

6 §

Statens fasta egendom förvaltas efter de grunder riksdagen fastställt. Sådan egendom må ej avhändas staten utan riksdagens bemyndigande.

7 §

Utän riksdagens bemyndigande må regeringen icke upptaga lån eller ikläda staten ekonomiska förpliktelser. Ej heller må statens fordringsanspråk eftergivast utan riksdagens bemyndigande.

8 §

Riksbanken och riksgäldskontoret äro under riksdagens garanti. De lyda under riksdagen och stå under ledning av särskilda fullmäktige. Föreskrifter om riksbankens och riksgäldskontorets verksamhet må, enligt riksdagens bemyndigande, givas av finansnämnden.

Rätten att utgiva sedlar tillkommer riksbanken. Närmare bestämmelser om riksbanken givas i lag.

På riksgäldskontoret ankommer att enligt riksdagens bemyndigande upptaga lån och att förvalta statsskulden.

9 KAP.

Granskning och tillsyn

1 §

Riksdagen skall genom konstitutionsutskottet granska statsrådets tjänsteutövning och regeringsärendenas handläggning. Utskottet äger för detta ändamål utfå protokoll över beslut i regeringsärenden med därtill hörande handlingar.

Det åligger utskottet att årligen, så ock eljest när skäl därtill föreligger, meddela riksdagen vad utskottet vid sin granskning funnit förtjäna uppmärksamhet. Riksdagen äger i anledning härav göra framställning till regeringen.

2 §

Skulle konstitutionsutskottet finna att statsråd, genom att bryta mot denna regeringsform eller annan lag eller författning eller genom annan handling eller underlåtenhet, så grovt åsidosatt sin tjänsteplikt att för gärningen jämlikt lag kan dömas till avsättning, skall utskottet, om gärningen icke tillika innefattar annat brott, låta åtala honom inför riksrätt. Ej må i annan ordning än nu sagts åtal väckas mot statsråd för gärning, som innefattar åsidosättande av tjänsteplikt och som icke eljest är särskilt belagd med straff.

Finner utskottet att statsråd, utan att fall är för handen som i första stycket sägs, åsidosatt sin tjänsteplikt, må utskottet göra särskild anmälan därom till riksdagen.

3 §

Fråga rörande statsråds tjänsteutövning må väckas jämväl av annat utskott än konstitutionsutskottet, så ock av riksdagsledamot.

Ärende som nu sagts anhängiggöres genom skriftlig anmälan till konstitutionsutskottet. Om ärendets vidare behandling gäller vad i 1 och 2 §§ stadgas.

4 §

Riksdagen äger på yrkande av ledamot förklara, att statsråd icke åtnjuter riksdagens förtroende (misstroendeförklaring).

För misstroendeförklaring fordras, att mer än hälften av riksdagens ledamöter vid omröstning förenat sig om beslutet.

5 §

Riksdagsledamot äger i fråga, som avser rikets styrelse och icke omedelbart gäller enskild person eller enskild sammanslutning, med riksdagens medgivande framställa interpellation till statsråd. Ledamot må ock i fråga som nu sagts rikta spörsmål till statsråd.

6 §

Tillsyn över lagars och andra författningars tillämpning utövas av minst två av riksdagen valda ombudsmän enligt instruktion som fastställs av riksdagen.

Ombudsman må närvara vid domstols och förvaltningsmyndighets överläggningar och skall äga tillgång till deras protokoll och handlingar. Statliga och kommunala tjänstemän skola på begäran tillhandagå honom med upplysningar och yttranden. Åklagare skall på begäran biträda honom.

7 §

Riksdagen skall genom särskilda av riksdagen valda revisorer granska användningen av statens medel. Domstolar och förvaltningsmyndigheter skola på begäran tillhandagå revisorerna med upplysningar och yttranden.

Det åligger revisorerna att årligen, så ock eljest när skäl därtill föreligger, meddela riksdagen vad de vid sin granskning funnit förtjäna uppmärksamhet. Riksdagen äger i anledning härav göra framställning till regeringen.

8 §

Om svensk medborgares tillgång till allmänna handlingar stadgas i tryckfrihetsförordningen.

10 KAP.

Särskilda bestämmelser för krig och andra utomordentliga förhållanden

1 §

Riksdagen skall för varje budgetår, efter förslag av regeringen, antaga beredskapsbudget för rikets försvar. Riksdagen må ock antaga beredskapsbudget för ekonomisk kris eller annat nödläge.

Allmänna bestämmelser om villkor för användning av anslag som upptagits i beredskapsbudget givas i lag.

2 §

Riksdagen äger bemyndiga regeringen att, då riket är i krig eller krigsfara eller då andra utomordentliga förhållanden råda, i visst ämne meddela föreskrifter som eljest skolat givas i lag eller med stöd av lag. Sådant bemyndigande må givas allenast genom lag (ramlag); i lagen skall noggrant angivas under vilka förutsättningar den må tillämpas.

3 §

Utan riksdagens medgivande må rikets krigsmakt eller del därav ej insättas i strid annat än för att avvärja angrepp mot riket. Ej heller må utan riksdagens medgivande svensk väpnad styrka sändas till annat land, såvida icke förpliktelse därtill föreligger på grund av rikets anslutning till mellanfolklig organisation.

För att värna rikets neutralitet under krig mellan främmande stater äger regeringen bemyndiga krigsmakten att använda våld i den utsträckning som internationell rätt och sedvänja medgiva.

4 §

Kommer riket i krig eller krigsfara, skall riksdagen, om riksmöte ej pågår, kallas till riksmöte.

Vid krig eller krigsfara, så ock då andra utomordentliga förhållanden föranleda därtill, äger regeringen efter samråd med riksdagens talman besluta att riksdagen skall sammanträda på annan ort än i huvudstaden.

5 §

Är riket i krigsfara och skall lagtima val hållas, äger riksdagen på förslag av regeringen besluta att valet skall inställas. För sådant beslut fordras att minst tre fjärdedelar av riksdagens ledamöter vid omröstning förenat sig om beslutet. Har val inställts, skall val hållas så snart ske kan.

Är riket i krig, må val till riksdagen icke hållas utan medgivande av riksdagen. Har till följd av krig lagtima val inställts, skall val hållas så snart ske kan efter det att krigstillståndet upphört.

6 §

Är riket i krig och kan på grund av krigsförhållandena riksdagen icke sammanträda, äger talmannen efter samråd med statsministern förordna att riksdagens befogenheter skola utövas av riksdagens krigsdelegation.

Krigsdelegationen består av talmannen och vice talmännen samt av ledamöterna i finans- och lagnämnderna och i utrikes- och konstitutionsutskotten; vid förfall för utskottsledamot inträder suppleant. Delegationen beslutar själv om formerna för sin verksamhet.

Så snart riksdagen åter kan sammanträda, skall talmannen förordna att krigsdelegationens befogenheter skola upphöra.

7 §

Är riket i krig eller krigsfara, må, utan hinder av vad i 4 kap. 4 § andra stycket stadgas, ministerråd hållas, om minst tre statsråd äro tillstädes.

8 §

Är riket i krig, äger riksdagen, i den mån det påkallas av krigsförhållandena, besluta att uppgift, som enligt denna regeringsform ankommer på viss myndighet, skall fullgöras av annan myndighet.

9 §

Är riket i krig och kan på grund av krigsförhållandena varken riksdagen eller dess krigsdelegation sammanträda, skall regeringen till rikets skydd och krigets slutförande utöva på riksdagen ankommande uppgifter, dock icke befogenheten att stifta grundlag.

Övergångsbestämmelser

1 §

Författning, som före denna regeringsforms ikraftträdande tillkommit genom beslut av Konungen gemensamt med riksdagen, må ej ändras eller upphävas annorledes än genom lag.

Författning, tillkommen före regeringsformens ikraftträdande genom beslut av riksdagen, må ej ändras eller upphävas annorledes än genom lag eller efter medgivande av riksdagen.

2 §

1. Ombud för svenska kyrkan sammanträda till allmänt kyrkomöte enligt vad därom är särskilt stadgat.

2. Till prästerlig befattning inom svenska kyrkan må ej annan utnämnas än den som bekänner kyrkans lära. Medför annan befattning skyldighet att undervisa i kristendom eller teologisk vetenskap, skall tagas den hänsyn

till de sökandes trosåskådning som därav må påkallas. Befattningshavare, som ej tillhör svenska kyrkan, må icke deltaga i avgörande av mål eller ärende, som angår kyrkans religionsvård eller religionsundervisning, utövning av prästämbetet, befordring eller ämbetsansvar inom kyrkan. Då sådant ärende avgöres av regeringen, skall dock hinder som nu sagts icke gälla för annan än statsråd på vars handläggning ärendet ankommer.

3. Till ärkebiskop eller biskop utnämner regeringen en av de tre som, i den ordning kyrkolagen stadgar, föreslagits. Om tillsättning av prästerliga tjänster i församlingarna och den rätt som därvid tillkommer regeringen och församlingarna stadgas i kyrkolag.

4. Utan hinder av vad i denna regeringsform stadgas om att lag stiftas av riksdagen skall i fråga om kyrkolag gälla, att sådan lag stiftas av regeringen gemensamt med riksdagen; dock att därvid erfordras samtycke jämväl av allmänt kyrkomöte. Över förslag till kyrkolag skall lagrådets yttrande inhämtas. Har av riksdagen antaget förslag till kyrkolag ej utfärdats såsom lag före närmast följande lagtima riksmötes början, är förslaget förfallet.

Vad i 7 kap. 8 § andra stycket stadgas om rätt för regeringen att till riksdagen återsända lag för ny behandling äger ej tillämpning i fråga om kyrkolag.

5. Genom denna regeringsform göres ej ändring i vad hittills gällt enligt 2 § 1809 års regeringsform.

3 §

De forna riksståndens privilegier, förmåner, rättigheter och friheter skola fortfarande gälla, där de ej ägt oskiljaktigt sammanhang med den stånden förut tillkommande representationsrätten och således upphört med denna. Ej må ändring eller upphävande därav ske, utan genom regeringens och riksdagens sammanstående beslut och med bifall, om frågan rör ridderskapet och adelns eller prästerskapets privilegier, förmåner, rättigheter och friheter, i förra fallet av ridderskapet och adeln samt i det senare av allmänt kyrkomöte.

4 §

De i 35 § 1809 års regeringsform angivna befattningshavarna hava förtroendesysslor, från vilka de må entledigas, när regeringen prövar rikets tjänst det fordra. Vad nu sagts avser icke statsråd.

Genom denna regeringsform göres ej ändring i vad hittills enligt 36 § 1809 års regeringsform gällt om entledigande, befordring och förflyttning av annan tjänsteman än domare.

Enkammaralternativ

Förslag till Riksdagsordning

1 KAP.

Riksmöten och riksdagssammanträden

1 §

Riksmöte är lagtima eller urtima.

Urtima riksmöte må hållas endast under tid då lagtima riksmöte icke pågår.

2 §

Lagtima riksmöte inledes varje år den 15 oktober. Har urtima val beslutats, må under återstående tid av valperioden lagtima riksmöte dock ej inledas.

Efter urtima val inledes lagtima riksmöte å tjuguantra dagen efter valet.

3 §

Till urtima riksmöte kallas riksdagen av regeringen eller av riksdagens talman.

Begära minst en tredjedel av riksdagens ledamöter, med angivande av skälet härför, urtima riksmöte, åligger det talmannen att kalla riksdagen till urtima riksmöte att inledas inom tjugu dagar.

4 §

Riksmöte pågår så länge riksdagen finner det erforderligt. Beslut att riksmöte skall avslutas fattas av riksdagen på yrkande av talmannen eller ledamot.

Har urtima val beslutats, äger regeringen under återstående del av valperioden avbryta riksmöte. Beslut att riksmöte skall avbrytas meddelas vid sammanträde av statsministern eller av annat statsråd som utsetts därtill. Riksmötet avbrytes genom att meddelandet lämnas.

Lagtima riksmöte som inletts den 15 oktober avslutas senast den 15 maj följande år, såvida riksdagen icke beslutar annorlunda.

5 §

Riksdagens första sammanträde under riksmöte hålles å riksmötets första dag eller, om talmannen med hänsyn till infallande helg så beslutar, å riksmötets andra eller tredje dag.

Vid första sammanträdet företages upprop.

Tilläggsbestämmelser

Första sammanträdet börjar under lagtima riksmöte klockan 11 och under urtima riksmöte å tid som angives i kallelse.

6 §

Vid första sammanträdet under valperiods första riksmöte föredrages berättelse av riksdagens ombudsmän om granskning av ledamöternas och deras ersättares fullmakter. Berättelse om granskning av fullmakt, som inkommer under valperioden, föredrages så snart ske kan.

7 §

Vid särskild sammankomst med Konungen, statsråden och riksdagens ledamöter inom tre dagar efter lagtima riksmötets början avgives regeringsförklaring av statsministern eller annat statsråd. Sammankomsten hålles i den ordning talmannen efter samråd med statsministern bestämmer.

8 §

Talmannen skall tillse att planmässighet och nödig skyndsamhet iakttagas i riksdagsarbetet.

Talmannen leder riksdagens sammanträden. Han må ej vid sammanträde deltaga i överläggning, omröstning eller val.

Vid förfall för talmannen inträder vice talman.

Tilläggsbestämmelser

Talmannen skall, när han finner det erforderligt, rådpläga med vice talmännen och med företrädare för utskott och partigrupper om riksdagsarbetet.

Vid samtidigt förfall för talmannen och vice talmännen, så ock intill dess talman och vice talmän valts, ankommer på äldste närvarande ledamot att såsom ålderspresident leda sammanträde.

9 §

Kallelse till annat sammanträde än i 5 § avses utfärdas av talmannen. Har kallelse ej utfärdats minst tolv timmar före sammanträdet, må detta hållas endast om mer än hälften av riksdagens ledamöter medgiva det.

Tilläggsbestämmelser

Kallelse till sammanträde bör anslås senast klockan 13 dagen före sammanträdet samt införas i en eller flera tidningar.

Kallelse till sammanträde inom stängda dörrar meddelas på sätt talmannen bestämmer.

Sammanträde bör ej hållas under annan tid än klockan 10—19. Ej må sammanträde pågå efter klockan 20 utan riksdagens medgivande.

10 §

Beslut att sammanträde skall avslutas eller att uppehåll skall göras i pågående sammanträde fattas av riksdagen utan föregående överläggning.

11 §

För varje ledamot skall finnas särskild plats i samlingssalen.

Tilläggsbestämmelser

Ledamöterna intaga plats regionsvis, och inom regionerna valkretsvis, enligt den ordning för regioner och valkretsar som är föreskriven i lagen om val till riksdagen, varvid representant för valkrets placeras före representant för region. För talmän och för statsråd skola finnas särskilda platser.

12 §

Sammanträde är offentligt, såvida riksdagen icke för särskilt fall beslutar annorlunda.

Skall statsråd vid sammanträde lämna meddelande från regeringen, äger regeringen bestämma att meddelandet skall lämnas och behandlas inom stängda dörrar.

Tilläggsbestämmelser

För åhörare skola finnas särskilda platser å läktare i samlingssalen. Erforderliga ordningsföreskrifter utfärdas av talmannen. Bryter åhörare mot ordningsföreskrift, må han utvisas. Uppstår oordning, äger talmannen förordna att samtliga åhörare skola utvisas.

13 §

Över alla på riksdagens bord vilande ärenden upprättas föredragningslista; undantag må göras för ärende som skall behandlas inom stängda dörrar.

Tilläggsbestämmelser

På föredragningslistan upptagas ärendena i den ordning talmannen bestämmer. Omröstning med anledning av yrkande om misstroendeförklaring upptages dock alltid som första punkt. Har utskott hemställt att ärende skall avgöras efter endast en bordläggning, anmärkes detta på föredragningslistan.

Föredragningslistan bör före varje sammanträde anslås i samlingssalen och på de platser i övrigt som talmannen bestämmer samt utdelas till ledamöterna. Föredragningslistan med tillhörande handlingar skall vara tillgänglig i riksdagens kansli.

14 §

Talmannen skall vid sammanträde föredraga ärendena i den ordning de upptagits på föredragningslistan och ställa proposition för ärendes avgörande.

Finner talmannen yrkande strida mot regeringsformen eller mot denna riksdagsordning, skall han, med angivande av skäl, vägra proposition. Begära mer än hälften av närvarande ledamöter likväl proposition, skall

talmannen hänvisa frågan till konstitutionsutskottet för avgörande. Å vad utskottet förklarar icke vara mot regeringsformen eller mot riksdagsordningen stridande må proposition ej vägras.

15 §

Vid sammanträde äger ledamot så ock statsråd rätt att, med de undantag denna riksdagsordning stadgar, fritt yttra sig i alla frågor som äro under överläggning och om lagligheten av allt som tilldrager sig vid sammanträdet.

Tilläggsbestämmelser

Statsråd äger bemyndiga statssekreterare att i hans ställe vid sammanträde lämna riksdagen upplysningar.

Om bemyndigande skall talmannen underrättas. Bemyndigande må utnyttjas endast på statsrådets anmodan i varje särskilt fall.

16 §

Ledamot må ej vid sammanträde deltaga i behandlingen av ärende som personligen rör honom eller någon honom närstående. Vad nu sagts avser icke statsråd vid behandlingen av ärende angående hans tjänsteutövning.

17 §

Ingen må vid sammanträde uttala sig otillbörligt om annan eller tillåta sig personligen förolämpande uttryck eller eljest i ord eller handling uppträda på sätt som strider mot god ordning. Bryter någon häremot och rättar han sig ej efter talmannens erinran, äger talmannen frångåta honom ordet för pågående sammanträde.

18 §

Vid sammanträde yttrar sig envar i den ordning han anmält sig och uppropas; dock äger statsråd taga till orda oberoende av talarordningen. Utan hinder av vad nu sagts må ledamot för genmäle till annan talare med talmannens medgivande erhålla ordet i annan ordning.

Tilläggsbestämmelser

Den som vill yttra sig begär ordet av talmannen. Den som erhållit ordet skall tala från talarstolen eller från sin plats i samlingsalen.

Genmäle må ej överskrida tre minuter, såvida talmannen icke medgivit rätt till genmäle under högst sex minuter.

Oberoende av talarordningen äger ledamot rätt att under överläggningen i en fråga utan att angiva skäl instämma med närmast föregående talare.

19 §

Ledamot må efter ansökan beviljas ledighet från riksdagsarbetet. Ledighet beviljas för högst sju dagar av talmannen och för längre tid av riksdagen.

Tilläggsbestämmelser

I ansökan om ledighet skall angivas skälet för ansökningen.

20 §

Har ledamot beviljats ledighet från riksdagsarbetet, skall talmannen inkalla ersättare, om så erfordras.

För ledamot som valts till talman skall ersättare inkallas. Tjänstgör vice talman såsom talman, må ersättare inkallas.

21 §

Vid sammanträde föres fullständigt protokoll; ej må någon tala utanför protokollet. Vid justering av protokoll må beslut ej ändras.

Tilläggsbestämmelser

Yttrande skall, såvitt ske kan, ordagrant upptecknas och utan dröjsmål, försett med upptecknarens namnteckning, i två exemplar avlämnas i riksdagens kansli, där det till klockan 12 femte vardagen efter sammanträdet skall finnas tillgängligt för genomläsning. Talare som före utgången av nämnda tid justerar sitt yttrande bör därå göra anteckning om sin justering; annan dock obetaget att påkalla särskild justering därav vid sammanträde som i andra stycket sägs. Har yttrande icke inom stadgad tid justerats av talaren, anses det ändock såsom justerat av honom.

Protokoll justeras av riksdagen å sjunde dagen efter sammanträdet, om riksdagen då sammanträder, eller eljest vid närmast följande sammanträde samt förses med talmannens anteckning därom. Vid riksmötes slut ojusterade protokoll justeras inför tillstådesvarande ledamöter å tid som talmannen bestämmer. Protokoll, som enligt vad därom är särskilt stadgat skall hållas hemligt, justeras inom stängda dörrar.

Riksdagens protokoll och övriga riksdagshandlingar skola tryckas, såvida riksdagen icke beslutar annorlunda.

2 KAP.

Ärendenas anhängiggörande

1 §

Regeringen avgiver förslag till riksdagen genom proposition.

Proposition skall vara åtföljd av redogörelse för ärendets tidigare behandling och av motivering samt i förekommande fall av lagrådets yttrande.

2 §

Proposition med förslag till statsbudget för det närmast följande budgetåret (budgetpropositionen), innefattande jämväl finansplan och nationalbudget, skall avlämnas senast den 15 december eller, om helgdag då inträffar, dagen därefter. Till fullständigande av budgetpropositionen skall senare avlämnas förslag till slutlig reglering av statsbudgeten (kompletteringsproposition). Annan proposition än nu sagts, som avser statens inkomster och utgifter för det närmast följande budgetåret, må ej avlämnas

senare än den 1 mars, såvida regeringen icke finner synnerliga skäl för-
anleda därtill.

Har budgetregleringen ej avslutats vid valperiods utgång i samband med
urtima val, skall ny budgetproposition i erforderliga delar avlämnas så
snart ske kan.

Proposition, som ej avser statens inkomster och utgifter för det närmast
följande budgetåret, avlämnas under riksmöte å tid som regeringen prövar
lämplig.

Tilläggsbestämmelser

Proposition avlämnas genom att ingivas till riksdagens kansli. Avlämnad pro-
position anmäles av talmannen vid sammanträde med riksdagen utan dröjsmål
efter det att propositionen utdelats till riksdagens ledamöter.

3 §

Regeringen må lämna meddelande till riksdagen genom skrivelse eller ock
muntligen genom statsråd vid sammanträde med riksdagen.

4 §

Riksdagsledamöt må avgiva förslag till riksdagen genom motion.

I en och samma motion böra icke sammanföras förslag som höra till
skilda utskotts beredning.

5 §

Vid lagtima riksmöte avlämnas motion inom två veckor från den dag
då riksmötet inlemts.

Utan hinder av vad i första stycket sägs må motion med anledning av
budgetpropositionen avlämnas inom trettioen dagar och motion med an-
ledning av annan proposition eller av framställning som i 8 § sägs avlämnas
inom två veckor eller den längre tid, högst fyra veckor, som riksdagen med
hänsyn till infallande helg eller ärendets synnerliga vikt eller omfattning
beslutar; motionstiden räknas från den dag då propositionen eller fram-
ställningen anmäls vid sammanträde med riksdagen.

Finner riksdagen med hänsyn till ett ärendes särskilda beskaffenhet
synnerliga skäl föreligga för skyndsamt avgörande av ärendet, må riks-
dagen på regeringens förslag besluta om förkortning av sådan motionstid
som i andra stycket sägs.

I frågor som omedelbarligen föranledas av något av riksdagen fattat be-
slut eller av annan under riksmötet inträffad händelse må motion avlämnas
så länge riksmötet pågår.

Tilläggsbestämmelser

Motion avlämnas genom att ingivas till riksdagens kansli. Den bör ingivas i fyra
exemplar.

Yrkande om förlängning av motionstid må ej framställas senare än vid andra
sammanträdet efter det, då propositionen eller framställningen anmäldes. Beslut
om förlängning fattas senast vid närmast därefter följande sammanträde.

6 §

Vid urtima riksmöte må motion avlämnas med anledning av proposition och skall därvid vad i 5 § andra och tredje styckena stadgas om motionstid äga motsvarande tillämpning.

Har riksdagen kallats till urtima riksmöte enligt 1 kap. 3 § andra stycket, må motion i fråga som föranlett kallelsen avlämnas inom fyra dagar från den dag då riksmötet inletts.

Beslutar riksdagen vid urtima riksmöte att till avgörande upptaga från föregående riksmöte uppskjutet ärende, må motion i ärendet avlämnas senast inom en vecka från dagen för beslutet.

7 §

Ständigt utskott äger inom sitt område, finansnämnden och lagnämnden dock endast i ämne som uteslutande tillhör sådan nämnds beredning, avgiva förslag till riksdagen.

Förslagsrätt som i första stycket sägs tillkommer ej allmänna beredningsutskottet.

8 §

Om framställning till riksdagen från riksbanken, riksgäldskontoret, riksdagens ombudsmän och annan under riksdagen lydande myndighet är särskilt stadgat.

Tilläggsbestämmelser

Framställning ingives till riksdagens kansli och anmäles av talmannen vid sammanträde med riksdagen. Anmälan skall ske utan dröjsmål efter det att framställningen utdelats till riksdagens ledamöter.

9 §

På konstitutionsutskottet ankommer att till riksdagen för slutligt beslut anmäla vilande beslut i ärende angående grundlag eller riksdagsordningen.

10 §

Yrkande om misstroendeförklaring må framställas endast vid sammanträde med riksdagen. Ärendet må ej upptagas till avgörande senare än vid tredje sammanträdet efter det då yrkandet framställdes.

Tilläggsbestämmelser

Talmannen bestämmer, efter samråd med statsministern eller i dennes frånvaro annat statsråd, vid vilket sammanträde ärendet skall upptagas till avgörande.

11 §

Interpellation till statsråd skall vara av bestämt innehåll och försedd med motivering. Riksdagen beslutar, huruvida interpellationen må framställas; sådant beslut fattas utan föregående överläggning.

Tilläggsbestämmelser

Interpellation ingives till riksdagens kansli och anmäles av talmannen vid sammanträde. Sådan anmälan skall ske utan dröjsmål efter det att interpellationen utdelats till riksdagens ledamöter. Interpellation bör ingivas i fyra exemplar.

Beslut huruvida interpellation må framställas fattas vid det sammanträde då interpellationen anmäles eller ock vid närmast följande sammanträde. Medgiver riksdagen att interpellationen framställles, skall talmannen låta vederbörande statsråd få del av interpellationen.

Avser statsråd att besvara interpellationen, överenskommer han, efter samråd med interpellanten, med talmannen om vid vilket sammanträde svaret skall lämnas. Meddelande härom anslås senast klockan 13 dagen före sammanträdet samt upptages på föredragningslistan.

Svar på interpellation må i förväg utdelas till ledamöterna. Har så skett, må statsrådet begränsa sitt anförande till en sammanfattning av svaret.

12 §

Spörsmål till statsråd skall vara av bestämt innehåll och ej försett med motivering. I överläggning i samband med att spörsmål besvaras må deltaga endast det statsråd som lämnat svaret och den ledamot som framställt spörsmålet, såvida riksdagen icke beslutar annorlunda; beslut härom fattas utan föregående överläggning.

Tilläggsbestämmelser

Spörsmål ingives till riksdagens kansli och anmäles av talmannen vid sammanträde. Talmannen skall låta vederbörande statsråd få del därav. Spörsmål bör ingivas i fyra exemplar.

Vad i tredje stycket av tilläggsbestämmelserna till 11 § stadgas om interpellation skall äga motsvarande tillämpning beträffande spörsmål.

3 KAP.

Ärendenas beredning

1 §

Proposition och motion samt framställning från myndighet som lyder under riksdagen skola för beredning hänvisas till utskott. Ärende angående misstroendeförklaring eller medgivande att framställa interpellation må ej hänvisas till utskott.

Före hänvisning till utskott skall ärende bordläggas vid sammanträde, såvida riksdagen icke beslutar omedelbar hänvisning.

Ärende vari utskott avgivit betänkande må hänvisas till utskott för ytterligare beredning.

2 §

Till *finansnämnden* hänvisas ärende angående finansplan och nationalbudget samt riksbankens och riksgäldskontorets verksamhet ävensom ärende

angående lag eller annan författning rörande statsbudgeten, riksbanken och riksgäldskontoret.

3 §

Till *lagnämnden* hänvisas av annat utskott avgivet betänkande i lagärendet som ej tillhör finansnämndens beredning, om vid riksdagens behandling av ärendet minst en tredjedel av riksdagens ledamöter biträtt yrkande därom.

Till *lagnämnden* hänvisas ock berättelser av riksdagens ombudsmän rörande deras tjänsteutövning.

4 §

Till *utrikesutskottet* hänvisas ärende som angår rikets förhållande till främmande stat eller mellanfolklig organisation och som icke tillhör annat utskotts beredning.

5 §

Till *konstitutionsutskottet* hänvisas ärende angående grundlag och kommunallag samt ärende angående annan lag eller författning om regering, riksdag och allmänt kyrkomöte och om inskränkning i svensk medborgares tillgång till allmänna handlingar ävensom ärende angående riksdagsledamots behörighet.

6 §

Till *finansutskott* hänvisas ärende angående statens inkomster och utgifter samt ärende angående lag eller annan författning rörande skatter och statliga avgifter ävensom sådan berättelse av riksdagens revisorer vilken ej avser riksbanken eller riksgäldskontoret.

Finansutskotten äro sju.

Tilläggsbestämmelser

Ärendena fördelas mellan finansutskotten enligt grunder, fastställda av utskotten vid gemensamt sammanträde.

Om hänvisning av ärende till finansutskott eller i dess ställe tillsatt särskilt utskott skall riksdagens kansli underrätta finansnämnden.

7 §

Till *lagutskott* hänvisas ärende angående lag eller annan författning vilket icke tillhör annat utskotts beredning.

Lagutskotten äro tre.

Tilläggsbestämmelser

Ärendena fördelas mellan lagutskotten enligt grunder, fastställda av utskotten vid gemensamt sammanträde.

8 §

Till *allmänna beredningsutskottet* hänvisas ärende som icke tillhör annat utskotts beredning.

9 §

För beredning av visst eller vissa ärenden må riksdagen, utan hinder av vad i 2 § samt 4—8 §§ stadgas, inom sig tillsätta *särskilt utskott*.

10 §

Utän hinder av vad ovan stadgas om hänvisning av ärende till visst utskott må ärende på grund av sitt nära samband med ämne, som tillhör annat utskotts område, hänvisas till detta utskott.

11 §

Anser utskott att till utskottet hänvisat ärende ej bör beredas av detta, skall utskottet till riksdagen göra anmälan därom. Riksdagen beslutar, huruvida ärendet skall hänvisas till annat utskott.

12 §

Gemensam beredning av ärende mellan två eller flera utskott må ske i *sammansatt utskott* genom deputerade på sätt utskotten överenskomma. Finansnämnd och lagnämnd må endast med varandra bilda sammansatt utskott.

Tilläggsbestämmelser

Antalet deputerade från varje utskott är sex, såvida utskotten ej överenskomma om annat.

13 §

Utskott skall i ärende, som hänvisats till utskottet, till riksdagen avgiva betänkande med förslag.

14 §

Betänkande av finansutskott eller, i ärende som tillhör finansutskotts beredning, av särskilt utskott eller sammansatt utskott skall av utskottet överlämnas till finansnämnden för ytterligare beredning av ärendet främst från statsfinansiell och samhällsekonomisk synpunkt. Nämnden äger där- efter till riksdagen avgiva eget betänkande med förslag. Finner nämnden ej anledning att avgiva eget betänkande, skall den med uppgift härom till riksdagen vidarebefordra utskottets betänkande.

Vid finansnämndens beredning av ärende, som av annat utskott överlämnats till nämnden och som avser statens inkomster och utgifter för det närmast följande budgetåret, skall, om kompletteringsproposition icke avlämnats, ärendet på begäran av minst en tredjedel av nämndens ledamöter bordläggas i nämnden i avvaktan på sådan proposition.

På grundval av riksdagens beräkning av statsinkomsterna och riksdagens beslut om anslag skall finansnämnden sammanställa statsbudgeten för det närmast följande budgetåret och anmäla denna för riksdagen.

Tilläggsbestämmelser

Utskott skall vid överlämnande av betänkande till finansnämnden jämväl inlämna exemplar av betänkandet till riksdagens kansli.

Vid finansnämndens betänkande i ärende, som i 14 § första stycket sägs, skall fogas utskottets betänkande.

15 §

Statsråd må på framställning av utskott eller på egen hemställan, som bifallits av utskottet, personligen eller genom tjänsteman lämna upplysningar vid sammanträde med utskottet.

Statlig myndighet skall, om utskott så finner erforderligt för att fullgöra sina uppgifter, tillhandagå utskottet med upplysningar och yttranden.

16 §

Ledamot av utskott är förbunden till tystnadsplikt i fråga om upplysningar, som meddelas i visst ämne och som utskottet funnit böra hållas hemliga med hänsyn till rikets säkerhet eller andra av förhållandet till främmande stat eller mellanfolklig organisation betingade synnerligen viktiga skäl.

Tilläggsbestämmelser

Ledamot skall avgiva försäkran om att iakttaga tystnadsplikt.

17 §

Ej må någon deltaga såsom ledamot i utskott vid behandling av ärende som personligen rör honom eller någon honom närstående.

18 §

Utskott äger, efter samråd med talmannen, föreslå riksdagen att till närmast följande lagtima riksmöte under valperioden uppskjuta avgörande av ärende som hänvisats eller överlämnats till utskottet, så ock att vid urtima riksmöte upptaga till utskottet hänvisat eller överlämnat uppskjutet ärende.

19 §

Utskott sammanträder på kallelse av ordföranden.

Tilläggsbestämmelser

1. Utskott sammanträder första gången, på kallelse av talmannen, inom två dagar från den dag då utskottet tillsatts. Intill dess ordförande och vice ordförande valts, föres ordet av äldste närvarande ledamot.

Kallelse till sammanträde hör anslås senast klockan 18 dagen före sammanträdet.

Utskott må ej sammanträda å tid, då riksdagen sammanträder.

2. Ledamot av utskott, vilken är förhindrad att bevista sammanträde med utskottet, bör därom underrätta suppleant som kan inträda i hans ställe. Suppleanter inträda i den ordning de valts eller, om valet förrättats med gemensam lista, i den ordning de uppförts på listan, med iakttagande av att suppleant, tillhörande samma partigrupp som ledamoten, äger företräde framför övriga.

20 §

Omröstning i utskott sker öppet. Äro rösterna lika delade, gäller den mening som ordföranden biträder.

Ledamot, som i omröstning tagit ställning mot utskotts beslut eller motivering till beslut, må till utskottets betänkande foga reservation med yrkande; dock må betänkandets avgivande icke därigenom obehörigen fördröjas.

4 KAP.

Ärendenas avgörande

1 §

Utskotts betänkande skall före ärendets avgörande bordläggas vid två sammanträden med riksdagen, om riksdagen ej på utskottets förslag beslutar att ärendet skall avgöras efter endast en bordläggning.

Tilläggsbestämmelser

Utskotts betänkande bör icke anmälas vid sammanträde med riksdagen, förrän det utdelats till ledamöterna. Avser ledamot att i ärende framställa yrkande, må yrkandet med talmannens medgivande i förväg utdelas till ledamöterna.

2 §

Ärende avgöres med acklamation eller, där så särskilt stadgats eller av ledamot yrkas, genom omröstning.

Ej må något ärende, vari överläggning äger rum, av talmannen upptagas till avgörande, förrän riksdagen funnit överläggningen avslutad.

3 §

Vid ärendes avgörande med acklamation skall talmannen ställa proposition på varje under överläggningen framställt yrkande. Propositionen avfattas så, att propositionen kan besvaras med ja eller nej. Talmannen tillkännagiver, huru enligt hans uppfattning beslutet utfallit, och befäster beslutet med klubbslag, såvida omröstning ej begäres.

4 §

Vid ärendes avgörande genom omröstning ställes mot det yrkande, som enligt talmannens uppfattning vid acklamation vunnit riksdagens bifall eller som, där acklamation ej skett, talmannen bestämmer, annat yrkande såsom kontraposition. Föreligga flera än två yrkanden som kunna ställas mot varandra, skall först beslutas vilket yrkande som skall vara kontraposition.

Omröstning sker öppet. Utgången av omröstning bestämmes, om annat ej är särskilt stadgat, genom enkelt flertal av de avgivna rösterna; äro rös-

terna lika delade, bestämmer talmannen vilken av meningarna som skall vara riksdagens beslut. Talmannen tillkännagiver, huru beslutet utfallit, och befäster beslutet med klubbslag.

Tilläggsbestämmelser

1. Omröstning förrättas, sedan ledamöterna efter given varsel intagit sina platser samt omröstningsproposition upplästs och justerats, med omröstningsapparat eller, om sådan ej kan begagnas, med namnupprop.

2. Efter omröstning med *omröstningsapparat* fotograferas den tablå som utvisar, huru varje ledamot röstat.

Vid omröstning med *namnupprop* skola minst två ledamöter på talmannens anmodan taga plats vid talmansbordet för att jämte sekreteraren föra anteckningar över omröstningen. Namnupprop sker i den ordning vari ledamöterna hava plats i samlingssalen, dock att vice talmännen uppropas först.

På begäran av minst en tiondel av riksdagens ledamöter, senast vid justering av omröstningspropositionen, skall i protokollet antecknas, huru varje ledamot röstat.

5 §

Har i lagärende avgörandet uppdelats på två eller flera beslut, må riksdagen omedelbart efter det sista delbeslutet på yrkande av talmannen eller ledamot besluta, att ärendet skall för ytterligare beredning hänvisas till utskott. Beslutar riksdagen sådan hänvisning, hava delbesluten förfallit. Sker ej sådan hänvisning, skall riksdagen utan ny överläggning i saken besluta om antagande eller förkastande av lagförslaget i dess helhet sådant det föreligger efter delbesluten.

6 §

Ledamot må omedelbart efter ärendes avgörande anmäla reservation eller avgiva röstförklaring. Talmannen må, då han vid lika röstetal bestämmer riksdagens beslut, avgiva förklaring.

7 §

Ärende avgöres vid det riksmöte vid vilket det anhängiggjorts.

Genom särskilt beslut må riksdagen till närmast följande lagtima riksmöte under valperioden uppskjuta behandlingen av ärende, som ej avser statsbudgeten för det löpande eller det närmast följande budgetåret. Beslutet må ej upprepas.

Kallas riksdagen till urtima riksmöte, äger riksdagen att vid detta upptaga och avgöra uppskjutet ärende.

8 §

Slutligt beslut i ärende angående grundlag eller riksdagsordningen fattas vid första riksmöte under den valperiod som följer på den, under vilken det vilande beslutet i ärendet fattades, såvida riksdagen icke uppskjuter avgörandet till annat lagtima riksmöte under valperioden.

Har valperiod förkortats på grund av urtima val och har till följd därav slutligt beslut i ärendet icke fattats enligt vad i första stycket sägs, avgöres ärendet vid första riksmöte under närmast följande valperiod.

9 §

Ärende som icke avgjorts under valperiod förfaller, om annat ej följer av vad är särskilt stadgat.

10 §

Riksdagens beslut i anledning av proposition, så ock annat beslut varom regeringen skall underrättas, meddelas regeringen genom skrivelse.

Tilläggsbestämmelser

Utskott som berett ärende skall genom protokollsutdrag delgivas riksdagens beslut i ärendet. Riksdagens skrivelse i ärendet uppsättes av utskottets kansli eller, om ärendet beretts av mer än ett utskott, av kansliet i det utskott som först berett ärendet. I annat ärende uppsättes skrivelse av riksdagens kansli.

Skrivelse från riksdagen justeras av riksdagen och underskrives av talmannen.

5 KAP.

Val inom riksdagen

1 §

Val som ankommer på riksdagen skall, om annat ej är särskilt stadgat, förberedas av en av riksdagen inom sig för valperioden utsedd valberedning.

Valberedningen utses vid första sammanträde med riksdagen under valperiod. Den består av lika antal ledamöter från varje partigrupp som är berättigad till plats i ständigt utskott.

Valberedningen väljer inom sig ordförande och vice ordförande.

Tilläggsbestämmelser

Partigrupp, som ovan sägs, skall till ålderspresidenten anmäla tre ledamöter att ingå i valberedningen. Ålderspresidenten förklarar de sålunda anmälda vara ledamöter i valberedningen. I samma ordning utses en suppleant för varje ledamot.

2 §

Val för tid motsvarande riksdagens valperiod förrättas så snart ske kan efter valperiodens början å tid som riksdagen bestämmer.

Tilläggsbestämmelser

Val upptages på föredragningslistan till det sammanträde vid vilket valet skall äga rum.

3 §

Framlägges vid val en av ledamöterna i valberedningen godkänd gemensam lista upptagande så många personer valet avser, skall talmannen ställa proposition på godkännande av listan och förklara därå upptagna personer valda, såvida ej val med slutna sedlar begäres av minst så många riksdagsledamöter som motsvara det tal vilket erhålles, om samtliga röstberättigade ledamöters antal delas med antalet av de personer valet avser ökat med ett. Framställes sådan begäran, skall val med slutna sedlar förrättas vid ett följande sammanträde.

4 §

Val förrättas med slutna sedlar, om annat ej är särskilt stadgat. Skola två eller flera väljas, skall val med slutna sedlar vara proportionellt.

Tilläggsbestämmelser

1. Vid proportionellt val begagnas valsedlar, å vilka före namnen utsatts partibeteckning (partinamn eller annan beteckning i ord för viss grupp av riksdagsledamöter eller för viss meningsriktning), men vilka i övrigt äro omärkta. Val avseende personlig suppleant för ledamot förrättas samtidigt med ledamotsvalet, varvid valsedlarna skola vara spaltade med särskilda rum å sedlarnas vänstra sida för ledamotsvalet och å sedlarnas högra sida för suppleantvalet; för varje namn å sedlarnas vänstra sida uppföras i motsvarande rum å den högra ett eller, i fråga om val av ersättare för ledamot i riksrätten, två namn. Vid annat val uppföras namnen å valsedeln i en följd, det ena under det andra.

Valsedel skall vara enkel, hoprullad och fri från överstrykningar. Sedel må ej upptaga flera men väl färre namn än det antal personer valet avser. Är något namn å sedeln ej otvetydigt, gäller sedeln dock för övriga namn.

Vid valet skall vad i [19, 20 och 22 §§ lagen om val till riksdagen den 26 november 1920] äga motsvarande tillämpning.

2. Skall val med slutna sedlar icke vara proportionellt, iakttages, att valsedel skall vara enkel, hoprullad, omärkt och otvetydig. Vid lika röstetal skiljes genom lottning, när så erfordras.

3. Vid val med slutna sedlar skola på talmannens anmodan fyra ledamöter taga plats vid talmansbordet, två för att biträda vid valsedlarnas öppnande och granskning samt två för att jämte sekreteraren föra anteckningar över valet.

Ledamöterna avlämna valsedlarna till talmannen i den ordning vari de uppropas.

Över valet upprättas protokoll, vari de valdas namn införas i den ordning efter vilken de tilldelats plats vid valet. Utgången av valet meddelas riksdagen genom uppläsning av protokollet. Över valet förda anteckningar fogas till protokollet för att förvaras jämte detta.

5 §

Val av talman samt förste, andre och tredje vice talman förrättas vid första eller andra sammanträdet under valperiod. Valet förrättas med acklamation eller, om ledamot så begär, med slutna sedlar.

Tilläggsbestämmelser

Talman samt förste, andre och tredje vice talman väljas var för sig i nu nämnd ordning.

Förrättas valet med slutna sedlar och erhåller någon därvid mer än hälften av de avgivna rösterna, är han vald. Uppnås icke sådan röstövertikt, förrättas nytt val. Får ej heller därvid någon över hälften av de avgivna rösterna, förrättas ett tredje val mellan de två vid andra omröstningen uppnått högsta röstetal. Vid tredje omröstningen är den vald, som erhåller de flesta rösterna.

6 §

Val av ledamöter och suppleanter i de ständiga utskotten förrättas inom en vecka efter valperiods början. Talman och riksdagsledamot, som är statsråd, må ej väljas till ledamot eller suppleant i utskott, ej heller må riksdagsledamot, som är statsråd, deltaga i val till konstitutionsutskottet. Den som valts till ledamot eller suppleant i utskott må ej utan riksdagens medgivande avsäga sig uppdraget.

Finansnämnden och lagnämnden bestå av vardera femton ledamöter, varje finansutskott av nio ledamöter samt vart och ett av de övriga ständiga utskotten av tretton ledamöter. Antalet ledamöter i särskilt utskott bestämmes av riksdagen. För ledamöterna i utskott väljas suppleanter, i utrikesutskottet tretton och i övriga utskott det antal riksdagen bestämmer.

Utskott väljer inom sig ordförande och vice ordförande.

7 §

Val av ledamöter i riksrätten jämte en förste och en andre ersättare för envar av dem gäller för en tid av sex år; dock skall ledamot, utan hinder av att den tid utgått för vilken han valts, tjänstgöra i riksrätten vid fortsatt behandling av mål i vars handläggning han förut deltagit.

8 §

Val av riksdagens ombudsmän skall avse en justitieombudsman och en militieombudsman jämte en ställföreträdare för envar av dem. Valet gäller för en tid av fyra år. På hemställan av lagnämnden äger riksdagen dock entlediga ombudsman eller ställföreträdare, som ej åtnjuter riksdagens förtroende.

Valet förberedes av lagnämnden, som skall avgiva förslag, upptagande högst tre namn för varje befattning. Vid riksdagens därefter för varje befattning särskilt förrättade val är den av de föreslagna vald som erhållit mer än hälften av de avgivna rösterna. Uppnår ingen av de föreslagna sådan röstövertikt, skall lagnämnden snarast avgiva nytt förslag.

Avgår ombudsman eller ställföreträdare under den tid för vilken han valts, skall efterträdare väljas för återstående tid. Intill dess nytt val av ombudsman förrättats, övertager ställföreträdaren ombudsmans uppgifter. Val av ställföreträdare under tid då riksmöte ej pågår förrättas av lagnämnden.

9 §

Val av riksdagens revisorer jämte en suppleant för envar av dem gäller intill dess nytt val förrättats under närmast följande valperiod.

Revisorerna äro tolv. De välja inom sig ordförande och vice ordförande.

Tilläggsbestämmelser

Vid förfall för både revisor och hans suppleant inkalla revisorerna annan suppleant till tjänstgöring.

10 §

Val av fullmäktige i riksbanken och i riksgäldskontoret jämte en suppleant för envar av dem gäller intill dess nytt val förrättats under närmast följande valperiod. Val av den fullmäktige som skall vara ordförande förrättas särskilt. Fullmäktig som vägrats ansvarsfrihet skall omedelbart avgå från sin befattning.

Fullmäktige i riksbanken äro sju, av vilka en, som skall vara ordförande, jämte suppleant för honom utses av regeringen. Fullmäktige välja inom sig vice ordförande så ock en att vara chef för riksbanken samt inom eller utom sig en suppleant för riksbankschefen att med fullmäktigs rätt och ansvar vid förfall för riksbankschefen träda i dennes ställe.

Fullmäktige i riksgäldskontoret äro sju. Fullmäktige välja inom sig vice ordförande.

Tilläggsbestämmelser

Vid förfall för både fullmäktig och hans av riksdagen valde suppleant inkalla fullmäktige annan suppleant till tjänstgöring.

Av riksdagen vald suppleant för den fullmäktige, som är chef för riksbanken, inträder först vid förfall jämväl för den av fullmäktige för riksbankschefen utsedde suppleanten.

11 §

Val av riksdagens löne delegation avser viss förhandling eller viss tid under valperioden.

Delegationen består av femton ledamöter. Den väljer inom sig ordförande och vice ordförande.

12 §

Vid val av riksföreståndare är den vald om vilken mer än hälften av riksdagens ledamöter förenat sig.

Valet förberedes av en särskild valberedning, bestående av ordförandena och vice ordförandena i riksdagens ständiga utskott. Valberedningen väljer inom sig ordförande.

13 §

Det ankommer på riksdagen att, om annat ej är stadgat, förrätta erforderliga kompletteringsval.

Kompletteringsval förrättas för den tid som återstår av mandatperioden. Var den avgångne vald för viss partigrupp, skall efterträdaren väljas ur samma grupp; dock må såsom efterträdare väljas annan, som enhälligt föreslagits av ledamöterna i valberedningen.

14 §

Val inom riksdagens utskott förrättas med acklamation eller, om ledamot så begär, med slutna sedlar.

Tilläggsbestämmelser

Vid val med slutna sedlar iakttages, att valsedel skall vara enkel, hoprullad, omärkt och otvetydig. Vid lika röstetal skiljes genom lottning, när så erfordras.

6 KAP.

Förvaltningsbestämmelser

1 §

Riksdagen väljer för varje valperiod sin sekreterare.

Sekreteraren åligger att, enligt instruktion som fastställs av riksdagen, vid sammanträde med riksdagen föra protokoll, expediera riksdagens beslut och i övrigt biträda talmannen i riksdagsarbetet.

Sekreteraren är chef för riksdagens kansli. Stenografer och övrig kanslipersonal anställas av talmannen.

2 §

Sekreterare i utskott och övrig personal i utskotts kansli anställas av utskottet.

3 §

Riksdagen skall för varje valperiod välja sex ledamöter jämte en suppleant för envar av dem att under ordförandeskap av talmannen utgöra riksdagens förvaltningsdelegation. Talmannen må för visst fall eller för viss tid överlåta ordförandeskapet på vice talman.

På förvaltningsdelegationen ankommer att granska och sammanställa anslagsäskanden, som avse riksdagen och under riksdagen lydande myndigheter, samt att i övrigt, enligt av riksdagen fastställd instruktion eller av riksdagen i annan ordning givna föreskrifter eller enligt riksdagens bemyndigande, meddela förvaltningsbestämmelser som äro gemensamma för myndigheter lydande under riksdagen.

Besvär, som enligt vad därom är särskilt stadgat må anföras hos riksdagen, prövas och avgöras av förvaltningsdelegationen.

4 §

Riksdagens förvaltningsärenden handläggas, om annat ej är särskilt stadgat, av riksdagens kontor enligt reglemente som fastställles av riksdagen.

Kontoret står under ledning av en styrelse, bestående av fyra av riksdagen för varje valperiod inom sig valda ledamöter jämte kontorets chef; för envar av de valda ledamöterna väljes en suppleant. Styrelsen väljer inom sig ordförande och vice ordförande. Chef för kontoret tillsättes av styrelsen.

5 §

Riksdagsbiblioteket och riksdagens upplysningstjänst stå under ledning av en gemensam styrelse, bestående av ordförande och suppleant för honom, utsedda av regeringen, samt två ledamöter och en suppleant för envar av dem, valda av riksdagen för varje valperiod.

Närmare bestämmelser om biblioteket och dess uppgifter samt om upplysningstjänsten meddelas av riksdagen i särskilt reglemente.

6 §

Om samråd genom Nordiska rådet mellan Sveriges riksdag, Danmarks folketing, Finlands riksdag, Islands alting och Norges storting samt de nordiska ländernas regeringar är särskilt stadgat. Reglemente för Nordiska rådets svenska delegation fastställles av riksdagen.

7 §

Åtal mot fullmäktige i riksbanken och i riksgäldskontoret och mot riksdagens revisorer för fel eller försummelse i tjänsten beslutas av finansnämnden.

Åtal mot ledamöter av riksdagens förvaltningsdelegation, av styrelsen för riksdagens kontor och av styrelsen för riksdagsbiblioteket och riksdagens upplysningstjänst, så ock mot riksdagens sekreterare och riksdagens ombudsmän och deras ställföreträdare för fel eller försummelse i tjänsten beslutas av lagnämnden.

Tvåkammaralternativ

(Avvikelser från enkammaralternativet markeras med kursiv stil.)

Förslag till Regeringsform

1 KAP.

Statsskickets grunder

1 §

All statsmakt i Sveriges rike utgår från Sveriges folk.

Den svenska folkstyrelsen bygger på fri åsiktsbildning och på allmän och lika rösträtt. Den förverkligas genom parlamentariskt statsskick och kommunal självstyrelse.

Regeringsformen, successionsordningen och tryckfrihetsförordningen äro rikets grundlagar.

2 §

I överensstämmelse med vad i riket av ålder gällt skola rikets alla myndigheter, enligt vad i denna regeringsform närmare stadgas,

rätt och sanning styrka och befordra, vrångvisa och orätt hindra och förbjuda,

ingen fördärva eller fördärva låta, till liv, ära, personlig frihet och välfärd utan han lagligen försvunnen och dömd är,

ingen avhända eller avhända låta något gods, löst eller fast, utan rannsaking och dom i den ordning Sveriges lag och laga stadgar föreskriva,

ingens fred i dess hus störa eller störa låta,

ingen från ort till annan förvisa,

ingens samvete tvinga eller tvinga låta, utan skydda var och en vid en fri utövning av sin religion, så vitt han därigenom icke störer samhällets lugn eller allmän förargelse åstadkommer, samt

låta en var bliva dömd av den domstol, varunder han rätteligen hörer och lyder.

3 §

Konungen är rikets statschef.

Tronföljden är fastställd i successionsordningen.

4 §

Rikets styrelse tillkommer regeringen. För rikets förvaltning finnas under regeringen förvaltningsmyndigheter.

Regeringens beslut fattas, enligt vad i denna regeringsform stadgas, av Konung och statsråd i konselj, av statsråden i ministerråd eller av enskilt statsråd.

5 §

Rättskipningen utövas av rikets domstolar.

6 §

Riksdagen företräder svenska folket. *Den består av två kamrar. De äga lika behörighet.*

7 §

Lag stiftas av riksdagen.

8 §

Svenska folkets urgamla rätt att sig beskatta utövas av riksdagen allena. Riksdagen fastställer ock, huru statens medel skola användas.

9 §

Riksdagen granskar, enligt vad i denna regeringsform stadgas, rikets styrelse och förvaltning.

2 KAP.

Grundläggande fri- och rättigheter

1 §

Svensk medborgare skall njuta åsiktsfrihet, yttrandefrihet och tryckfrihet, religionsfrihet samt församlingsfrihet och föreningsfrihet. Medborgarna äga sålunda, enligt vad i grundlag och annan lag närmare stadgas, fritt uttrycka tankar och åsikter, fritt meddela och mottaga uppgifter och underättelser, fritt bekänna och utöva sin religion samt fritt sammankomma och fritt sammansluta sig för allmänna eller enskilda syften.

2 §

Svensk medborgare åtnjuter personlig frihet samt rätt att fritt välja vistelseort inom riket eller lämna riket; han är ock tillförsäkrad hemfrid samt rätt att oförkränkt sända meddelanden genom post eller annat sådant allmänt samfärdsmedel. Dessa fri- och rättigheter må ej inskränkas annorledes än genom lag eller med stöd av lag.

3 §

Svensk medborgares egendom är tryggad. Expropriation och annat dylikt förfogande över egendom må ske allenast under förutsättningar som angivas i lag.

4 §

Svensk medborgare äger åtnjuta undervisning och utbildning enligt vad därom är särskilt stadgat; om barns rätt till grundläggande undervisning i allmänna skolor och om den skolplikt som må åläggas barn stadgas i lag.

5 §

Svensk medborgare äger i riket driva näring och utöva yrke, såvitt ej annat är särskilt stadgat.

6 §

Rätten till arbete skall tryggas, så att envar arbetsför svensk medborgare kan få arbete som giver honom bärgning. Om rätt för den som ej kan försörja sig själv att vid behov få bistånd och stöd av det allmänna stadgas i lag.

7 §

Det är svensk medborgares rätt och plikt att deltaga i rikets försvar enligt vad därom stadgas i lag.

8 §

Ingen må dömas av annan domstol än den under vilken han hör enligt lag.

9 §

Ingen må straffas för gärning som icke var belagd med straff när den förövades; ej heller må för gärning utdömas strängare straff än som var stadgat vid tiden för dess förövande.

10 §

Politisk flykting har rätt till fristad i riket. Denna rätt må ej inskränkas annorledes än genom lag eller med stöd av lag.

11 §

Utlänning åtnjuter här i riket fri- och rättigheter i likhet med svensk medborgare, såvitt ej annat är särskilt stadgat.

3 KAP.

Konung och statsråd

1 §

Konungen utnämner statsminister, sedan han rådgjort med riksdagens *talmän* och med företrädare för partigrupper inom riksdagen.

På förslag av statsministern utnämner Konungen övriga statsråd.

Ej må till statsråd utses annan en den som genom födseln blivit svensk medborgare.

2 §

Statsråd må ej utöva annan tjänst, allmän eller enskild, eller innehava uppdrag inom bolag, förening eller inrättning, vars verksamhet har huvudsakligen ekonomiskt syfte, eller uppbära inkomst av tjänst eller uppdrag som nu sagts.

3 §

Statsråd entledigas av Konungen. Hemställer statsministern att statsråd skall entledigas, må entledigande icke vägras.

Avgår statsministern, skola övriga statsråd entledigas.

Hava samtliga statsråd entledigats, skola de, till dess statsminister utnämnts, med statsråds befogenhet och ansvar handlägga löpande ärenden och sådana ärenden, vilkas avgörande icke kan uppskjutas utan betydande olägenhet.

4 §

Beslutar riksdagen misstroendeförklaring mot statsministern, skall denne på samtliga statsråds vägnar ofördröjligen begära avsked. Har misstroendeförklaring beslutats mot annat statsråd än statsministern, skall statsministern ofördröjligen hemställa om hans avskedande.

På hemställan av statsministern må Konungen under högst en vecka låta anstå med att bevilja avsked. Beslutas inom samma tid urtima val förfaller framställningen om avsked. Till dess avsked beviljats eller framställning därom förfallit, må regeringen icke handlägga andra ärenden än sådana som avses i 3 § tredje stycket.

5 §

Är Konungen av utrikes resa, sjukdom eller annan dylik orsak hindrad att fullgöra sina plikter som statschef, inträder såsom regent enligt stadgad tronföljd prins som fyllt tjugufem år och ej är hindrad av skäl som nyss sagts.

Finnes ej någon som kan inträda såsom regent, åligger det *äldste talmannen* att såsom riksföreståndare fullgöra statschefens plikter.

6 §

Då tronledighet uppkommit och tronföljaren icke fyllt tjugufem år, skall riksdagen välja en riksföreståndare för tiden till dess tronföljaren uppnått sådan ålder. Till dess valet ägt rum, så ock när den som valts till riksföreståndare är hindrad att fullgöra sina plikter som statschef, inträder *äldste talmannen* såsom riksföreståndare.

7 §

Finnes vid tronledighet icke någon tronföljare, är *äldste talmannen* riksföreståndare till dess statschef utsetts i överensstämmelse med vad i denna regeringsform må bliva fastställt.

8 §

Möter hinder för *äldste talmannen* att i fall som förut sagts vara riksföreståndare, inträder *medkammarens talman* såsom riksföreståndare.

9 §

Riksföreståndare må icke vara statsråd eller tjänstgöra som talman eller riksdagsledamot; han må ej heller utöva tjänst eller uppdrag som i 2 § sägs.

10 §

Konungen kan icke dömas till ansvar för sina gärningar. Ej heller kan regent eller riksföreståndare dömas till ansvar för sina gärningar såsom statschef.

11 §

Vid trontillträde avger Konungen försäkran att städse följa denna regeringsforms bud. Sådan försäkran avges ock av regent och av riksföreståndare.

4 KAP.

Rikets styrelse och förvaltning

1 §

För beredning av regeringsärendena skola finnas statsdepartement, vart och ett under ledning av ett statsråd, och ett regeringskansli under statsministerns ledning.

För samordnings- och granskningsuppgifter skola i regeringskansliet ingå minst två statsråd.

2 §

Vid regeringsärendenas beredning skola erforderliga upplysningar och yttranden inhämtas från berörda myndigheter; enskilda sammanslutningar skola i den omfattning som prövas lämplig beredas tillfälle att yttra sig i ärenden inom sina intresseområden.

Närmare föreskrifter om regeringsärendenas handläggning meddelas i stadga (regeringsstadgan).

3 §

I konselj avgöras regeringsärenden angående förslag och meddelanden till riksdagen, folkomröstning, författningar rörande regeringsarbetet samt, i den omfattning särskilt stadgas, tjänstetillsättningar, så ock annat regeringsärende som enligt beslut i ministerråd hänskjutits till konselj.

Förslag till beslut i konselj ärenden upprättas i ministerråd. Ärendet avgöres genom Konungens godkännande av förslaget.

4 §

Andra regeringsärenden än konseljärenden avgöras, enligt vad därom närmare bestämmes i regeringsstadgan, av statsråden i ministerråd eller av enskilt statsråd.

Ordförande i ministerråd är statsministern eller, i dennes frånvaro, annat statsråd som statsministern utsett därtill. Ej må ministerråd hållas, om icke minst fem statsråd äro tillstädes.

5 §

Statsråd är i konselj och i ministerråd föredragande i regeringsärende som ankommer på hans handläggning.

Över beslut i regeringsärende föres protokoll. Föreligger vid beslut i ministerråd skiljaktig mening, antecknas denna.

6 §

Regeringen skall, så ofta omständigheterna föranleda det, med utrikesnämnden dryfta det allmänna utrikespolitiska och försvarspolitiska läget.

I ärende, som angår rikets förhållande till främmande stat eller mellanfolklig organisation och som är av större vikt, bör före avgörandet rådpläging äga rum med utrikesnämnden.

Utrikesnämnden skall fortlöpande hållas underrättad om de allmänna utrikespolitiska och försvarspolitiska förhållanden som kunna få betydelse för riket. I ärende vari rådpläging med nämnden skall äga rum skola nämndens ledamöter, där så ske kan, i förväg få del av alla upplysningar av betydelse.

7 §

Utrikesnämnden består av ledamöterna i riksdagens utrikesutskott. Intill dess nytt utrikesutskott tillsatts, ingå ledamöterna i det föregående utrikesutskottet i nämnden.

Utrikesnämnden sammanträder på kallelse av regeringen. Hava minst en tredjedel av nämndens ledamöter gjort framställning om rådplägning i viss fråga, skall nämnden sammankallas. Konungen leder förhandlingarna, när han är tillstädes. I Konungens frånvaro föres ordet av statsministern eller, om denne ej är tillstädes, av annat statsråd som statsministern utsett därtill.

Ledamot av utrikesnämnden skall visa varsamhet i fråga om meddelanden till andra om vad som förekommit vid nämndens sammanträden. I fall då ordföranden påbjudit tystnadsplikt, är ledamot förbunden därtill.

8 §

Överenskommelse med främmande stat eller mellanfolklig organisation skall framläggas för riksdagen till godkännande, om överenskommelsen avser fråga som ankommer på riksdagens avgörande eller, utan att angå sådan fråga, är av större vikt. I fall som sist sagts må dock överenskommelse, utan att framläggas för riksdagen, avslutas av regeringen efter rådplägning med utrikesnämnden, om regeringen finner att rikets intresse kräver det.

9 §

Med riksdagens godkännande må avslutas överenskommelse med främmande stat eller mellanfolklig organisation, varigenom på mellanfolklig organisation överlåtes befogenhet, som enligt denna regeringsform tillkommer regeringen eller annan myndighet, eller befogenhet att i visst ämne stifta lag, dock icke grundlag, eller att i visst ämne på rikets vägnar avsluta överenskommelse med främmande stat. Sådant godkännande må ej givas i annan ordning än som gäller för stiftande av grundlag eller genom ett beslut *av riksdagen*, om vilket minst fem sjättedelar av *vardera kammarens* ledamöter vid omröstning förenat sig.

10 §

Rikets förvaltningsmyndigheter skola fullgöra sina uppgifter efter vad i lag och annan författning stadgas och i enlighet med utfärdade anvisningar. Grundläggande bestämmelser om förvaltningsförfarandet givas i lag.

11 §

Justitiekanslern har, såsom regeringens högste ombudsman, tillsyn över lagars och andra författningars tillämpning.

12 §

Riksåklagaren är under regeringen högste åklagare i riket.

13 §

Överbefälhavaren har under regeringen ledningen av rikets krigsmakt.

14 §

Vid tjänstetillsättning skall avseende fästas allenast vid förtjänst och skicklighet.

Endast den som är svensk medborgare må innehava eller utöva tjänst med vilken är förenad myndighetsutövning i ledande ställning eller uppgift att företräda riket eller åliggande av betydelse för rikets säkerhet. För innehav eller utövande av annan tjänst, som innefattar myndighetsutövning, må såsom villkor uppställas krav på svenskt medborgarskap; härom stadgas i lag.

Grundläggande bestämmelser om tjänstemans skyldigheter och rättigheter givas i lag.

15 §

Regeringen äger genom nåd mildra eller eftergiva straff eller annan påföljd för brott, så ock återgiva egendom som på grund av brott förverkats till staten.

5 KAP.

Domstolar och rättskipning

1 §

Domstolarna skola döma efter vad i lag och annan författning stadgas.

2 §

Högsta domstolen har högsta domsrätten i mål som tillhöra allmänna eller särskilda domstolars prövning.

Inskränkning i rätten att fullfölja talan till högsta domstolen må ske allenast enligt grunder som angivas i lag.

3 §

Högsta förvaltningsdomstolen har högsta domsrätten i förvaltningsmål enligt vad därom stadgas i lag.

4 §

Riksrätten skall, i den omfattning som stadgas i denna regeringsform eller i annan lag, upptaga mål om ansvar eller enskilt anspråk på grund av brott, varigenom statsråd eller ledamot av högsta domstolen eller av högsta förvaltningsdomstolen åsidosatt sin tjänsteplikt.

5 §

Riksrätten består av fjorton ledamöter. Högsta domstolens ordförande eller, vid talan mot ledamot av högsta domstolen, högsta förvaltningsdomstolens ordförande, för ordet i riksrätten.

Sju ledamöter jämte en förste och en andre ersättare för envar av dem väljas av riksdagen. Övriga ledamöter äro, förutom ordföranden, vid talan mot statsråd tre av högsta domstolens och tre av högsta förvaltningsdomstolens ledamöter samt vid talan mot ledamot av högsta domstolen sex av högsta förvaltningsdomstolens och vid talan mot ledamot av högsta förvaltningsdomstolen sex av högsta domstolens ledamöter; högsta domstolens och högsta förvaltningsdomstolens ledamöter taga säte i riksrätten efter tjänsteålder. Ledamot av riksdagen må ej sitta i riksrätten.

Riksrätten är domför med tio ledamöter. I riksrättens prövning skola deltaga valda ledamöter till lika antal med icke valda ledamöter. Vid laga förfall eller vid jäv för ordföranden skall den äldste av de icke valda ledamöterna föra ordet i riksrätten.

6 §

Endast den som är svensk medborgare må innehava eller utöva domartjänst.

Den som utnämnts till domartjänst må ej avsättas från tjänsten annorledes än genom domstols dom. Han må ej heller utan eget medgivande förflyttas till annan tjänst; om det finnes erforderligt av organisatoriska skäl, må han dock förflyttas till annan jämställd domartjänst.

6 KAP.

Riksdagen

1 §

Riksdagens första kammare består av etthundrafemtio ledamöter. Riksdagens andra kammare består av tvåhundrafemtio ledamöter. För ledamöterna skola finnas ersättare.

2 §

Till riksdagsledamot eller ersättare må väljas endast den som är svensk medborgare och har fyllt tjugutre år samt ej är förklarad omyndig.

Ingen som enligt vad därom är särskilt stadgat uppställts som valkandidat må förmenas rätten att kandidera.

3 §

Första kammarens ledamöter samt ersättare för dem väljas av landstingen och av fullmäktige i städer som icke tillhöra landstingskommun.

4 §

För val till första kammaren indelas riket i sex valkretsar. Dessa skola vara till folkmängden i huvudsak lika stora.

5 §

Valperioden för första kammaren är åtta år och räknas från och med den 15 oktober närmast efter valet. Vart fjärde år förrättas val i tre valkretsar.

6 §

Mellan de i val till första kammaren deltagande partierna fördelas mandaten proportionellt enligt heltalsmetoden.

7 §

Andra kammarens ledamöter samt ersättare för dem utses vid direkta och hemliga val.

Rösträtt tillkommer svensk medborgare som fyllt tjugu år och ej är förklarad omyndig. Till efterrättelse vid val skall finnas röstlängd.

8 §

För val till andra kammaren indelas riket i valkretsar.

9 §

Val till andra kammaren är lagtima eller urtima.

Lagtima val hålles i september vart fjärde år.

Urtima val beslutes av Konungen; sådant beslut må fattas endast på hemställan av statsministern. Urtima val hålles inom två månader från den dag då valet beslöts. Efter urtima val må sådant val ej ånyo beslutas, förrän minst sex månader förflutit.

10 §

Valperioden för andra kammaren omfattar, efter lagtima val, tiden från och med den 15 oktober närmast efter valet till och med dagen före närmast följande valperiods början och, efter urtima val, tiden från och med tjugu-andra dagen efter valet till och med dagen före närmast följande valperiods början.

11 §

Mellan de i val till andra kammaren deltagande partierna fördelas mandaten proportionellt enligt uddatalsmetoden med första divisorn jämkad till 1,4.

12 §

Närmare bestämmelser om val till riksdagen givas i lag.

13 §

Riksdagens ledamöter sammankomma till riksmöte i rikets huvudstad.
Riksmöte är lagtima eller urtima.

14 §

Kammare väljer inom sig vid lagtima riksmöte för tiden intill närmast följande lagtima riksmötes början talman samt förste och andre vice talman.

Talmännen leda riksdagens arbete.

15 §

Riksdagen tillsätter inom sig vid lagtima riksmöte för tiden intill närmast följande lagtima riksmötes början följande ständiga utskott för beredning av riksdagsärenden: en finansnämnd, ett utrikesutskott, ett konstitutionsutskott och ett allmänt beredningsutskott samt finansutskott och lagutskott till det antal som är särskilt föreskrivet.

Utskott består av lika många ledamöter från vardera kammaren.

16 §

Vad kamrarna sammanstämmande besluta är riksdagens beslut.

Stanna kamrarna i olika beslut i ärende angående budgetregleringen eller angående riksbanken eller riksgäldskontoret eller i lagärende angående skatt eller statlig avgift, skall riksdagens beslut fattas genom gemensam omröstning. Om beslut i ärende angående misstroendeförklaring är särskilt stadgat.

Stanna kamrarna i annat fall än i andra stycket avses i olika beslut, har ärendet förfallit.

17 §

Närmare bestämmelser om riksdagen och dess arbete givas i lag (riksdagsordningen).

18 §

Riksdagsledamot må ej förmenas att fullgöra sitt uppdrag. Han är i utövningen därav icke bunden av andra än i denna regeringsform och i riksdagsordningen givna föreskrifter.

Ledamot må ej utan kammares medgivande avsäga sig sitt uppdrag.

19 §

De i 2 § angivna valbarhetsvillkoren utgöra även villkor för behörighet att vara riksdagsledamot.

Det tillkommer kammare att pröva ledamots behörighet.

20 §

Riksdagsledamot må icke berövas friheten för sina gärningar eller yttranden i denna egenskap, utan att *den kammare till vilken han hör* medgivit det genom beslut om vilket vid omröstning minst fem sjättedelar av de röstande förenat sig. Ej heller må i anledning av sådana gärningar eller yttranden talan mot honom väckas utan beslut som nu sagts.

Misstänkes ledamot för brott i annat fall än i första stycket avses, skall vad i lag är stadgat om gripande, anhållande eller häktning tillämpas allenast om han erkänner brottet eller tagits å bar gärning eller fråga är om brott, för vilket ej är stadgat lindrigare straff än fängelse i två år.

21 §

För ersättare som tjänstgör i riksdagsledamots ställe gäller vad som är stadgat i fråga om ledamot.

7 KAP.

Lag och lagstiftning

1 §

Riksdagen tillkommer att stifta grundlag och annan lag.

Lag må ej ändras eller upphävas annorledes än genom lag, stiftad i samma ordning som den ändrade eller upphävda lagen.

2 §

Ej må annorledes än i lag givas bestämmelser om svenskt medborgarskap, om enskildas egendom och inbördes förhållanden, om brott och påföljd för brott, om rättegångsförfarandet, om värnplikt och annan tjänsteplikt och om åligganden i övrigt för kommuner eller enskilda; dock må i annan författning än lag mindre ingripande bestämmelser beslutas av regeringen eller, enligt vad därom särskilt stadgas, av annan myndighet.

I lag givas ock bestämmelser om grunderna för den kommunala organisationen och verksamheten (kommunallag).

Att utöver vad nu sagts bestämmelser i vissa ämnen skola givas i lag, därom är i denna regeringsform och i tryckfrihetsförordningen särskilt stadgat.

3 §

Grundlag stiftas genom två likalydande beslut, av vilka det första är vilande och det andra är slutligt. Mellan besluten skall val till *riksdagens andra kammare* hava hållits.

Successionsordningen må ej ändras utan att Konungen själv samtyckt därtill.

4 §

Vilande beslut i grundlagsärende underställes folkomröstning i samband med närmast följande val till *andra kammaren*, om minst en tredjedel av *ledamöterna i vardera kammaren* inom tre veckor från dagen för beslutet hos *talmännen* gjort framställning därom, eller om regeringen inom samma tid så beslutat.

Vid folkomröstningen äga de vid valet röstberättigade tillkännagiva, huruvida de instämna i det vilande beslutet eller icke. Beslutet förfaller, om flertalet av dem som deltaga i folkomröstningen, till antal motsvarande mer än hälften av antalet vid valet avgivna och godkända röster, rösta mot beslutet.

5 §

Bestämmelse i riksdagsordningen stiftas genom två likalydande beslut, av vilka det första är vilande och det andra är slutligt och mellan vilka val till *andra kammaren* skall hava hållits, eller ock genom ett beslut, om vilket minst tre fjärdedelar av *ledamöterna i vardera kammaren* vid omröstning förenat sig. Tilläggsbestämmelse i riksdagsordningen må dock beslutas i den ordning som i allmänhet gäller för stiftande av lag.

6 §

För att avgiva yttrande i lagärende skall finnas ett lagråd. I lagrådet tjänstgöra ledamöter av högsta domstolen och av högsta förvaltningsdomstolen.

Ej må grundlag eller lag i ämne, som i 2 § första eller andra stycket sägs, stiftas utan att yttrande i lagärendet dessförinnan inhämtats från lagrådet.

Närmare bestämmelser om lagrådet givas i lag.

7 §

Förslag till författning som regeringen äger besluta för rikets styrelse och förvaltning må av regeringen föreläggas riksdagen för yttrande eller för antagande såsom lag.

8 §

Av riksdagen beslutad lag överlämnas till regeringen för utfärdande. Lag utfärdas i Konungens namn och med Konungens underskrift.

Om skäl äro därtill, äger regeringen inom tre veckor från den dag då lagen överlämnades, i stället för att utfärda lagen, återsända den till riksdagen för ny behandling. Återsändande må ej ske i fråga om grundlag.

8 KAP.

Beskattning och budgetreglering

1 §

Skatt må ej beslutas annorledes än genom lag eller, såvitt angår skatt för att täcka kommuns medelsbehov, med stöd av lag.

Statlig avgift fastställs av riksdagen genom lag eller genom särskilt beslut eller ock, efter riksdagens bemyndigande, av regeringen eller av förvaltningsmyndighet.

2 §

Regeringen skall till riksdagen avgiva förslag till statsbudget för det närmast följandet budgetåret, innefattande förslag till beräkning av statsinkomsterna och till anslag.

Närmare bestämmelser om de grunder, enligt vilka statsbudgeten skall uppställas, givas i lag.

3 §

Riksdagen bestämmer till vilka belopp statsinkomsterna skola beräknas samt anvisar anslag till de utgiftsändamål som riksdagen finner böra tillgodoses.

Har riksdagen ej avslutat budgetregleringen före budgetårets inträde, skall, till dess riksdagen beslutat i sådan del av statsbudgeten som icke slutbehandlats, den förra statsbudgeten lända till efter rättelse i denna del.

Riksdagen äger för det löpande budgetåret företaga ny beräkning av statsinkomster samt på tilläggsbudget anvisa ytterligare anslag.

4 §

Riksdagen må på en inom sig vald löne delegation överlåta att på riksdagens vägnar godkänna förhandlingsöverenskommelse angående statsanställas avlöningsförmåner samt förslag som har omedelbart samband med överenskommelsen.

5 §

Statens medel äro under regeringens disposition. De få ej användas på annat sätt än riksdagen fastställt.

6 §

Statens fasta egendom förvaltas efter de grunder riksdagen fastställt. Sådan egendom må ej avhändas staten utan riksdagens bemyndigande.

7 §

Utan riksdagens bemyndigande må regeringen icke upptaga lån eller ikläda staten ekonomiska förpliktelser. Ej heller må statens fordringsanspråk eftergivnas utan riksdagens bemyndigande.

8 §

Riksbanken och riksgäldskontoret äro under riksdagens garanti. De lyda under riksdagen och stå under ledning av särskilda fullmäktige. Föreskrifter om riksbankens och riksgäldskontorets verksamhet må, enligt riksdagens bemyndigande, givas av finansnämnden.

Rätten att utgiva sedlar tillkommer riksbanken. Närmare bestämmelser om riksbanken givas i lag.

På riksgäldskontoret ankommer att enligt riksdagens bemyndigande upptaga lån och att förvalta statsskulden.

9 KAP.

Granskning och tillsyn

1 §

Riksdagen skall genom konstitutionsutskottet granska statsrådets tjänsteutövning och regeringsärendenas handläggning. Utskottet äger för detta ändamål utfå protokoll över beslut i regeringsärenden med därtill hörande handlingar.

Det åligger utskottet att årligen, så ock eljest när skäl därtill föreligger, meddela riksdagen vad utskottet vid sin granskning funnit förtjäna uppmärksamhet. Riksdagen äger i anledning härav göra framställning till regeringen.

2 §

Skulle konstitutionsutskottet finna att statsråd, genom att bryta mot denna regeringsform eller annan lag eller författning eller genom annan handling eller underlåtenhet, så grovt åsidosatt sin tjänsteplikt att för gärningen jämlikt lag kan dömas till avsättning, skall utskottet, om gärningen icke tillika innefattar annat brott, låta åtala honom inför riks rätt. Ej må i annan ordning än nu sagts åtal väckas mot statsråd för gärning, som innefattar åsidosättande av tjänsteplikt och som icke eljest är särskilt belagd med straff.

Finner utskottet att statsråd, utan att fall är för handen som i första stycket sägs, åsidosatt sin tjänsteplikt, må utskottet göra särskild anmälan därom till riksdagen.

3 §

Fråga rörande statsråds tjänsteutövning må väckas jämväl av annat utskott än konstitutionsutskottet, så ock av riksdagsledamot.

Ärende som nu sagts anhängiggöres genom skriftlig anmälan till konstitutionsutskottet. Om ärendets vidare behandling gäller vad i 1 och 2 §§ stadgas.

4 §

Riksdagen äger på yrkande av ledamot förklara att statsråd icke åtnjuter riksdagens förtroende (misstroendeförklaring).

För misstroendeförklaring fordras att mer än hälften av riksdagens ledamöter vid omröstning förenat sig om beslutet.

5 §

Riksdagsledamot äger i fråga, som avser rikets styrelse och icke omedelbart gäller enskild person eller enskild sammanslutning, med *kammarens* medgivande framställa interpellation till statsråd. Ledamot må ock i fråga som nu sagts rikta spörsmål till statsråd.

6 §

Tillsyn över lagars och andra författningars tillämpning utövas av minst två av riksdagen valda ombudsmän enligt instruktion som fastställs av riksdagen.

Ombudsman må närvara vid domstols och förvaltningsmyndighets överläggningar och skall äga tillgång till deras protokoll och handlingar. Statliga och kommunala tjänstemän skola på begäran tillhandagå honom med upplysningar och yttranden. Åklagare skall på begäran biträda honom.

7 §

Riksdagen skall genom särskilda av riksdagen valda revisorer granska användningen av statens medel. Domstolar och förvaltningsmyndigheter skola på begäran tillhandagå revisorerna med upplysningar och yttranden.

Det åligger revisorerna att årligen, så ock eljest när skäl därtill föreligger, meddela riksdagen vad de vid sin granskning funnit förtjäna uppmärksamhet. Riksdagen äger i anledning härav göra framställning till regeringen.

8 §

Om svensk medborgares tillgång till allmänna handlingar stadgas i tryckfrihetsförordningen.

10 KAP.

Särskilda bestämmelser för krig och andra utomordentliga förhållanden

1 §

Riksdagen skall för varje budgetår, efter förslag av regeringen, antaga beredskapsbudget för rikets försvar. Riksdagen må ock antaga beredskapsbudget för ekonomisk kris eller annat nödläge.

Allmänna bestämmelser om villkor för användning av anslag som upptagits i beredskapsbudget givas i lag.

2 §

Riksdagen äger bemyndiga regeringen att, då riket är i krig eller krigsfara eller då andra utomordentliga förhållanden råda, i visst ämne meddela föreskrifter som eljest skolat givas i lag eller med stöd av lag. Sådant bemyndigande må givas allenast genom lag (ramlag); i lagen skall noggrant angivas under vilka förutsättningar den må tillämpas.

3 §

Utan riksdagens medgivande må rikets krigsmakt eller del därav ej insättas i strid annat än för att avvärja angrepp mot riket. Ej heller må utan riksdagens medgivande svensk väpnad styrka sändas till annat land, såvida icke förpliktelse därtill föreligger på grund av rikets anslutning till mellanfolklig organisation.

För att värna rikets neutralitet under krig mellan främmande stater äger regeringen bemyndiga krigsmakten att använda våld i den utsträckning som internationell rätt och sedvänja medgiva.

4 §

Kommer riket i krig eller krigsfara, skall riksdagen, om riksmöte ej pågår, kallas till riksmöte.

Vid krig eller krigsfara, så ock då andra utomordentliga förhållanden föranleda därtill, äger regeringen efter samråd med *talmännen* besluta att riksdagen skall sammanträda på annan ort än i huvudstaden.

5 §

Är riket i krigsfara och skall *val till första kammaren eller lagtima val till andra kammaren* hållas, äger riksdagen på förslag av regeringen besluta att valet skall inställas. För sådant beslut fordras att minst tre fjärdedelar av *vardera kammarens* ledamöter vid omröstning förenat sig om beslutet. Har val inställts, skall val hållas så snart ske kan.

Är riket i krig, må val till riksdagen icke hållas utan medgivande av riksdagen. Har till följd av krig val inställts, skall val hållas så snart ske kan efter det att krigstillståndet upphört.

6 §

Är riket i krig och kan på grund av krigsförhållandena riksdagen icke sammanträda, äga *talmännen* efter samråd med statsministern förordna att riksdagens befogenheter skola utövas av riksdagens krigsdelegation.

Krigsdelegationen består av *talmännen* och vice *talmännen* samt av ledamöterna i finansnämnden och i utrikes- och konstitutionsutskotten; vid förfall för utskottsledamot inträder suppleant. Delegationen beslutar själv om formerna för sin verksamhet.

Så snart riksdagen åter kan sammanträda, *skola talmännen* förordna att krigsdelegationens befogenheter skola upphöra.

7 §

Är riket i krig eller krigsfara, må, utan hinder av vad i 4 kap. 4 § andra stycket stadgas, ministerråd hållas, om minst tre statsråd äro tillstädes.

8 §

Är riket i krig, äger riksdagen, i den mån det påkallas av krigsförhållandena, besluta att uppgift, som enligt denna regeringsform ankommer på viss myndighet, skall fullgöras av annan myndighet.

9 §

Är riket i krig och kan på grund av krigsförhållandena varken riksdagen eller dess krigsdelegation sammanträda, skall regeringen till rikets skydd och krigets slutförande utöva på riksdagen ankommande uppgifter, dock icke befogenheten att stifta grundlag.

Övergångsbestämmelser

1 §

Författning, som före denna regeringsforms ikraftträdande tillkommit genom beslut av Konungen gemensamt med riksdagen, må ej ändras eller upphävas annorledes än genom lag.

Författning, tillkommen före regeringsformens ikraftträdande genom beslut av riksdagen, må ej ändras eller upphävas annorledes än genom lag eller efter medgivande av riksdagen.

2 §

1. Ombud för svenska kyrkan sammanträda till allmänt kyrkomöte enligt vad därom är särskilt stadgat.

2. Till prästerlig befattning inom svenska kyrkan må ej annan utnämnas än den som bekänner kyrkans lära. Medför annan befattning skyldighet att

undervisa i kristendom eller teologisk vetenskap, skall tagas den hänsyn till de sökandes trosåskådning som därav må påkallas. Befattningshavare, som ej tillhör svenska kyrkan, må icke deltaga i avgörande av mål eller ärende, som angår kyrkans religionsvård eller religionsundervisning, utövning av prästämbetet, befordring eller ämbetsansvar inom kyrkan. Då sådant ärende avgöres av regeringen, skall dock hinder som nu sagts icke gälla för annan än statsråd på vars handläggning ärendet ankommer.

3. Till ärkebiskop eller biskop utnämner regeringen en av de tre som, i den ordning kyrkolagen stadgar, föreslagits. Om tillsättning av prästerliga tjänster i församlingarna och den rätt som därvid tillkommer regeringen och församlingarna stadgas i kyrkolag.

4. Utan hinder av vad i denna regeringsform stadgas om att lag stiftas av riksdagen skall i fråga om kyrkolag gälla, att sådan lag stiftas av regeringen gemensamt med riksdagen; dock att därvid erfordras samtycke jämväl av allmänt kyrkomöte. Över förslag till kyrkolag skall lagrådets yttrande inhämtas. Har av riksdagen antaget förslag till kyrkolag ej utfärdats såsom lag före närmast följande lagtima riksmötes början, är förslaget förfallet.

Vad i 7 kap. 8 § andra stycket stadgas om rätt för regeringen att till riksdagen återsända lag för ny behandling äger ej tillämpning i fråga om kyrkolag.

5. Genom denna regeringsform göres ej ändring i vad hittills gällt enligt 2 § 1809 års regeringsform.

3 §

De forna riksståndens privilegier, förmåner, rättigheter och friheter skola fortfarande gälla, där de ej ägt oskiljaktigt sammanhang med den stånden förut tillkommande representationsrätten och således upphört med denna. Ej må ändring eller upphävande därav ske, utan genom regeringens och riksdagens sammanstående beslut och med bifall, om frågan rör ridderskapet och adelns eller prästerskapets privilegier, förmåner, rättigheter och friheter, i förra fallet av ridderskapet och adeln samt i det senare av allmänt kyrkomöte.

4 §

De i 35 § 1809 års regeringsform angivna befattningshavarna hava förtroendesysslor, från vilka de må entledigas, när regeringen prövar rikets tjänst det fordra. Vad nu sagts avser icke statsråd.

Genom denna regeringsform göres ej ändring i vad hittills enligt 36 § 1809 års regeringsform gällt om entledigande, befordring och förflyttning av annan tjänsteman än domare.

Tvåkammaralternativ

(Avvikelser från enkammaralternativet markeras med kursiv stil.)

Förslag till Riksdagsordning

1 KAP.

Riksmöten och *kammarsammanträden*

1 §

Riksmöte är lagtima eller urtima.

Urtima riksmöte må hållas endast under tid då lagtima riksmöte icke pågår.

2 §

Lagtima riksmöte inledes varje år den 15 oktober. Har urtima val *till riksdagens andra kammare* beslutats, må under återstående tid av valperioden *till denna kammare* lagtima riksmöte dock ej inledas.

Efter urtima val *till andra kammaren* inledes lagtima riksmöte å tjuguandra dagen efter valet.

3 §

Till urtima riksmöte kallas riksdagen av regeringen eller av riksdagens *talmän*.

Begära minst en tredjedel av *första kammarens eller minst en tredjedel av andra kammarens* ledamöter, med angivande av skälet härför, urtima riksmöte, åligger det *talmännen* att kalla riksdagen till urtima riksmöte att inledas inom tjugu dagar.

4 §

Riksmöte pågår så länge riksdagen finner det erforderligt. Beslut att riksmöte skall avslutas fattas på yrkande av talman eller ledamot.

Har urtima val *till andra kammaren* beslutats, äger regeringen under återstående del av valperioden *till denna kammare* avbryta riksmöte. Beslut att riksmöte skall avbrytas meddelas vid sammanträde *med vardera*

kammaren av statsministern eller av annat statsråd som utsetts därtill. Riksmötet avbrytes genom att meddelandet lämnas.

Lagtima riksmöte som inletts den 15 oktober avslutas senast den 15 maj följande år, såvida riksdagen icke beslutar annorlunda.

5 §

Kammares första sammanträde under riksmöte hålles å riksmötets första dag eller, om talmannen med hänsyn till infallande helg så beslutar, å riksmötets andra eller tredje dag.

Vid första sammanträdet företages upprop.

Tilläggsbestämmelser

Första sammanträdet börjar under lagtima riksmöte klockan 11 och under ertima riksmöte å tid som angives i kallelse.

6 §

Vid *kammares* första sammanträde under riksmöte föredrages berättelse av riksdagens ombudsmän om granskning av *de fullmakter för ledamöter och ersättare, som inkommit efter föregående riksmötes slut*. Berättelse om granskning av fullmakt, som inkommer under *tid då riksmöte pågår*, föredrages så snart ske kan.

7 §

Vid särskild sammankomst med Konungen, statsråden och riksdagens ledamöter inom tre dagar efter lagtima riksmötes början avgives regeringsförklaring av statsministern eller annat statsråd. Sammankomsten hålles i den ordning talmannen efter samråd med statsministern bestämmer.

8 §

Talmännen skola tillse att planmässighet och nödig skyndsamhet iakttagas i riksdagsarbetet.

Talmannen leder *kammarens* sammanträden. Han må ej vid sammanträde deltaga i överläggning, omröstning eller val.

Vid förfall för talmannen inträder vice talman.

Tilläggsbestämmelser

Talmännen skola, när *de finna* det erforderligt, rådpläga med vice talmännen och med företrädare för utskott och partigrupper om riksdagsarbetet.

Vid samtidigt förfall för talmannen och vice talmännen, så ock intill dess talman och vice talmän valts, ankommer på äldste närvarande ledamot att såsom ålderspresident leda sammanträde.

9 §

Kallelse till annat sammanträde än i 5 § avses utfärdas av talmannen. Har kallelse ej utfärdats minst tolv timmar före sammanträdet, må detta hållas endast om mer än hälften av *kammarens* ledamöter medgiva det.

Tilläggsbestämmelser

Kallelse till sammanträde bör anslås senast klockan 13 dagen före sammanträdet samt införas i en eller flera tidningar.

Kallelse till sammanträde inom stängda dörrar meddelas på sätt talmannen bestämmer.

Sammanträde bör ej hållas under annan tid än klockan 10—19. Ej må sammanträde pågå efter klockan 20 utan *kammarens* medgivande.

10 §

Beslut att sammanträde skall avslutas eller att uppehåll skall göras i pågående sammanträde fattas av *kammare* utan föregående överläggning.

11 §

För varje ledamot skall finnas särskild plats i *kammarens samlingsal*.

Tilläggsbestämmelser

Kammarens ledamöter intaga plats *valkretsvis*, enligt den ordning för *valkretsarna* som är föreskriven i lagen om val till riksdagen. För talmän och för statsråd skola finnas särskilda platser.

12 §

Sammanträde är offentligt, såvida *kammaren* icke för särskilt fall beslutar annorlunda.

Skall statsråd vid sammanträde lämna meddelande från regeringen, äger regeringen bestämma att meddelandet skall lämnas och behandlas inom stängda dörrar.

Tilläggsbestämmelser

För åhörare skola finnas särskilda platser å läktare i samlingsalen. Erforderliga ordningsföreskrifter utfärdas av talmannen. Bryter åhörare mot ordningsföreskrift, må han utvisas. Uppstår oordning, äger talmannen förordna att samtliga åhörare skola utvisas.

13 §

Över alla på *kammarens* bord vilande ärenden upprättas föredragningslista; undantag må göras för ärende som skall behandlas inom stängda dörrar.

Tilläggsbestämmelser

På föredragningslistan upptagas ärendena i den ordning talmannen bestämmer. Omröstning med anledning av yrkande om misstroendeförklaring upptages dock alltid som första punkt. Har utskott hemställt att ärende skall avgöras efter endast en bordläggning, anmärkes detta på föredragningslistan.

Föredragningslistan bör före varje sammanträde anslås i samlingsalen och på de platser i övrigt som talmannen bestämmer samt utdelas till ledamöterna. Föredragningslistan med tillhörande handlingar skall vara tillgänglig i *kammarens kansli*.

14 §

Talmannen skall vid sammanträde föredraga ärendena i den ordning de upptagits på föredragningslistan och ställa proposition för ärendes avgörande.

Finner talmannen yrkande strida mot regeringsformen eller mot denna riksdagsordning, skall han, med angivande av skäl, vägra proposition. Begära mer än hälften av närvarande ledamöter likväl proposition, skall talmannen hänvisa frågan till konstitutionsutskottet för avgörande. Å vad utskottet förklarar icke vara mot regeringsformen eller mot riksdagsordningen stridande må proposition ej vägras.

15 §

Vid sammanträde äger ledamot så ock statsråd rätt att, med de undantag denna riksdagsordning stadgar, fritt yttra sig i alla frågor som äro under överläggning och om lagligheten av allt som tilldrager sig vid sammanträdet.

Tilläggsbestämmelser

Statsråd äger bemyndiga statssekreterare att i hans ställe vid sammanträde lämna *kammaren* upplysningar.

Om bemyndigande skall talmannen underrättas. Bemyndigande må utnyttjas endast på statsrådets anmodan i varje särskilt fall.

16 §

Ledamot må ej vid sammanträde deltaga i behandlingen av ärende som personligen rör honom eller någon honom närstående. Vad nu sagts avser icke statsråd vid behandlingen av ärende angående hans tjänsteutövning.

17 §

Ingen må vid sammanträde uttala sig otillbörligt om annan eller tillåta sig personligen förolämpande uttryck eller eljest i ord eller handling uppträda på sätt som strider mot god ordning. Bryter någon häremot och rättar han sig ej efter talmannens erinran, äger talmannen främtaga honom ordet för pågående sammanträde.

18 §

Vid sammanträde yttrar sig envar i den ordning han anmält sig och uppropas; dock äger statsråd taga till orda oberoende av talarordningen. Utan hinder av vad nu sagts må ledamot för genmäle till annan talare med talmannens medgivande erhålla ordet i annan ordning.

Tilläggsbestämmelser

Den som vill yttra sig begär ordet av talmannen. Den som erhållit ordet skall tala från talarstolen eller från sin plats i samlingsalen.

Genmäle må ej överskrida tre minuter, såvida talmannen icke medgivit rätt till genmäle under högst sex minuter.

Oberoende av talarordningen äger ledamot rätt att under överläggningen i en fråga utan att angiva skäl instämma med närmast föregående talare.

19 §

Ledamot må efter ansökan beviljas ledighet från riksdagsarbetet. Ledighet beviljas för högst sju dagar av talmannen och för längre tid av *kammaren*.

Tilläggsbestämmelser

I ansökan om ledighet skall angivas skälet för ansökningen.

20 §

Har ledamot beviljats ledighet från riksdagsarbetet, skall talmannen inkalla ersättare, om så erfordras.

För ledamot som valts till talman skall ersättare inkallas. Tjänstgör vice talman såsom talman, må ersättare inkallas.

21 §

Vid sammanträde föres fullständigt protokoll; ej må någon tala utanför protokollet. Vid justering av protokoll må beslut ej ändras.

Tilläggsbestämmelser

Yttrande skall, såvitt ske kan, ordagrant upptecknas och utan dröjsmål, försett med upptecknarens namnteckning, i två exemplar avlämnas i *kammarens* kansli, där det till klockan 12 femte vardagen efter sammanträdet skall finnas tillgängligt för genomläsning. Talare som före utgången av nämnda tid justerar sitt yttrande bör därå göra anteckning om sin justering; annan dock obetaget att påkalla särskild justering därav vid sammanträde som i andra stycket sägs. Har yttrande icke inom stadgad tid justerats av talaren, anses det ändock såsom justerat av honom.

Protokoll justeras av *kammaren* å sjunde dagen efter sammanträdet, om *kammaren* då sammanträder, eller eljest vid närmast följande sammanträde samt förses med talmannens anteckning därom. Vid riksmötes slut ojusterade protokoll justeras inför tillstädesvarande ledamöter å tid som talmannen bestämmer. Protokoll, som enligt vad därom är särskilt stadgat skall hållas hemligt, justeras inom stängda dörrar.

Kammarens protokoll och övriga riksdagshandlingar skola tryckas, såvida *kammaren* icke beslutar annorlunda.

2 KAP.

Ärendenas anhängiggörande

1 §

Regeringen avgiver förslag till riksdagen genom proposition.

Proposition skall vara åtföljd av redogörelse för ärendets tidigare behandling och av motivering samt i förekommande fall av lagrådets yttrande.

2 §

Proposition med förslag till statsbudget för det närmast följande budgetåret (budgetpropositionen), innefattande jämväl finansplan och nationalbudget, skall avlämnas senast den 15 december eller, om helgdag då inträffar, dagen därefter. Till fullständigande av budgetpropositionen skall senare avlämnas förslag till slutlig reglering av statsbudgeten (kompletteringsproposition). Annan proposition än nu sagts, som avser statens inkomster och utgifter för det närmast följande budgetåret, må ej avlämnas senare än den 1 mars, såvida regeringen icke finner synnerliga skäl föranleda därtill.

Har budgetregleringen ej avslutats vid *utgången av valperioden till andra kammaren* i samband med urtima val, skall ny budgetproposition i erforderliga delar avlämnas så snart ske kan.

Proposition, som ej avser statens inkomster och utgifter för det närmast följande budgetåret, avlämnas under riksmöte å tid som regeringen prövar lämplig.

Tilläggsbestämmelser

Proposition avlämnas genom att ingivas till *vardera kammarens* kansli. Avlämnad proposition anmäles av talmannen vid sammanträde med *kammare* utan dröjsmål efter det att propositionen utdelats till *kammarens* ledamöter.

3 §

Regeringen må lämna meddelande till riksdagen genom skrivelse eller ock muntligen genom statsråd vid sammanträde med *vardera kammaren*.

4 §

Riksdagsledamot må avgiva förslag till riksdagen genom motion.

I en och samma motion böra icke sammanföras förslag som höra till skilda utskotts beredning.

5 §

Vid lagtima riksmöte avlämnas motion inom två veckor från den dag då riksmötet inletts.

Utan hinder av vad i första stycket sägs må motion med anledning av budgetpropositionen avlämnas inom trettioen dagar och motion med anledning av annan proposition eller av framställning som i 8 § sägs avlämnas inom två veckor eller den längre tid, högst fyra veckor, som *kammaren* med hänsyn till infallande helg eller ärendets synnerliga vikt eller omfattning beslutar; motionstiden räknas från den dag då propositionen eller framställningen anmälts vid sammanträde med *kammaren*.

Finner *kammare* med hänsyn till ett ärendes särskilda beskaffenhet synnerliga skäl föreligga för skyndsamt avgörande av ärendet, må *kammaren*

på regeringens förslag besluta om förkortning av sådan motionstid som i andra stycket sägs.

I frågor som omedelbarligen föranledas av något av *endera kammaren* fattat beslut eller av annan under riksmötet inträffad händelse må motion avlämnas så länge riksmötet pågår.

Tilläggsbestämmelser

Motion avlämnas genom att ingivas till *kammarens* kansli. Den bör ingivas i fyra exemplar.

Yrkande om förlängning av motionstid må ej framställas senare än vid andra sammanträdet efter det, då propositionen eller framställningen anmäldes. Beslut om förlängning fattas senast vid närmast därefter följande sammanträde.

6 §

Vid urtima riksmöte må motion avlämnas med anledning av proposition och skall därvid vad i 5 § andra och tredje styckena stadgas om motionstid äga motsvarande tillämpning.

Har riksdagen kallats till urtima riksmöte enligt 1 kap. 3 § andra stycket, må motion i fråga som föranlett kallelsen avlämnas inom fyra dagar från den dag då riksmötet inlett.

Beslutar riksdagen vid urtima riksmöte att till avgörande upptaga från föregående riksmöte uppskjutet ärende, må motion i ärendet avlämnas senast inom en vecka från dagen för beslutet.

7 §

Ständigt utskott äger inom sitt område, finansnämnden dock endast i ämne som uteslutande tillhör *dess* beredning, avgiva *betänkande med förslag* till riksdagen.

Förslagsrätt som i första stycket sägs tillkommer ej allmänna beredningsutskottet.

Tilläggsbestämmelser

Betänkande ingives till talmännen.

8 §

Om framställning till riksdagen från riksbanken, riksgäldskontoret, riksdagens ombudsmän och annan under riksdagen lydande myndighet är särskilt stadgat.

Tilläggsbestämmelser

Framställning ingives till *vardera kammarens* kansli och anmäles av talmannen vid sammanträde med *kammaren*. Anmälan skall ske utan dröjsmål efter det att framställningen utdelats till *kammarens* ledamöter.

9 §

På konstitutionsutskottet ankommer att till riksdagen för slutligt beslut anmäla vilande beslut i ärende angående grundlag eller riksdagsordningen.

10 §

Yrkande om misstroendeförklaring må framställas endast vid sammanträde med *kammare*. Ärendet *upptages* till avgörande inom en vecka från den dag då yrkandet framställdes.

Har yrkande om misstroendeförklaring framställts, skall ärendet utan särskilt yrkande anses anhängiggjort även i medkammaren.

Tilläggsbestämmelser

Talmännen bestämma, efter samråd med statsministern eller i dennes frånvaro annat statsråd, vid vilken tidpunkt ärendet skall upptagas till avgörande.

11 §

Interpellation till statsråd skall vara av bestämt innehåll och försedd med motivering. *Kammaren* beslutar, huruvida interpellationen må framställas; sådant beslut fattas utan föregående överläggning.

Tilläggsbestämmelser

Interpellation ingives till *kammarens* kansli och anmäles av talmannen vid sammanträde. Sådan anmälan skall ske utan dröjsmål efter det att interpellationen utdelats till *kammarens* ledamöter. Interpellation bör ingivas i fyra exemplar.

Beslut huruvida interpellation må framställas fattas vid det sammanträde då interpellationen anmäles eller ock vid närmast följande sammanträde. Medgiver *kammaren* att interpellationen framställles, skall talmannen låta vederbörande statsråd få del av interpellationen.

Avser statsråd att besvara interpellationen, överenskommer han, efter samråd med interpellanten, med talmannen om vid vilket sammanträde svaret skall lämnas. Meddelande härom anslås senast klockan 13 dagen före sammanträdet samt upptages på föredragningslistan.

Svar på interpellation må i förväg utdelas till ledamöterna. Har så skett, må statsrådet begränsa sitt anförande till en sammanfattning av svaret.

12 §

Spörsmål till statsråd skall vara av bestämt innehåll och ej försett med motivering. I överläggning i samband med att spörsmål besvaras må deltaga endast det statsråd som lämnat svaret och den ledamot som framställt spörsmålet, såvida *kammaren* icke beslutar annorlunda; beslut härom fattas utan föregående överläggning.

Tilläggsbestämmelser

Spörsmål ingives till *kammarens* kansli och anmäles av talmannen vid sammanträde. Talmannen skall låta vederbörande statsråd få del därav. Spörsmål bör ingivas i fyra exemplar.

Vad i tredje stycket av tilläggsbestämmelserna till 11 § stadgas om interpellation skall äga motsvarande tillämpning beträffande spörsmål.

3 KAP.

Ärendenas beredning

1 §

Proposition och motion samt framställning från myndighet som lyder under riksdagen skola för beredning hänvisas till utskott. Ärende angående misstroendeförklaring eller medgivande att framställa interpellation må ej hänvisas till utskott.

Före hänvisning till utskott skall ärende bordläggas vid sammanträde, såvida *kammaren* icke beslutar omedelbar hänvisning.

Ärende vari utskott avgivit betänkande må hänvisas till utskott för ytterligare beredning.

2 §

Till *finansnämnden* hänvisas ärende angående finansplan och nationalbudget samt riksbankens och riksgäldskontorets verksamhet ävensom ärende angående lag eller annan författning rörande statsbudgeten, riksbanken och riksgäldskontoret.

3 §

Till *utrikesutskottet* hänvisas ärende som angår rikets förhållande till främmande stat eller mellanfolklig organisation och som icke tillhör annat utskotts beredning.

4 §

Till *konstitutionsutskottet* hänvisas ärende angående grundlag och kommunallag samt ärende angående annan lag eller författning om regering, riksdag och allmänt kyrkomöte och om inskränkning i svensk medborgares tillgång till allmänna handlingar ävensom ärende angående riksdagsledamots behörighet.

5 §

Till *finansutskott* hänvisas ärende angående statens inkomster och utgifter samt ärende angående lag eller annan författning rörande skatter och statliga avgifter ävensom sådan berättelse av riksdagens revisorer vilken ej avser riksbanken eller riksgäldskontoret.

Finansutskotten äro sju.

Tilläggsbestämmelser

Ärendena fördelas mellan finansutskotten enligt grunder, fastställda av utskotten vid gemensamt sammanträde.

Om hänvisning av ärende till finansutskott eller i dess ställe tillsatt särskilt utskott skall *kammarens* kansli underrätta finansnämnden.

6 §

Till *lagutskott* hänvisas ärende angående lag eller annan författning, vilket icke tillhör annat utskotts beredning *ävensom av riksdagens ombudsmän avgivna berättelser rörande deras tjänsteutövning.*

Lagutskotten äro tre.

Tilläggsbestämmelser

Ärendena fördelas mellan lagutskotten enligt grunder, fastställda av utskotten vid gemensamt sammanträde.

7 §

Till *allmänna beredningsutskottet* hänvisas ärende som icke tillhör annat utskotts beredning.

8 §

För beredning av visst eller vissa ärenden må riksdagen, utan hinder av vad i 2—7 §§ stadgas, inom sig tillsätta *särskilt utskott.*

9 §

Utän hinder av vad ovan stadgas om hänvisning av ärende till visst utskott må ärende på grund av sitt nära samband med ämne, som tillhör annat utskotts område, hänvisas till detta utskott.

10 §

Anser utskott att till utskottet hänvisat ärende ej bör beredas av detta, skall utskottet till *kammaren* göra anmälan därom. *Kammaren* beslutar, huruvida ärendet skall hänvisas till annat utskott.

11 §

Fatta kamrarna vid hänvisning av ärende till utskott olika beslut, skall frågan, om så erfordras, hänvisas till konstitutionsutskottet för avgörande.

12 §

Gemensam beredning av ärende mellan två eller flera utskott må ske i *sammansatt utskott* genom deputerade på sätt utskotten överenskomma.

Finansnämnd må *ej ingå* i sammansatt utskott.

Tilläggsbestämmelser

Antalet deputerade från varje utskott är sex, såvida utskotten ej överenskomma om annat.

13 §

Utskott skall i ärende, som hänvisats till utskottet, till riksdagen avgiva betänkande med förslag.

Tilläggsbestämmelser

Betänkande ingives till talmännen.

14 §

Betänkande av finansutskott eller, i ärende som tillhör finansutskotts beredning, av särskilt utskott eller sammansatt utskott skall av utskottet överlämnas till finansnämnden för ytterligare beredning av ärendet främst från statsfinansiell och samhällsekonomisk synpunkt. Nämnden äger där- efter till riksdagen avgiva eget betänkande med förslag. Finner nämnden ej anledning att avgiva eget betänkande, skall den med uppgift härom till riksdagen vidarebefordra utskottets betänkande.

Vid finansnämndens beredning av ärende, som av annat utskott över- lämnats till nämnden och som avser statens inkomster och utgifter för det närmast följande budgetåret, skall, om kompletteringsproposition icke av- lämnats, ärendet på begäran av minst en tredjedel av nämndens ledamö- ter bordläggas i nämnden i avvaktan på sådan proposition.

På grundval av riksdagens beräkning av statsinkomsterna och riksdag- ens beslut om anslag skall finansnämnden sammanställa statsbudgeten för det närmast följande budgetåret och anmäla denna för riksdagen.

Tilläggsbestämmelser

Utskott skall vid överlämnande av betänkande till finansnämnden jämväl in- lämna exemplar av betänkandet till *vardera kammarens* kansli.

Vid finansnämndens betänkande i ärende, som i 14 § första stycket sägs, skall fogas utskottets betänkande.

15 §

Statsråd må på framställning av utskott eller på egen hemställan, som bifallits av utskottet, personligen eller genom tjänsteman lämna upplys- ningar vid sammanträde med utskottet.

Statlig myndighet skall, om utskott så finner erforderligt för att fullgöra sina uppgifter, tillhandagå utskottet med upplysningar och yttranden.

16 §

Ledamot av utskott är förbunden till tystnadsplikt i fråga om upplys- ningar, som meddelas i visst ämne och som utskottet funnit böra hållas hemliga med hänsyn till rikets säkerhet eller andra av förhållandet till främmande stat eller mellanfolklig organisation betingade synnerligen vik- tiga skäl.

Tilläggsbestämmelser

Ledamot skall avgiva försäkran om att iakttaga tystnadsplikt.

17 §

Ej må någon deltaga såsom ledamot i utskott vid behandling av ärende som personligen rör honom eller någon honom närstående.

18 §

Utskott äger, efter samråd med *talmännen*, föreslå riksdagen att till närmast följande lagtima riksmöte under valperioden *till andra kammaren* uppskjuta avgörande av ärende som hänvisats eller överlämnats till utskottet, så ock att vid urtima riksmöte upptaga till utskottet hänvisat eller överlämnat uppskjutet ärende.

19 §

Utskott sammanträder på kallelse av ordföranden.

Tilläggsbestämmelser

1. Utskott sammanträder första gången, på kallelse av *talmännen*, inom två dagar från den dag då utskottet tillsatts. Intill dess ordförande och vice ordförande valts, föres ordet av äldste närvarande ledamot.

Kallelse till sammanträde bör anslås senast klockan 18 dagen före sammanträdet.

Utskott må ej sammanträda å tid, då *kammare* sammanträder.

2. Ledamot av utskott, vilken är förhindrad att bevista sammanträde med utskottet, bör därom underrätta suppleant som kan inträda i hans ställe. Suppleanter inträda i den ordning de valts eller, om valet förrättats med gemensam lista, i den ordning de uppförts på listan, med iakttagande av att suppleant, tillhörande samma partigrupp som ledamoten, äger företräde framför övriga.

20 §

Omröstning i utskott sker öppet. Äro rösterna lika delade, gäller den mening som ordföranden biträder.

Ledamot, som i omröstning tagit ställning mot utskotts beslut eller motivering till beslut, må till utskottets betänkande foga reservation med yrkande; dock må betänkandets avgivande icke därigenom obehörigen fördröjas.

4 KAP.

Ärendenas avgörande

1 §

Utskotts betänkande må ej behandlas samtidigt i kamrarna i annat fall än då så är särskilt stadgat eller då riksmötes avslutande eller ärendets brådskande natur gör sådan behandling erforderlig. På talmännen ankommer att bestämma vilken kammare som först skall behandla betänkandet och att, i förekommande fall, besluta om samtidig behandling.

2 §

Utskotts betänkande skall före ärendets avgörande bordläggas vid två sammanträden med *kammare*, om *kammaren* ej på utskottets förslag beslutar att ärendet skall avgöras efter endast en bordläggning.

Tilläggsbestämmelser

Utskotts betänkande bör icke anmälas vid sammanträde med *kammare*, förrän det utdelats till ledamöterna. Avser ledamot att i ärende framställa yrkande, må yrkandet med talmannens medgivande i förväg utdelas till ledamöterna.

Betänkande, som icke skall behandlas samtidigt i kamrarna, må ej förrän den kammare fattat beslut, vilken först skall behandla betänkandet, anmälas vid sammanträde med medkammaren.

3 §

Ärende avgöres med acklamation eller, där så särskilt stadgats eller av ledamot yrkas, genom omröstning.

Ej må något ärende, vari överläggning äger rum, av talmannen upptagas till avgörande, förrän *kammaren* funnit överläggningen avslutad.

4 §

Vid ärendes avgörande med acklamation skall talmannen ställa proposition på varje under överläggningen framställt yrkande. Propositionen avfattas så, att propositionen kan besvaras med ja eller nej. Talmannen tillkännagiver, huru enligt hans uppfattning beslutet utfallit, och befäster beslutet med klubbslag, såvida omröstning ej begäres.

5 §

Vid ärendes avgörande genom omröstning ställes mot det yrkande, som enligt talmannens uppfattning vid acklamation vunnit *kammarens* bifall eller som, där acklamation ej skett, talmannen bestämmer, annat yrkande såsom kontraposition. Föreligga flera än två yrkanden som kunna ställas mot varandra, skall först beslutas vilket yrkande som skall vara kontraposition.

Omröstning sker öppet. Utgången av omröstning bestämmes, om annat ej är särskilt stadgat, genom enkelt flertal av de avgivna rösterna; äro rösterna lika delade, bestämmer talmannen vilken av meningarna som skall vara *kammarens* beslut. Talmannen tillkännagiver, huru beslutet utfallit, och befäster beslutet med klubbslag.

Tilläggsbestämmelser

1. Omröstning förrättas, sedan ledamöterna efter given varsel intagit sina platser samt omröstningsproposition upplästs och justerats, med omröstningsapparat eller, om sådan ej kan begagnas, med namnupprop.

2. Efter omröstning med *omröstningsapparat* fotograferas den tablå som utvisar, huru varje ledamot röstat.

Vid omröstning med *namnupprop* skola minst två ledamöter på talmannens anmodan taga plats vid talmansbordet för att jämte sekreteraren föra anteckningar över omröstningen. Namnupprop sker i den ordning vari ledamöterna hava plats i samlingssalen, dock att vice talmännen uppropas först.

På begäran av minst en tiondel av *kammarens* ledamöter, senast vid justering av omröstningspropositionen, skall i protokollet antecknas, huru varje ledamot röstat.

6 §

Har i lagärende avgörandet uppdelats på två eller flera beslut, må *kammaren* omedelbart efter det sista delbeslutet på yrkande av talmannen eller ledamot besluta, att ärendet skall för ytterligare beredning hänvisas till utskott. Beslutar *kammaren* sådan hänvisning, hava delbesluten förfallit. Sker ej sådan hänvisning, skall *kammaren* utan ny överläggning i saken besluta om antagande eller förkastande av lagförslaget i dess helhet sådant det föreligger efter delbesluten.

7 §

Ledamot må omedelbart efter ärendes avgörande anmäla reservation eller avgiva röstförklaring. Talmannen må, då han vid lika röstetal bestämmer *kammarens* beslut, avgiva förklaring.

8 §

Kammares beslut i ärende skall genom protokollsutdrag delgivas medkammaren, så ock utskott som berett ärendet.

9 §

Fatta kamrarna i ärende, vari utskott avgivit betänkande, olika beslut, och finner utskottet sammanjämkning möjlig, skall utskottet framlägga sammanjämkningsförslag; utskottet äger härvid inbjuda kammare att biträda medkammarens beslut.

10 §

Vid gemensam omröstning skola kamrarnas beslut ställas under omröstning samtidigt i kamrarna. Utgången bestämes genom enkelt flertal av de i kamrarna sammanlagt avgivna rösterna; vid lika röstetal skiljer lotten.

Yrkande om misstroendeförklaring ställes under omröstning samtidigt i kamrarna.

Tilläggsbestämmelser

Förslag till omröstningsproposition för gemensam omröstning upprättas av det utskott som först berett ärendet. Sedan förslaget godkänts av kamrarna, bestämma talmännen dag för omröstningen.

Protokoll över omröstning i första kammaren översändes till andra kammaren, där sammanräkning verkställs. Utgången av omröstningen meddelas första kammaren och utskott som berett ärendet.

11 §

Ärende avgöres vid det riksmöte vid vilket det anhängiggjorts.

Genom särskilt beslut må riksdagen till närmast följande lagtima riksmöte under valperioden till *andra kammaren* uppskjuta behandlingen av ärende, som ej avser statsbudgeten för det löpande eller det närmast följande budgetåret. Beslutet må ej upprepas.

Kallas riksdagen till urtima riksmöte, äger riksdagen att vid detta upptaga och avgöra uppskjutet ärende.

12 §

Slutligt beslut i ärende angående grundlag eller riksdagsordningen fattas vid första riksmöte under den valperiod *till andra kammaren* som följer på den, under vilken det vilande beslutet i ärendet fattades, såvida riksdagen icke uppskjuter avgörandet till annat lagtima riksmöte under valperioden.

Har valperiod *till andra kammaren* förkortats på grund av urtima val och har till följd därav slutligt beslut i ärendet icke fattats enligt vad i första stycket sägs, avgöres ärendet vid första riksmöte under närmast följande valperiod.

13 §

Ärende som icke avgjorts under valperiod *till andra kammaren* förfaller, om annat ej följer av vad är särskilt stadgat.

14 §

Riksdagens beslut i anledning av proposition, så ock annat beslut varom regeringen skall underrättas, meddelas regeringen genom skrivelse.

Tilläggsbestämmelser

Riksdagens skrivelse i ärendet uppsättes av utskottets kansli eller, om ärendet beretts av mer än ett utskott, av kansliet i det utskott som först berett ärendet. I annat ärende uppsättes skrivelse av *första kammarens* kansli.

Skrivelse från riksdagen justeras av *kamrarna* och underskrives av *talmännen*.

5 KAP.

Val inom riksdagen

1 §

På riksdagen ankommande val förrättas av vardera kammaren för sig eller, då så är särskilt stadgat, av riksdagens valnämnd.

Valnämnden består av tjugufyra ledamöter, av vilka vardera kammaren inom sig väljer hälften. Valet förrättas vid första eller andra sammanträdet under lagtima riksmöte och avser tiden intill närmast följande lagtima riksmötes början. För ledamöterna väljas suppleanter till det antal vardera kammaren för sin del bestämmer.

Valnämnden väljer inom sig ordförande och vice ordförande.

2 §

Val vid lagtima riksmöte för tiden intill närmast följande lagtima riksmötes början förrättas så snart ske kan å tid som kammaren bestämmer.

Tilläggsbestämmelser

Val upptages på föredragningslistan till det sammanträde vid vilket valet skall äga rum.

3 §

Framlägges vid val en av *kammarens ledamöter i valnämnden* godkänd gemensam lista upptagande så många personer valet avser, skall talman-
nen ställa proposition på godkännande av listan och förklara därå upp-
tagna personer valda, såvida ej val med slutna sedlar begäres av minst
så många av *kammarens ledamöter* som motsvara det tal vilket erhålles,
om samtliga röstberättigade ledamöters antal delas med antalet av de per-
soner valet avser ökat med ett. Framställs sådan begäran, skall val med
slutna sedlar förrättas vid ett följande sammanträde.

4 §

Val förrättas med slutna sedlar, om annat ej är särskilt stadgat. Skola två
eller flera väljas, skall val med slutna sedlar vara proportionellt.

Tilläggsbestämmelser

1. Vid proportionellt val begagnas valsedlar, å vilka före namnen utsatts parti-
beteckning (partinamn eller annan beteckning i ord för viss grupp av riksdags-
ledamöter eller för viss meningsriktning), men vilka i övrigt äro omärkta. Val
avseende personlig suppleant för ledamot förrättas samtidigt med ledamotsvalet,
varvid valsedlarna skola vara spaltade med särskilda rum å sedlarnas vänstra
sida för ledamotsvalet och å sedlarnas högra sida för suppleantvalet; för varje
namn å sedlarnas vänstra sida uppföras i motsvarande rum å den högra ett eller, i
fråga om val av ersättare för ledamot i riksrätten, två namn. Vid annat val upp-
föras namnen å valsedeln i en följd, det ena under det andra.

Valsedel skall vara enkel, hoprullad och fri från överstrykningar. Sedel må ej
upptaga flera men väl färre namn än det antal personer valet avser. Är något namn
å sedeln ej otvetydigt, gäller sedeln dock för övriga namn.

Vid valet skall vad i [19, 20 och 22 §§ lagen om val till riksdagen den 26 no-
vember 1920] äga motsvarande tillämpning.

2. Skall val med slutna sedlar vara proportionellt, iakttages, att valsedel
skall vara enkel, hoprullad, omärkt och otvetydig. Vid lika röstetal skiljes genom
lottning, när så erfordras.

3. Vid val med slutna sedlar skola på talmannens anmodan fyra ledamöter
taga plats vid talmansbordet, två för att biträda vid valsedlarnas öppnande och
granskning samt två för att jämte sekreteraren föra anteckningar över valet.

Ledamöterna avlämna valsedlarna till talmannen i den ordning vari de upp-
ropas.

Över valet upprättas protokoll, vari de valdas namn införas i den ordning
efter vilken de tilldelats plats vid valet. Utgången av valet meddelas kammaren
genom uppläsning av protokollet. Över valet förda anteckningar fogas till proto-
kollet för att förvaras jämte detta.

5 §

Val av talman samt förste och andre vice talman förrättas vid första eller andra sammanträdet under *lagtima riksmöte*. Valet förrättas med acklamation eller, om ledamot så begär, med slutna sedlar.

Tilläggsbestämmelser

Talman samt förste och andre vice talman väljas var för sig i nu nämnd ordning.

Förrättas valet med slutna sedlar och erhåller någon därvid mer än hälften av de avgivna rösterna, är han vald. Uppnås icke sådan röstövertikt, förrättas nytt val. Får ej heller därvid någon över hälften av de avgivna rösterna, förrättas ett tredje val mellan de två som vid andra omröstningen uppnått högsta röstetal. Vid tredje omröstningen är den vald, som erhåller de flesta rösterna.

6 §

Val av ledamöter och suppleanter i de ständiga utskotten förrättas inom en vecka efter *lagtima riksmötes* början. Talman och riksdagsledamot, som är statsråd, må ej väljas till ledamot eller suppleant i utskott, ej heller må riksdagsledamot, som är statsråd, deltaga i val till konstitutionsutskottet. Den som valts till ledamot eller suppleant i utskott må ej utan riksdagens medgivande avsäga sig uppdraget.

Finansnämnden består av *tjugu* ledamöter, varje finansutskott av *tolv* ledamöter samt vart och ett av de övriga ständiga utskotten av *sexton* ledamöter. Antalet ledamöter i särskilt utskott bestämmes av riksdagen. För ledamöterna i utskott väljas suppleanter, i utrikesutskottet *åtta från vardera kammaren* och i övriga utskott det antal *vardera kammaren för sin del* bestämmer.

Utskott väljer inom sig ordförande och vice ordförande.

7 §

Val av ledamöter i riksrätten jämte en förste och en andre ersättare för envar av dem förrättas av *riksdagens valnämnd* och gäller för en tid av sex år; dock skall ledamot, utan hinder av att den tid utgått för vilken han valts, tjänstgöra i riksrätten vid fortsatt behandling av mål i vars handläggning han förut deltagit.

8 §

Val av riksdagens ombudsmän skall avse en justitieombudsman och en militieombudsman jämte en ställföreträdare för envar av dem. Valet förrättas av *riksdagens valnämnd* och gäller för en tid av fyra år. På hemställen av *lagutskott* äger riksdagen dock entlediga ombudsman eller ställföreträdare, som ej åtnjuter riksdagens förtroende.

Vid val av ombudsmän och ställföreträdare gälla samma bestämmelser som för val av talmän.

Avgår ombudsman eller ställföreträdare under den tid för vilken han valts, skall efterträdare väljas för återstående tid. Intill dess nytt val av ombudsman förrättats, övertager ställföreträdaren ombudsmans uppgifter.

9 §

Val av riksdagens revisorer jämte en suppleant för envar av dem gäller för en tid av fyra år.

Revisorerna äro tolv, av vilka hälften väljas av vardera kammaren. Revisorerna välja inom sig ordförande och vice ordförande.

Tilläggsbestämmelser

Vid förfall för både revisor och hans suppleant inkalla revisorerna annan suppleant till tjänstgöring.

10 §

Val av fullmäktige i riksbanken och i riksgäldskontoret jämte en suppleant för envar av dem förrättas av riksdagens valnämnd och gäller intill dess nytt val förrättats under tredje året efter valet. Val av den fullmäktige i riksgäldskontoret, som skall vara ordförande förrättas särskilt. Två av de av de sålunda utsedda fullmäktige i riksbanken och två av fullmäktige i riksgäldskontoret skola årligen avgå. Fullmäktig som vägrats ansvarsfrihet skall omedelbart avgå från sin befattning.

Fullmäktige i riksbanken äro sju, av vilka en, som skall vara ordförande, jämte suppleant för honom utses av regeringen. Fullmäktige välja inom sig vice ordförande så ock en att vara chef för riksbanken samt inom eller utom sig en suppleant för riksbankschefen att med fullmäktigs rätt och ansvar vid förfall för riksbankschefen träda i dennes ställe.

Fullmäktige i riksgäldskontoret äro sju. Fullmäktige välja inom sig vice ordförande.

Tilläggsbestämmelser

Vid förfall för både fullmäktig och hans av valnämnden valde suppleant inkalla fullmäktige annan suppleant till tjänstgöring.

Av valnämnden vald suppleant för den fullmäktige, som är chef för riksbanken, inträder först vid förfall jämväl för den av fullmäktige för riksbankschefen utsedde suppleanten.

11 §

Val av riksdagens löne delegation avser viss förhandling eller viss tid under valperioden till andra kammaren.

Delegationen består av sexton ledamöter, av vilka vardera kammaren inom sig väljer hälften. Delegationen väljer inom sig ordförande och vice ordförande.

12 §

Vid val av riksföreståndare är den vald om vilken mer än hälften av riksdagens ledamöter förenat sig.

Valet förberedes av en särskild valberedning, bestående av ordförandena och vice ordförandena i riksdagens ständiga utskott. Valberedningen väljer inom sig ordförande.

13 §

Det ankommer på *kamrarna och riksdagens valnämnd* att förrätta erforderliga kompletteringsval.

Kompletteringsval förrättas för den tid som återstår av mandatperioden. Var den avgångne vald för viss partigrupp, skall efterträdaren väljas ur samma grupp; dock må såsom efterträdare väljas annan, som enhälligt föreslagits av *kammarens ledamöter i riksdagens valnämnd*.

14 §

Val inom riksdagens utskott förrättas med acklamation eller, om ledamot så begär, med slutna sedlar.

Tilläggsbestämmelser

Vid val med slutna sedlar iakttages, att valsedel skall vara enkel, hoprullad, omärkt och otvetydig. Vid lika röstetal skiljes genom lottning, när så erfordras.

6 KAP.

Förvaltningsbestämmelser

1 §

Kammare väljer vid lagtima riksmöte för tiden intill närmast följande lagtima riksmötes början sin sekreterare.

Sekreteraren åligger att, enligt instruktion som fastställs av *kammaren* vid sammanträde med *kammaren* föra protokoll, expediera *kammarens* beslut och i övrigt biträda talmannen i riksdagsarbetet.

Sekreteraren är chef för *kammarens* kansli. Stenografer och övrig kanslipersonal anställas av talmannen.

2 §

Sekreterare i utskott och övrig personal i utskotts kansli anställas av utskottet.

3 §

Vardera kammaren skall vid lagtima riksmöte för tiden intill närmast följande lagtima riksmötes början välja fyra ledamöter jämte en suppleant för envar av dem att under ordförandeskap av äldste talmannen utgöra riks-

dagens förvaltningsdelegation. *Äldste* talmannen må för visst fall eller för viss tid överlåta ordförandeskapet på *medkammarens* talman.

På förvaltningsdelegationen ankommer att granska och sammanställa anslagsäskanden, som avse riksdagen och under riksdagen lydande myndigheter, samt att i övrigt, enligt av riksdagen fastställd instruktion eller av riksdagen i annan ordning givna föreskrifter eller enligt riksdagens be- myndigande, meddela förvaltningsbestämmelser som äro gemensamma för myndigheter lydande under riksdagen.

Besvär, som enligt vad därom är särskilt stadgat må anföras hos riksdagen, prövas och avgöras av förvaltningsdelegationen.

4 §

Riksdagens förvaltningsärenden handläggas, om annat ej är särskilt stadgat, av riksdagens kontor enligt reglemente som fastställles av riksdagen.

Kontoret står under ledning av en styrelse, bestående av *två av vardera kammaren inom sig* valda ledamöter jämte kontorets chef. *Ledamöterna väljas vid lagtima riksmöte för tiden intill närmast följande lagtima riksmötes början*; för envar av de valda ledamöterna väljes *i samma ordning* en suppleant. Styrelsen väljer inom sig ordförande och vice ordförande. Chef för kontoret tillsättes av styrelsen.

5 §

Riksdagsbiblioteket och riksdagens upplysningstjänst stå under ledning av en gemensam styrelse, bestående av ordförande och suppleant för honom, utsedda av regeringen, samt två ledamöter och en suppleant för envar av dem, valda av *riksdagens valnämnd*.

Närmare bestämmelser om biblioteket och dess uppgifter samt om upplysningstjänsten meddelas av riksdagen i särskilt reglemente.

6 §

Om samråd genom Nordiska rådet mellan Sveriges riksdag, Danmarks folketing, Finlands riksdag, Islands alting och Norges storting samt de nordiska ländernas regeringar är särskilt stadgat. Reglemente för Nordiska rådets svenska delegation fastställles av riksdagen.

7 §

Åtal mot fullmäktige i riksbanken och i riksgäldskontoret och mot riksdagens revisorer för fel eller försummelse i tjänsten beslutas av finansnämnden.

Åtal mot ledamöter av riksdagens förvaltningsdelegation, av styrelsen för riksdagens kontor och av styrelsen för riksdagsbiblioteket och riksdagens upplysningstjänst, så ock mot *kammarens* sekreterare och riksdagens ombudsmän och deras ställföreträdare för fel eller försummelse i tjänsten beslutas av *lagutskott*.

Förslag
till
ändrad lydelse av 1 kap. 1 § tryckfrihetsförordningen

Härigenom förordnas, att 1 kap. 1 § tryckfrihetsförordningen skall er- hålla ändrad lydelse på sätt nedan anges.

(Nuvarande lydelse)

1 §

I överensstämmelse med *de i re- geringsformen fastställda grunderna* för en allmän tryckfrihet och till säkerställande av ett fritt menings- utbyte och en allsidig upplysning skall det stå varje svensk medborga- re fritt att, med iakttagande av de bestämmelser som äro i denna för- ordning meddelade till skydd för enskild rätt och allmän säkerhet, i tryckt skrift yttra sina tankar och åsikter, offentliggöra allmänna hand- lingar samt meddela uppgifter och underrättelser i vad ämne som helst.

Det skall ock ————— periodiska skrifter.

(Föreslagen lydelse)

1 §

Med tryckfrihet förstås varje svensk medborgares rätt att, utan några av myndighet eller annat all- mänt organ i förväg lagda hinder, utgiva skrifter, att sedermera endast inför laglig domstol kunna tilltalas för deras innehåll, och att icke i annat fall kunna straffas därför, än om detta innehåll strider mot tydlig lag, given att bevara allmänt lugn, utan att återhålla allmän upplysning.

I överensstämmelse med *dessa grunder* för en allmän tryckfrihet och till säkerställande av ett fritt meningsutbyte och en allsidig upp- lysning skall det stå varje svensk medborgare fritt att, med iakttagan- de av de bestämmelser som äro i denna förordning meddelade till skydd för enskild rätt och allmän säkerhet, i tryckt skrift yttra sina tankar och åsikter, offentliggöra all- männa handlingar samt meddela uppgifter och underrättelser i vad ämne som helst.

Förslag
till
upphävande av 9 § successionsordningen

Härigenom förordnas, att 9 § successionsordningen skall upphöra att gälla.

(Nuvarande lydelse)

§ 9

Skulle den olycka tima, att hela konungahuset, inom vilket arvsrätten till riket räknas, antingen på manliga sidan utginge, eller genom uraktlåtande av vad denna successionsordning uttryckligen föreskriver, förlorat successionsrätt, vare tronen ledig till nytt val, och utkore då Riksens Ständer ett nytt konungahus.

(Föreslagen lydelse)

§ 9

(denna paragraf utgår)

GÄLLANDE RÄTT

Kungl. Maj:ts och Rikets Ständers

fastställda

REGERINGSFORM,

dat. Stockholm den 6 juni 1809,

med de därefter, och sist vid riksdagen i Stockholm år 1809, av Konungen och riksdagen antagna förändringar.

Vi CARL, med Guds nåde, Sveriges, Götes och Vendes Konung &c. &c. &c., Arvinge till Norge, Hertig till Schleswig Holstein, Stormarn och Ditmarsen, Greve till Oldenburg och Delmenhorst &c. &c., göre veterligt: att sedan Vi med oinskränkt förtroende till Rikets Ständer ovillkorligen överlämnat fastställandet av en ny regeringsform, som för alltid skall grunda ett gemensamt fäderneslands sällhet och självständighet, uppfylle Vi en för Vårt hjärta dyrbar och efterlängtd plikt, då Vi härmedelst allmänt kungöre den grundlag, som av Rikets nu församlade Ständer, efter nogaste överläggning, enhälligt fastställd och antagen blivit, samt till Oss i dag, i förening med deras frivilliga och enstämmiga anbud av Sveriges krona och regering, uppå rikssalen överlämnad. Då Vi, med livligaste rörelse och med ömt deltagande i det folks öden, som lämnat Oss ett så oförgätligt prov av förtröstan och tillgivenhet, gått denna dess önskan till mötes, have Vi fäst ett så mycket säkrare hopp om framgång i Våre oavbrutne bemödanden att bereda fäderneslandets framtida väl,

som Våre och Våre undersåtares ömsesidiga rättigheter och skyldigheter uti den nya regeringsformen blivit så tydligen utstakade, att de, med bibehållande av konungamaktens helgd och verkningförmåga, förena svenska folkets lagbundna frihet. Vi vele således denna av Riksens Ständer samtyckte regeringsform härmed antaga, gilla och bekräfta, alldeles såsom den ord för ord härefter följer:

Vi efterskrivne Svea Rikes Ständer, grevar, friherrar, biskopar, ridderskap och adel, klerkeri, borgerskap och menige allmoge, som nu, å egna och våre hemmavarande medbröders vägnar, till allmänt riksmöte församlade äro, göre veterligt: att, som genom den nyligen timade regementsförändringen, åt vilken vi vår enhälliga stadfästelse givit, vi svenska folkets fullmäktige inträtt i rättigheten, att själve, genom upprättande av en förändrad statsförfattning, för framtiden förbättra fäderneslandets belägenhet; alltså have vi, med upphävanne av de intill denna dag mer och mindre gällande grundlagar, nämligen regeringsformen av den 21 augusti 1772, förenings- och säkerhetsakten av den 21 februari och 3 april 1789, riksdags-

ordningen av den 24 januari 1617, såväl som av alla andra sådana äldre och nyare lagar, akter, ordningar, stadganden och beslut, vilka under namn av grundlagar inbegripna varit, överenskommit och belevat, att för Svea rike och ty underliggande länder stadga följande regeringsform, vilken ifrån denna dag skall såsom rikets främsta grundlag gällande vara: förbehållande oss därjämte, att de övriga grundlagar, vilka i 85 § av denna regeringsform uppnämnde äro, på där föreskrivna sätt, innan detta riksmötes slut, stadga.

1 §

Sveriges rike skall styras av en konung och vara ett arvrike med den arvsföljd, som i fastställd successionsordning stadgad är.

2 §

Konungen skall alltid vara av den rena evangeliska läran, sådan som den uti den oförändrade Augsburgiska bekvännelsen samt Uppsala mötes beslut av år 1593 antagen och förklarad är.

3 §

Konungens Majestät skall hållas i helgd och vördnad; Hans gärningar vare emot allt åtal fredade.

4 §

Konungen äger att allena styra riket på det sätt, denna regeringsform föreskriver; inhämta dock, i de fall, här nedanföre stadgas, underrättelse och råd av ett statsråd, vartill Konungen kallar och utnämner kunnige, erfarne, redlige och allmänt aktade, infödde svenske medborgare. Ej må de, som äro i rätt upp- och nedstigande skyldskap, ej eller syskon eller äkta makar på en gång vara ledamöter av statsrådet.

5 §

För särskilda grenar av rikets styrelse skola finnas statsdepartement till det antal, som bestämmes genom en av

Konungen och riksdagen gemensamt stiftad lag.

Departementens benämningar och fördelningen av ärendena, departementen emellan, bestämmas av Konungen genom en särskilt utfärdad, offentlig kungjord stadga.

För varje departement utser Konungen bland statsrådets ledamöter en chef och föredragande, Konungen obetaget att förordna annan ledamot av statsrådet att i departementschefens ställe föredraga de ärenden, Konungen bestämmer. Chefen för det departement, till vilket utrikes ärendena höra, är minister för utrikes ärendena. Om hinder för ledamot av statsrådet, vilken icke tillhör svenska kyrkan, att föredraga vissa ärenden är stadgat i 28 §.

6 §

Statsrådet skall bestå av cheferna för departementen samt statsråd utan departement till det antal, lägst tre, varom stadgas i en av Konungen och riksdagen gemensamt stiftad lag. Bland statsråden utan departement böra minst två hava förvaltad civil beställning.

Av statsrådets ledamöter utnämne Konungen en att vara statsminister och statsrådets främste ledamot.

Statsrådets ledamöter äga att alla i statsrådet förekommande ärenden övervara.

7 §

Alla regeringsärenden, med undantag av sådana, som i 15 § omförmålas, skola inför Konungen i statsrådet föredragas och där avgöras.

8 §

Ej må Konungen fatta något beslut i mål, varöver statsrådet höras bör, därest icke minst tre av statsråden, utom vederbörande föredragande, tillstådes äro. Statsrådets samtliga ledamöter, där de icke laga förfall äga, skola övervara alla mål av synnerlig vikt och omfattning, som, efter dem förut meddelade föredragningslistor, i statsrådet förekomma och rikets allmänna styrelse

röra. Sådana äro: frågor och förslag om nya allmänna författningsvidtalande; om upphävande och förändring av de förut gällande; om nya allmänna inrättningar uti särskilda styrelsens grenar, med flere av dylik beskaffenhet.

9 §

Uti alla mål, som hos Konungen i statsrådet förekomma, skall protokollet föras. Där rikets säkerhet eller eljest synnerligen viktiga skäl kräva hemlighållande av mål, som angår rikets förhållande till främmande makt, skall över målet föras särskilt protokoll.

Statsrådets tillstådesvarande ledamöter höra, under ansvarighet för rådslagen, till den påföljd, varom i 106 och 107 §§ vidare stadgas, ovillkorligen till protokollet sina meningar yttra och förklara; Konungen dock förbehållet att allena besluta. Skulle någonsin den oförmodade händelse inträffa, att Konungens beslut vore uppenbarligen stridande mot rikets grundlag eller allmän lag, åligge det då statsrådets ledamöter att kraftiga föreställningar däremot göra. Den, som ej särskild mening till protokollet anfört, vare för beslutet ansvarig, såsom hade han styrkt Konungen att det beslut fatta.

10 §

Innan ärendena hos Konungen i statsrådet föredragas, skola de, genom nödiga upplysningars inhämtande från vederhörande ämbetsverk, av den föredragande beredas.

11 §

I mål, som angå rikets förhållande till främmande makter, skola alla meddelanden till främmande makt eller Konungens sändebud i utlandet, utan avseende å ärendets beskaffenhet, ske genom ministern för utrikes ärendena.

12 §

Konungen äger ingå överenskommelse med främmande makt, sedan statsrådet däröver blivit hört. Sådant över-

enskommelse skall, där den angår fråga, som riksdagen enligt denna regeringsform äger allena eller med Konungen avgöra, eller, utan att angå sådan fråga, är av större vikt, framläggas för riksdagen till godkännande; och skall i överenskommelsen intagas förbehåll, varigenom dess giltighet göres beroende av riksdagens bifall.

Skulle i något fall rikets intresse kräva, att överenskommelse, som är av större vikt men ej angår fråga, som riksdagen äger avgöra, varder avslutad utan riksdagens godkännande, må det ske; dock skall i sådant fall utrikesnämnden eller utrikesutskottet erhålla tillfälle att yttra sig, innan överenskommelsen ingås.

13 §

Vill Konungen börja krig eller sluta fred, kalle då till ett utomordentligt statsråd statsrådets samtliga ledamöter, framställe för dem de skäl och omständigheter, som härvid till övervägande förekomma, samt äske däröver deras yttranden, vilka de skola var för sig, med den ansvarighet 107 § bestämmer, till protokollet avgiva. Konungen äge därefter makt att fatta och utföra det beslut, som Han för riket nyttigast finner.

14 §

Över rikets krigsmakt till lands och sjöss äger Konungen högsta befälet.

15 §

Kommandomål, varmed förstås sådana, som Konungen, i egenskap av högste befälhavare över krigsmakten till lands och sjöss, omedelbarligen besörjer, må Konungen, då han själv förer riksstyrelsen, avgöra i närvaro av chefen för det departement, dit ärendet hörer. Honom åligge, vid ansvar, att, då dessa mål beredas, sin mening yttra över de företag Konungen besluter, samt att, då hans mening icke med Konungens beslut överensstämmer, föra sina yttrade betänkligheter och råd till

ett protokoll, vars riktighet Konungen medelst Sin höga påskrift besanne.

Genom en av Konungen och riksdagen gemensamt stiftad lag bestämmes, vilka regeringsärenden må handläggas såsom kommandomål.

16 §

Konungen bör rätt och sanning styrka och befordra, vrångvisa och orätt hindra och förbjuda, ingen fördärva eller fördärva låta, till liv, ära, personlig frihet och välfärd, utan han lagligen förvunnen och dömd är, och ingen avhända eller avhända låta något gods, löst eller fast, utan rannsaking och dom, i den ordning, Sveriges lag och laga stadgar föreskriva; ingens fred i dess hus störa eller störa låta; ingen från ort till annan förvisa; ingens samvete tvinga eller tvinga låta, utan skydda var och en vid en fri utövning av sin religion, så vitt han därigenom icke störer samhällets lugn eller allmän förargelse åstadkommer. Konungen låte en var bliva dömd av den domstol, varunder han rätteligen hör och lyder.

17 §

Konungens domsrätt skall uppdragas minst tolv av Honom utnämnda lagkunniga, erfarna och redliga personer, vilka fullgjort vad författningarna föreskriva dem, som uti domareämbeten må nyttjas. De kallas justitieråd och utgöra Konungens högsta domstol.

Närmare bestämmelser om högsta domstolens sammansättning och tjänstgöring meddelas i särskild lag, stiftad av Konungen och riksdagen samfällt i den ordning 87 § 1 mom. stadgar.

18 §

Konungens rätt att pröva och avgöra besvär, som jämlikt författningarna må hos Konungen fullföljas i statsdepartementen, skall i den omfattning, som bestämmes i särskild lag, stiftad av Konungen och riksdagen samfällt enligt den i 87 § 1 mom. stadgade ordning, uppdragas minst sju av Konungen

utnämnda personer, som förvaltad civil beställning samt däruti ådagalagt insikt, erfarenhet och redlighet. De kallas regeringsråd och utgöra Konungens regeringsrätt. Minst två tredjedelar av hela antalet regeringsråd skola hava fullgjort vad författningarna föreskriva dem, som uti domareämbeten må nyttjas.

Närmare bestämmelser om regeringsrättens sammansättning och tjänstgöring meddelas i omförmälda lag.

19 §

Regeringsrätten tillkommer det även att, i mål av beskaffenhet att kunna tillhöra dess eller kammarrättens slutliga prövning, upptaga och avgöra alla ansökningar, att Konungen må bryta dom åter, som vunnit laga kraft, eller återställa laga tid, som försuten är. Alla övriga sådana ansökningar skola av högsta domstolen avgöras.

20 §

Inkomma till Konungen ifrån domstolar och ämbetsmän förfrågningar om lagens rätta mening i sådana fall, som till domares åtgärd höra, äge högsta domstolen att de sålunda sökta förklaringar giva.

21 §

Tre ledamöter av högsta domstolen och en av regeringsrättens lagfarna ledamöter skola tillsammans utgöra Konungens lagråd.

Lagrådet tillkommer att avgiva utlåtande över de förslag till stiftande, upphävande, ändring eller förklaring av lagar eller författningar, vilka för sådant ändamål bliva av Konungen överlämnade. Där så prövas nödigt, må Konungen för visst ärende till ledamot av lagrådet ytterligare förordna en för insikt, erfarenhet och redlighet känd person.

Närmare bestämmelser om tjänstgöringen i lagrådet meddelas i särskild, av Konungen och riksdagen jämlikt 87 § 1 mom. gemensamt beslutad lag.

22 §

1:o. Uti högsta domstolen kunna mål prövas och avgöras av fem justitieråd. Ej må flera än sju domare på en gång i prövningen av något mål deltaga, där ej för vissa fall annorledes förordnas i den ordning 87 § 1 mom. stadgar. I samma ordning bestämmes domarnas antal vid behandling av fråga, huruvida talan i mål, som fullföljes till högsta domstolen, må komma under dess prövning, där enligt lag särskilt tillstånd därtill erfordras, så ock av ansökan, varmed högsta domstolen enligt 26 § har att taga befattning.

2:o. I regeringsrätten kunna mål prövas och avgöras av fem ledamöter, så ock av fyra, där tre av dem äro om slutet ense. I den ordning 87 § 1 mom. stadgar bestämmes antalet regeringsråd som skola deltaga vid behandling av fråga, huruvida talan må komma under regeringsrättens prövning, där enligt författningarna särskilt tillstånd därtill kräves.

23 §

Alla högsta domstolens och regeringsrättens beslut utfärdas i Konungens namn och med Dess höga underskrift eller under Dess sekret.

24 §

Uti Konungens nedre justitierevision skola justitieärendena beredas till prövning och avgörande i högsta domstolen.

25 §

Till föredragning och avgörande i regeringsrätten skola ärendena beredas i det departement, vartill de, enligt den i 5 § omförmälda fördelning, höra.

26 §

Konungen äger att i brottmål göra nåd, mildra livsstraff samt återgiva ära och till kronan förverkat gods. Över ansökningar därom höre Konungen dock regeringsrätten, beträffande mål av beskaffenhet att kunna tillhöra dess eller

kammarrättens slutliga prövning, men i andra mål högsta domstolen; och fatte Konungen Sina beslut uti statsrådet. På den brottslige skall sedermera ankomma att emottaga den nåd, Konungen honom förunnat, eller undergå det straff, vartill han blivit dömd.

27 §

Till justitiekansler må Konungen nämna en lagfaren, skicklig och oväldig person, som i domarevärv varit nyttjad. Denne, såsom Konungens högste ombudsman, åligger förnämligast, att föra eller låta föra Konungens talan i mål, som röra kronans rätt, samt att, å Konungens vägnar, hava tillsyn över rättvisans handhavande och i sådan egenskap beivra fel, som av domare och ämbetsmän begångne bliva.

28 §

Konungen äger att i statsrådet utnämna och befordra svenske medborgare till alla de ämbeten och tjänster, högre och lägre, vilka äro av den egenskap, att Konungen fullmakter därå utfärda, dock böra vederbörande förut med förslag hava inkommit, där sådana hittills ägt rum. Till lärarebefattningar vid universiteterna, de teologiska läraretjänsterna likväl undantagna, såsom ock till lärare- och andra beställningar vid andra inrättningar för vetenskap, slöjd eller skön konst, ävensom eljest till befattningar, av vilkas innehavare kräves naturvetenskaplig, medicinsk eller teknisk utbildning, må dock utnännas även utländske män och kvinnor. Till konsul må ock utlänning nämnas, där lön ej är med befattningen förenad.

Konungen fäste, vid alla befordringar, avseende endast å de sökandes förtjänst och skicklighet, men icke på deras börd. Till prästerlig befattning inom svenska kyrkan må ej annan utnännas än den som bekänner kyrkans lära. Medför annan befattning skyldighet att undervisa i kristendom eller teologisk vetenskap, skall Konungen taga den

hänsyn till de sökandes trosåskådning, som därav må påkallas. Befattningshavare, som ej tillhör svenska kyrkan, må icke deltaga i avgörande av mål eller ärende, som angår kyrkans religionsvård eller religionsundervisning, utövning av prästämbetet, befordring eller ämbetsansvar inom kyrkan. I fråga om statsrådets ledamöter skall dock sådant hinder icke gälla för annan än föredraganden.

Kvinna må ej utnännas till prästerliga tjänst, där ej annorledes blivit bestämt i den ordning 87 § 2 mom. stadgar.

Varje departementschef skall föredraga och expediera alla ärenden rörande befordringar, förordnanden, tjänstledighet och avsked, till och ifrån ämbeten och tjänster vid de verk och stater, som under departementet höra.

29 §

Till ärkebiskop och biskopar utnämner Konungen en av de tre, som, i den ordning kyrkolagen stadgar, föreslagne blivit.

30 §

Om tillsättning av prästerliga tjänster i församlingarna och den rätt, som därvid tillkommer Konungen och församlingarna, stadgas i särskild lag, stiftad i den ordning 87 § 2 mom. föreskriver.

31 §

Till tjänst som borgmästare eller lagfarens rådman i stad äge stadsfullmäktige föreslå tre behöriga personer. Bland de föreslagna utnämner Konungen en till innehavare av tjänsten.

Närmare bestämmelser om val för upprättande av förslag till de tjänster, nu sagts, meddelas genom särskild, av Konungen och riksdagen samfällt stiftad lag.

32 §

Enär sådana sysslor, vartill förslag blivit upprättade, skola av Konungen

bortgivas, böra statsrådets ledamöter yttra sig över de sökandes skicklighet och förtjänster. Äge de även rätt, att emot Konungens utnämningar till andra tjänster och ämbeten underdåniga påminnelser göra.

33 §

Konungen äger att i den ordning och under de villkor, som bestämmas genom särskild lag, stiftad i den ordning 87 § 1 mom. stadgar, genom naturalisation till svensk medborgare upptaga utländsk man eller kvinna. Sålunda naturaliserad utlänning njute samma rättigheter och förmåner, som infödd svensk medborgare, dock utan att kunna till ledamot av statsrådet utnännas.

34 §

Statsministern och ministern för utrikes ärendena innehåve rikets högsta värdighet, och statsråden den närmaste därintill. Ledamot av statsrådet må icke tillika annat ämbete utöva, ej heller några inkomster därav uppbåra. Justitieråd eller regeringsråd må ej tillika annat ämbete innehåva eller utöva.

35 §

Statsrådets ledamöter, presidenter och chefer för kollegier eller de i dessas ställe inrättade verk, justitiekansleren, cheferna för fångvården, lantmäteriet, statens järnvägstrafik, lots-, post-, telegraf- och tullverken samt skogsväsendet, expeditionschefer i statsdepartementen, överståthållaren, underståthållaren och polismästaren i huvudstaden, landshövdingar, fältmarskalkar, generaler och amiraler av alla grader, generaladjutanter, överadjutanter, stabsadjutanter, kommandanter i fästningarna, överstar för regementena, sekundcheferna för gardesregementena till häst och fot och för livregementets kårer samt cheferna för övriga särskilt för sig bestående militära kårer eller bataljoner, cheferna för artilleriet, fortifikations-, fältnättnings- och sjömåtningsväsendet, ministrar, sändebud och agenter för hän-

deln hos främmande makter, samt de ämbets- och tjänstemän, som uti Konungens kabinett för utrikes brevväxlingen och vid beskickningarna nyttjas, hava förtroendesysslor, varifrån Konungen må dem entlediga, när han prövar rikets tjänst det fordra. Konungen kungöre dock sådana beslut i statsrådet, vars ledamöter vare skyldige att däremot göra underdåniga föreställningar, om de finna sig därtill skäl äga.

36 §

De som bekläda domareämbeten, så högre som lägre, samt alla andra ämbets- och tjänstemän, än de i föregående § nämnda, kunna icke, utan medelst rannsaking och dom, ifrån sina innehavande sysslor av Konungen avsättas, ej heller, utan efter egna ansökningar, till andra tjänster befordras eller flyttas.

37 §

Konungen äger att i adeligt stånd upphöja män, som, genom trohet, tapperhet och dygd, lärdom och nitiska tjänster, gjort sig av Konungen och riket synnerligen förtjänste. Konungen må jämväl, såsom belöning för stora och utmärkta förtjänster, tilldela adelsmän friherrelig och friherrar grevlig värdighet. Ej må adelskap, eller friherrelig eller grevlig värdighet, som hädan efter förlänas, tillfalla flere, än den, vilken adlad eller upphöjd blivit och, efter hans död, i rätt nedstigande led efter led, hans äldste manlige bröstarving av äldsta grenen, samt, efter dennas utgång, stamfaderns närmaste manlige avkomling, av då levande äldsta släktgren, och så vidare. Om, genom arv, adeligt stånd tillfaller den, som redan blivit däruti själv upphöjd, eller genom närmare arv insatt, upphöre hans eget adelskap, såframt detta icke är av högre värdighet, i vilken händelse stamfaderns adelskap övergår till närmaste släktgren; finnes ingen sådan, utslockne ätten. Förklaras någon sitt adelskap förlustig, tillfaller detsamma den, som därtill, enligt här stadgade grunder, närmast berättigad är.

Riddarhusordningen, som fastställes av Konungen samt ridderskapet och adeln gemensamt, bestämmer huru ridderskapet och adeln må sammanträda, för att om sina gemensamma angelägenheter besluta.

38 §

Konungens skrivelser och propositioner till riksdagen eller allmänt kyrkomöte, allmänna författningar, av Konungen utfärdade fullmakter å ämbeten och tjänster samt de ifrån Konungen utgående expeditioner och befallningar i övrigt, vilka Konungen bestämmer, skola, för att bliva gällande, vara försedda med Konungens underskrift och kontrasignation av vederbörande föredragande, som vare ansvarig, att de instämma med däröver förda protokoll. Alla andra av Konungen utfärdade beslut skola vara underskrivna av föredraganden: denne må även omedelbarligen till vederbörande expediera föreskrifter och erinringar om verkställighet av utfärdade beslut. Skulle den föredragande finna något Konungens beslut vara stridande emot denna regeringsform, göre han därom i statsrådet föreställning; yrkar Konungen ändock, att ett sådant beslut skall utfärdas, vare det då den föredragandes rättighet och plikt, att sin kontrasignation eller underskrift därå vägra, samt nedlägga han i följd därav sitt ämbete, vilket han icke må återtaga förr, än riksdagen hans förhållande prövat och gillat. Emellertid vare han vid sin lön och i övriga tjänsten åtföljande inkomster bibehållen.

39 §

Vill Konungen utrikes resa, meddele Han statsrådet in pleno denna Sin föresats och inhämta dess tankar däröver, på sätt 9 § omtalar. Besluter Konungen därefter sådan resa och den verkställer, befatte Sig ej med rikets styrelse eller utöve den konungliga makten, så länge han utrikes vistas, utan föres riksstyrelsen under Konung-

ens frånvaro, i Hans namn, av den till tronföljden närmast berättigade prins, om han uppnått myndig ålder. Han styre såsom regent med all konungslig makt och myndighet, enligt denna regeringsform; dock må han ej adeligt stånd och värdighet förläna, eller till grevligt och friherreligt stånd upphöja, eller riddarevärdighet utdela; ävensom alla lediga förtroendesysslor endast tills vidare kunna förvaltas av dem, som regenten därtill förordnar.

Har den till tronföljden närmast berättigade prins icke uppnått myndig ålder eller är han av sjukdom eller utrikes vistande hindrad att riksstyrelsen utöva, då styre såsom regent i Konungens namn med nu sagda befogenhet den till tronföljden därefter berättigade prins, som uppnått myndig ålder och för vilken hinder av ovan nämnda beskaffenhet ej möter.

Finnes ej prins, som, efter vad nu är stadgat, må utöva riksstyrelsen, före statsrådet styrelsen med samma makt som regent.

Huru förhållas skall, därest Konungen längre tid än tolv månader ur riket bliver, därom varder i 91 § stadgat.

40 §

Bliver Konungen så sjuk, att Han icke regeringsärendena vårdar, förhållas med riksstyrelsen såsom i föregående § bestämmes.

41 §

Konung vare myndig vid ålder som i allmänhet är i lag stadgad. Dör Konung, innan tronföljaren denna ålder uppnått, förhållas med riksstyrelsen såsom i 39 § angives, intill dess riksdagen sammankommer, och den förmyndarestyrelse, riksdagen förordnar, regeringen tillträtt; ställande sig regenten eller statsrådet denna regeringsform till ovillkorlig efterlevnad.

42 §

Skulle den olycka tima, att hela konungahuset, inom vilket arvsrätten till

riket räknas, på manliga sidan utginge, då förvalte även statsrådet regeringen med den makt, 39 § stadgar, intill dess riksdagen hinner sammankomma och ett nytt konungahus utkora, samt den valde Konungen regeringen tillträtt.

Uti alla de fall, då enligt denna och föregående tre §§ riksstyrelsen föres av statsrådet, skola dess samtliga ledamöter, där de icke äga laga förfall, vara närvarande och rösta.

43 §

Går Konungen i fält, eller till avlägsnare inrikes orter reser, förordne minst tre ledamöter av statsrådet, under den ordförande, som Han, antingen ibland prinsar av Sitt hus eller ibland statsrådets ledamöter, särskilt nämner, att föra regeringen i de mål, Konungen föreskriver. Med de mål, Konungen då Själv avgör, förhållas på det sätt, som 8 § stadgar.

Vad nu om Konung sagt är, gälle ock i avseende på regent, då riksstyrelsen av honom utövas.

44 §

Ingen prins av det konungsliga huset, det vare sig kronprins, arvfurste eller furste, må gifta sig, med mindre Konungen, sedan statsrådets tankar inhämtats, därtill lämnat samtycke. Sker det ändock; have han förverkat arvsrätt till riket både för sig, barn och efterkommande.

45 §

Varken Svea rikets kronprins och arvfurste eller prinsar av det konungsliga huset skola hava något livgeding eller civilt ämbete; dock kunna efter gammalt bruk titlar av hertigdömen och furstendömen dem tilläggas, utan rättighet till de landskap, vilkas namn de bära.

46 §

Landet skall förbliva indelat i hövdingdömen under den vanliga lantre-

geringen. Ingen generalguvernör inom riket må hädanefter förordnas.

47 §

Rikets hovrätter och alla andra domstolar skola efter lag och laga stadgar döma; rikets kollegier, lantregeringen tillika med alla andra verk samt högre och lägre ämbetsmän, skola förvalta de dem åliggande sysslor och värv, enligt de instruktioner, reglementen och föreskrifter, som redan givna äro eller framdeles kunna givas, lyda Konungens bud och befallningar och räcka varandra handen till fullgörande därav och av allt vad rikets tjänst utav dem fordrar; blivande de Konungen i laga ordning ansvarige, om något utav dem underlåtes och försummas eller olagligen behandlas.

48 §

Konungens hov står under Dess enskilda styrelse; kunnande Han häruti förordna som Honom gott synes. Alla beställningar vid Sitt hov må Konungen efter behag tillsätta och därifrån avsätta.

49 §

1:o. Riksdagen representerar svenska folket. De rättigheter och åligganden, som gällande lag tillägger rikets ständer, tillkomma hädanefter riksdagen. Den fördelas i två kamrar, vilkas ledamöter väljas på sätt riksdagsordningen och särskild av Konungen och riksdagen gemensamt stiftad lag stadga. Kamrarna äga i alla frågor lika behörighet och myndighet; skolande riksdagen i kraft av denna grundlag sammankomma varje år den 10 januari, eller, om helgdag då inträffar, dagen där-
efter.

Om riksdagens sessioner och om rätt för Konungen eller visst antal av vardera kammarens ledamöter att vinna riksdagens inkallande under tid, då riksdagssession ej pågår, stadgas i 2 § riksdagsordningen. Om sammankallande av riksdagen i vissa särskilda fall gäller vad i 91, 92, 93, 94 och 108 §§

finnes därom stadgat.

2:o. Skulle med hänsyn till något ärendes särskilda vikt och beskaffenhet prövas nödigt, att före dess avgörande folkets mening inhämtas, må Konungen och riksdagen genom samfällt stiftad lag förordna, att allmän folkomröstning skall anställas. I lagen bestämmes, vilken eller vilka frågor skola genom omröstningen besvaras, så ock tid och sätt för densamma. Rätt att deltaga i omröstningen tillkommer en var, som är röstberättigad vid val till riksdagens andra kammare. Efter omröstningen behandlas ärendet i grundlagsenlig ordning.

50 §

Riksdagen skall sammanträda i rikets huvudstad, utom i de fall, då fiendens framträngande eller pest eller andra lika viktiga hinder göra det omöjligt eller för riksdagens frihet och säkerhet vådligt. I dessa fall tillkommer Konungen att, efter samråd med de av riksdagen valde fullmäktige i riksbanken och fullmäktige i riksgäldskontoret, annan riksdagsort utsätta och kungöra.

51 §

I de fall, då Konungen eller regenten eller statsrådet sammankallar riksdagen, fastställes tiden för dess sammanträde tidigast till dagen efter den, då kallelsen blivit uti allmänna tidningar kungjord, och sist till tjugonde dagen efter samma dag.

52 §

Riksdagens kamrar äga att, på sätt i riksdagsordningen sägs, var för sig utse talman samt en förste och en andre vice talman.

53 §

Varje riksdag skall för ärendenas beredning tillsätta dessa utskott: ett utrikesutskott, ett konstitutionsutskott, ett statsutskott, ett bevillningsutskott, ett bankoutskott, tre lagutskott, ett jordbruksutskott samt ett allmänt bered-

ningsutskott med den sammansättning och de uppgifter, som i riksdagsordningen bestämmas.

Å riksdag, som sammanträder efter upplösning, varom i § 108 stadgas, skola ej flera utskott tillsättas, än som erfordras.

54 §

Ledamöterna av riksdagens i föregående § omförmälda utrikesutskott vare ock ledamöter av en nämnd med uppgift att med Konungen rådpläga om ärenden, som angå rikets förhållande till främmande makter. Rådplägning med denna utrikesnämnd bör i alla utrikesärenden av större vikt äga rum före avgörandet. Då ärende förekommer till behandling, skola alla tillgängliga handlingar och upplysningar meddelas. De beslut Konungen fattar i ärenden, som varit föremål för rådplägning med nämnden, varde delgivna dess ledamöter senast vid nästa sammanträde.

Ministern för utrikes ärendena skall i början av varje riksdag och sedermera så ofta omständigheterna det föranleda lämna nämnden en framställning av de allmänna utrikespolitiska förhållanden, som kunna för riket erhålla betydelse.

Nämndens ledamöter böra visa största varsamhet i avseende å meddelanden till andra om vad vid nämndens sammanträden förekommit. I fall, då Konungen eller den som i Hans frånvaro leder förhandlingarna prövar ovillkorlig tystnadsplikt vara av nöden, vare ledamöterna därtill förbundna.

55 §

Ej må riksdagen, kamrarna eller något riksdagens utskott i Konungens närvaro över något ämne rådpläga eller besluta.

56 §

I vilken ordning Konungens propositioner, så ock av riksdagsmän inom kamrarna väckta frågor, må till avgörande företagas, därom stadgas i riksdagsordningen.

57 §

Svenska folkets urgamla rätt att sig beskatta utövas av riksdagen allena.

Huruledes särskilda menigheter må för egna behov sig beskatta, bestämmes genom kommunallagarna, vilka av Konungen och riksdagen gemensamt stiftas.

58 §

Konungen låte årligen för riksdagen uppvisa statsverkets tillstånd i alla dess delar, till inkomster och utgifter, fordringar och skulder. Skulle genom trakatter med främmande makter några medel riket tillflyta, skall för dem på lika sätt redovisas.

59 §

I sammanhang med uppvisandet av statsverkets tillstånd och behov låte Konungen för riksdagen framställa förslag rörande sättet att genom bevillningar fylla vad staten kan utöver de ordinarie inkomsterna erfordra.

60 §

Till bevillningar räknas tull- och accismedlen, postmedlen, chartae-sigillataavgiften, husbehovsbrännerimedlen samt vad varje riksdag dessutom särskilt såsom bevillning sig åtager. Ej må några allmänna avgifter, av vad namn och beskaffenhet som helst, utan riksdagens samtycke kunna förhöjas, tullen å inkommande och utgående spannmål allena undantagen. Ej heller må statens inkomster förpaktas eller, till vinning för kronan eller enskilda personer och korporationer, några monopolier fastställas utan genom lag stiftad av Konung och riksdag samfällt i den ordning § 87 stadgar.

61 §

Alla avgifter, som riksdagen under de i föregående § nämnda titlar beviljat, skola utgöras intill början av det statsregeringsår, för vilket den nya bevillningen av riksdagen fastställd bliver.

62 §

Sedan statsverkets behov blivit av riksdagen prövade, ankommer det på riksdagen att en däremot svarande bevillning sig åtaga samt att tillika fastställa, huru särskilda summor därav skola till särskilda ändamål användas, och dessa summor under bestämda huvudtitlar uti riksstaten anslå.

63 §

1:o. Riksdagen skall årligen, efter förslag av Konungen, i den ordning, som gäller för riksstatsens reglerande, antaga beredskapsstat för försvarsväsendet, upptagande de särskilda anslag, som vid krigsfara eller krig, vari riket befinner sig, erfordras för upprätthållande av dess fred och oberoende. Riksdagen må därvid bestämma, att anslag ej får tagas i anspråk, förrän riksdagskallelse utfärdats.

Under tid, då riksdagssession ej pågår, eller inom tio dagar från sessions början må Konungen efter rådplägning med utrikesnämnden fastställa förskottsstat, upptagande anslag, som uppförts å beredskapsstaten.

Förskottsstaten gäller, där ej annat av riksdagen beslutes, till och med tretionde dagen från sessions början.

2:o. Riksdagen må i den ordning, som i mom. 1 sägs, antaga allmän beredskapsstat, upptagande de anslag, som kunna erfordras vid ekonomisk kris eller annat nödläge; och äger riksdagen därvid fastställa den ordning, i vilken Konungen må förfoga över de i beredskapsstaten uppförda anslagen.

64 §

Såväl rikets ordinarie statsmedel och inkomster som vad, på sätt omförmält är, under namn av extraordinarie utlagor eller bevillningar till statsverket av riksdagen anslås, vare under Konungens disposition, att till de av riksdagen prövade behov och efter den upprättade staten anordnas.

65 §

Dessa medel må icke annorlunda användas, än fastställt blivit; varande statsrådets ledamöter ansvarige, om de låta avvikelse därifrån äga rum, utan att till protokollet föreställning däremot göra samt anföra vad riksdagen i denna del förordnat.

66 §

Riksgäldskontoret förbliver under riksdagens styrelse, inseende och förvaltning; och då riksdagen ansvarar för den rikets gäld, kontoret ombesörjer, så kommer riksdagen, sedan kontorets tillstånd och behov blivit i vederbörlig ordning utredda, att genom särskild bevillning tillskjuta de medel, som för betalande av denna gäld, till ränta och kapital, oumbärliga finnas, så att rikets kredit varder bibehållen och vårdad.

67 §

Konungens ombud i riksgäldskontoret beviste ej fullmäktiges sammankomster oftare, än då fullmäktige åstunda att med honom överlägga.

68 §

De till riksgäldsverket hörande och dit anslagna medel må icke under någon förevändning, eller med vad villkor som helst, därifrån ryckas eller användas till andra behov än dem, riksdagen bestämt. Allt förordnande, som däremot strider, vare kraftlöst.

69 §

Då vederbörande utskotts förslag rörande antingen statens reglerande eller bevillningens därefter lämpade hela belopp, eller vad till riksgäldskontorets utgifter och inkomster hörer, eller grunderna för riksgäldskontorets styrelse och förvaltning till prövning hos riksdagen förhaves, gälle vad angående behandlingen av utskottens avgivna förslag uti riksdagsordningen stadgas. Fatta kamrarna stridiga beslut, som ej varda sammanjämkade, skola kamrarna

var för sig rösta om de olika beslut, vari vardera förut stannat; kommande den mening, som därvid erhåller de fleste ledamöters av båda kamrarna sammanräknade röster, att gälla såsom riksdagens beslut.

70 §

När, i fråga om reglementariska föreskrifter för riksbanken eller om riksbankens inkomster och utgifter eller om ansvarsfrihet för fullmäktige i riksbanken, kamrarna stanna i stridiga beslut, skola kamrarna därom var för sig rösta, såsom i nästföregående § sägs.

71 §

På enahanda sätt förfares jämväl, där kamrarna sig icke förena om grunderna för någon bevillning, sättet för deras tillämpning, eller bevillningens fördelning till utgörande.

72 §

Riksbanken förbliver under riksdagens garanti samt förvaltas av därtill förordnade fullmäktige, efter av Konungen och riksdagen gemensamt stiftad lag.

Fullmäktige för riksbanken skola vara sju, av vilka Konungen för tre år i sänder förordnar en jämte en suppleant och de övriga sex jämte sex suppleanter väljas av riksdagen för tid och på sätt i riksdagsordningen sägs. Den av Konungen förordnade ordinarie ledamoten vare fullmäktiges ordförande, men må ej utöva annan befattning inom riksbankens styrelse. Fullmäktig, som av riksdagen vägrats ansvarsfrihet, skall avgå från sin befattning. De av Konungen för fullmäktig eller suppleant meddelade förordnanden må återkallas, när Konungen så prövar skäligt.

Fullmäktige utse inom sig chef för riksbanken samt inom eller utom sig en suppleant för honom att med fullmäktigs rätt och ansvar vid inträffande förfall träda i hans ställe.

Riksbanken allena äger rätt att ut-

giva sedlar, som för mynt i riket må erkännas. Dessa sedlar skola, vid anfordran, inlösas av banken med guld efter deras lydelse; dock att undantag härifrån, där sådant med hänsyn till krig, krigsfara eller svår penningkris prövas oundgängligen nödigt, må för viss tid medgivas av Konungen och riksdagen samfällt eller, om riksdags-session ej pågår, av Konungen på framställning av fullmäktige i riksbanken och efter samråd jämväl med fullmäktige i riksgäldskontoret. Dyligt av Konungen då session ej pågår lämnat medgivande skall, därest detsamma icke varder vid nästföljande session inom tjugu dagar från dess början av riksdagen gillat, efter utgången av nämnda tid upphöra att lända till efterrättelse.

73 §

Inga nya pålagor, utskrivningar av manskap, eller av penningar och varor, må hädanefter, utan riksdagens fria vilja och samtycke, i den ordning, förut nämnt är, påbjudas, uppbäras eller fordras.

74 §

Från den dag, då, enligt beslut av Konungen i statsrådet och sedan riksdagen, om session ej pågår, blivit inkallad, rikets krigsmakt eller någon del därav ställes på krigsfot, vare sig för upprätthållande av rikets neutralitet, därest den, vid krig mellan främmande makter, av någon bland de krigförande skulle hotas eller kränkas, eller för avvärijande av ett befarat eller börjat angrepp, och intill den dag, då krigsmakten skall återgå till fredsfot, äge Konungen att i den ordning, på det sätt och på de villkor samt med den skyldighet för staten till ersättning, som bestämmas i särskild av Konungen och riksdagen samfällt stiftad lag, låta av kommuner eller enskilda utfordra förnödenheter och tjänstbarheter, som må vara att i orten tillgå och som erfordras för fyllande av sådana krigsmaktens oundgängliga behov, vilka icke

på annat sätt kunna med tillräcklig skyndsamhet tillgodoses.

75 §

De årliga markegångstaxorna skola upprättas genom deputerade, valde på sätt av riksdagen särskilt stadgas. Vad dessa i avseende på markegångssättningen fastställa, tjäna till efterlevnad, såvida ej ändring däruti i behörig ordning sökes och vinnes.

76 §

Utan riksdagens samtycke kan Konungen icke lån in- eller utrikes göra eller riket med ny gäld belasta.

77 §

Kungsgårdar och kungsladugårdar med därtill lydande hemman och lägenheter, kronoskogar, parker och djurgårdar, krono- och stallängar samt laxfischen och andra kronans fisken samt kronans övriga lägenheter må Konungen icke utan riksdagens samtycke genom försäljning, förpantning eller gåva, eller på något annat sätt kronan avhända. De skola förvaltas efter de grunder, riksdagen därom föreskriver; dock att de personer och menigheter, som, efter hittills gällande författningar, sådana kronans tillhörigheter nu innehava eller nyttja, må njuta laglig rätt därå till godo, samt att odlingar eller odlingsbar mark å kronoskogarna må i vanlig ordning, efter nuvarande eller framdeles blivande författningar, kunna till skatte försäljas.

78 §

Ej må någon del av riket kunna därifrån söndras genom försäljning, förpantning, gåva eller å annat dylikt sätt.

79 §

1:o. Ingen förändring av rikets vapen eller flagga må göras utan riksdagens samtycke.

2:o. Ej heller må någon förändring i rikets mynt till skrot eller korn, det vare sig till förhöjning eller avslag, äga

rum utan riksdagens bifall; Konungens rättighet att låta slå mynt dock oförkränt.

80 §

Krigsmakten till häst och fot såväl som båtsmanshållet av rotering och indelning förbliver vid de med landet och städerna upprättade kontrakter och indelningsverk, vilka till deras huvudgrunder skola orubbade vara, intill dess Konungen och riksdagen finna nödigt någon ändring däruti samfällt att göra; kunnande ingen ny eller tillökad rotering, utan genom Konungs och riksdags sammanstämmande beslut, tillkomma.

Varder genom särskild lag, med indelningsverkets upphävande, annan grund lagd för ordnandet av krigsmakten till lands och sjöss, då må ej ändring i sådan lag göras utan av Konungen och riksdagen samfällt.

81 §

Denna regeringsform samt rikets övriga grundlagar kunna icke ändras eller upphävas, utan genom Konungens och två riksdagars beslut.

Då riksdagen hos Konungen anmält sitt beslut i grundlagsfråga, skall Konungen, därest beslutet innefattar bifall till ett av Honom framlagt förslag, förrän riksdagen åtskilts, låta sålunda beslutad grundlagsändring genom allmän kungörelse utfärdas; och skall Konungens beslut härom meddelas riksdagen genom öppet brev, som i vardera kammaren samtidigt uppläses av en statsrådets ledamot, den Konungen därtill förordnat. Antager riksdagen ett inom densamma väckt grundlagsförslag, inhämta Konungen hela statsrådets tankar i ämnet och låte, där Han till förslaget samtycker, det tillkännagiva genom kungörelse och öppet brev inom tid och på sätt nyss sagts. Lämnar Konungen ej sitt samtycke, meddele Han, förrän riksdagen åtskilts, densamma genom skrivelse de orsaker, för vilka Han riksdagens beslut ej godkänner.

82 §

Vad till ändring av grundlagarna, uti föreskriven ordning, riksdagen beslutit och Konungen gillat, eller Konungen föreslagit och riksdagen antagit, äge, sedan öppet brev, varom i nästföregående paragraf förmäles, blivit i riksdagens kamrar uppläst, kraft av grundlag.

83 §

Ej må någon för framtiden gällande förklaring av grundlagarna stadgas, utan på det sätt, som vid ändringar i dem iakttagas bör.

84 §

Grundlagarna skola efter deras ordalydelse i varje särskilt fall tillämpas.

85 §

Såsom grundlagar skola anses: denna regeringsform samt den riksdagsordning, den successionsordning och den tryckfrihetsförordning, vilka i överensstämmelse med de grundsatser, som i denna regeringsform bestämmas, riksdagen och Konungen gemensamt fastställa.

86 §

Med tryckfrihet förstås varje svensk mans rättighet att, utan några av den offentliga makten i förväg lagda hinder, utgiva skrifter, att sedermera endast inför laglig domstol kunna tilltalas för deras innehåll, och att icke i annat fall kunna därför straffas, än om detta innehåll strider mot tydlig lag, given att bevara allmänt lugn, utan att återhålla allmän upplysning. Alla allmänna handlingar må ovillkorligen genom trycket kunna utgivas, där ej i tryckfrihetsförordningen annorlunda stadgas.

87 §

1:o. Riksdagen äge gemensamt med Konungen makt att stifta allmän civil- och kriminallag ävensom kriminallag för krigsmakten och att sådan förut stiftad lag förändra och upphäva. Ej må

Konungen utan riksdagens samtycke, och icke riksdagen utan Konungens, någon ny lag göra eller gammal avskaffa. Frågor härom må i riksdagens kamrar kunna väckas och skola, sedan vederbörande utskott däröver blivit hört, av riksdagen avgöras. Beslutar riksdagen för sin del någon ny lag eller gammal lags upphävande eller förändring, avlämnas förslag därom till Konungen, som inhämtat statsrådets och lagrådets tankar däröver, och sedan Han Sitt beslut fattat, meddele riksdagen antingen Sitt samtycke till dess åstundan eller Sina skäl att det vägra. Kan Konungen icke förr, än riksdagen åtskiljes, fatta och meddela Sitt beslut, vare Han oförhindrad att före nästföljande riksdags öppnande eller, därest denna öppnas inom tio dagar från den föregående riksdagens slut, senast tio dagar efter öppnandet förslaget ordagrant bifalla och allmän kungörelse därom utfärda. Sker det ej, anses förslaget hava förfallit, och Konungen underrättas då riksdagen vid dess nästa sammankomst om de skäl, som hindrat förslaget antagande. Finner Konungen gott någon lagfråga för riksdagen framställa, äske Han statsrådets och lagrådets yttrande däröver, samt meddele Sin proposition tillika med berörda yttranden åt riksdagen, som med frågan vidare förfar, såsom i riksdagsordningen sägs.

2:o. Riksdagen äge ock gemensamt med Konungen stifta, förändra eller upphäva kyrkolag; dock att därvid erfordras samtycke jämväl av allmänt kyrkomöte. Över förslag angående dylik lag skola, på sätt i mom. 1 sägs, statsrådets och lagrådets tankar inhämtas och jämte Konungens proposition, då sådan göres, riksdagen meddelas. Har ej förslag, varom nu fråga är, före öppnandet av riksdagen näst efter den, som framställt eller antagit förslaget eller, därest nästföljande riksdag öppnas inom tio dagar från den föregående riksdagens slut, senast tio dagar efter öppnandet blivit såsom lag genom allmän kungörelse utfärdat, vare det förfallet, och Konungen underrättas då

riksdagen om de skäl, som hindrat förslaget antagande.

88 §

Med förklaring över civil- och kriminal- samt kyrkolag förhållas som med sådan lags stiftande. De förklaringar, som, till svar på inkomna förfrågningar om lagens rätta mening, Konungen genom Dess högsta domstol giver under tid, då session ej pågår, kunna ogillas senast av den riksdag som nästföljande år samlas, så ock, om förklaring angår ämne, som till kyrkolag hör, av det allmänna kyrkomöte, som efter förklaringsens meddelande först hålles, och må dylika förklaringar, där de sålunda ogillade blivit, ej längre gälla eller av domstolarna iakttagas och åberopas.

89 §

Uti riksdagens kamrar må frågor väckas om förändring, förklaring och upphävande av lagar och författningar, som rikets allmänna hushållning röra; om sådana nya lagars stiftande samt om grunderna för allmänna inrättningar av alla slag. Riksdagen äge dock icke makt att i dessa mål annat eller mera besluta, än föreställningar och önskningsar, att hos Konungen anmälas, och varå Konungen, sedan statsrådet däröver blivit hört, göra det avseende Han för riket nyttigt finner. Vill Konungen åt riksdagen överlämna att gemensamt med Honom något avgöra, som rikets allmänna styrelse rör, då förfares därmed, på det sätt, som angående lagfrågor är i 87 § 1 mom. stadgat.

90 §

Under riksdagens, dess kamrars eller utskotts överläggningar och prövning må icke uti något annat fall eller på något annat sätt, än grundlagarna bokstavligen föreskriva, komma frågor om ämbets- och tjänstemäns till- och avsättande, regerings- och domaremakternas beslut, resolutioner och utslag,

enskilda medborgares och korporationers förhållanden, eller verkställigheten av någon lag, författning eller inrättning.

91 §

I den händelse 39 § omtalar, att Konungen, efter företagen resa, utöver tolv månader ur riket bliver, sammankalle regenten eller statsrådet, då det riksstyrelsen förvaltar, genom öppet påbud riksdagen, och låte kallelsen inom femton dagar efter berörda tids förlopp uti allmänna tidningarna kungöra. Sedan Konungen därom under rättad blivit, men Han ändock icke till riket återkommit, tage riksdagen den författning om rikets styrelse, vilken riksdagen nyttigast finner.

92 §

Lag samma vare, om en Konungs sjuklighet fortfar av den beskaffenhet, att Han längre tid än tolv månader med regeringsärendena Sig icke befatat.

93 §

Då Konung dör och tronföljaren ännu omyndig är, utfärde regenten eller statsrådet, då det riksstyrelsen förvaltar, kallelse å riksdagen, vilken kallelse inom femton dagar efter Konungens död skall i allmänna tidningarna kungöras. Riksdagen äge, utan avseende på något den avlidne Konungens testamente angående riksstyrelsen, att förordna en, tre eller fem förmyndare, som, intill dess Konungen myndig bliver, regeringen i Dess namn, efter denna grundlag, må utöva.

94 §

Skulle den olyckliga händelse inträffa, att den konungaätt, vilken arvsrätten till riket uppdragen vore, på manliga sidan utginge, sammankalle statsrådet, inom den i föregående § stadgade tid efter den siste Konungens död, riksdagen, som då skall ett nytt konungahus utkora, med bibehållande av denna regeringsform.

95 §

Om, emot förmodan, regenten eller statsrådet underlåte att i de fall, nästföregående fyra §§ omförmåla, riksdagen genast sammankalla, då åligge det ovillkorligen rikets hovrätter att, genom offentliga kungörelser, under rättelse härom meddela, på det riksdagen må kunna sammankomma, att sin och rikets rätt iakttaga och skydda. Sådan riksdag sammanträder å tjugonde dagen efter den, då regenten eller statsrådet sist bort kallelse därtill kungöra.

96 §

Riksdagen skall förordna två för lagkunskap och utmärkt redlighet kända medborgare, den ene såsom justitieombudsman och den andre såsom militieombudsman, att i egenskap av riksdagens ombud, efter den instruktion riksdagen för dem utfärdad, hava tillsyn över lagars och författningars efterlevnad i vad de skola av dem, som i allo äro underkastade ämbetsansvar, tillämpas samt vid vederbörliga domstolar i laga ordning tilltala dem, som uti sina ämbetens utövning av våld, mannamån eller annan orsak någon olaglighet begått eller underlåtit att sina ämbetsplikter behörigen fullgöra. Ombudsmännen vare i all måtto underkastade samma ansvar och plikt, som allmän lag och rättegångsordning för aktorer utstaka.

97 §

Justitieombudsmannen och militieombudsmannen väljas för tid och på sätt riksdagsordningen stadgar; och bör samtidigt för en var av dem utses en ställföreträdare av de egenskaper, som hos ombudsmannen erfordras, att i den ställe utöva ämbetet i de fall instruktionen angiver.

Skulle ombudsman eller ställföreträdare ej längre åtnjuta riksdagens förtroende, må riksdagen, på hemställen av det utskott som granskat hans äm-

betsförvaltning, entlediga honom utan avbidan å utgången av den tid för vilken han blivit vald.

98 §

I händelse justitieombudsmannen eller militieombudsmannen avsäger sig det erhållna förtroendet eller ombudsmans ämbete eljest bliver ledigt, övertage ställföreträdaren omedelbart ämbetet; och skall riksdagen därefter så snart ske kan förrätta nytt val av ombudsman. Skulle ställföreträdare avsäga sig det erhållna förtroendet eller har han övertagit ombudsmansämbetet eller bliver eljest hans befattning ledig, äge nytt val av ställföreträdare rum, varvid iakttages att, om sådant val erfordras under tid, då riksdagssession ej pågår, riksdagens rätt härutinnan utövas genom de av riksdagen valde fullmäktige i riksbanken och fullmäktige i riksgäldskontoret.

99 §

Justitieombudsmannen och militieombudsmannen må, en var när han för sitt ämbetes utövning det nödigt anser, kunna övervara alla domstolars och myndigheters överläggningar och beslut, dock utan rättighet att sin mening därvid yttra, samt äga tillgång till alla domstolars och myndigheters protokoll och handlingar. Konungens ämbetsmän i allmänhet vare skyldige att lämna justitieombudsmannen och militieombudsmannen laglig handräckning, samt alla fiskaler, att medelst aktioners utförande en var av dem biträda, då han det äskar.

100 §

Justitieombudsmannen och militieombudsmannen åligge, att, var för sig, till riksdagen avlämna årlig redogörelse för förvaltningen av de dem förtrodda ämbeten samt däruti, en var med avseende på området för hans ämbetsutövning, utreda lagskipningens tillstånd i riket, anmärka lagarnas och författningarnas brister och uppgiva förslag till deras förbättring.

101 §

Skulle den oförmodade händelse inträffa, att antingen hela Konungens högsta domstol eller av dess ledamöter en eller flere funnes hava av egennytta, vrångvisa eller försumlighet så orätt dömt, att därigenom någon, emot tydlig lag och sakens utredda och behörigen styrkta förhållande, mistat eller kunnat mista liv, personlig frihet, ära och egendom, eller regeringsrätten eller en eller flere av dess ledamöter funnes hava vid prövning av besvärsmål låtit sådant förhållande komma sig till last, vare justitieombudsmannen och militieombudsmannen en var inom sitt ämbetsområde pliktiga, ävensom Konungens justitiekansler berättigad, att vid den rikets domstol, som här nedanföre bestämmes, den felaktige under tilltal ställa, samt till ansvar efter rikets lag befordra.

102 §

Denna domstol, som riksrätt kallas, skall i sådant fall bestå av presidenten uti Konungens och rikets Svea hovrätt, vilken däruti före ordet, presidenterna uti alla rikets kollegier, vid tilltal emot högsta domstolen fyra de äldsta regeringsråd, men, när regeringsrätten är tilltalad, fyra de äldsta justitieråd, ävensom, i båda fallen, högste befälhavaren över de i huvudstaden tjänstgörande trupper, högste närvarande befälhavaren för den vid huvudstaden förlagda delen av flottan, tvenne de äldsta råd i Svea hovrätt och det äldsta råd i varje av rikets kollegier. Då justitiekansleren, justitieombudsmannen eller militieombudsmannen finner sig befogad att högsta domstolen samfällt eller särskilda dess ledamöter inför riksrätten tilltala, eller justitiekansleren eller justitieombudsmannen att regeringsrätten samfällt eller särskilda dess ledamöter under sådant tilltal ställa, äske han hos presidenten i Konungens och rikets Svea hovrätt, såsom riksrättens ordförande, laglig kallelse å den eller dem, som skola tilltalas. Presiden-

ten i hovrätten foge därefter anstalt om riksrättens sammanträde, för att kallelsen utfärda och målet vidare i laglig ordning behandla. Skulle emot förmodan han detta underlåta, eller någon av de övriga förenämnde ämbetsmän undandraga sig att uti riksrätten deltaga, stånde de, för en sådan uppsåtlig försummelse av deras ämbetsplikt, till lagligt ansvar. Hava en eller flere av riksrättens ledamöter laga förfall, eller finnes emot någon av dem laga jäv, vare ändock rätten domför, om tolv däruti sitta. Är presidenten i hovrätten av laga förfall eller jäv hindrad, företräde dess ställe den äldste i tjänst varande presidenten. Denna domstol äge, sedan rannsakingen fulländad är, och domen efter lag fälld, att densamma för öppna dörrar avkunna. Ingen have makt att sådan dom ändra, Konungen dock obetaget att göra nåd, vilken likväl icke må sträcka sig till den dömdes återinsättande i rikets tjänst.

103 §

Riksdagen skall vart fjärde år, på sätt riksdagsordningen stadgar, tillsätta en nämnd, som äge att döma, huruvida högsta domstolens och regeringsrättens samtliga ledamöter gjort sig förtjänta att i deras viktiga kall bibehållas, eller om vissa av dem, utan bevisligen begångna fel och brott, varom föregående § handlar, likväl kunde anses böra från detta kall skiljas. Beslutar denna nämnd efter omröstning i den ordning, som i riksdagsordningen sägs, att någon eller några av högsta domstolens eller regeringsrättens ledamöter skola anses vara ifrån riksdagens förtroende uteslutna, blive han eller de därefter av Konungen, hos vilken riksdagen skall härom göra anmälan, ifrån ämbetet genom nådigt avsked skilde. Dock tillägge Konungen honom eller dem vardera en årlig pension till lörens halva belopp.

104 §

Ej må riksdagen ingå i någon särskild prövning av högsta domstolens

eller regeringsrättens beslut, eller någon allmän överläggning därom uti nämnden förefalla.

105 §

Konstitutionsutskottet åligger att äska de protokoll, som uti statsrådet blivit förda. Sådant särskilt protokoll som i 9 § sägs må dock äskas allenast i vad angår visst av utskottet uppgivet mål. Sker det, pröve Konungen, huruvida, med hänsyn till rikets säkerhet eller andra av förhållandet till främmande makt betingade, synnerligen viktiga skäl, hinder möter för protokollets överlämnande till utskottet. Ej må protokollet vägras, utan att utrikesnämnden erhållit tillfälle att yttra sig i ämnet.

Protokoll i kommandomål må kunna fordras endast i det som rör allmänt kända och av utskottet uppgivna händelser.

106 §

Finner utskottet av dessa protokoll, att någon statsrådets ledamot uppenbarligen handlat emot rikets grundlag eller allmän lag, eller tillstyrkt någon överträdelse därav, eller underlåtit att göra föreställningar emot sådan överträdelse, eller den vållat och befrämjat genom uppsåtligt fördöljande av någon upplysning, eller att den föredragande underlåtit att, i de fall, som 38 § av denna regeringsform förutsätter, sin kontrasignation eller underskrift å ett Konungens beslut vägra, då skall konstitutionsutskottet ställa en sådan under tilltal av justitieombudsmannen inför riksrätten, och gånge härmed som i 101 och 102 §§ om tilltal emot regeringsrätten föreskrives. Då statsrådets ledamöter finnas hava, på sätt ovan berört är, gjort sig till ansvar skyldige, döme dem riksrätten efter allmän lag och den särskilda författning, som till bestämmande av sådant ansvar utav Konungen och riksdagen fastställd varden.

107 §

Skulle konstitutionsutskottet anmärka, att statsrådets ledamöter samfällt eller en eller flera av dem, uti deras rådslag om allmänna mått och steg, icke iakttagit rikets sannskyldiga nytta, eller att någon föredragande icke med oväld, nit, skicklighet och drift sitt förtroendeämbete utövat, äge då utskottet att sådant tillkännagiva för riksdagen, vilken, om den finner rikets väl det kräva, kan hos Konungen skriftligen anmäla sin önskan, att Han ville ur statsrådet och ifrån ämbetet skilja den eller dem, emot vilka anmärkning blivit gjord.

Frågor uti detta ämne kunna i riksdagens kamrar väckas och av andra riksdagens utskott än konstitutionsutskottet hos kamrarna andragas, men icke av riksdagen avgöras förr, än sistnämnda utskott däröver blivit hört. Under riksdagens överläggningar därom skola icke Konungens beslut uti mål, som röra enskilda personers eller korporationers rättigheter och angelägenheter, kunna ens nämnas, ännu mindre någon riksdagens prövning underställas.

Allt vad riksdagen efter granskning godkänt eller lämnat oanmärkt, bör anses hava vunnit decharge i avseende på det granskade, och ingen ny, till ansvarighet förbindande, granskning av ny riksdag i samma mål vara tillåten; dock bör, oaktat den av riksdagens utskott eller revisorer förrättade generella översikt av statsmedlens utdelning, det åligga vederbörande ämbetsmän att verkställa den speciella revision, som dem i kraft av deras ämbetsbefattning tillkommer.

108 §

Konungen må upplösa riksdagen, därest Han, såsom i riksdagsordningen sägs, förordnar om nya val till båda kamrarna, eller den ena av dem. Varder riksdagen upplöst, skall den sammanträda å den tid inom tre månader från upplösningen, som Konungen be-

stämmer, samt må ej vidare av Konungen upplösas förr än efter fyra månader från det senare sammanträdet början.

109 §

Där så oförmodat skulle hända, att riksdag före det nya statsregleringsårets inträdande icke hade staten reglerat eller ny bevillning sig åtagit, fortfarande den förra statsregleringen och bevillningen, till dess ny statsreglering och bevillning beslutats.

110 §

Ej må någon riksdagsman under tilltal ställas eller sin frihet berövas för sina gärningar eller yttranden i denna egenskap, utan att den kammare, till vilken han hörer, sådant tillåtitt genom uttryckligt beslut, däruti minst fem sjättedelar av de röstande instämt. Ej heller skall någon riksdagsman kunna förvisas från den ort, där riksdag hålles. Skulle någon enskild man eller någon kår, militär eller civil, eller ock någon menighet, av vad namn de vara må, antingen av egen drift eller med anledning av befallning, våldföra riksdagen, dess kamrar eller utskott eller någon enskild riksdagsman, eller störa friheten i deras överläggningar och beslut, vare sådant, där det ej är högförräderi, ansett som uppror; vad om försök, förberedelse eller stämpling till uppror eller underlåtenhet att avslöja sådant brott är stadgat äge jämväl motsvarande tillämpning. Det ankommer på riksdagen att i laga ordning låta beivra förbrytelser, varom här är fråga.

Bliver riksdagsman, under tid då session pågår, eller under resa till eller ifrån riksdagen, när man vet honom i sådant ärende stadd vara, med ord eller gärning ofredad, gälle därom vad angående våld eller förolämpning emot Konungens ämbetsmän, i eller för ämbete, i allmän lag stadgat är. Samma lag vare, om riksdagens fullmäktige, revisorer eller justitieombudsman eller militieombudsman, eller sekreterare eller kanslibetjante i någon av riks-

dagens kamrar eller i något dess utskott, i eller för utövning av sådan befattning, våldföres eller förolämpas.

111 §

Beskylles riksdagsman för grov missgärning, må han ej i häkte kunna inmanas förr än, efter anställd rannsaking, domaren sådant skäligen prövat, så vida han ej å bar gärning funnen varder; dock gälle, om han, efter domstols kallelse, sig ej inställer, vad allmänna lagen i ty fall stadgar. Ej må riksdagsman i andra fall, än som i denna och nästföregående § sagda äro, sin frihet berövas.

Fullmäktige i riksbanken och i riksgäldskontoret samt riksdagens revisorer kunna ej, i och för sin befattning, emottaga befallningar utan av riksdagen allena, och enligt dess instruktioner, ej heller till redo och ansvar ställas, utan efter riksdagens beslut.

112 §

Uti riksdagsmannavalen må icke någon ämbets- och tjänsteman med sin ämbetsmyndighet obehörigen verka. Gör någon det, miste sysslan.

113 §

Taxeringsmän, som riksdagens bevillnings föreskrifter å dess vägnar tillämpa, skola ej för debitering eller taxering kunna till något ansvar ställas.

114 §

De forna riksståndens privilegier, förmåner, rättigheter och friheter skola, där de ej ägt oskiljaktigt sammanhang med den stånden förut tillkommande representationsrätt, och således med denna upphört, fortfarande gälla. Ej må ändring eller upphävande därav ske, utan genom Konungens och riksdagens sammanstående beslut och med bifall, om frågan rörer ridderskapet och adelns eller prästerskapets privilegier, förmåner, rättigheter och friheter, i förra fallet av ridderskapet och adeln samt i det senare av allmänt kyrkomöte.

Till yttermera visso have vi detta med våra namns underskrivande och våra insegels undertryckande velat bestyrka, stadfästa och bekräfta, som

skedde i Stockholm den sjätte dagen i juni månad år efter Kristi börd ett tusende åtta hundra och på det nionde.

På ridderskapets och adelns vägnar:

M. ANKARSVÄRD
h. t. lantmarskalk.
(L. S.)

På prästeståndets vägnar:

JAC. AX. LINDBLOM
talman.
(L. S.)

På borgareståndets vägnar:

H. N. SCHWAN
h. t. talman.
(L. S.)

På bondeståndets vägnar:

LARS OLSSON
n. v. talman
(L. S.)

Detta allt, som föreskrivet står, vele Vi ej allenast Sjelve för orygglig grundlag antaga: utan bjude och befalle jämväl i nåder, att alla de, som Oss och Våre efterträdare, samt riket med huldhet, lydno och hörsamhet förbundne äro, böra denna regeringsform erkänna, iakttaga, efterleva och hörsamma. Till yttermera visso have Vi detta med egen

hand underskrivit och bekräftat, samt Vårt Kungl. insegel låtit veterligen hänga här nedanföre, som skedde, i Vår residensstad Stockholm, den sjätte dagen i juni månad, året efter Vår Herres och Frälsares Jesu Kristi börd, det ett tusende åtta hundra och på det nionde.

CARL

(L. S.)

Kungl. Maj:ts och Rikets Ständers

fastställda

RIKSDAGSORDNING,*dat. Stockholm den 22 juni 1866,*

med de därefter, och sist vid riksdagen i Stockholm år 1961, av Konungen och riksdagen antagna förändringar.

Vi Carl, med Guds nåde, Sveriges, Norges, Götas och Vendes Konung, göra veterligt: att sedan Rikets Ständer i grundlagsenlig ordning antagit det av Oss framställda förslag till ny riksdagsordning, så äger denna riksdagsordning, jämlikt 82 § regeringsformen, kraft av grundlag, sådan den ord för ord härefter följer:

Vi efterskrivne Sveriges Rikes Ständer, grevar, friherrar, biskopar, ridderskap och adel, prästerskap, borgerskap och menige allmoge, som nu, å egne och hemmavarande medbröders vägnar, till allmän riksdag församlade äro, göra veterligt: att, sedan Kungl. Maj:t medelst nådig proposition av den 5 januari 1863 till vår prövning, i enlighet med 81 § regeringsformen, överlämnat ett förslag till ny *riksdagsordning*, så have vi, efter grundlagsenlig behandling av detta viktiga ärende, antagit omförmälda nådigst framställda förslag, så lydande:

Allmänna grunder**1 §**

1. Svenska folket representeras av riksdagen, fördelad i två kamrar, den första och den andra, vilka i alla frå-

gor hava lika behörighet och myndighet.

Riksdagsmännen kunna i utövningen av sin befattning icke bindas av andra föreskrifter än rikets grundlagar.

2. Skulle med hänsyn till något ärendes särskilda vikt och beskaffenhet prövas nödigt, att före dess avgörande folkets mening inhämtas, må Konungen och riksdagen genom samfällt stiftad lag förordna, att allmän folkomröstning skall anställas, efter vad i regeringsformens 49 § 2 mom. är stadgat.

2 §

Riksdagen skall, i kraft av rikets regeringsform och utan särskild kallelse, sammanträda varje år den 10 januari eller, om helgdag då inträffar, dagen därefter; Konungen dock obetaget att, då Han så nödigt finner, sammankalla riksdagen till tidigare dag.

Riksdagens vårsession avslutas senast den 31 maj; dock att riksdagen, därest behandlingen av framlagda ärenden bedömes kunna avslutas senast den 15 juni, må, efter hörande av den i 50 § omförmälda talmanskonferens, besluta att sessionen skall pågå till och med sistnämnda dag. Har riksdagen enligt 58 § till höstsession uppskjutit behand-

lingen av framlagda ärenden, skola talmännen kalla riksdagen till höstsession med början å dag efter den 15 oktober, som prövas lämplig; och skall sessionen därefter pågå så länge det finnes erforderligt. Riksdagen är avslutad den 31 december; dock må Konungen, då synnerliga skäl därtill äro, med motsvarande förlängning av utlöpande valperiod, besluta att uppskjuta riksdagens avslutning, vilken skall äga rum senast dagen före nästföljande riksdags början.

Konungen må ock under tid, då session eljest icke pågår, om Han så nödigt finner, inkalla riksdagen till extra session.

Under samma tid må ock sextiofem ledamöter av första kammaren eller etthundra ledamöter av andra kammaren begära riksdagens inkallande till extra session; i vilket fall särskilt skäl för framställningen skall uppgivas och kallelsen utfärdas senast till tjugonde dagen efter det begäran framställdes.

Om sammankallande av riksdagen i vissa särskilda fall gäller vad i regeeringsformens 91, 92, 93, 94 och 108 §§ finnes därom stadgat.

3 §

Riksdagsmännen utses till båda kamrarna genom val för viss tid; dock äger Konungen, innan den tid tilländagått, att förordna om nya val i hela riket till båda kamrarna eller den ena av dem.

4 §

Ej må någon riksdagsman förmenas att sin riksdagsmannabefattning utöva; dock gäller under krigstid undantag härutinnan för militärpersoner, då de av Konungen i rikets tjänst beordras.

5 §

Konungen må upplösa riksdagen, där-est Han förordnar om nya val till båda kamrarna eller den ena av dem. Varder riksdagen upplöst, skall den sammanträda å den tid inom tre månader från upplösningen, som Konung-

en bestämmer, och må den ej vidare av Konungen upplösas förrän fyra månader från det senare sammanträdets början förflutit.

Kamrarnas bildande

a) Första kammaren

6 §

1. Första kammarens ledamöter skola till antalet vara etthundrafemtio eller det högre tal, som föranledes av stadgandet i 4 mom. andra stycket. De skola väljas av landstingen och stadsfullmäktige i de städer, som ej delta i landsting. Valet gäller för en tid av åtta år, räknade från januari månads början året näst efter det, under vilket valet skett.

2. För val till första kammaren är riket indelat i valkretsar. Stockholms stad och Göteborgs stad utgöra var för sig en valkrets. Annan stad, som ej deltagar i landsting, tillhör samma valkrets som det landstingsområde, vari staden förut ingått. Flera landstingsområden kunna sammanföras i en valkrets; men ej må landstingsområde delas å skilda valkretsar. Indelningen i valkretsar innehålles i vallagen.

3. För varje valkrets väljes efter folk- mängden inom dess område en riksdagsman för varje fullt tal, motsvarande en etthundrafemtiondel av rikets folkmängd.

4. Därest det antal riksdagsmän, som med tillämpning av stadgandet i 3 mom. bör utses, icke uppgår till etthundrafemtio, skola, för ernående av detta antal, de valkretsar, vilkas folkmängd mest överskjuter de tal, som enligt samma mom. äro bestämmande för riksdagsmännens antal inom valkretsarna, vara berättigade att vardera välja ytterligare en riksdagsman.

Uppgår det antal riksdagsmän, som enligt 3 mom. och första stycket i detta moment bör utses i en valkrets, ic-

ke till fem, skall antalet ökas till fem.

5. Det antal riksdagsmän, varje valkrets enligt ovan angivna grunder äger utse, bestämmes vart tionde år av Konungen; dock må ej på grund av vad sålunda bestämmes antalet riksdagsmän för en valkrets minskas under löpande valperiod.

6. Äro icke, då tillämpning skall ske av den i 5 mom. nämnda bestämmelse, så många ledigheter inom kammaren, att valkretsar, för vilka ökning av antalet riksdagsmän bör äga rum, kunna samtidigt komma i åtnjutande av rättigheten att välja fullt antal riksdagsmän, skall, i avseende å ordningen för sagda rättighets utövning dessa valkretsar emellan, gälla till efterrättelse: att valkretsar, för vilka tillökningen i riksdagsmännens antal är grundad på stadgandena i 3 mom., äga företräde framför valkretsar, för vilka sådan tillökning härleder sig från föreskrifterna i 4 mom.; att bland sådana valkretsar, vilka på grund av stadgandena i 3 mom. äga välja ökat antal riksdagsmän, den har företrädet, för vilken detta antal är störst, eller, om antalet är lika för två eller flera valkretsar, den bland dem, vars folkmängd mest överskjuter de tal, som enligt samma mom. äro bestämmande för riksdagsmännens antal inom valkretsarna; att bland sådana valkretsar, vilka jämlikt 4 mom. äga utse ökat antal riksdagsmän, företrädet tillkommer den, för vilken det i samma mom. omnämnda folkmängdsöverskott är störst; samt att i de fall, där folkmängdsöverskottet, såsom lika stort för två eller flera valkretsar, ej kan tjäna till grund för bestämmande av företrädet dem emellan, detta skall avgöras genom lottning inför chefen för det departement, till vilket justitieärendena höra, i närvaro av tre bland fullmäktige i rikets bank och tre bland fullmäktige i riksgäldskontoret.

7. Tillhöra flera landstingsområden samma valkrets och är i något av områdena landstingsmännens antal större än som skolat utses, därest den för an-

nat landstingsområde inom valkretsen vid landstingsmannaval gällande grund blivit tillämpad, då skola ej flera av landstingsmännen i förstnämnda område deltaga i valet av riksdagsmän än att valmännens antal svarar mot nyssberörda grund; och skall förty, då riksdagsmannaval för valkretsen skall förrättas, landstinget i det område till sådant antal bland tingets ledamöter utvälja dem, som skola deltaga i riksdagsmannavalet.

Tillhöra en eller flera städer, som ej deltaga i landsting, samma valkrets som landstingsområde, då skola ej flera av stadsfullmäktige i sådan stad deltaga i valet av riksdagsmän än att valmännens antal efter folkmängden i staden svarar mot den beträffande landstingsmannaval i allmänhet gällande grund; och skola förty, då riksdagsmannaval för valkretsen skall förrättas, stadsfullmäktige till sådant antal bland sina ledamöter utvälja dem, som skola deltaga i riksdagsmannavalet; stadsfullmäktige skola vid utseendet av valmän bland sig jämväl utse suppleanter för dessa.

Val, varom i detta mom. stadgas, sker proportionellt enligt de närmare grunder, som av Konungen och riksdagen gemensamt stiftad lag bestämmer.

Varder landstingsman, som blivit utsedd till valman, förhindrad att fullgöra uppdraget, inkallas suppleant i den ordning, som beträffande förhinder för landstingsman i allmänhet gäller. Inträffar sådant hinder för stadsfullmäktig, som utsetts till valman, skall han ofördröjligen underrätta magistraten i staden, som till deltagande i valet inkallar vederbörande suppleant.

8. Omfattar valkrets för val av ledamöter i första kammaren flera län eller delar av flera län, åligger Konungens befallningshavande i det av dessa län, som Konungen bestämmer, att med allt, som med valet har samband, taga den befattning, som enligt vad där-om är stadgat tillkommer Konungens befallningshavande.

7 §

1. Valkretsarna indelas i åtta grupper. Denna indelning fastställs i vallagen.

2. Varje år under oktober månad skall inom en av de i 1 mom. nämnda grupper förrättas val för nästföljande åttårsperiod. Vilken ordning härvid skall iakttagas mellan grupperna, där-om stadgas i vallagen.

3. Har Konungen förordnat om nya val i hela riket, förrättas sådant val i varje valkrets för tiden intill utgången av den åttårsperiod, för vilken val senast hållits inom den grupp, valkretsen tillhör.

4. Har i en valkrets riksdagsman avgått före åttårsperiodens slut, eller skall plats, när åttårsperioden för en valkrets tilländalupit, övergå från denna till valkrets inom annan grupp, besättes platsen på sätt i vallagen stadgas för tiden intill utgången av den åttårsperiod, för vilken val senast hållits i den till platsen berättigade valkretsen; dock att, där platsen redan är tillsatt för tid efter löpande året, besättandet skall ske allenast för tiden till årets slut.

8 §

Valen till första kammaren äro proportionella, där två eller flera riksdagsmän skola utses.

Närmare bestämmelser om valen meddelas i vallagen.

9 §

Till ledamöter i första kammaren kunna endast väljas i kommunernas allmänna angelägenheter röstberättigade män och kvinnor, som uppnått 23 års ålder. Kommer riksdagsman, efter det han blivit vald, i den ställning, att han ej längre skulle varit valbar till ledamot i kammaren, frånträder han sin befattning.

10 §

För en var, som blivit till ledamot i första kammaren utsedd, skall, på sätt

i vallagen närmare stadgas, fullmakt ofördröjligen utfärdas i två exemplar, av vilka det ena överlämnas åt den valde och det andra insändes till det departement, till vilket justitieärendena höra.

11 §

Är någon missnöjd med val till riksdagsman i första kammaren, må han däröver hos Konungen anföra underdåniga besvär. Han äger för sådant ändamål hos vederbörande protokollsförare äska behörigt protokollsutdrag, vilket inom högst två dagar därefter bör till klaganden utlämnas; och skall han, vid förlust av talan, med sina till Konungen ställda besvär, sist inom en månad efter valförrättningens slut, inkomma till Konungens befallningshavande, som genom kungörelse, vilken i allmänna tidningarna införes, utsätter viss kort tid, inom vilken underdånig förklaring må över besvären till Konungens befallningshavande avlämnas. Sedan den tid tilländagått, har Konungens befallningshavande att besvärshandlingarna jämte de förklaringar, som må hava inkommit, ofördröjligen till Konungen insända, för att i Dess regeringsrätt skyndsamt föredragas och avgöras.

12 §

Vill ledamot av första kammaren befattningen sig avsäga, äger han det göra vid valtillfället eller sedermera, under tid då session ej pågår, hos Konungens befallningshavande.

b) Andra kammaren

13 §

Andra kammarens ledamöter skola till antalet vara tvåhundra-trettio eller det högre tal, som föranledes av stadgandet i 15 § 3 mom. De skola väljas för en tid av fyra år, räknade från och med januari månads början året näst efter det, under vilket valet skett.

14 §

Rikets indelning i valkretsar innehålls i vallagen.

15 §

1. I varje valkrets väljes, efter folkmängden vid början av året näst före den fyraårsperiod, för vilken valen gälla, en riksdagsman för varje fullt tal, motsvarande en tvåhundredrettiondel av rikets folkmängd.

2. Därest det antal riksdagsmän, som med tillämpning av stadgandet i 1 mom. bör utses, icke uppgår till tvåhundredrettio, skola, för ernående av detta antal, de valkretsar, vilkas folkmängd mest överskjuter de tal, som enligt samma mom. äro bestämmande för riksdagsmännens antal inom valkretsarna, var för sig i ordning efter överskottens storlek vara berättigade att välja ytterligare en riksdagsman. Äro överskottstalen lika för två eller flera valkretsar, avgöres, där så är nödigt, företrädet genom lottning på sätt i 6 § 6 mom. är stadgat.

3. Uppgår det antal riksdagsmän, som enligt 1 och 2 mom. bör utses i en valkrets, antingen icke till tre eller ock till minst tre men ej fem, skall antalet ökas, i förra fallet till tre och i senare fallet till fem.

4. Det antal riksdagsmän, varje valkrets enligt ovan angivna grunder äger utse, fastställs för varje fyraårsperiod av Konungen.

16 §

Valrätt tillkommer en var man och kvinna, som är svensk undersåte och senast under nästföregående kalenderår uppnått tjuguetå års ålder.

Valrätt må dock ej utövas av den som står under förmynderskap.

Till efterrättelse vid val skall finnas röstlängd; och skall, på sätt i vallagen finnes närmare bestämt, valrätten grundas på förhållandena vid tiden för röstlängdens tillkomst, ändå att förändring före valet inträffar.

17 §

1. Val till riksdagsmän i andra kammaren verkställas året näst före början av de fyra år, för vilka valen gälla, å den dag, under september månad, som i vallagen sägs.

2. Förordnar Konungen om nya val, förrättas dessa ofördröjligen för den tid, som återstår av fyraårsperioden.

3. Avgår riksdagsman innan den tid, för vilken han blivit vald, tilländalupit, fylles ledigheten på sätt i vallagen sägs. Skall ledigheten fyllas genom nytt val, verkställs sådant ofördröjligen för den återstående tiden.

18 §

Valen till andra kammaren äro omedelbara och, där två eller flera riksdagsmän skola utses, proportionella. Vid dessa val tillkommer varje röstande lika röst.

Närmare bestämmelser om valen meddelas i vallagen.

19 §

Till ledamöter i andra kammaren kunna endast utses män och kvinnor, som uppnått tjugutå års ålder samt äga valrätt inom valkretsen eller, där fråga är om stad, bestående av flera valkretsar, inom någon av dessa.

20 §

För en var, som blivit utsedd till ledamot i andra kammaren, skall, på sätt i vallagen närmare stadgas, fullmakt ofördröjligen utfärdas i två exemplar, av vilka det ena överlämnas åt den valde och det andra insändes till det departement, till vilket justitieärendena höra.

21 §

Vill ledamot av andra kammaren befattningen sig avsäga, äger han det göra vid valtillfället eller sedermera, under tid då session ej pågår, hos Konungens befallningshavande.

22 §

Är någon missnöjd med val till riksdagsman i andra kammaren, må han däröver hos Konungen anföra besvär. För sådant ändamål äger klaganden hos Konungens befallningshavande äska behörigt protokollsutdrag, vilket inom högst tre dagar därefter bör till klaganden utlämnas; och skall han, vid förlust av talan, sist inom tio dagar efter valförrättningens slut med sina till Konungen ställda besvär inkomma till Konungens befallningshavande, som, på sätt i 11 § stadgas, lämnar vederbörande tillfälle att sig förklara. Sedan den för förklarings avgivande bestämda tid tilländalupit, har Konungens befallningshavande att besvären jämte alla målet rörande handlingar ofördröjligen till Konungen insända, varefter med målet vidare så förhållas, som i 11 § sägs.

c) Gemensamma bestämmelser

23 §

Ledamot av riksdagen äger av statsmedel åtnjuta arvode och reseersättning. Närmare bestämmelser härom meddelas i en av Konungen och riksdagen samfällt beslutad stadga.

24 §

Rösträtt må ej utövas av annan valberättigad än den som, på sätt i vallagen sägs, vid valförrättning personligen sig inställer; dock att dels sådan valberättigad, som till följd av vistelse utom riket eller yrkes- eller tjänsteförpliktelse är förhindrad att iakttaga sådan inställelse, må, i den utsträckning och under de villkor som stadgas i nyssnämnda lag, före valet avgiva valsedel, dels ock make må, i den ordning som stadgas i samma lag, avgiva valsedel genom andra maken.

25 §

Riksdagsmannaval förrättas med slutna sedlar. Äro valsedlar till större an-

tal än hälften ogilla, varde nytt val anställt.

26 §

Riksdagsmannabefattning kan endast av svensk medborgare utövas.

Ej må såsom riksdagsman godkännas:

a) den som står under förmynderskap;

b) den som är i konkurstillstånd;

c) den som blivit förvunnen att ha va vid riksdagsmannaval med penningar eller gåvor sökt värva röster, eller emot vedergällning avgivit sin röst, eller genom våld eller hot stört valfriheten.

Vad i allmän eller särskild lag stadgas därom att i vissa fall den som dömes till straff skall dömas förlustig allmän befattning eller vara obehörig att inträda i sådan befattning skall även äga tillämpning å riksdagsmannabefattning.

27 §

Därest någon varder för samma tid vald till ledamot av bägge kamrarna eller till ledamot av endera för två eller flera valkretsar, må på honom ankomma att bestämma i vilkendera kammaren han vill inträda eller för vilken valkrets han vill anses till riksdagsman vald. Dock åligger honom att hos Konungens befallningshavande i den ort, för vilken han riksdagsmannauppdrag ej mottager, därom göra skyndsamt anmälan.

28 §

1. Medan session pågår göres hos Konungen av vardera kammarens talman anmälan om de ledigheter inom kammaren, vilka skola under samma eller innan nästa riksdag fyllas, varefter Konungen anbefaller Dess befallningshavande föranstalta, att riksdagsmän utses i de avgångnes ställe.

2. Om ledighet i någondera kammaren genom ledamots avgång uppstår under tid, då session ej pågår, åligger Ko-

ningens befallningshavande att så förfara, som i 1 mom. är sagt.

29 §

Riksdagsman må ej, medan session pågår, sin befattning sig avsäga, utan att han visar sådant hinder, som godkännes av den kammare, till vilken han hör; dock att härigenom ingen ändring sker i vad ovan är sagt om rätt att vid valtillfälle riksdagsmannauppsdrag sig avsäga.

30 §

Befinner sig riket i krig eller krigsfara, må, om det finnes oundgängligen nödvändigt, Konungen och riksdagen gemensamt besluta, att val till riksdagen skall uppskjutas, dock högst ett år från det valet bort äga rum, och att valperiod, som skolat utlöpa, förlänges med ett år. Härvid må tillika bestämmas, att giltighetstiden för det val, som äger rum i stället för det uppskjutna, skall förkortas med ett år. Beslut, som här avses, må kunna upprepas.

För beslut av riksdagen, som i första stycket sägs, erfordras, att minst tre fjärdedelar av de röstande i vardera kammaren vid votering instämt i beslutet.

Förlängning av valperiod medför ej inskränkning i Konungens rätt att förordna om nya val.

Riksdagens början och upplösning

31 §

Riksdagen skall sammanträda i rikets huvudstad utom i de fall, då fiendes framträngande eller pest eller andra lika viktiga hinder göra det omöjligt eller för riksdagens frihet och säkerhet vådligt. Konungen tillkommer då, på sätt regeringsformen i 50 § stadgar, att annan riksdagsort utsätta och kungöra.

32 §

1. Innan riksdagen sammanträder, företages inför chefen för det departement, till vilket justitieärendena höra, eller den Konungen i hans ställe förordnar, i närvaro av tre bland de av riksdagen valde fullmäktige i riksbanken och tre bland fullmäktige i riksgäldskontoret granskning av de till departementet inkomna, för riksdagens ledamöter utfärdade fullmakter. Denna granskning, som har till föremål att undersöka, huruvida fullmakterna blivit i föreskriven form utfärdade, skall vara fulländad sist å dagen före riksdagens början. Inkommer fullmakt efter riksdagens början, skall sådan granskning, som nyss är sagd, genast verkställas.

2. Vardera kammaren tillkommer dock sedan att pröva behörigheten till riksdagsmannakallets utövande, ej mindre för sådana dess medlemmar, vilkas fullmakter ej blivit godkända, än även för dem, emot vilka eljest, till följd av denna grundlag, anmärkning förekommer. Den, om vars riksdagsmannarätt fråga är hos kammare väckt, bibehåller emellertid sin befattning såsom ledamot i kammaren, intill dess han blivit därtill obehörig förklarad.

33 §

1. Så snart riksdagen sammanträtt och berättelse om förloppet av den i nästföregående paragraf mom. 1 föreskrivna granskning blivit av chefen för det departement, till vilket justitieärendena höra, eller den i hans ställe förordnad är, meddelad kamrarna, var i vad dess ledamöter angår, välje vardera kammaren bland sina ledamöter talman samt en förste och en andre vice talman.

Vid val av talmän och vice talmän skall den anses vald, som erhållit mer än hälften av de avgivna rösterna. Närmare bestämmelser om sådant val meddelas uti den i § 78 omförmälda riksdagsstadgan.

2. Innan val enligt mom. 1 ägt rum,

föres i vardera kammaren ordet av den därstädes närvarande ledamot, som de flesta riksdagar bevisat, och, där två eller flera ledamöter i lika många riksdagar deltagit, den av dem, som är till levnadsåren äldst.

3. Där talman eller vice talman under riksdag med döden avgår eller sin befattning frånträder, välje kammaren så snart ske kan ny talman eller vice talman.

4. Vid samtidigt förfall för både talmannen och vice talmännen i någon av riksdagens kamrar utses under ordförandeskap, som i mom. 2 sägs, en av kammarens övriga ledamöter att tjänstgöra såsom talman, till dess förfallet upphört.

34 §

Konungen låter offentligen kungöra den av Honom för riksdags öppnande bestämda tid, som ej må utsättas senare än å andra söckendagen efter riksdags början. På den tid skola riksdagsmännen, sedan gudstjänst med dem hållen är, sammankomma på rikssalen, där Konungen eller, då Han så för gott finner, statsministern eller annan statsrådsledamot förer ordet. Vid detta tillfälle låter Konungen till riksdagen i två exemplar, därav ett tillställes vardera kammaren, överlämna propositionen angående statsverkets tillstånd och behov, innefattande även förslag rörande sättet att genom bevilningar fylla vad staten utöver de ordinarie inkomsterna erfordrar, ävensom berättelse om vad i rikets styrelse sedan nästföregående riksdags början sig tilldragit. Här Konungen enligt § 2 sammankallat riksdagen till dag före den 10 januari, må dock nämnda proposition och berättelse tillställas kamrarna i annan ordning, dock ej senare än vid det sammanträde som infaller näst efter den 11 januari.

Vid riksdag som sammanträder efter upplösning, varom i § 5 stadgas, skall sådan berättelse, som nyss sagts, ej överlämnas och skall proposition an-

gående statsverkets tillstånd och behov framläggas blott om riksstaten icke blivit reglerad.

Då Konungen, på sätt nu är sagt, riksdag öppnat, framföre, vid samma tillfälle, kamrarnas talmän till Konungen, i kamrarnas namn, deras undersåttliga vördnad.

35 §

Vill Konungen, då session pågår, förordna om nya val i hela riket till båda kamrarna eller den ena av dem, meddelar Konungen, sedan Han låtit till rikssalen kalla riksdagen, densamma därstädes Sitt beslut härom. Beslutet må ock, där Konungen så prövar lämpligt, givas riksdagen tillkänna genom öppet brev, som i vardera kammaren samtidigt uppläses av en statsrådets ledamot, den Konungen därtill förordnat, och vare riksdagen efter uppläsandet omedelbart upplöst.

Ärendenas beredning

36 §

1. Å varje riksdag skola, inom sex dagar efter dess öppnande, tillsättas: ett utrikesutskott, ett konstitutionsutskott, ett statsutskott, ett bevillningsutskott, ett bankoutskott, tre lagutskott, ett jordbruksutskott samt ett allmänt beredningsutskott. Dessa riksdagens ständiga utskott skola bestå: utrikesutskottet av sexton, konstitutionsutskottet av tjuu, statsutskottet av trettio, bevillningsutskottet av tjuu, bankoutskottet av sexton, varje lagutskott av sexton, jordbruksutskottet av tjuu samt allmänna beredningsutskottet av tjuufyra ledamöter, vilka vardera kammaren till halva antalet inom sig väljer; ankommande på kamrarnas sammanstående beslut att, när sådant finnes vara av nöden, tillsätta särskilt utskott för upptagande av frågor, som tillhöra ständigt utskotts behandling, så ock att, därest annat utskott än utrikesutskottet anmäler behov av förstärk-

ning i ledamöternas antal, sådant bevilja.

Finnes fråga äga nära samband med ämne, som tillhör visst ständigt utskotts behandling, må frågan kunna till nämnda utskott hänvisas, ändå att den enligt föreskrifterna i §§ 37—44 skolat handläggas av annat ständigt utskott.

2. Väckes i någondera kammaren fråga, som blott rör kammaren enskilt, må inom kammaren tillsättas enskilt utskott, bestående av så många ledamöter, som kammaren aktar nödigt.

3. Vardera kammaren utser ock inom sig suppleanter att, när utskottsledamöter avgå eller få förfall, i deras ställe inträda. Antalet suppleanter i utrikesutskottet skall vara åtta från vardera kammaren.

4. Å riksdag, som sammanträder efter upplösning, varom i § 5 stadgas, skola ej flera utskott tillsättas, än som erfordras.

5. Om val till utskott gäller vad i § 75 finnes stadgat ävensom de bestämmelser, som därom meddelas uti den i § 78 omnämnda riksdagsstadgan.

6. Statsrådsledamot må ej deltaga i val till konstitutionsutskott; ej heller må förutvarande statsrådsledamot deltaga i det val till konstitutionsutskott, som följer närmast efter hans avgång.

Ej må statsrådsledamot, justitieråd eller regeringsråd i utskott deltaga, dock att beträffande utrikesutskottet gäller vad i § 37 mom. 2 sägs.

Ej heller må någon, av vilken riksdagen kan fordra redo och ansvar, inväljas i utskott, där redovisning för hans egna ämbetsåtgärder kan förekomma. Vad nu stadgats skall likväl ej utgöra hinder att i statsutskottet invälja förutvarande ledamot av statsrådet, dock utan rätt för denne att inom utskottet deltaga i behandling av ärenden, varom i § 39 mom. 2 förmåles.

37 §

1. Utrikesutskottet skall meddela utlåtanden och avgiva förslag i anledning av dit hänvisade frågor, som an-

gå rikets förhållande till främmande makter och ej tillhöra annat utskotts behandling.

2. Då något av Konungen för riksdagen framlagt ärende förekommer till behandling i utskottet, skola alla tillgängliga handlingar delgivas utskottet.

Statsministern och ministern för utrikes ärendena, så ock, när ärendets beskaffenhet därtill föranleder, annan ledamot av statsrådet, må själva eller genom ämbets- eller tjänsteman meddela utskottet muntliga eller skriftliga upplysningar.

3. I den mån Konungen eller utskottet med hänsyn till rikets säkerhet eller andra av förhållandet till främmande makt betingade, synnerligen viktiga skäl finner upplysningar, som meddelas i visst ämne, böra hemliga hållas, vare utskottets ledamöter till tystnadsplikt förbundna. Ledamot, så ock suppleant, skall första gången han är närvarande vid sammanträde med utskottet avgiva försäkran om tystnadspliktens iakttagande.

38 §

1. Konstitutionsutskottet tillkommer att granska rikets grundlagar, lagen om inskränkningar i rätten att utbekomma allmänna handlingar, vallagen, stadgan om ersättning för riksdagsmannauppsatsets fullgörande ävensom den riksdagsstadga, vilken riksdagen jämlikt § 78 äger fastställa, samt att hos riksdagen föreslå de ändringar däruti, dem utskottet anser högst nödiga eller nyttiga och möjliga att verkställa, så ock att meddela utlåtande över de från kamrarna till utskottet hänvisade frågor rörande grundlagarna samt ovan omnämnda lagar och stadgar.

2. Utskottet skall vidare meddela utlåtanden och avgiva förslag i anledning av dit hänvisade frågor, som angå stiftande, ändring, förklaring eller upphävande av kommunallagarna samt av lagar och författningar om statsrådets ansvarighet, om antalet statsdepartement och statsråd utan departe-

ment, om kommandomål, om rikets vapen och flagga, om allmänt kyrkomöte och om allmän folkomröstning i ämnen, som ej tillhöra annat utskotts behandling.

3. Utskottet åligger ock att äska de i statsrådet förda protokoll; dock gälle vad i 105 § regeringsformen finnes om vissa protokoll särskilt föreskrivet. Om utskottets rätt och plikt att, efter granskning av protokollen, hos riksdagen anmäla de anmärkningar, vartill denna granskning funnits föranleda, eller eljest vidtagna den med anledning av gjord anmärkning erforderliga åtgärd, så ock att, när av riksdagsman eller av annat utskott än konstitutionsutskottet fråga blivit väckt, att statsrådet eller någon dess ledamot eller föredragande sitt ämbete på obehörigt sätt utövat, däröver, före frågans avgörande av riksdagen, avgiva yttrande, därom är i regeringsformen stadgat.

4. Utskottet tillkommer jämväl att, då olika meningar mellan kamrarna uppstå, till vilket utskott uppkomna frågor och ämnen böra hänvisas, därom besluta, så ock att skilja mellan kammare och dess talman, då den senare vägrar proposition.

5. I den mån utskottet, med hänsyn till rikets säkerhet eller andra av förhållandet till främmande makt betingade, synnerligen viktiga skäl, finner i visst ämne meddelade upplysningar böra hemliga hållas, vare utskottets ledamöter till tystnadsplikt förbundna. Ledamot eller suppleant skall första gången han är närvarande vid sammanträde med utskottet avgiva försäkran om tystnadspliktens iakttagande.

§ 39

1. Statsutskottet, som skall undfå del av Konungens angående statsverkets tillstånd och behov till riksdagen avlätna proposition och äga tillgång till alla statsverkets räkenskaper och handlingar, åligger att, i den mån det icke

gäller jordbruksärenden eller riksdags- och revisionskostnader eller kostnader för riksdagens hus och riksdagens verk, granska, utreda och uppgiva statsverkets tillstånd och förvaltning samt föreslå vad till fyllandet av dess behov erfordras, varvid nödiga indragningar och besparingar böra iakttagas. Utskottet åligger därjämte att, antingen i den ordning § 47 stadgar gemensamt med eller eljest efter samråd med de övriga utskott, vilka handlägga statsregleringsfrågor, förslagsvis beräkna statsverkets ordinarie inkomster, uppgiva huru mycket bör genom beviljningar utgöras samt uppgöra förslag till rikstat.

2. Utskottet tillkommer ock att efterse och granska, huruvida gjorda eller förordnade utbetalningar av statsmedlen icke överstigit beloppet av de huvudtitlar, vilka av riksdag uti uppgjord statsreglering blivit fastställda, och huruvida utbetalningarna äro grundade på behörigen upprättade stater, eller Konungens i föreskriven ordning utfärdade anordningar, samt styrkta med behöriga kvittenser av dem, som medlen emottagit. Skulle mot riksdagens beslut de till någon huvudtitel anslagna summor befinnas dragna till andra ändamål än dem, som under samma huvudtitel höra, eller något av riksdagen fastställt anslag befinnas överskridet, skall utskottet hos kamrarna göra anmälan emot den ämbetsman, som en sådan anordning kontrasignerat eller underskrivit, varefter förfares enligt 106 och 107 §§ i regeringsformen. Ej må dock, emot föreskriften i 90 § regeringsformen, utskottet i något klander av Konungens gjorda anordningar ingå; ej heller de för statsutgifterna redovisande tjänstemän personligen för utskottet eller riksdagen till ansvar ställas, utan må, där så nödigt finnes, hos Konungen av riksdagen anmälas de anledningar, som förekommit att emot någon sådan tjänsteman i laglig ordning ansvar yrka.

40 §

1. Bevillningsutskottet åligger att bereda alla dit från kamrarna hänvisade frågor, som angå föreskrifter om bevillnings utgörande. Utskottet har även att, antingen i den ordning § 47 stadgar gemensamt med eller eljest efter samråd med de övriga utskott, vilka handlägga statsregleringsfrågor, förslagsvis beräkna inkomsterna av de särskilda bevillningarna samt, sedan statsverkets behov blivit utredda och bestämda, föreslå sättet att genom bevilning åvägabringa jämvikt i statsregleringen. Utskottet må därjämte uti bevillningsfrågor föreslå vad det anser billigt och nyttigt.

2. Utskottet tillkommer ock att meddela utlåtanden och avgiva förslag i anledning av de från kamrarna dit hänvisade frågor om stiftande, ändring, förklaring eller upphävande av lagar och författningar rörande kommunala skatter samt, jämväl i andra fall än i mom. 1 avses, rörande alkoholhaltiga varor.

41 §

1. Bankoutskottet tillhör att undersöka och utreda riksbankens och riksgäldskontorets styrelse och tillstånd samt att föreslå och i mål, för vilka utskottet fått sig sådan makt av riksdagen uppdragen, giva föreskrifter om bankens och riksgäldskontorets förvaltning ävensom att föreslå vad till fyllandet av riksgäldsverkets behov erfordras. Utskottet skall ock meddela utlåtanden och avgiva förslag i anledning av de från kamrarna dit hänvisade frågor, som avse användningen av de under riksgäldskontorets förvaltning stående utlåningsfonder.

2. Utskottet tillkommer ock att meddela utlåtanden och avgiva förslag i anledning av de från kamrarna hänvisade frågor om stiftande, ändring, förklaring eller upphävande av lagar och författningar rörande såväl riksbanken som andra bankinrättningar samt om

rikets mynt ävensom sådana frågor om det ekonomiska livets eller särskilda näringsgrenars organisation och förhållanden, vilka ej äro av beskaffenhet att böra av annat utskott behandlas.

3. Utskottet skall jämväl undfå del av Konungens angående statsverkets tillstånd och behov avlåtna proposition, vad angår riksdags- och revisionskostnader ävensom kostnader för riksdagens hus och riksdagens verk, och med anledning därav liksom ock med avseende å övriga från kamrarna dit hänvisade frågor i dessa ämnen avgiva utlåtanden och förslag.

42 §

1. Lagutskotten skola meddela utlåtanden och avgiva förslag i anledning av de, såsom icke tillhörande annat utskotts behandling, från kamrarna dit hänvisade frågor om stiftande, ändring, förklaring eller upphävande av civil-, kriminal- och kyrkolag, likasom ock av andra lagar och författningar, som stiftas av Konung och riksdag samfällt.

2. Det tillkommer ock lagutskott att granska justitieombudsmannens och militieombudsmannens avgivna redogörelser, ävensom deras ämbetsdiarier, protokoll och registratur, samt med utlåtande däröver till riksdagen inkomma. Skulle utskottet av granskningen finna, att ombudsman eller hans ställföreträdare icke är förtjänt av riksdagens förtroende och fördenskull bör skiljas från sin befattning utan avbidan å utgången av den tid för vilken han blivit vald, skall utskottet i sitt utlåtande hos riksdagen härom göra hemställan.

3. Fördelning mellan lagutskotten av till dem hörande ärenden verkställas på sätt riksdagen bestämmer.

43 §

Jordbruksutskottet, som skall erhålla del av Konungens angående statsverkets tillstånd och behov till riksdagen avgivna proposition i vad den angår

jordbruksärenden, åligger att granska samt, med iakttagande av nödiga indragningar och besparingar, utreda och uppgiva statsverkets behov med hänsyn till denna styrelsens gren ävensom att för övrigt avgiva betänkanden och förslag i anledning av de från kamrarna till utskottet hänvisade jordbruksärenden.

44 §

Allmänna beredningsutskottet skall meddela utlåtanden och avgiva förslag i anledning av de, såsom icke tillhörande annat utskotts behandling, från kamrarna dit hänvisade frågor av beskaffenhet att utskotts yttrande däröver erfordras.

45 §

1. Alla utskott skola inom två dagar från den, då de blivit utsedda, sammanträda.

2. Utskotten välja, vart inom sig, ordförande och vice ordförande. Intill dess sådant val försiggått, föres ordet av den ledamot, som de flesta riksdagar bevisat, och, där två eller flera i lika många riksdagar deltagit, den av dem som är till levnadsåren äldst.

3. Utskotten böra, så fort sig göra låter, avgiva de yttranden, som på dem ankomma.

46 §

Finner utskott sig behöva av någon Konungens ämbetsman eller av allmänt verk inhämta muntliga eller skriftliga upplysningar, äger utskottet att, genom sin ordförande, hos den statsrådets ledamot, som Konungen därtill vid varje riksdag förordnar, begära Konungens befallning till vederbörande att de äskade upplysningarna meddela; dock böra statskontoret samt banko- och riksgäldsverken, i frågor om redovisning av medel, alla äskade upplysningar omedelbarligen avgiva.

47 §

Därest ständigt utskott anser nödigt att, till överläggning om något ärende,

med annat ständigt utskott sammanträda, skall sådant ske genom deputerade, på sätt utskotten därom överenskomma. Sålunda sammansatt utskott äger att i frågor, som det handlagt, utlåtan- de avgiva, utan att utskottens övriga ledamöter däruti taga del.

48 §

Omröstning inom utskott skall ske öppet. Befinnas de avgivna rösterna lika delade, nedlägga ordföranden i en därtill avsedd rösturna en ja-sedel och en nej-sedel, båda lika till storlek och utseende, tryckta och omärkta samt var för sig slutna och hoprullade, och avgöres då omröstningens utgång genom den sedel, som en av utskottets ledamöter på anmodan av ordföranden upp- tager ur rösturnan.

Om val, som inom utskott förrättas, gäller vad i § 75 mom. 2 finnes därom stadgat.

Ledamot, som i utskotts beslut ej instämt, är obetaget att jämte utskottets yttrande lämna kamrarna del av sin skiljaktiga mening, som i sådant fall bör till utskottet skriftligen avgivas. Dock må utskottets betänkande däri- genom icke uppehållas.

49 §

Val av ledamöter och suppleanter i utrikesutskottet, varom stadgas i § 36, gälle ock som val av ledamöter och suppleanter till den i § 54 regeringsformen omförmälda utrikesnämnd. Ledamot av nämnden utövar sin befattning till dess nytt val till utrikesutskott förrättas, dock att ledamot, som avgår ur riksdagen innan den tid, för vilken han blivit vald till riksdagsman, tilländalupit, eller som utnämnes till statsråd, ej vidare skall anses tillhöra nämnden. Förordnar Konungen om nya val till båda kamrarna eller den ena av dem, behålle utan hinder därav nämndens ledamöter sina befattningar.

Inträffar ledighet i nämnden, träde suppleant såsom ledamot i den avgång- nes ställe. Har ledamot förfall, skall

suppleant kallas att i den frånvarandes ställe tjänstgöra i nämnden. Beträffande den ordning, som vid inträde skall iakttagas mellan suppleanterna, gälle enahanda bestämmelser som i fråga om suppleants inträde i utskott. Suppleant, som ej kallas att tjänstgöra vid sammanträde med nämnden, skall ändock beredas tillfälle att därvid närvara.

Konungen sammankallar nämnden så ofta ärendena det fordra och leder nämndens förhandlingar, när han är tillstädes. I Konungens frånvaro föres ordet av statsministern eller, om han ej är närvarande, av ministern för utrikes ärendena. Andra statsrådsledamöter, så ock särskilde sakkunnige må av Konungen tillkallas. Sekreterare hos nämnden förordnar Konungen.

Skulle minst sex av nämndens ledamöter hos ministern för utrikes ärendena göra framställning om rådpläging i viss uppgiven fråga, varder nämnden sammankallad.

Ledamot av nämnden, så ock suppleant, skall första gången han är närvarande vid sammanträde med nämnden avgiva försäkran om iakttagande av den i § 54 regeringsformen stadgade tystnadsplikten.

Ärendenas behandling i kamrarna

50 §

Talmännen skola tillse, att nödig skyndsamhet och största möjliga planmässighet iakttages vid riksdagsarbetets bedrivande.

Vardera kammaren skall utse fyra ledamöter att jämte talmännen och vice talmännen samt de ständiga utskottens ordförande rådpläga om vad i avseende å ärendenas behandling i utskott och kamrar må vara att iakttaga för vinnande av nämnda syfte (talmanskonferensen). Närmare bestämmelser om talmanskonferensen meddelas uti den i § 78 omförmälda riksdagsstadgan.

51 §

Talmännen eller, i händelse av förfall för dem, vice talmännen åligger, var för sin kammare, att utfärda kallelse till sammanträden, att ärendena därvid föredraga, att upptaga, reda och framställa de yttrade meningarna, att göra propositioner för besluts fattande och vidmakthålla ordning vid sammanträdena, allt efter de föreskrifter denna grundlag innehåller. Dock må den, som talmansbefattningen utövar, ej deltaga i överläggning och ej heller något annat föreslå, än som erfordras till verkställighet av grundlagarna, av riksdagens eller kamrarnas särskilda beslut eller i övrigt av de reglementariska stadganden, som för riksdagsärendenas behandling blivit antagna.

Talman äger ej makt att, utan kammarens samtycke, något dess sammanträde avsluta.

52 §

Vid kammarens sammanträde äger varje dess ledamot rätt att, med de undantag denna riksdagsordning stadgar eller kammare med stöd därav föreskriver, till protokollet fritt tala och utlåta sig i alla frågor, som under överläggning komma, och om lagligheten av allt, som inom kammaren sig tilldrager.

En var yttrar sig i den ordning, han därtill sig anmält och uppropad bliver. Dock må ledamot, på sätt kammaren särskilt föreskriver, kunna för gemmäle till annan talare erhålla ordet i annan ordning.

Riksdagsman må, på sätt kammare särskilt föreskriver, till ledamot av statsrådet framställa spörsmål i ämne utom föredragningslistan. Sådana spörsmål äro antingen interpellationer eller enkla frågor för upplysningars inhämtande. Kammaren må föreskriva inskränknings- och ledamots rätt att erhålla ordet i samband med framställande av interpellationer eller besvarande av enkla frågor.

Ej må någon vara berättigad att tala utom protokollet.

Ingen må tillåta sig personligen förolämpande uttryck eller eljest uppträda på ett mot god ordning stridande sätt. Sker det, och låter den felande sig icke av talmannens föreställning rätt, äger talmannen fråntaga honom ordet. Har sådant ägt rum, må den felande för det sammanträdet icke vidare yttra sig. Väckes förslag, att den ledamot, som sålunda sig förgått, därjämte må av talmannen erhålla varning eller att saken bör till laga domstols behandling överlämnas, skall beslut däröver av kammaren vid nästa sammanträde utan föregående överläggning fattas.

53 §

Ej må riksdagen eller kamrarna i Konungens närvaro över något ämne rådpågå eller besluta; ej heller må omyndig Konungs förmyndare övervara kamrarnas överläggningar eller beslut.

Uti vardera kammaren äga statsrådets ledamöter tillträde, med rättighet att deltaga i överläggningarna men ej i besluten, där de ej äro ledamöter av kammaren.

I mål, som personligen rör någon ledamot i kammare, må han väl överläggningarna, men ej beslutet, övervara.

54 §

Konungens skrivelser och propositioner tillställas båda kamrarna samt böra alltid vara åtföljda av statsrådets och, då lagrådet avgivit utlåtande, jämväl dess yttrande.

Propositioner böra avlämnas till riksdagen så snart sig göra låter.

Propositioner, som avse statens inkomster och utgifter för nästkommande budgetår, skola till riksdagen avlämnas inom sjuttio dagar från dess öppnande, och må sådan proposition, med undantag av proposition angående riksstatens slutliga reglering, ej avlätas senare, utan så är, att Konungen prövar

uppskov med framställningen lända riket till allvarligt men.

Övriga propositioner, som Konungen finner böra behandlas under riksdagens vårsession, böra till riksdagen avlämnas inom nittio dagar från dess öppnande, och må sådan proposition ej senare avlätas, med mindre Konungen prövar uppskov med framställningen lända riket till men eller eljest finner synnerliga skäl föreligga för dess avlåtande.

55 §

1. Motion må av riksdagsman i den kammare, han tillhör, göras inom femton dagar från den dag, då propositionen angående statsverkets tillstånd och behov kom kammaren till handa.

Motion, som föranledes av kungl. proposition, vilken efter öppnandet till riksdagen avlämnats, må dock väckas sist vid det sammanträde, som infaller näst efter tio dagar från det propositionen kom kammaren till handa. I sistnämnda fall äge likväl kammare, därest den med hänsyn till infallande helg eller ärendets synnerliga omfattning finner sådant nödigt, medgiva utsträckning av motionstiden, dock längst till det sammanträde, som infaller näst efter femton dagar från det propositionen kom kammaren till handa. Fråga om sådan utsträckning må ej väckas senare än vid andra sammanträdet efter det, då propositionen kom kammaren till handa.

Har behandlingen av proposition eller framställning från något riksdagens verk uppskjutits till höstsession, må motion, som föranledes av propositionen eller framställningen, väckas sist dagen efter höstsessionens början.

Vad i andra stycket stadgas skall äga motsvarande tillämpning i fråga om motion, som föranledes av framställning från något riksdagens verk. I sådant fall skall tiden för motions väckande räknas från den dag, då anmälan om framställningens ingivande, på

sätt riksdagen föreskriver, delgives kammaren.

I frågor, som röra någondera kammaren enskilt, samt i frågor, som av redan inom någondera kammaren fattat beslut eller annan under riksdagen inträffad händelse omedelbarligen föranledas, må motion framställas, så länge session pågår.

Motion bör alltid skriftligen till protokollet avlämnas. Ej må i en skrift flera mål av olika beskaffenhet sammanföras.

2. Konungens propositioner, så ock motioner i ämnen, som tillhöra ständigt utskotts behandling, kunna icke till avgörande i kammare företagas, innan utskott däröver avgivit yttrande. Frågor, som röra någondera kammaren enskilt, må genast avgöras.

56 §

Prövar Konungen lämpligt att i fråga, som angår rikets förhållande till främmande makt, eller i annat ärende av större allmänt intresse meddelande muntligen göres till riksdagen, tillkommer det statsrådsledamot, som Konungen därtill förordnar, att i vardera kammaren lämna meddelandet. Ej vare ledamot av kammaren förmenat att yttra sig över vad sålunda meddelats.

Konungen äger bestämma att i fall, som här avses, kamrarnas sammanträden skola hållas inom lyckta dörrar.

57 §

Därest av riksdagsman eller av annat utskott, än konstitutionsutskottet, fråga hos kamrarna väckes, att statsrådet eller någon dess ledamot eller föredragande sitt ämbete på obehörigt sätt utövat, böra därvid endast följande ordalag nyttjas: »det är anledning till anmärkning mot statsrådet, eller den eller den ledamoten eller föredraganden, varom remiss begäres till konstitutionsutskottet, inför vilket anledningen skall uppgivas». Sådan remiss skall då genast ovägerligen verkställas. Vid kammares överläggning om sådan

fråga gälle i avseende på Konungens beslut uti mål, som röra enskilda personers eller korporationers rättigheter och angelägenheter, vad uti 107 § regeringsformen stadgat är.

58 §

När proposition eller motion första gången i kammare förekommer, skall den, så framt ej kammaren densamma genast till utskott förvisar, ligga på bordet till nästa sammanträde, då sådan hänvisning bör ske, därest frågan ej nedlägges eller, om den rörer kammaren enskilt, eljest bliver avgjord. Varje ledamot äger i målet avgiva yttrande, vilket jämväl till utskottet överlämnas; men ej må därav remissen till utskottet uppehållas.

Är inom kammare väckt fråga om sådan utsträckning av motionstid, som i 55 § 1 mom. andra stycket sägs, eller uppstår fråga till vilket utskott ett mål bör hänvisas, skall sådan fråga blott för det sammanträde, då den väckt blivit, kunna läggas på bordet, men vid det nästföljande ovillkorligen avgöras.

Kamrarna må genom sammanstående beslut till annan session eller till nästföljande riksdag uppskjuta behandlingen av proposition, framställning från något riksdagens verk eller motion, som ej berör riksstaten. Ytterligare uppskov må beslutas; dock att ärendet skall avgöras senast under nästföljande riksdag. Ej må ärendes behandling uppskjutas till nästföljande riksdag, om nya val i hela riket till andra kammaren dessförinnan förrättas. Förordnar Konungen om nya val till båda kamrarna eller den ena av dem, vare beslut om uppskov förfallet.

Uppskov må beslutas på framställning av vederbörande utskott, som har att i frågan inhämta yttrande från talmanskonferensen; kamrarna likväl obehåget att vid prövningen av utskottets utlåtande i ärendet besluta uppskov enligt vad i nästföregående stycke sägs.

Kamrarna må genom sammanstående beslut, efter hörande av den i

50 § omförmälda talmanskonferens, besluta att uppskjuten fråga skall upp- tagas vid extra session.

Av riksdagen såsom vilande antaget förslag till stiftande, ändring, förklaring eller upphävande av grundlag må ej uppskjutas i vidare mån än som följer av stadgandet i § 64.

59 §

Betänkande, som av ständigt eller i dess ställe särskilt tillsatt utskott avgivits, skall i bägge kamrarna för ärendets avgörande, så vitt ske kan, samtidigt föredragas. Efter betänkandets första föredragning skall detsamma vila på bordet. Vid nästa föredragning, evad överläggning då äger rum eller ej, skall det, så framt ej kammaren på vederbörande utskotts framställning annorlunda beslutar, åter göras vilande. Men då saken tredje gången förekommer, skall den till avgörande företagas.

Utskotts förberedande hemställanden och förfrågningar må genast avgöras, därest icke någon kammarens ledamot bordläggning begär.

60 §

1. Ej må något mål, däri överläggning ägt rum, till slutligt avgörande företagas, förrän kammaren på talmannens hemställan förklarat överläggningen slutad.

2. Därefter bör, utom i de fall, mom. 3 upptager, proposition framställas i den ordning, här nedan i detta mom. stadgas.

Kan fråga bliva föremål för bifall eller avslag, bör talmans första proposition lyda på bifall. Om denna besvaras med nej, och anmärkningar i saken blivt under överläggningen gjorda, bör den följande propositionen i enlighet med dem uppställas. Innefattar ett förslag flera delar, som ej lämpligen kunna i ett sammanhang avgöras, bör särskild proposition å vardera delen framställas i enahanda ordning, som nu är föreskriven.

Proposition skall alltid endast med ja eller nej besvaras, och talmannen tillkännagive sin uppfattning av det svar, som lämnats, varvid skall bero, såvida ej votering begäres, vilken då ej må vägras; envar i övrigt obetaget att låta sin särskilda mening i protokollet antecknas. Ingen må försöka att beslutet genom ny överläggning uppriva.

Då voterats skall, bör voteringsproposition jämte tydlig kontraposition genast författas, justeras och uppläsas, samt omröstningen strax därefter verkställas; men ej må proposition göras, om votering skall äga rum, ej heller någon omröstning därom tillåtas. Omröstningen skall ske öppet. Befinnas de avgivna rösterna lika delade, nedlägga talmannen i en därtill avsedd rösturna en jasedel och en nej-sedel, båda lika till storlek och utseende, tryckta och omärkta samt var för sig slutna och hoprullade, och avgöres då omröstningens utgång genom den sedel, som en av kammarens ledamöter på anmodan av talmannen upptager ur rösturnan.

3. Fråga, varom i första punkten av 110 § regeringsformen eller i 32 § 2 mom. eller i sista stycket av 52 § i denna riksdagsordning förmåles, skall alltid avgöras genom votering. I ty fall gälle angående voteringsproposition jämte kontraposition vad i nästföregående mom. sägs; dock bör justerad proposition anslås och därefter omröstning genast äga rum. Sådan omröstning skall alltid ske med tryckta och omärkta, enkla, slutna och hoprullade sedlar, och bör, till undvikande av lika röstetal för ja och nej, i mål, där blott enkel pluralitet erfordras, talmannen vid varje omröstning före sedlarnas uppräknings en bland dem uttaga och genast förseglad avlägga. Om vid sammanräkandet av de övriga sedlarna rösterna befinnas lika delade, skall den förseglade sedeln öppnas och avgöra beslutet. Är pluralitet redan vunnen, bör den avlagda sedeln oppbruten genast förstöras.

61 §

Talman må ej vägra proposition, utom när han finner väckt fråga strida mot grundlags lydelse; och bör han då alltid anföra skälen till sin vägran. Därest kammaren ändock yrkar proposition, skall talman äga att förklara överläggningen vilande, och målet förvisas då till konstitutionsutskottet, som det åligger att ofördröjligen inkomma med motiverat och bestämt utlåtande över frågans stridighet eller enlighet med grundlagen. Å vad utskottet förklarar icke vara mot grundlag stridande kan proposition sedermera ej vägras.

62 §

Kammarens beslut i fråga, som icke rör kammaren enskilt, skall med kammaren genom utdrag av protokollet delgivnas. Har målet varit av ständigt eller i dess ställe särskilt tillsatt utskott handlagt, skall ock detta om beslutet på enahanda sätt underrättas. Därest ledamot, som i kammarens beslut ej instämt, vill sin särskilda mening hos medkammaren anmäla, skall sådant vara honom obetaget; börande han i slikt fall sin skiljaktiga mening skriftligen till protokollet avlämna, varefter den genom protokollsutdrag med kammaren delgives; men ej må härav i något fall beslutets expedierande uppehållas.

63 §

När fråga, varöfver utskott sig utlåtitt, till avgörande förekommer, äger kammaren att antingen genast, med bifall till utlåtandet eller utan avseende å vad utskottet föreslagitt, fatta sitt beslut, eller, om ämnet anses fordra ytterligare utredning, målet till utskottet återförvisa.

Stanna kamrarna över någon fråga, däri ständigt eller i dess ställe särskilt tillsatt utskott sig yttrat, uti huvudsakligen eller till vissa delar olika beslut, då skall utskottet söka att de olika meningarna, såvida möjligt är, samman-

jämka och med förslag därom till kamrarna inkomma.

Vad kamrarna sammanstående besluta, det vare riksdagens beslut. Bliva kamrarna ej, efter den behandling ovan är nämnd, om ett beslut ense, skall frågan, utom i de fall 65 § upptager, anses hava för den sessionen förfallit.

64 §

Förslag till stiftande, ändring, förklaring eller upphävande av grundlag kan förkastas å den riksdag, vid vilken förslaget väckes, men ej slutligen antagas eller bifallas i vidsträcktare mån, än såsom ett förslag, vilket skall vila för att efter därpå förrättade nya val i hela riket till andra kammaren av den riksdag, som först sammanträder, ånyo prövas. Varder förslaget därvid av bägge kamrarna antaget, bliver det riksdagens beslut; ägande kamrarna ej rätt att uti vilande förslag ändring göra. Ej må beslut över vilande förslag till annan riksdag, än nu är nämnt, uppskjutas, utan att Konungen och bägge kamrarna därom äro ense.

65 §

När, i fråga om statsutgifter eller bevilling, eller om reglementariska föreskrifter för riksbanken, dess inkomster och utgifter, eller om ansvarsfrihet för fullmäktige i riksbanken, eller om riksgäldskontorets styrelse och förvaltning, inkomster och utgifter, kamrarna fatta stridiga beslut, som ej uppå vederbörligt utskotts förslag varda sammanjämkade, skola bägge kamrarna var för sig rösta om de olika beslut, vari vardera förut stannat; kommande den mening, som därvid erhåller de flesta ledamöters av båda kamrarna sammanräknade röster, att gälla såsom riksdagens beslut. Om vid sammanräkningen av de avgivna rösterna dessa befinnas lika delade, nedlägga andra kammarens talman i en därtill avsedd rösturna en jasedel och en nej-sedel, båda lika till storlek och utseende, tryckta och

omärkta samt var för sig slutna och hoprullade, och avgöres då omröstningens utgång genom den sedel, som en av andra kammarens ledamöter på anmodan av talmannen upptager ur rösturnan.

66 §

Då val till Konung eller tronföljare skall förrättas, tillsättes en nämnd, bestående av sextiofyra personer, av vilka vardera kammaren inom sig utser trettiotvå, med uppdrag att, vid förefallande skiljaktighet mellan kamrarna, bestämma valet. Dagen efter, sedan nämnden är utsedd, skrida kamrarna till val av Konung eller tronföljare. Förenas kamrarna om en och samma person, är han att såsom utkorad anse. I annat fall avgör nämnden. Dock må ej hos densamma komma under omröstning andra än de, som i vardera kammaren erhållit flesta rösterna, ägande ingendera kammaren att flera än en kandidat framställa. Nämndens ledamöter, vilka ej i och för denna befattning må uteslutas från deras riksdagsmannarätt i kamrarna, sammanträda dagen efter den, då valet i kamrarna förrättat är, och skiljas ej åt förrän valförrättningen är fullgjord. Den av de bägge under omröstning komma personerna, på vilken då inom nämnden de flesta rösterna falla, är behörigen vald. I den händelse, som 94 § regeringsformen öfvermäler, skall nämnden väljas inom tionde dagen efter den, som i riksdagskallelsen är till riksdagens sammankomst utsatt.

67 §

Skall förmyndare för omyndig Konung tillsättas, utses av kamrarna, sist dagen efter det riksdagen sammankommit, en nämnd, på det sätt och till det antal personer, som i nästföregående § sagt är. Denna nämnd röstar om de av riksdagen till antalet bestämda förmyndare, som skola vara en, tre eller fem. Varje ledamot av nämnden upptecknar å en slutan vallista de män, dem han anser förtroendet värdiga, och

så många, att de med en person överstiga det av riksdagen bestämda antalet. Av dem, som därvid kommit i åtanke, ställes först den, som flesta rösterna erhållit, under ny omröstning, då nämndens pluralitet giver utslaget. På samma sätt förfares med den, som näst honom blivit av de flesta kallad o. s. v., till dess det föreskrivna antalet av förmyndare blivit fyllt. Nämnden kan ej förr åtskiljas, än valet fulländat är; och gäller detta val såsom riksdagens beslut.

Om så händer, att kamrarna ej inom tre dagar efter det riksdagen sammankommit om förmyndarnas antal åsämjas, förordnas på enahanda sätt och till lika antal, som ovan angående nämnden är sagt, en särskild nämnd, att medelst omröstning denna fråga, med samma kraft och verkan som riksdagens beslut, inom två dagar avgöra; skolande sedermera den utsedda nämnden, likaledes inom två dagar, hava valet förrättat, så att i alla händelser förmyndarevalet må vara verkställt inom sju dagars förlopp från det riksdagen sammankommit.

68 §

Till följd av regeringsformens § 96 har riksdagen att förordna en justitieombudsman och en militieombudsman av de egenskaper där angivas. Dessa riksdagens ombudsmän väljas för tiden från valet till dess sådant val under fjärde året därefter försiggått.

Val av justitieombudsman och militieombudsman verkställles genom fyrtioåtta för tillfället nämnda valmän, av vilka vardera kammaren inom sig utser tjugufyra. Dessa valmän skola sammanträda till valförrättningen senast å femtonde dagen efter den, då de blivit utsedda. Vid valet gälle enahanda bestämmelser som för val av kamrarnas talmän.

Valmännen böra vid samma tillfälle, då ombudsman utses, och på enahanda sätt välja en ställföreträdare för honom. Ställföreträdare utses för tiden

till dess nytt val av vederbörande ombudsman äger rum.

I händelse justitieombudsmannen eller militieombudsmannen avsäger sig det erhållna förtroendet eller ombudsmans ämbete eljest bliver ledigt, övertage ställföreträdaren omedelbart ämbetet; och skall riksdagen därefter så snart ske kan, för tid och på sätt ovan stadgas, förrätta nytt val av ombudsman. Skulle ställföreträdare avsäga sig det erhållna förtroendet eller har han övertagit ombudsmansämbetet eller bliver eljest hans befattning ledig, äge nytt val av ställföreträdare rum för tid och på sätt ovan är föreskrivet, varvid iakttages att, om sådant val erfordras under tid, då session ej pågår, riksdagens rätt härutinnan utövas genom de av riksdagen valde fullmäktige i riksbanken och fullmäktige i riksgäldskontoret.

69 §

Riksdagen skall vart fjärde år tillsätta en nämnd av fyrtioåtta personer, därav vardera kammaren inom sig utser tjugufyra, och vilken nämnd, i den ordning 103 och 104 §§ regeringsformen stadga, äger att döma, huruvida högsta domstolens och regeringsrättens samtliga ledamöter gjort sig förtjänta att i deras viktiga kall bibehållas, eller om vissa av dem, utan bevisligen begångna fel och brott, varom regeringsformens 102 § handlar, likväl kunna anses böra från detta kall skiljas. Denna nämnd träder samma dag den blivit vald tillsammans.

Nämndens samtliga ledamöter rösta först, man för man, över den frågan: skall omröstning anställas till uteslutande av någon bland högsta domstolens ledamöter? Besvaras denna fråga enhälligt eller av de flesta rösterna med *nej*, bliva högsta domstolens samtliga ledamöter bibehållna. Besvaras den åter med *ja*, uppgör var och en av nämnden en sluten lista på dem av högsta domstolens ledamöter, flera eller färre, som han anser böra entledigas. De tre bland dessa, som då fått det största antal rös-

ter emot sig, ställas var efter annan under ny omröstning, varvid två tredjedelar av rösterna fordras emot den eller dem, som skola anses vara från riksdagens förtroende uteslutna; och förhålles därefter såsom i regeringsformens 103 § vidare föreskrives.

I enahanda ordning förfares sedan med omröstningar angående regeringsrättens ledamöter.

70 §

1. De sex fullmäktige i riksbanken, vilka enligt 72 § regeringsformen skola utses av riksdagen, väljas för tiden från valet, till dess sådant val under tredje året därefter försiggått. Två av de utav riksdagen utsedde fullmäktige skola årligen avgå. Har av riksdagen utsedd fullmäktig före utgången av den bestämde tjänstgöringstiden avgått, eller har ansvarsfrihet honom vägrats, anställs val för den tid, som för honom återstått.

2. Riksdagen skall jämväl välja fullmäktige att, jämlikt särskilt reglemente, förvalta riksgäldskontorets medel och tillhörigheter. Dessa fullmäktige skola vara sju och väljas för tiden från valet, till dess sådant val under tredje året därefter försiggått. Ordförande bland fullmäktige väljes särskilt. Av de övriga sex skola två årligen avgå. Har fullmäktig före utgången av den bestämde tjänstgöringstiden avgått, eller har ansvarsfrihet honom vägrats, anställs val för den tid, som för honom återstått. Då val av ordförande äger rum, utses denne före övriga fullmäktige.

3. Val av fullmäktige i riksbanken och riksgäldskontoret verkställas genom fyrtioåtta valmän, av vilka vardera kammaren inom sig utser tjugufyra. Valen ske med slutna sedlar. Val för längre tjänstgöringstid verkställs före val för kortare. Avgående fullmäktig kan återväljas.

4. Fullmäktige välje själva bland sig vice ordförande; ägande den, som bland fullmäktige förer ordet, avgöran-

de röst, därest i frågor, som hos fullmäktige komma under omröstning, rösterna för två skiljaktiga meningar utfalla lika.

71 §

På samma gång och på lika sätt, som fullmäktige enligt 70 § av riksdagen utses, tillsättes en suppleant för varje av riksdagen utsedd fullmäktig att vid förfall för denne inträda; dock skall den sålunda valde suppleanten för fullmäktig, som utsetts till chef för riksbanken, först inträda vid förfall jämväl för den enligt 72 § regeringsformen av fullmäktige för denne utsedde suppleanten. Vid förfall för både fullmäktig och hans av riksdagen valde suppleant inkalla fullmäktige annan suppleant till tjänstgöring.

72 §

Riksdagen förordnar årligen inom sex dagar efter dess öppnande revisorer till ett antal av tolv, vilka till halva antalet av vardera kammaren utses, att enligt regeringsformen och särskild instruktion granska statsverkets, riksbankens och riksgäldskontorets tillstånd, styrelse och förvaltning. Revisor utövar sin befattning till dess nytt val av revisorer förrättas.

Revisorerna välja själva inom sig ordförande, vilken äger avgörande röst, därest, vid omröstning, rösterna i något fall äro lika.

De anmärkningar, som revisorerna finna sig befogade att framställa, skola, sedan förklaringar däröver inkommit, av riksdagen överlämnas till vederbörande utskotts granskning och vidare behandling.

73 §

För varje enligt 72 § utsedd revisor väljes en suppleant att vid förfall för honom inträda. Vid förfall för både revisor och hans suppleant bestämmes övriga suppleanters tjänstgöring av den ordning, i vilken de blivit valda.

74 §

Riksdagens valmän och nämnder, med undantag av utrikesnämnden, utse själva inom sig ordförande.

75 §

1. Företes vid val, som skall av kammare förrättas, gemensam lista upptagande namn å så många personer valet avser och har listan godkänts av de utav kammaren utsedda ledamöterna i talmanskonferensen, framställa talmannen proposition å godkännande av listan och förklare därå upptagna personer valda, såvida ej val med slutna sedlar begäres av minst så många ledamöter som motsvarar det tal, vilket erhålles, om samtliga röstberättigade ledamöters antal delas med siffran för det antal personer valet avser, ökat med ett. Har sådan begäran framställts skall val med slutna sedlar äga rum vid ett följande sammanträde.

Valet skall, där det ej avser kammarens ledamöter i talmanskonferensen, vara proportionellt, om två eller flera personer skola utses. Närmare bestämmelser om valet meddelas uti den i § 78 omnämnda riksdagsstadgan.

2. Val, som förrättas av riksdagens utskott, nämnder och valmän, skola, därest begäran därom framställes av någon ledamot eller valman, ske med slutna sedlar, och iakttages därvid, att namnsedlarna, så framt de skola bliva gällande, böra vara enkla, hoprullade, omärkta och fria såväl från all tvetydighet i anseende till personernas namn som från oriktighet i anseende till deras antal. Mellan personer, som vid val undfått lika antal röster, skiljes genom lottning, när så erfordras.

Finnas i grundlag särskilda bestämmelser meddelade om val, varom i detta mom. är fråga, skall vad i nästföregående stycke stadgas icke äga tillämpning.

76 §

Vid justering kan ett beslut ej ändras, men väl må sådana tillägg göras,

varigenom ingen ändring i beslutet uppkommer. Ur protokoll må vid justeringen, med kammarens bifall och den talandes begivande, uteslutas dennes uttryck och även överläggning, som därav följt; dock kunna ej sådana uttryck uteslutas, på vilka beslutet tydligen sig grundar.

77 §

Riksdagsman, som varit frånvarande då något beslut fattats inom den kammare han tillhör, skall äga att därefter till protokollet anmäla, det han ej i berörda beslut deltagit, men icke hava makt att tala å deras beslut, som därvid närvarit.

78 §

Riksdagen fastställer de föreskrifter om riksdagsarbetets bedrivande, ordningen hos kamrarna och utskotten samt inom riksdagen förekommande val ävensom de övriga bestämmelser som anses nödiga till iakttagande jämte grundlagarna (riksdagsstadga). Vardera kammaren äger fastställa föreskrifter i ämne, som angår kammaren enskilt (ordningsstadga). Ej må något i dessa stadgor införas, som mot grundlag eller annan gällande lag strider.

Meddelande av riksdagens beslut

79 §

De framställningar till Konungen, vilka riksdagen beslutar, skola, även-

som svaren på Hans till riksdagen avlåtna förslag, genom skrivelser till Konungen avlämnas.

80 §

I mål, som blivit av ständigt eller i dess ställe särskilt tillsatt utskott handlagda, skola de från riksdagen utgående skrivelser uppsättas och expedieras av kansliet hos det utskott, som ärendet berett.

Uppsättandet och expedierandet av andra för bägge kamrarna gemensamma skrivelser besörjes genom ett särskilt riksdagens kansli under inseende av två inom första och två inom andra kammaren därtill utsedda ledamöter (kansli-deputerade).

Ej må expedition över något riksdagens beslut utgå förr än den blivit inför kamrarna justerad. Från riksdagen utgående expeditioner undertecknas av talmännen.

81 §

De allmänna stadgar och förordningar, vilka Konungen och riksdagen gemensamt beslutit, skola endast i Konungens namn och med Dess underskrift utfärdas.

82 §

De i kamrarna förda protokoll och övriga riksdagshandlingar skola på statens bekostnad, så tidigt ske kan, av trycket utgivas, de senare fullständigt och protokollen i den mån kamrarna var för sig förordna.

Till yttermera visso have vi detta med våra namns och insegels undersättande stadfäst och bekräftat, som skedde i Stockholm den tjugondeandra dagen i

juni månad, året efter Kristi börd det ett tusende åtta hundra och på det sextionde sjätte.

På ridderskapets och adelns
vägnar:
G. LAGERBJELKE
n. v. lantmarskalk.
(L. S.)

På prästeståndets
vägnar:
H. REUTERDAHL
talman.
(L. S.)

På borgareståndets
vägnar:
J. G. SCHWAN
n. v. talman.
(L. S.)

På bondeståndets
vägnar:
NILS LARSON
n. v. talman.
(L. S.)

Detta allt, som föreskrivet står, vele Vi ej allenast Själve för oryggelig grundlag antaga, utan bjude och befalle jämväl i nåder, att alle de, som Oss och Våra efterträdare samt riket med huldhet, lydriad och hörsamhet förbundne äro, böra denna riksdagsordning erkänna, iakttaga, efterleva och hörsamma.

Till yttermera visso have Vi detta med egen hand underskrivit och bekräftat, samt Vårt kungl. insegel låtit veterligen hänga här nedanför, som skedde i Vår residensstad Stockholm den tjugonde andra dagen i juni månad, året efter Kristi börd det ett tusende åtta hundra de och på det sextionde sjätte.

CARL

(L. S.)

Riksdagsstadga

(Antagen den 23 mars 1949, med t. o. m. år 1962 vidtagna ändringar.)

Riksdagens inkallande

1 §

Hurusom riksdagen, där den ej av Konungen sammankallas till tidigare dag, varje år den 10 januari eller, om helgdag då inträffar, dagen därefter utan särskild kallelse skall sammankomma till vårsession, därom stadgas i grundlag.

Skall riksdagen enligt riksdagsordningen sammankomma till höstsession, skola talmännen i kallelsen fastställa tiden för sessionens början tidigast till sjunde dagen efter den, då kallelsen blivit uti allmänna tidningarna kungjord, och sist till tjugonde dagen efter samma dag.

Har till talmännen inkommit begäran enligt 2 § riksdagsordningen från sextiofem ledamöter av första kammaren eller etthundra ledamöter av andra kammaren om riksdagens inkallande till extra session, skola talmännen utfärda kallelsen, därvid tiden för sessionens början må fastställas tidigast till dagen efter den, då kallelsen blivit uti allmänna tidningarna kungjord, och sist till tjugonde dagen efter det begäran framställdes.

Kamrarnas sammanträden

2 §

Kallelse till kammares sammanträde skall anslås senast klockan 6 eftermiddagen föregående dag och kungöras på det sätt, vardera kammaren för sig stadgat. Talmännen böra skyndsamt meddela varandra underrättelse om sådan kallelses utfärdande.

Skall vid sammanträde sådan omröstning, som omförmäles i 65 § riksdagsordningen, i kamrarna företagas, bör sådant i anslaget tillkännagivas.

3 §

Å den förteckning över alla på kammarens bord vilande ärenden, vilken efter

varje sammanträdes slut av vardera kammarens kansli för nästa sammanträde upprättas, skola, med det undantag, varom i 4 § 5 mom. sista stycket förmäles, främst uppföras:

Konungens propositioner eller skrivelser, sådana anmälningar, som omförmälas i 21 § här nedan, samt inom kammare väckta motioner.

Övriga ärenden, i den mån de inkommit, antecknas enligt följande ordning, nämligen:

1. Från utskott eller riksdagens kansli inkomna förslag till skrivelser eller till riksdagsbeslutet;

2. Riksdagens revisorers samt justitie- och militieombudsmännens berättelser;

3. Av båda kamrarna tillsatta utskotts betänkanden, ävensom hemställanden och utlåtanden av kanslideputerade; skolande den ordning, vari de ständiga utskotten i 53 § regeringsformen och 36 § riksdagsordningen finnas upptagna, jämväl följas vid uppförande å förteckningen av nämnda utskotts betänkanden och sådana betänkanden sättas framför särskilda utskotts samt dessas framför kanslideputerades utlåtanden och hemställanden;

4. Ärenden, som av ena kammaren genom protokollsutdrag den andra delgivas; samt

5. Kammarens enskilda ärenden.

I denna förteckning, som vid ärendenas föredragning följes, kan ändring för kommande sammanträde av kammare beslutas; och skall, då förslag om sådan ändring blivit väckt, beslut däröver genast fattas. Ovannämnda förteckning och däri beslutad ändring skola med kammaren skyndsamt delgivas.

4 §

Mom. 1. Skall omröstning enligt riksdagsordningen ske öppet, skola kammarens ledamöter, sedan voteringsproposition efter given varsel upplästs och justerats, intaga sina platser, varefter voteringspropositionen ånyo uppläses. Medan omröstning verkställes, må ingen bliva stående å gången.

Mom. 2. Med undantag för de fall, varom i 3 mom. stadgas, uppmane talmannen därefter först de ledamöter, som vilja rösta för ja-propositionen, att resa sig från sina platser, varefter samma uppmaning riktas till de ledamöter som vilja rösta för nej-propositionen. Om härvid talmannen finner tvekan kunna råda om omröstningens resultat eller någon av kammarens ledamöter begär röst-räkning, verkställs votering på sätt i 3 mom. sägs.

Mom. 3. Omröstning medelst omröstningsapparat eller, där denna ej kan begagnas, medelst namnupprop skall omedelbart äga rum, därest talmannen före omröstningens början så beslutar, samt då omröstning skall ske jämlikt 65 § riksdagsordningen. Om vid den slutliga voteringen i visst ärende sist vid voteringspropositionens godkännande begäran om omröstning medelst omröstningsapparat eller i förekommande fall om namnupprop framställs av minst $\frac{1}{10}$ av kammarens ledamöter, skall ock detta omröstningssätt omedelbart användas; i detta fall skall jämväl i det tryckta protokollet antecknas, huru varje ledamot röstat.

Mom. 4. Då omröstning medelst omröstningsapparat ägt rum, böra i vardera kammaren minst två ledamöter, vilka talmannen därom anmodar, taga plats vid talmansbordet, varefter företages fotografiering av en tablå, utvisande huru varje ledamot röstat.

Då omröstning medelst namnupprop skall äga rum, böra i vardera kammaren minst två ledamöter, vilka talmannen därom anmodar, taga plats vid talmansbordet, för att över omröstningen föra anteckning. Vid upppropet iakttages, att ledamöterna uppått i den ordning, vari de innehåva plats i samlingsalen, dock att vice talmännen först uppått. Närvarande ledamot avgiver vid upppropet något av följande svar: Ja, Nej, Avstår.

Omedelbart efter det omröstningen avslutats, tillkännagiver talmannen resultatet för kammaren.

Mom. 5. Då i fråga, varom uti 65 § riksdagsordningen förmåles, kamrarna fattat stridiga beslut, och dessa ej på vederbörande utskotts förslag blivit sammanjämkade, åligger det utskottet att uppsätta förslag till voteringspropositioner för den omröstning, som, enligt nämnda paragraf, skall för frågans avgörande i kamrarna äga rum. Sedan sådant förslag blivit godkänt, utsatte talmännen efter överenskommelse dag för omröstning. Vid densamma iakttages, att votering över varje särskild fråga, som blir föremål för omröstning, bör i båda kamrarna samtidigt företagas.

Över var och en sådan omröstning i första kammaren skall protokoll genast därefter uppsättas, justeras och avsändas till andra kammaren, där sammanräkningen av båda kamrarnas ledamöters röster verkställs, varefter utgången av omröstningen ofördröjligen meddelas första kammaren och det utskott, som frågan handlagt.

Sådant ärende skall sättas främst på föredragningslistan för dagen.

5 §

Mom. 1. Vid kammares sammanträde för sekreteraren under talmannens inseende protokoll, upptagande överläggningssämen, namnen å dem, som yttra sig, talmannens yttranden och propositioner, utgången av omröstning, där sådan äger rum, och kammares beslut. Detta protokoll skall å femte söckendagen därefter, om kammaren då sammanträder, eller, i motsatt händelse, vid kammares näst därefter inträffande sammanträde av sekreteraren uppläsas samt, sedan kammaren godkänt detsamma, fördes med talmannens anteckning därom.

Justeringen av kammares vid riksdagssessions slut ojusterade protokoll verkställs inför kammares å riksdagsorten tillstädesvarande ledamöter. Tillkännagivande om tiden för justeringen införes i de tidningar, där kammares sammanträden eljest meddelas.

Kamrarnas protokoll överlämnas ome-

delbart efter justeringen till riksdagens kansli.

Mom. 2. Yttranden, som ledamöter vid kammarens sammanträde avgiva, skola, såvitt ske kan, ordagrant av för sådant ändamål anställda tjänstemän upptecknas och utan dröjsmål, försedda med uppsättarens namnteckning, i två exemplar avlämnas i kammarens kansli, där de till femte söckendagen efter sammanträdet klockan 12 middagen böra finnas för genomläsning tillgängliga. Ledamot, som före utgången av nämnda tid justerar sitt yttrande, bör därå göra anteckning om verkställd justering; annan ledamot dock obetaget att påkalla särskild justering därav inför kammaren vid det i 1 mom. omförmälda tillfälle. Har ledamot icke inom stadgad tid justerat sitt yttrande, anses detsamma ändock såsom av honom justerat. Yttrandena böra där-efter ofördröjligen överlämnas till riksdagens kansli.

Mom. 3. I fråga om protokoll och yttranden vid sammanträde, varom i 56 § riksdagsordningen sägs, inom lyckta dörrar skall vad i 1 och 2 mom. är stadgat äga motsvarande tillämpning, dock att protokollet och yttrandena efter justeringen skola överlämnas till riksdagsbiblioteket.

Val av talmän och vice talmän

6 §

Talman samt förste och andre vice talman väljas var för sig i nu nämnd ordning. Har någon erhållit mer än hälften av de avgivna rösterna, är han behörigen vald. Äro rösterna så delade mellan flera, att ingen uppnått dylik röstövertikt, anställs ny omröstning. Får ej heller därvid någon mer än hälften av de avgivna rösterna, anställs en tredje omröstning mellan de två, på vilka vid andra omröstningen de flesta av rösterna fallit. Vid tredje omröstningen är den vald, som erhållit de flesta rösterna. I händelse av lika rösttal vid andra eller tredje omröstningen skilje lotten, där så erfordras.

Talmanskonferensen

7 §

Talmanskonferensen skall, så ofta någon av talmännen det anser nödigt, dock minst en gång varje kalendermånad under tid, då session pågår, på kallelse av talmännen sammanträda för att rådpläga om vad i avseende å ärendenas behandling i utskott och kammare må vara att iakttaga för vinnande av nödig skyndsamhet och största möjliga planmässighet vid riksdagsarbetets bedrivande.

Vid förfall för ordföranden i ständigt utskott skall vice ordföranden i utskottet kallas att närvara i talmanskonferensen.

Anses nödigt att inhämta upplysningar av ordförandena i andra utskott eller av kanslideputerade, böra även de, efter kallelse, tillstädeskomma.

Vid talmanskonferensens sammanträden skola kamrarnas sekreterare vara tillstädes; och åligger det den av dem, som därtill förordnas, att föra protokoll över vad vid sammanträde förekommer.

Talmanskonferensens beslut skola genom utdrag av protokollet tillställas dem, besluten avse.

Talmanskonferensen skall, efter samråd med kanslideputerade, upprätta förslag i fråga om arvoden till tjänstemännen hos kamrarna och utskotten samt i kansliet. Förslaget överlämnas till bankoutskottet, vilket det åligger att i ämnet avgiva utlåtande till kamrarna.

Val inom kammare

8 §

Mom. 1. Skall val, som av kammare förrättas, jämlikt 75 § riksdagsordningen verkställas med slutna sedlar och vara proportionellt, skola vid valet beagnas valsedlar, å vilka före namnen utsatts partibeteckning (partinamn eller annan beteckning i ord för viss grupp av riksdagsmän eller för viss meningsriktning), men vilka i övrigt äro omärkta.

Mom. 2. Namnen skola, utom i fall som nedan i andra stycket sägs, å valsedelns uppföras i en följd, det ena under det andra.

Vid val av revisorer och suppleanter enligt 72 och 73 §§ riksdagsordningen skola, på sätt formulär nr 1 vid denna stadga utvisar, namnen för själva revisorsvalet uppföras vart för sig i de särskilda rummen å valsedelns vänstra sida. För suppleantvalet skall i motsvarande rum å sedelns högra sida uppföras ett namn för vart och ett av de vid revisorsvalet upptagna namnen.

Mom. 3. Valsedlarna skola för att bliva gällande vara enkla, slutna, hoprullade och fria från överstrykningar. Sedel må ej upptaga flera, men väl färre namn än det antal personer valet avser. Där något namn å sedeln är tvetydigt, gälle den dock för övriga namn.

9 §

Vid val, som avses i 8 § här ovan, skall vad i 19, 20 och 22 §§ lagen om val till riksdagen stadgas äga motsvarande tillämpning.

10 §

Platserna fördelas mellan de olika valsedelgrupperna sålunda, att platserna, en efter annan, tilldelas den grupp, vilken för varje gång uppvisar det största av nedan angivna jämförelsetal. Plats, som blivit en grupp tilldelad, besättes genast så, att gruppens första plats tillerkännes den, vars namn är det första i ordningen inom gruppen, gruppens andra plats den, som bär andra namnet i ordningen, gruppens tredje plats den, som bär tredje namnet i ordningen, och så vidare efter samma grund, ändå att den, som är berättigad till platsen, redan fått sig tillerkänd plats från en eller flera andra grupper.

Jämförelsetalet är lika med gruppens rösttal, så länge gruppen ännu icke fått sig någon plats tilldelad. Därefter beräknas jämförelsetalet för varje gång så, att gruppens rösttal delas med det tal, som motsvarar antalet av de gruppen tilldelade platser, ökat med 1. Har sam-

ma person erhållit platser från två grupper, skall dock, vid beräkning av det antal platser som utdelats, vardera platsen anses blott såsom en halv plats; har någon erhållit platser från tre grupper, anses varje sådan plats såsom en tredjedels plats; och så vidare efter samma grund.

Har grupp redan fått sig tilldelad plats så många gånger, som motsvarar antalet namn å gruppens valsedlar, varde den från vidare jämförelse utesluten.

11 §

Mellan lika rösttal eller jämförelsetal skall, där så erfordras, skiljas genom lottning.

12 §

Suppleanter skola, där för visst fall ej annat är särskilt stadgat, inkallas till tjänstgöring i följande ordning:

1. Om valet jämlikt 75 § riksdagsordningen förrättats med gemensam lista, har suppleant tillhörande samma grupp eller meningsriktning som ledamoten företräde framför övriga suppleanter, och av dessa har den företräde, vars namn blivit uppfört på högre plats å listan;

2. Har valet, på sätt i 8 och 9 §§ här ovan sägs, skett med slutna sedlar, har suppleant, utsedd från grupp med samma partibeteckning som den grupp, för vilken ledamoten blivit vald, företräde framför övriga suppleanter, och av dessa har den företräde, som utsetts från grupp med högre rösttal.

Av suppleanter från samma grupp har den företräde, vars namn blivit tidigare uppfört i den jämlikt 9 § bestämda ordningen inom gruppen.

Den ledamot eller suppleant, som fått sig tillerkänd plats från två eller flera grupper, anses vald för den grupp, från vilken plats först tilldelats honom.

13 §

Där val, som av kammare med slutna sedlar förrättas, icke skall vara proportionellt, iakttages i stället för de i 8, 9 och 12 §§ här ovan meddelade bestäm-

melser, att valsedlarna, såframt de skola bliva gällande, böra vara enkla, hoprullade, omärkta och fria såväl från all tveydighet i anseende till personernas namn som från oriktighet beträffande deras antal. Mellan personer, som vid val undfått lika antal röster, skiljes genom lottnings, när så erfordras.

Riksdagens utskott, nämnder och valmän

14 §

Utskott, som består av ledamöter från båda kamrarna, ävensom riksdagens nämnder och valmän, skola, där ej annat stadgas i riksdagsordningen, av talmännen kallas att första gången sammanträda inom två dagar från den, då de blivit utsedda.

15 §

Till sammanträde av utskott, utsett av båda kamrarna, ävensom riksdagens nämnder och valmän, skall kallelse anslås senast klockan 6 eftermiddagen föregående dag.

Dessa utskott, nämnder och valmän må ej sammankomma å tid, då sammanträde hålles av båda kamrarna eller endera av dem.

16 §

Ledamot av utskott, vilken av förfall varder hindrad att sammanträde bevisata, bör hos utskottets ordförande eller sekreterare göra anmälan därom så tidigt, att suppleant må kunna i hans ställe inkallas.

17 §

Anser annat ständigt utskott än lagutskott ett till utskottet hänvisat ärende ej böra av detsamma handläggas, åligge utskottet att därom senast inom fjorton dagar, efter det ärendet till utskottets kansli inkom, avgiva utlåtande till kamrarna, vilka böra skyndsamt besluta, om frågan skall av samma utskott behandlas eller till annat utskott överlämnas.

Anse de i 20 § här nedan omförmälda deputerade för lagutskotten ett till be-

handling av lagutskott hänvisat ärende ej böra av lagutskott handläggas, åligge de deputerade att därom senast inom fjorton dagar, efter det ärendet till lagutskotts kansli inkom, avgiva utlåtande till kamrarna, varefter förfares på sätt i första stycket sägs.

18 §

Mom. 1. Besluta kamrarna tillsätta särskilt utskott för behandling av något ärende, skall underrättelse därom ofördröjligen meddelas det eller de ständiga utskott, som eljest skolat ärendet handlägga. Har, innan beslutet fattades, ärende av enahanda eller likartad beskaffenhet blivit till ständigt utskott hänvisat, skall sådant utskott, inom åtta dagar efter det berörda underrättelse till utskottets kansli inkom, hos kamrarna göra framställning om dylikt ärendes överlämnande till det särskilda utskottet.

Mom. 2. Varder, sedan väckt motion hänvisats till visst utskott, den i motionen berörda frågan föremål för proposition, som till annat utskott hänvisas, skall vad i 1 mom. stadgas äga motsvarande tillämpning.

19 §

Mom. 1. Inom tjugu dagar från riksdagens öppnande böra statsutskottet, bevillningsutskottet, bankoutskottet och jordbruksutskottet utse deputerade för att under riksdagens lopp, i den utsträckning sådant finnes påkallat, rådspågå i frågor, som angå budgetarbetet inom riksdagen. Dessa deputerade böra verka för att största möjliga enhetlighet vid budgetbehandlingen iakttages. De deputerade hava att föranstalta därom, att lämpliga sammanställningar angående statsverkets inkomster och utgifter samt angående budgetarbetets fortgång inom riksdagen tid efter annan delgivas kamrarnas ledamöter.

Mom. 2. Då inom ständigt utskott fråga uppstår om inbjudan till annat sådant utskott att utse deputerade för gemensam behandling av visst ärende,

skall, innan beslut om dylik inbjudan fattas, från sistnämnda utskott inhämtas upplysning, huruvida detta utskott anser skäl föreligga för sådan behandling av ärendet eller, därest så ej är fallet, huruvida utskottet finner anledning att från de synpunkter, detsamma har att företräda, göra något uttalande i ärendet.

Mom. 3. Kunna utskott, som skola genom deputerade med varandra sammanträda, icke överenskomma om de deputerades antal, skall detsamma utgöras av sex ledamöter från varje utskott.

20 §

Till lagutskotts behandling hörande ärenden skola mellan lagutskotten fördelas vid särskilda sammanträden med deputerade för dem. Deputerade äro för varje utskott ordföranden, vice ordföranden och två för hela riksdagen utsedda ledamöter. Sammanträde hålles så ofta det för fördelning av inkomna ärenden finnes erforderligt. Utskotten äga å gemensamma sammanträden fastställa allmänna grunder för ärendenas fördelning mellan utskotten att gälla till dess utskotten annorledes besluta.

21 §

Har från något riksdagens verk till utskott inkommit framställning, som kan föranleda beslut av riksdagen, vare utskottet pliktigt att ofördröjligen göra anmälan därom till vardera kammarens talman och till kanslideputerade. Vid anmälan skall framställningen fogas, i huvudskrift till talmännen och i avskrift till kanslideputerade. Det åligger talmannen tillse, att anteckning om anmälan verkställles å föredragningslistan för kammarens nästa sammanträde, varefter förfares på sätt i 58 § första stycket riksdagsordningen sägs.

22 §

Talmännen äga tillträde i utskotten, dock utan rätt att deltaga i överläggningarna och besluten.

23 §

Expeditioner från utskott underskrivas av ordföranden.

24 §

Vid de i 14 § omnämnda sammanträden av riksdagens nämnder och valmän bör den ledamot som bevistat de flesta riksdagar eller, där två eller flera deltagit i lika många riksdagar, den av dem, som är till levnadsåren äldst, först låta upprop förrättas och sedan val av ordförande anställas.

Då omröstning eller val, varom i 66—71 §§ riksdagsordningen stadgas, skall förrättas, taga på anmodan av ordföranden tre av nämndens ledamöter eller av valmännen plats vid bordet för att, jämte ordföranden, granska omröstnings- eller valedlarna samt över omröstningarna eller valen föra särskilda anteckningar, vilka med varandra jämföras. Efter förrättningens slut uppsättes och justeras protokoll, ravav två exemplar utskrivas, undertecknas av ordföranden och omförmälda ledamöter eller valmän samt avlämnas ett till vardera kammarens talman för att öppnas och delgivas kamrarna vid deras nästföljande sammanträde.

25 §

Riksdagens val av fullmäktige i riksbanken och riksgäldskontoret jämte suppleanter för dessa verkställles, där valet ej avser utseende av enbart suppleant, med begagnande av sådana valedlar, som formulär nr 2 vid denna stadga utvisar.

Varje valedel skall å sedelns vänstra sida upptaga ett eller två namn allteftersom valet avser en eller två fullmäktige. Namnen skola uppföras vart för sig i de särskilda rummen och gälla själva fullmäktigevalet. För suppleantvalet uppföres i motsvarande rum å sedelns högra sida ett namn för vart och ett av de för fullmäktigevalet upptagna namnen.

26 §

De av riksdagen utsedda valmän, vilka hava att verkställa val av fullmäktige i riksbanken och i riksgäldskontoret,

skola tillika utse två ledamöter jämte två suppleanter i styrelsen över riksdagsbiblioteket.

27 §

Vad i 14, 15 och 24 §§ sägs äger ej tillämpning i avseende på utrikesnämnden.

Riksdagens kansli

28 §

Utom de åligganden, som, enligt 80 § andra stycket riksdagsordningen, tillhöra riksdagens kansli, skall detta ombesörja tryckningen av alla de handlingar, vilka till kamrarna inkomma eller från dem utgå, med undantag av sådana, som i annan ordning blivit på allmän bekostnad tryckta, för att till kamrarnas ledamöter utdelas.

Kanslideputerade böra vaka däröver, att de i kamrarna förda protokoll samt övriga riksdagshandlingar bliva med största möjliga skyndsamhet tryckta och till kamrarnas ledamöter utdelade.¹

Framställning, som avses i 21 §, eller sammanfattning därav skall genom kanslideputerades försorg snarast möjligt mångfaldigas och till kamrarnas ledamöter utdelas.

Riksdagens skrivelser

29 §

Sekreterare i ständigt eller i dess ställe särskilt tillsatt utskott ansvarar därför, att de från riksdagen utgående skrivelser, som skola av utskottets kansli expedieras, äro vederbörligen kollationerade och lika lydande med de av kamrarna därför godkända förslag. Till be-

styrkande härav skall varje sådan skrivelse, då den framlägges till talmännens underskrift, vara försedd med kollationeringsmärke, av sekreteraren egenhändigt undertecknat med begynnelsebokstäverna i hans för- och tillnamn.

I fråga om expeditionen av de från riksdagen utgående skrivelser, vilka besörjas genom riksdagens kansli, tillkommer det kanslideputerade att meddela erforderliga föreskrifter.

Tjänstemän

30 §

Vardera kammaren äger utse och förordna sin sekreterare. Utskotten äga ock, vart för sig, utse sekreterare.

Övriga befattningshavare, å vilka avlöningsbestämmelserna för de hos riksdagen tillfälligt anställda tjänstemän äro tillämpliga, tillsättas:

1. för vardera kammaren av talmanen och vice talmännen samt de av kammaren därtill utsedda ledamöter efter samråd med kammarens sekreterare;
2. för vart och ett av utskotten av utskottet efter samråd med dess sekreterare; samt
3. för riksdagens kansli av kanslideputerade tillika med talmännen och vice talmännen.

Denna stadga träder genast i kraft.

— — —

Genom stadgan upphävas de av riksdagen den 8 april 1868 gillade och antagna reglementariska föreskrifter för riksdagen.

¹ Genom kanslideputerades försorg utgivas debattprotokoll.

KAMRARNAS ORDNINGSSTADGOR¹

Ordningsstadga för Riksdagens första kammare

(Antagen den 6 april 1949, med t. o. m.
år 1960 vidtagna ändringar.)

Ordningsstadga för Riksdagens andra kammare

(Antagen den 27 april 1949, med t. o. m.
år 1960 vidtagna ändringar.)

1 §

Mom. 1. Kammaren sammanträder utan föregående kallelse varje riksdags första söckendag klockan 11 förmiddagen.

Mom. 2. Den ledamot, som enligt 33 § riksdagsordningen äger att, innan val av talman och vice talmän skett, föra ordet i kammaren, anställer för tillfället protokollförande och de övriga befattningshavare, som erfordras.

2 §

Mom. 1. Vid första sammanträdet föredrages inkommen berättelse om förloppet av den i 32 § riksdagsordningen omförmälda fullmaktsgranskning och anställes upprop av kammarens samtliga ledamöter. Finnes någon eller några frånvarande, skall sådant i protokollet antecknas.

Mom. 2. Förste vice talmannens plats i samlingssalen är till höger om, andre vice talmannens till vänster om talmansbordet.

Första kammaren:

Övriga medlemmar intaga plats i enlighet med den ordning för valkretsarna, som är föreskriven i 1 § lagen om val till riksdagen.

För statsrådets ledamöter skola särskilda platser vara anordnade.

Andra kammaren:

Övriga ledamöter intaga plats i samlingssalen i följande ordning.

Riksdagsmännen från

1. Stockholms stad
2. Stockholms län
3. Uppsala län
4. Södermanlands län
5. Östergötlands län
6. Jönköpings län
7. Kronobergs län
8. Kalmar län
9. Gotlands län
10. Blekinge län
11. Kristianstads län
12. Malmöhus län
13. Hallands län
14. Göteborgs och Bohus län
15. Älvsborgs län
16. Skaraborgs län
17. Värmlands län
18. Örebro län
19. Västmanlands län
20. Kopparbergs län
21. Gävleborgs län
22. Västernorrlands län
23. Jämtlands län
24. Västerbottens län
25. Norrbottens län

För statsrådets ledamöter skola särskilda platser vara anordnade.

3 §

Förteckning över kammarens ledamöter efter den ordning, vari de hava sin plats i samlingssalen, skall genom kansliets försorg skyndsamt till trycket befordras.

4 §

För alla val bestämmer kammaren tid, såvida ej därom finnes särskilt stadgat.

5 §

Kammaren utser fyra ledamöter att handhava värden om kammarens ekonomiska angelägenheter.

¹ När avvikelse föreligger mellan stadgorna har angivits för vilken kammare ifrågavarande bestämmelser gäller.

6 §

Kammaren utser sex ledamöter att deltaga i tillsättandet av de i 30 § andra stycket riksdagsstadgan avsedda befattningshavare hos kammaren.

Vid tillsättandet av nämnda befattningshavare för kammarens sekreterare protokoll. Protokollet skall vid kammarens nästföljande sammanträde uppläsas.

7 §

Mom. 1. Val av ledamöter i de ständiga utskotten skola företagas i den följd, vari utskotten i 36 § riksdagsordningen finnas angivna; i enahanda ordning utses suppleanter till ett antal, som, därest icke kammaren särskilt annorlunda beslutar för annat utskott än utrikesutskottet, skall motsvara de ordinarie ledamöternas.

Mom. 2. Då kammaren utser nämnd eller valmän, skola suppleanter, därest icke kammaren särskilt annorlunda beslutar, väljas till antal, motsvarande fjärdedelen av de ordinarie ledamöternas.

Då val av kanslideputerade förrättas, skall kammaren ock välja suppleanter. Suppleanternas antal skall vara två.

Första kammaren:

Mom. 3. Då i kammaren förrättat val är av beskaffenhet, att motsvarande val bör av andra kammaren företagas, skall underrättelse om valets utgång sistnämnda kammare ofördröjligen meddelas.

Andra kammaren:

Mom. 3. Då i kammaren förrättat val är av beskaffenhet, att motsvarande val bör av första kammaren företagas, skall underrättelse om valets utgång sistnämnda kammare ofördröjligen meddelas.

8 §

Utgången av kammarens val av ledamöter och suppleanter i utrikesutskottet, vilka val enligt 49 § riksdagsordningen

ock gälla som val av ledamöter och suppleanter i utrikesnämnden, skall hos Konungen skyndsamt anmälas.

9 §

Den, som blivit utsedd till ledamot eller suppleant i utskott, må ej utan kammarens bifall undandraga sig sådant uppdrag.

10 §

Mom. 1. Kallelse till sammanträde skall anslås i nedre förstugorna till riksdagens hus och på de platser i övrigt talmannen beslutar, samt skall, där så ske kan, införas i en eller flera av de större, dagligen utkommande tidningarna. Om, under sammanträde på förmiddagen, dess fortsättning på kvällen prövas nödig, bör anslag därtill ske före klockan 4 på dagen och kammaren därom av talmannen underrättas. Anslag till sådant sammanträde bör ske jämväl i kammarens samlings-sal.

Mom. 2. Skall, enligt förut fattat beslut, vid sammanträde val eller gemensam omröstning förrättas, bör sådant i kallelsen tillkännagivas.

Mom. 3. Skall sammanträde för ärende, varom i § 56 riksdagsordningen sägs, hållas inom lyckta dörrar, varde till sammanträdet kallelse utfärdad på sätt talmannen beslutar. Vid sådant sammanträde får annat ärende ej förekomma.

11 §

Mom. 1. Har kammaren tillsatt enskilt utskott, sammankallas detta första gången av talmannen.

Mom. 2. Till sammanträde av enskilt utskott skall kallelse anslås senast klockan 6 eftermiddagen föregående dag.

Sådant utskott må ej sammankomma å tid, då sammanträde hålles av kammaren.

12 §

Mom. 1. Ledamot, som vill inför kammaren yttra sig, begär ordet av talmannen och uppropas i den ordning, han därtill anmält sig. Hava två eller flera

samtidigt begärt ordet, bestämmer talmannen ordningen dem emellan.

Mom. 2. Utan hinder av den i 1 mom. stadgade ordning må ledamot efter talmannens beprövande kunna erhålla ordet för kort genmäle, innefattande upplysning eller rättelse i anledning av föregående talares anförande eller bemötande av angrepp från dennes sida. Sådant genmäle må icke överskrida tre minuter, där ej talmannen av särskilda skäl medgivit ledamoten rätt till genmäle under sex minuter.

Mom. 3. Oberoende av ordningen mellan kammarens övriga ledamöter äger ledamot rätt att under överläggningen i ett ämne utan angivande av skäl instämma med närmast föregående talare.

Mom. 4. Vill någon av statsrådets ledamöter begagna sig av den i 53 § riksdagsordningen omförmälda rätt för dem att deltaga i överläggningarna, skall han därom göra anmälan hos talmannen och erhåller då ordet, oberoende av ordningen kammarens ledamöter emellan; dock att ledamot, som erhållit rätt till kort genmäle, äger yttra sig före statsrådsledamot.

13 §

Mom. 1. Ledamot, som yttrar sig inför kammaren, skall tala stående från den särskilda plats, som är för talare bestämd, eller från den plats, han i samlingsalen innehar.

Mom. 2. Statsrådsledamot, som i denna sin egenskap erhåller ordet, skall tala stående från någon av de platser, som för statsrådets ledamöter äro anordnade i kammaren, eller ock från den särskilda plats, som är bestämd för talare.

Mom. 3. Medan talare har ordet, eller eljest förhandlingar pågå, bör ordning och stillhet råda i samlingsalen.

14 §

Reservation enligt 60 § riksdagsordningen emot kammarens beslut bör av närvarande ledamot omedelbart efter beslutets fattande anmälas.

15 §

Mom. 1. Sekreteraren har att ansvara för vården av inkomna handlingar, till expedition befordre kammarens beslut samt utöva tillsyn över kansligöromålens ordentliga och skyndsamma gång.

Mom. 2. Vid förfall för sekreteraren bestridas hans göromål av den, som talmannen därtill utser.

16 §

Talmannen meddelar, efter samråd med sekreteraren, de särskilda föreskrifter, som finnas nödiga för ordningen och arbetet inom kammarens kansli.

17 §

Mom. 1. Motion bör avlämnas i två exemplar, av vilka det ena bilägges kammarens protokoll och det andra överlämnas till vederbörande utskott. Ändring i avlämnad motion får ej ske utan kammarens samtycke.

Mom. 2. Över alla i kammaren väckta motioner samt dit inkomna ärenden skall föras dagbok, som alltid bör finnas i kansliet tillgänglig.

18 §

Mom. 1. Föredragningsämnen i kammaren äro endast sådana ärenden, som omförmälas i 3 § riksdagsstadgan.

Mom. 2. Har kammaren i avseende å något ärendes föredragning fattat särskilt beslut, anmärkes sådant å föredragningslistan, och göres däri jämväl vid varje ärende anteckning om skedd bordläggning.

Bland utskottsbetänkanden skola, där ej kammaren särskilt annorlunda beslutar, de, som vid ett kammarens sammanträde bordläggas första gången, uppföras främst och de, som då bordläggas andra gången, sättas sist å föredragningslistan till nästa sammanträde.

Har vederbörande utskott jämlikt 59 § riksdagsordningen hemställt, att betänkande skall till avgörande företagas efter allenast en bordläggning, skall detta anmärkas på föredragningslistan.

Mom. 3. Föredragningslistan skall, jämte tillhörande handlingar, alltid mellan sammanträdena vara tillgänglig i kammarens kansli.

Mom. 4. Föredragningslista bör före varje sammanträde anslås i samlingssalen och på de platser i övrigt, talmannen beslutar, samt i tryck utdelas till kammarens ledamöter.

Mom. 5. För sammanträde, varom i 56 § riksdagsordningen sägs, erfordras ej föredragningslista.

19 §

Mom. 1. Ärende, vari utskott avgivit betänkande, bör, såvitt ske kan, icke till slutligt avgörande företagas, med mindre kammarens ledamöter därförinnan fått emottaga tryckta exemplar av betänkandet.

Mom. 2. Därest ledamot, som ämnar framställa förslag till ändring av vad utskott i något ärende hemställt, tillika åstundar, att hans ändringsförslag varder tryckt och bland kammarens ledamöter utdelat, innan ärendet till slutligt avgörande förekommer, äger han att, med uteslutande av bevisningsgrunder, skriftligen uppsätta och till riksdagens kansli ingiva sitt ändringsförslag så tidigt, att tryckning därav före ärendets avgörande kan medhinnas. I sådan händelse må förslaget efter talmannens beprövande tryckas och utdelas i enahanda ordning som utskottets betänkande.

20 §

Mom. 1. Ledamot av kammaren må, såsom i 52 § riksdagsordningen sägs, till ledamot av statsrådet framställa spörsmål i ämne utom föredragningslistan; sådana spörsmål äro antingen interpellationer eller enkla frågor för upplysningars inhämtande.

Mom. 2. Interpellation skall vara skriftligen uppställd och av bestämt innehåll samt vara försedd med särskild motivering. Interpellation skall uppläsas och i tre exemplar avlämnas i kam-

maren. Kammaren beslutar, huruvida interpellationen må framställas eller icke. Sådant beslut skall fattas utan föregående överläggning. Har interpellationen begärts på bordet, skall den vila till nästa sammanträde, då kammaren, på sätt nyss är sagt, ovillkorligen skall avgöra, huruvida interpellationen må framställas eller icke. Har kammaren medgivit interpellationens framställande, låte talmannen vederbörande statsråd ofördröjligen undfå del av interpellationen.

Mom. 3. Enkel fråga skall vara skriftligen uppställd och av bestämt innehåll utan att vara försedd med särskild motivering. Enkel fråga skall i fyra exemplar tillställas talmannen. Talmannen låte vederbörande statsråd genom kammarens kansli ofördröjligen undfå del av frågan.

Mom. 4. Sedan vederbörande statsråd meddelat talmannen sin avsikt att besvara spörsmål, varav han undfått del, överenskommer talmannen med statsrådet om vid vilket sammanträde spörsmålet må besvaras. Meddelande härom skall intagas i den dagens föredragningslista samt senast klockan 3 eftermiddagen föregående dag anslås i nedre förstugorna till riksdagens hus och på de platser i övrigt, talmannen beslutar. Vid sammanträdet erhåller statsrådet ordet för spörsmålets besvarande i enlighet med den överenskommelse, som träffats med talmannen, dock ej före gemensam omröstning eller val.

Svar å framställd interpellation må omedelbart före avgivandet i tryckt eller stencilrad form utdelas till kammarens ledamöter. I sådant fall må statsrådet kunna begränsa sitt anförande till en sammanfattning av huvudpunkterna i det utdelade svaret.

Vid besvarande av enkel fråga må endast den ledamot, som framställt spörsmålet, och det statsråd, som lämnar svaret, delta i överläggningen. Kammaren vare dock obetaget att, då viss fråga besvaras, på förslag av talmannen eller annan ledamot besluta upphäva den sålunda stadgade inskränkningen i

yttranderätten; sådant beslut skall fattas utan föregående överläggning.

Sedan alla anmälda talare erhållit ordet, skall överläggningen på talmannens hemställan förklaras avslutad.

Mom. 5. Kammarens kansli skall upp-
rätta särskild förteckning över avlämnade
spörsmål och deras behandling.

21 §

Första kammaren:

Mom. 1. Då omröstning till beslut eller val skall företagas med slutna sedlar, böra fyra ledamöter, vilka talmannen därom anmodar, taga plats vid talmansbordet för att jämte sekreteraren över valet eller omröstningen föra anteckningar. När därvid upprop av ledamöterna anställes, bör varje ledamot i den ordning, vari hans namn uppropas, framträda till talmansbordet och till talmannen avlämna sin röstsedel. Ej må i annan än nu stadgad ordning röstsedel avlämnas.

Mom. 2. Sedan samtliga avlämnade röstsedlar, som godkänts, blivit av talmannen öppnade och upplästa samt av sekreteraren jämte de för sådant ändamål utsedda ledamöter antecknade, jämföras de över omröstningen eller valet förda anteckningar. Omedelbart härefter tillkännagiver talmannen omröstningens eller valets utgång, och skall över förrättningen genast uppsättas protokoll, som underskrives av talmannen och de fyra ledamöter, som tagit plats vid talmansbordet.

Andra kammaren:

Mom. 1. Då omröstning till beslut eller val skall företagas med slutna sedlar, böra fyra ledamöter, vilka talmannen därom anmodar, taga plats vid talmansbordet, två för att biträda vid röstsedlarnas öppnande och granskning samt två för att jämte sekreteraren över valet eller omröstningen föra särskilda anteckningar. När därvid upprop av ledamöterna anställes, bör varje ledamot i den ordning, vari hans namn uppro-

pas, framträda till talmansbordet och till talmannen avlämna sin röstsedel. Ej må i annan än nu stadgad ordning röstsedel avlämnas.

Mom. 2. Sedan samtliga avlämnade röstsedlar, som godkänts, blivit av talmannen upplästa och av sekreteraren jämte de tvenne, för sådant ändamål utsedda ledamöter antecknade, jämföras de över omröstningen eller valet förda anteckningar. Omedelbart härefter skall vid omröstning till beslut talmannen tillkännagiva för kammaren omröstningens utgång samt vid val sekreteraren därom upprätta och justera protokoll, vari de valdas namn införas i den ordning efter vilken de tilldelats plats vid valet. Utgången av valet meddelas kammaren genom uppläsning och justering av omförmälda protokoll. Den av sekreteraren över valet förda anteckning skall med hans underskrift bestyrkas samt därefter fogas vid valprotokollet för att jämte detta förvaras.

22 §

Kammarens förhandlingar skola vara offentliga utom då kammaren i något ärende beslutat att överläggningen skall hållas inom lyckta dörrar eller Konungens jämlikt 56 § riksdagsordningen därom förordnat eller justering verkställes av sådant kammarens protokoll, som enligt vad därom särskilt är stadgat skall hållas hemligt.

23 §

Talmannen äger utfärda nödiga föreskrifter om åhörarnas tillträde till läktarna samt för ordningens vidmakthållande därstädes.

Den, som bryter mot dessa föreskrifter, varde genast avlägsnad. Uppstår eljest oordning, äger talmannen eller, innan talman blivit vald, ordföranden förordna om samtliga åhörare avlägsnande.

Gör någon, vilken såsom åhörare bevisar kammarens överläggningar, sig skyldig till våldsgärning eller eljest till störande uppträdande av beskaffenhet

att föranleda ansvar enligt allmän lag eller särskild författning, skall överträdelsen av talmannen hos riksdagens justitieombudsman för laglig beivran anmälas.

24 §

Mom. 1. Talmannen äger bevilja ledamot ledighet från riksdagsgöromålen för en tid av högst åtta dagar. Önskar ledamot längre ledighet, skall han därom göra framställning hos kammaren. Sådan ledighet må ej beviljas för längre tid än fjorton dagar, såvida ej särskilda omständigheter föranleda beviljande av ledighet utöver nämnda tid.

Mom. 2. Är ledamot av laga förfall hindrad att deltaga i riksdagsgöromålen, skall han därom göra anmälan hos kammaren, därvid förfallet bör vara behörigen styrkt.

Mom. 3. Över de kammarens ledamöter, vilka åtnjuta ledighet eller hava behörigen styrkt laga förfall, skall förteckning vara att i kansliet tillgå. I för-

teckningen skall för varje gång noggrant angivas tiden för bortovarens början och slut; och bör riktigheten av anteckningarna härutinnan av vederbörande ledamot bestyrkas.

Denna ordningsstadga träder genast i kraft.

Första kammaren:

Genom denna ordningsstadga upphäves den av kammaren den 31 maj 1933 antagna ordningsstadgan för kammaren.

Andra kammaren:

Genom denna ordningsstadga upphäves den av kammaren den 17 juni 1933 antagna ordningsstadgan för kammaren.

**KONGL. MAJ:TS OCH RIKSENS STÄNDERS FASTSTÄLLDE
ANSVARIGHETSLAG FÖR STATSRADETS LEDAMÖTER,
FÖREDRAGANDE OCH KONUNGENS RÅDGIVARE I KOMMANDOMÅL**

*given på Stockholms slott å rikssalen den 10 febr. 1810; med däri
1921 vidtagen ändring*

Vi CARL etc. göre veterligt: att sedan Riksen Ständer sig emellan överenskommit om den ansvarighetslag för statsrådets ledamöter och Konungens rådgivare i kommandomål, vars fastställande genom regeringsformens 106 § blivit anbefallt; så have Vi denna författning, som till Vår nådiga prövning och bekräftande i underdånighet blivit överlämnad, härmed i nåder velat gilla och stadfästa, sådan som den ord från ord härefter följer:

Lag,

varefter ledamot av statsrådet, föredragande samt den ämbetsman Konungen allmän befattning med kommandomål uppdragit, skola för ämbetsförseelser av riksrätt dömas.

Statsministrarne, statsråden, hovkansleren, föredragande samt den ämbetsman, Konungen allmän befattning med kommandomål uppdragit, skola, på sätt regeringsformen av den 6 juni 1809 föreskriver, uti förekommande regeringsärender, av vad beskaffenhet de vara må, efter bästa förstånd och övertygelse, råda Konungen till det, som rikets grundlag likmätigt är, samt i överensstämmelse med dem, Konungens och rikets förmån befrämja; alltid låta sig

vårda om Konungens makt och Rikets Ständers samt inbyggares fri- och rättigheter, allt efter vad härom i rikets lagar och författningar är stadgat och förordnat, självkravde påminna om rikets rätt och bästa; dock endast Konungen råd giva, men ej jämte Honom regera. De äro ej allenast såsom medborgare och för sina personer underkastade vad allmän lag och laga stadgar bjuda, utan skola ock för sina rådslag och gärningar, i och för deras ämbeten, vara Konungen och Riksen Ständer ansvarige, på sätt regeringsformen utstakar, och här nedanföre stadgas, men ej i och för dem av enskilt personer kunna tilltalas. Desse ämbetsmän kan ej heller till last läggas om, emot deras, på anförde skäl grundade råd, utgången, utan deras förvällande, bliver olycklig, och det åsyftade goda ändamålet icke vinnes.

1 §

Försöker någon statsrådsledamot, under den tid, då regeringen, enligt 39, 40, 41, 42 och 43 §§ av regeringsformen, föres av statsrådet, att våldssammelingen överändakasta regeringssättet, sådant det genom rikets grundlag antaget är, eller med råd eller gärning medverkar till lagstridigt kullkastande av någon rikets grundlag, eller tillstyrker någon

statsrådsledamot, när regeringen icke av statsrådet föres, eller den ämbetsman, som i kommandomål Konungen råd giver, sådant lagstridigt steg, eller underlåter att däremot göra föreställning, enär han finner sådant å färde vara, eller uppsåtligt och bevisligen fördöljer någon omständighet, som kunnat sådant steg förekomma, straffes såsom rikets förrädare efter ty i 8 kap. 1 § strafflagen stadgas.

Evad regeringen av statsrådet föres eller icke, vare till samma straff skyldig den ledamot av statsrådet eller den Konungens rådgivare i kommandomål, vilken, genom tillstyrkande eller underlåtenhet att föreställning göra, när han finner sådant å färde vara, eller genom uppsåtligt och bevisligt fördöljande av någon upplysning, befrämjar eller vållar sådant lagstridigt steg, som, enligt 110 § av regeringsformen, såsom förräderi anses bör. (1921.)

2 §

Underlåter statsrådet den ovillkorliga plikt, att i de fall 91, 92, 93 och 94 §§ regeringsformen utstaka, till däruti föreskrevne tider, Rikens Ständer till allmän riksdag kalla, eller skulle en eller flere statsrådets ledamöter sådan kallelse avstyrka, eller Rikens Ständers sammankomst till lagtima riksdag å den tid de utsatt, förhindra söka, skola den eller de brottslige mista ämbetet samt vara ovärdige att vidare nyttjas i rikets tjänst. Lag samma vare om ledamot av statsrådet eller föredragande tillstyrker Konungen att, innan riksdagskallelse i huvudstadens kyrkor vederbörligen kungjord blivit, egenmäktigt eller våldssammeligent lyfta den i 63 § regeringsformen sist omförmälde penningesumma, varå Rikens Ständer förseglad anordning lämnat; likaledes om statsrådet, då det likmätigt 39, 40, 41, 42 och 43 §§ regeringsformen, förer regeringen, på ovan

omförmälte olagliga tid och sätt, berörde summa lyftar, eller någon statsrådets ledamot ett så beskaffat lyftande tillstyrker.

3 §

Skulle statsrådsledamot eller Konungens rådgivare i kommandomål tillstyrka Konungen att vidtaga sådant steg, vilket uppenbarligen är stridande emot regeringsformens bokstavliga föreskrift uti 57 §, rörande Rikens Ständers beskattningsrätt, uti 60 § till förhöjande av den bevillning Rikens Ständer sig åtagit, eller av sådane artiklar, vilka i densamma för bevillning räknas: allt sådant till förökande av kronans inkomster; dock härunder icke begrepna sådane, i denna 60 § ej omnämnde avgifter, vilkas föremål äro inrättningar till enskildas gemensamma nytta och bekvämlighet, såsom båk-, bro-, färj- och andra avgifter av dylik beskaffenhet; uti 73 §, rörande påbjudande, uppbärande eller fordrande av nya pålagor, utskrivningar av manskap, penningar eller varor, utan ständers samtycke; uti 66, 68 och 72 §§, rörande Rikens Ständers befattning med banko- och riksgäldsverken, samt uti 78 § att någon del av riket icke må kunna därifrån avsondras, eller underlåter han att emot sådant lagstridigt steg göra föreställning, eller det vållar och befrämjar genom uppsåtligt och bevisligt fördöljande av någon upplysning, miste ämbetet och varde ej vidare nyttjad i rikets tjänst.

4 §

Statsrådsledamot eller den i kommandomål Konungen rådgivande, vilken tillstyrker emot verkställigheten av den, av Konung och ständer fastställda tryckfrihetslag, stridande steg, eller underlåter att däremot göra föreställning, miste ämbetet.

5 §

Underlåter statsrådsledamot eller Konungens rådgivare i kommandomål, att på sätt 65 § förmäler; till protokollet göra föreställningar emot användandet av rikets ordinarie statsmedel, eller åtagen bevillning, annorlunda än fastställt blivit, eller försummar han att i sådant fall till protokollet anföra vad Rikens Ständer i den del förordnat, eller tillstyrker sådan ämbetsman något, som uppenbarligen är stridande emot regeringsformens bokstavliga föreskrift uti 1 mom. av 74 §, rörande gärdens fördrande vid trupperns tåg och marscher, till utförande av ett uppkommet krig; uti 76 § angående rikets fördjupande i skuld och upptagande av lån; uti 77 §, rörande disposition av kronans domäner, så vitt sådant angår den Rikens Ständer i samma § förbehållne rätt; uti 79 § om myntväsendet och uti 80 § om indelningsverket, eller underlåter han att emot sådant lagstridigt steg göra föreställning, eller det vållar eller befrämjar genom uppsåtligt och bevisligt fördöljande av någon upplysning, eller tillstyrker Konungen att något beslut fatta i de mål, om vilka 13 § handlar, utan att till utomordentligt statsråd kallelse blivit utfärdad, miste ämbetet.

Om genom någon av förenämnde ämbetsmäns tillstyrkande eller underlåtande att göra föreställningar eller uppsåtligt och bevisligt fördöljande av någon upplysning, någon lider skada till liv, ära eller personlig frihet, utan att lagligen förvunnen och dömd vara, eller förloras gods, löst eller fast, utan laga rannsaking och dom, eller varder någons frid i hans hus störd, eller förvises någon från ort till annan, straffes ovanbemälte ämbetsmän för sådant lagstridigt förhållande dessutom, på sätt allmänna lagen i 1 kap. 12 § rättegångsbalken stadgar för domare, som vrång dom fäller.

6 §

Uraktlåter statsrådsledamot eller Konungens rådgivare i kommandomål, att de övriga dem i grundlagen uttryckligen föreskrivne, men i denna ansvarighetslag icke särskilt uppräknade plikter och föreskrifter, iakttaga och fullgöra, ankomme det på Rikens Ständer, att hos Konungen göra sådan anmälan, vartill 107 § av regeringsformen dem berättigar, med iakttagande av de villkor samma § i dess senare mom. stadgar.

7 §

Döljer statsminister för utrikes ärenderne eller hovkansler eller den statsrådsledamot, Konungen i dennes frånvaro tillkallar, för Konungen bevisligen någon av Konungens ämbetsmän eller främmande makters sändebud, till följe av dem uppdragne kall, meddelad viktig underrättelse i frågor, som röra krig, fred eller förbund emellan riket och annan stat, miste han ämbetet. Sker det av bevisligt uppsåt att Konungen och riket skada, straffes han efter 4 kap. missgärningsbalken.

8 §

Från Konungen utgående expeditioner och befallningar skola vara försedde med den föredragandes kontrasignation och instämma med däröver förde protokoll; sker annorlunda genom någon föredragandens åtgärd, miste han ämbetet, utan att någon tid kunna däruti åter insättas eller till annat ämbete inom statsrådet förordnas. Uraktlåter han, att till statsrådets protokoll göra föreställning emot sådant Konungens beslut, vilket han finner stridande emot regeringsformens bokstavliga föreskrift, och oakttat Konungens ändock fortfarande yrkande, att ett sådant beslut skall utfärdas, han ej då utövar sin rättighet och plikt, att kontrasignationen därå vägra, vare lag samma; likasom om han ämbe-

tet återtager, förrän Riksens Ständer hans förhållande prövat och gillat. Lider någon skada till liv, ära eller personlig frihet, eller mister gods, löst eller fast, utan laga rannsaking och dom, eller bliver någons frid i hans hus störd, eller någon förvisad från ort till annan, därigenom att han kontrasignation ej vägrat, straffes han dessutom för sådant lagstridigt förhållande, på sätt allmänna lagen i 1 kap. 12 § rättegångsbalken, stadgar för domare, som vrång dom fäller.

Föredragande vare i övrigt för sin befattning ansedd skyldig till enahanda ansvar, som denna lag statsrådsledamot uti föregående §§ ålägger, enligt förseelsens därutinnan utmärkte svårare eller lindrigare beskaffenhet, med därefter lämpade straff. Dock må varken föredragande eller statsrådsledamot i och för ämbetets skuld, i annan ordning, än regeringsformen utstakar, och således ej av enskild man kunna tilltalas.

9 §

Statsråd, vilken, av Konungen därtill utsedd och förordnad tager säte och rös-

tar i högsta domstolen över mål, som från krigsdomstolarne dragas under Konungens prövning, vare för sådan befattning underkastad domarejäv och ansvar, enligt lag och laga stadgar, lika med annan ledamot av högsta domstolen.

10 §

Enär någon av de i 1 § omnämnde ämbetsmän tilltalas, som redan utur tjänsten blivit entledigad eller avsked tagit, och varder om begångne förbrytelser övertygad, vare han förfallen till enahanda ansvar, såsom vore han verkligen tjänstgörande och svare förlusten av vad han i pension eller andre förmåner av publike medel kan innehava emot förlusten av ämbetet, om han det ännu innehade.

11 §

Vad emot statsrådsprotokoll intill den dag, då riksdagen börjas, under då påstående riksdag icke anmärkt bliver, därå må sedan vid påföljande riksdagar åtal icke äga rum.

ÖVERSIKT ÖVER GÄLLANDE RÄTTS MOTSVARIGHETER I FÖRSLAGEN

Regeringsformens motsvarigheter i förslagen¹

1809 års RF	FRF	FRO	1809 års RF	FRF	FRO
1	1: 3		46		
2	Ögb 2 mom 5		47	4: 10; 5: 1	
3	3: 10		48		
4	1: 4; 3: 1		49	1: 6; 7: 4	
5	4: 1, 5 st 1		50	6: 9, 13; 10: 4 st 2	1: 5 st 1
6	3: 1; 4: 1		51		
7	1: 4; 4: 3, 4		52	6: 10, 14	
8	4: 4		53	6: 11, 15	
9	4: 5 st 2		54	4: 6, 7	
10	4: 2		55		
11			56		
12	4: 8		57	1: 8; 7: 2; 8: 1	
13	10: 3		58	8: 2	
14	4: 13		59	8: 2	
15			60	8: 1	
16	1: 2; 2: 1—11		61	8: 3	
17	5: 2		62	8: 3	
18	5: 3		63	10: 1	
19			64	8: 5	
20			65	8: 5	
21	7: 6		66	8: 8	5: 10
22			67		
23			68		
24			69	6: 16	
25			70	6: 16	
26	4: 15		71	6: 16	
27	4: 11		72	8: 8	5: 10
28	4: 14 st 1, 2; 5: 6 st 1; Ögb 2 mom 2		73	7: 2; 8: 1	
29	Ögb 2 mom 3		74	10: 2	
30	Ögb 2 mom 3		75		
31			76	8: 7	
32			77	8: 6	
33	3: 1 st 3; 7: 2		78		
34	3: 2		79		
35	3: 3; Ögb 4 st 1		80	7: 2	
36	5: 6 st 2; Ögb 4 st 2		81	7: 1, 3, 5, 8	
37			82	7: 8	
38	4: 2 st 2		83		
39	3: 5		84		
40	3: 5		85	1: 1 st 3	
41	3: 6		86	2: 1; 9: 8	
42	3: 7		87	1: 7; 7: 1, 2, 6; Ögb 2 mom 4	
43			88		
44			89	7: 7	
45			90	9: 5	

¹ Kursiverad siffra hänvisar till tvåkammaralternativet där paragrafnumreringen avviker från enkammaralternativet.

Riksdagsordningens motsvarigheter i förslagen

1866 års RO	FRF	FRO	1866 års RO	FRF	FRO
1	1: 6; 6: 13 st 1; 6: 18 st 1; 7: 4		41		2: 7; 3, 2,
2		1: 2, 3, 4 st 1, 3	42		3: 3, 6, 7
3	6: 5, 9		43		3: 5, 6
4	6: 13 st 1; 6: 18 st 1		44		3: 7, 8
5		1: 4 st 2	45		3: 13, 19 T 1; 5: 6 st 3
6	6: 1, 3, 4, 5, 6		46		3: 15 st 2
7	6: 4, 5		47		3: 12
8	6: 6, 7, 8, 12		48		3: 20
9	6: 2, 3, 14 st 1; 6: 19 st 1		49	4: 7	3: 16
10			50		1: 8
11			51		1: 8—10, 14,
12			52	9: 5	1: 15, 17, 18, 21; 2: 11, 12
13	6: 1, 5, 6, 9, 10		53		1: 15, 16
14	6: 4, 8		54		2: 1, 2
15	6: 4		55		2: 4, 5 st 1, 2, 4, T; 2: 6
16	6: 2, 7		56		1: 12 st 2; 2: 3
17	6: 5, 9, 10		57	9: 3	2: 5 T; 3: 1 st 2; 3: 18; 4: 7, 8, 11, 12
18	6: 7, 8, 11, 12		58		4: 1, 2
19	6: 2, 3		59		4: 2 st 2; 4: 3—5
20			60		1: 14
21	6: 13 st 2; 18 st 2		61		4: 6, 7, 8, 10 T
22			62		3: 1 st 3; 4: 9
23			63	6: 16	4: 8, 12
24			64	7: 3, 5	4: 10
25	6: 2, 7		65	6: 16	
26	6: 14 st 1; 6: 19 st 1		66		5: 12
27			67		5: 8
28			68		
29	6: 13 st 2; 6: 18 st 2		69		5: 10
30	10: 5		70		5: 10
31	6: 9, 13 st 1; 10: 4 st 2		71		5: 9
32	6: 14 st 2; 6: 19 st 2	1: 6	72	9: 7	5: 9, T
33	6: 10, 14	1: 8 T 2; 5: 5, 13	73		
34		1: 7	74		5: 3, 4, 14
35	6: 5, 9		75		1: 21
36	6: 11, 15	3: 8, 9, 10, 17; 5: 6	76		
37		3: 3, 4, 15, 16	77		
38		2: 7; 3: 4, 5, 11, 16	78		4: 10, 14
39		3: 5, 6	79		4: 10 T; 14
40		2: 7; 3: 5, 6	80		
			81	7: 8 st 1	
			82		1: 21 T

Riksdagsstadgans motsvarigheter i förslagen

Riksdagsstadgan	FRO
1	1: 3
2	1: 9 T st 1
3	1: 13
4	4: 4 T 1, 2; 4: 5 T 1, 2
5	1: 21; 6: 1
6	5: 5
7	1: 8 T st 1
8	5: 4 T 1
9	5: 4 T 1
10	5: 4 T 1
11	5: 4 T 2
12	3: 19 T 2
13	5: 4 T 2
14	3: 19 T 1
15	3: 19 T 1

Riksdagsstadgan	FRO
16	3: 19 T 2
17	3: 10, 11
18	
19	3: 12 T
20	3: 6 T, 7 T
21	2: 8; 3: 1 st 1
22	
23	
24	
25	5: 4 T 1
26	6: 5
27	
28	1: 21 T; 6: 4
29	4: 10 T, 14 T
30	6: 1 st 1, 3; 6: 2

Ordningsstadgornas motsvarigheter i förslagen

Ordningsstadgorna	FRO
1	1: 5 st 1
2	1: 5 st 2; 1: 6, 11 T
3	
4	5: 2
5	
6	
7	5: 6
8	
9	5: 6 st 1
10	1: 9 T st 1, 2
11	
12	1: 18 T

Ordningsstadgorna	FRO
13	1: 17, 18 T st 1
14	4: 6; 4: 7
15	6: 1 st 2
16	
17	2: 5 T st 1
18	1: 13
19	4: 1 T; 4: 2 T
20	2; 11, 12
21	5: 4 T 3
22	1: 12
23	1: 12 T
24	1: 19

ÖVERSIKT ÖVER FÖRSLAGENS MOTSVARIGHETER I GÄLLANDE RÄTT

*De i förslaget till regeringsform upptagna
stadgandenas motsvarigheter i gällande rätt*

FRF	1809 års RF	1866 års RO	FRF	1809 års RF	1866 års RO
1 kap.: Statsskickets grunder					
1 st 1			14 st 1	28 st 2	
st 2			st 2	28 st 1	
st 3	85		st 3		
2	16		15	26	
3	1		5 kap.: Domstolar och rättskipning		
4	4, 7		1	47	
5			2	17	
6	49: 1	1: 1	3	18	
7	87		4	101, 106	
8	57 st 1		5	102, 106	
9			6 st 1	28 st 1	
2 kap.: Grundläggande fri- och rättigheter			st 2	36	
1—11	16, 86		6 kap.: Riksdagen.		
3 kap.: Konung och statsråd			Enkamaralternativet		
1	4; 6 st 2; 33		1		6: 1; 13
2	34		2		16, 25
3	35		3		9, 19
4			4		6: 1—3; 7: 1;
5	39, 40				14; 15: 1
6	41, 93		5	108	3; 7: 2; 13;
7	42, 94		6		17: 1; 35
8			7		6: 1; 13
9			8		8 st 1; 18 st 1
10	3		8		8 st 2; 18 st 2
11			9	50	31
4 kap.: Rikets styrelse och förvaltning			10	52	33
1	5, 6 st 1		11	53	36: 1 st 1
2 st 1	10		12		
st 2	38		13 st 1		1: 1 st 2; 4
3	7		st 2		29, 21
4	7, 8		14 st 1		9, 26
5 st 1	5 st 3		st 2		32: 2
st 2	9		15 st 1	110 st 1	
6	54 st 1, 2		st 2	111 st 1	
7 st 1	54 st 1	49 st 1	16		
st 2		49 st 3, 4	Twåkammaralternativet		
st 3	54 st 3	49 st 5	1		6: 1; 13
8	12		2		9, 19
9			3		6: 1
10 st 1	47		4		6: 2
st 2			5		6: 1; 7: 2
11	27		6		8
12			7 st 1		18 st 1; 25
13	14		st 2		16
			8		14

FRF	1809 års RF	1866 års RO
9 st 1		3
st 2		13, 17: 1
st 3		3, 17: 2; 35
10		13, 17: 2
11		18 st 1
12		8 st 2; 18 st 2
13 st 1	50	31
st 2		
14	52	33
15	53	36: 1 st 1
16	69, 70, 71	63 st 3; 65
17		
18 st 1		1: 1 st 2; 4
st 2		21, 29
19 st 1		9, 26
st 2		32: 2
20 st 1	110 st 1	
st 2	111 st 1	
21		
<i>7 kap.: Lag och lagstiftning</i>		
1	81, 87	
2	33, 57 st 2; 73, 80, 87	
3	81	64
4	1, 49	
5	81	64
6	21, 87	
7	89	
8	81, 82	81
<i>8 kap.: Beskattning och budgetreglering</i>		
1	57 st 1; 60, 73	
2	58, 59	
3 st 1	61, 62	
st 2	109	
st 3		
4		
5	64, 65	

FRF	1809 års RF	1866 års RO
6	77	
7	76	
8	66, 72	
<i>9 kap.: Granskning och tillsyn</i>		
1 st 1	105	
st 2		
2 st 1	106	
st 2	107 st 1	
3	107 st 2	57
4		
5	90	52 st 3
6 st 1	96	
st 2	99	
7		72
8	86	
<i>10 kap.: Särskilda bestämmelser för krig och andra utomordentliga förhållanden</i>		
1	63	
2	74	
3	13	
4 st 1		
st 2	50	31
5		30
6		
7		
8		
9		
<i>Övergångsbestämmelser</i>		
1		
2 mom 1		
mom 2	28 st 2	
mom 3	29, 30	
mom 4	87: 2	
mom 5	2	
3	114	
4 st 1	35	
st 2	36	

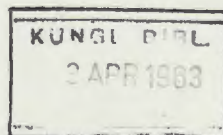
*De i förslaget till riksdagsordning upptagna
stadgandenas motsvarigheter i gällande rätt*

FRO	1809 års RF	1866 års RO	Riksdags- stadgan	Ordnings- stadgorna
<i>1 kap.: Riksmöten och riksdagssammanträden</i>				
1				
2		2		
3		2	1	
4 st 1		2		
st 2	108	5		
st 3		2		
5 st 1	51			1: 1
st 2				2: 1
6		32		2: 1
7		34		
8 st 1		50		
st 2		51 st 1		
st 3		51 st 1		
T st 1			7	
T st 2		33: 2; 50		
9		61 st 1		
T st 1			2	10: 1
T st 2				10: 3
10		51 st 2		
11				2: 2
12 st 1				22
st 2		56		22
T				23
13			3	18
T st 1				18: 2
T st 2				18: 3, 4
14 st 1		51 st 1		
st 2		61		
15		52 st 1; 53 st 2		
16		53 st 3		
17		52 st 5		13: 3
18		52 st 2		12: 2, 4
T st 1				12: 1; 13: 1
T st 2				12: 2
T st 3				12: 3
19				24: 1, 2
20				
21		52 st 4; 76	5	
T		82	5, 28	
<i>2 kap.: Ärendenas anhängiggörande</i>				
1		54		
2		54		
3		56		
4		55: 1		
5 st 1		55: 1		
st 2		55: 1		
st 3				
st 4		55: 1		
T st 1		55: 1		17
T st 2		58 st 2		
6				
7		38, 40, 41		
8			21	
9				
10				

FRO	1809 års RF	1866 års RO	Riksdags- stadgan	Ordnings- stadgorna
11 T st 1 T st 2 T st 3 T st 4		52 st 3		20: 2 20: 2 20: 2 20: 4 20: 4
12 T st 1 T st 2		52 st 3		20: 3, 4 20: 3 20: 4
3 kap.: Ärendenas beredning				
Enkammaralternativet				
1 st 1			21	
st 2		58		
st 3		63		
2		41		
3 st 1				
st 2		42: 2		
4		37: 1		
5		38: 1, 2		
6		39, 40, 43		
7		42		
T			20	
8		44		
9		36: 1 st 1		
10		36: 1 st 2		
11			17	
12		47		
T			19: 3	
13		45: 3		
14				
15 st 1		37: 2		
st 2		46		
16		37: 3; 38: 5; 49 st 5		
17		36: 6		
18		58 st 3		
19 T 1 st 1		45: 1, 2	14	
T 1 st 2			15 st 1	
T 1 st 3			15 st 2	
T 2			12, 16	
20		48		
Tvåkammaralternativet				
1 st 1		55: 2	21	
st 2		58		
st 3		63		
2		41		
3		37: 1		
4		38: 1, 2		
5		39, 40, 43		
6		42		
T			20	
7		44		
8		36: 1 st 1		
9		36: 1 st 2		
10			17	
11		38: 4		
12		47		
T			19: 3	
13		45: 3		
14				

FRO	1809 års RF	1866 års RO	Riksdags- stadgan	Ordnings- stadgorna
15 st 1 st 2		37: 2 46		
16		37:3;38:5;49 st 5		
17		36: 6		
18		58 st 3		
19 T 1 st 1 T 1 st 2 T 1 st 3 T 2		45: 1, 2	14 15 st 1 15 st 2 12, 16	
20		48		
<i>4 kap.: Ärendenas avgörande</i>				
<i>Enkammarnalternativet</i>				
1		59 st 1		
T				19: 1, 2
2		60: 1	4: 4	
3		60: 2 st 1—3		
4		60: 2 st 4		
T 1			4: 1—3	
T 2 st 1			4: 4	
T 2 st 2				21
T 2 st 3			4: 3	
5				
6		62		14
7		58 st 3—5		
8		58 st 6; 64		
9				
10		79	29	
T		62, 80	29	
<i>Tvåkammaralternativet</i>				
1		59 st 1		
2		59 st 1		
T				19: 1, 2
3		60: 1		
4		60: 2 st 1—3		
5		60: 2 st 4		
T 1			4: 1—3	
T 2 st 1			4: 4	
T 2 st 2			4: 4	21
T 2 st 3			4: 3	
6				
7		62		14
8		62		
9		63 st 2		
10		65		
11		58 st 3—5		
12		58 st 6; 64		
13				
14		79	29	
T		80	29	
<i>5 kap.: Val inom riksdagen</i>				
1				
2				
3		75: 1 st 1		4
4		75: 1 st 2; 75: 2 st 1		

FRO	1809 års RF	1866 års RO	Riksdags- stadgan	Ordnings- stadgorna
T 1			8, 9, 10, 25	
T 2			11, 13	
T 3				21
5		33		
T			6	
6 st 1		36: 1, 6	5	9
st 2		36: 1 st 1; 36: 3		7: 1
st 3		45: 2		
7				
8	97, 98	68		
9		72, 73		
10	66, 72	70, 71		
11				
12		67		
13		33: 3		
14		75: 2		
6 kap.: Förvaltningsbestämmelser				
1 st 1			30	
st 2				15: 1
st 3			30	15: 1
2			30	
3				
4			28	
5				
6			26	
7 st 1	111 st 2			

NORDISK UDREDNINGSSERIE (NU) 1963

1. Øresunds-forbindelsen. 1. del.

STATENS

OFFENTLIGA UTREDNINGAR 1963

Systematisk förteckning

(Siffrorna inom klammer beteckna utredningarnas nummer i den kronologiska förteckningen)

Justitiedepartementet

Utlännings tillträde till offentlig tjänst. [7]
Författningsutredningen: VI. Sveriges statsskick.
Del 1. Lagförslag. [16]

Utrikesdepartementet

Utrikesförvaltningens organisation och personalbe-
hov. [3]
Administrativ organisation inom utrikesförvalt-
ningen. [4]

Försvarsdepartementet

Försvarskostnaderna budgetåren 1963/67. [5]

Finansdepartementet

Preliminär nationalbudget för år 1963. [8]
Undersökning av taxeringsutfallet. [14]

Ecklesiastikdepartementet

En teknisk institution inom Stockholms universi-
tet. [1]
1955 års universitetsutredning VII. 1. Universitetens
och högskolornas organisation och förvaltning. [9]
2. Universitetsväsendets organisation. [10]
Utbildning av lärare för jordbruk och skogsbruk
samt fortbildning av lärare i yrkesämnen. [13]
1960 års gymnasieutredning. 1. Vägen genom gym-
nasiet. [15]

Handelsdepartementet

Översättning av fördrag angående upprättandet av
Europeiska ekonomiska gemenskapen och tillhö-
rande dokument. [12]

Inrikesdepartementet

Kommunalförbundens lånerätt. [2]
Indelnings- och samarbetsfrågor i Göteborgs- och
Malmöområdena. [6]
Uppehållstillstånd m. m. för utländska studerande.
[11]